

IER

Inštitut za ekonomska raziskovanja
Institute for Economic Research

izvajalke projekta:

ekonomska raziskovanja (IER)

ni Inštitut Repub

geografijo (IG)

RAZISKOVALNI PROJEKT

**GOSPODARSTVO IN DOLGOROČNI
PROSTORSKI RAZVOJ SLOVENIJE**

Končno poročilo

Ljubljana
Slovenija

INŠTITUT ZA EKONOMSKA RAZISKOVANJA, LJUBLJANA

RAZISKOVALNI PROJEKT

**GOSPODARSTVO IN DOLGOROČNI
PROSTORSKI RAZVOJ SLOVENIJE**

Končno poročilo

Avtorj:

doc. dr. Peter Stanovnik (IER)
mag. Damjan Kavaš (IER)
Klemen Koman (IER)
mag. Stanislava Kukar (zunanja sodelavka)
mag. Andrej Gulič (UI RS)
Sergeja Praper (UI RS)
doc. dr. Marjan Ravbar (IG)

Direktor:

doc. dr. Peter Stanovnik

Ljubljana, julij 2000

Raziskavo je financiralo Ministrstvo za okolje in prostor, Urad RS za prostorsko planiranje po pogodbi št. 2514-99-434170

Institucije izvajalke projekta:

Inštitut za ekonomska raziskovanja (IER)

Urbanistični inštitut Republike Slovenije (UI RS)

Inštitut za geografijo (IG)

ISBN 961-6022-45-8

Razmnoženo na Inštitutu za ekonomska raziskovanja, Ljubljana, v 20 izvodih

© 2000

Inštitut za ekonomska raziskovanja, Ljubljana

(Zaščita vključuje vsako reproduciranje, kopiranje, mikrofilmanje celote in posameznih delov, ne glede na tehniko)

KAZALO

I.	OPREDELITEV PROBLEMATIKE RAZVOJA PROSTORSKIH STRUKTUR GLEDE NA SEDANJI GOSPODARSKI RAZVOJ	1
1.	OPREDELITEV VLOGE GOSPODARSKEGA RAZVOJA NA NACIONALNI IN REGIONALNI RAVNI	1
1.1.	Odnos ekonomija-prostor-sociala-okolje	1
1.2.	Analiza stanja na nacionalni in regionalni ravni	2
1.2.1.	Makroekonomska situacija	2
1.2.2.	Regionalna raven	4
2.	OPREDELITEV KLJUČNIH RAZVOJNIH PROBLEMOV IN STRATEŠKIH GOSPODARSKIH CILJEV	7
3.	OPREDELITEV KLJUČNIH GOSPODARSKIH MEHANIZMOV ZA ZAGOTAVLJANJE BLAGOSTANJA IN ENAKOVREDNIH POGOJEV ŽIVLJENJA V SMISLU KVALITETE BIVANJA	8
II.	ANALIZA STANJA IN RAZVOJNIH MOŽNOSTI (pretekli razvoj)	11
1.	ANALIZA PRETEKLEGA RAZVOJA IN STANJA POSAMEZNIH GOSPODARSKIH DEJAVNOSTI V SKLADU S SKD KLASIFIKACIJO	11
1.1.	Uvod	11
1.2.	Analiza gospodarskih dejavnosti po SKD klasifikaciji	11
2.	ANALIZA STANJA IN RAZVOJNIH MOŽNOSTI V PROSTORU Z VIDIKA GOSPODARSKEGA RAZVOJA PO POSAMEZNIH GOSPODARSKIH DEJAVNOSTIH	64
2.1.	Analiza stanja, razvojnih možnosti v prostoru Slovenije z vidika gospodarskega razvoja po posameznih gospodarskih dejavnostih: opis ocen v matriki, ki se nanašajo na okolje	65
2.1.1.	Uvod	65
2.1.2.	Vplivi na okolje po gospodarskih dejavnostih	65
2.1.3.	Analiza stanja, razvojnih možnosti v prostoru Slovenije z vidika gospodarskega razvoja po posameznih gospodarskih dejavnostih – opis ocen v matriki, ki se nanašajo na namensko rabo prostora, infrastrukturo in komunalno opremljenost	77
2.1.3.1.	Uvod	77
2.1.3.2.	Opis ocen iz matrike	80
2.1.4.	Snovni tokovi	94
2.1.4.1.	Energetska intenzivnost	95
2.1.4.2.	Odpadki	98
3.	STRUKTURIRANJE ELEMENTOV PROCESA GOSPODARSKEGA RAZVOJA, KI SO NAJBOLJ POMEMBNI ZA STANJE V PROSTORU IN PRIHODNJI PROSTORSKI RAZVOJ	106
3.1.	Vpliv globalizacije na gospodarski razvoj	110
4.	ANALIZA IZVAJANJA VELJAVNIH PROSTORSKIH SESTAVIN PLANSKIH AKTOV DRŽAVE Z VIDIKA VSEBIN, KI SE NANAŠAJO NA GOSPODARSKI RAZVOJ	117
5.	UGOTOVITEV DEJANSKIH RAZLIK V GOSPODARSKEM RAZVOJU POSAMEZNIH REGIJ IN NJIHOVEGA VPLIVA NA RAZVOJ POSAMEZNIH PROSTORSKIH STRUKTUR IN ELEMENTOV	118

III. OBLIKOVANJE SCENARIJEV MOŽNEGA GOSPODARSKEGA RAZVOJA V PROSTORU	125
1. OBLIKOVANJE SCENARIJEV PRIHODNJEGA GOSPODARSKEGA RAZVOJA SLOVENIJE	125
1.1. Uvod	125
1.2. Strategija gospodarskega razvoja Slovenije (SGRS 1)	125
1.3. Strategija gospodarskega razvoja 2 – razvojni scenarij	126
1.3.1. Struktura BDP	130
2. OBLIKOVANJE SCENARIJEV VPLIVA PRIHODNJEGA GOSPODARSKEGA RAZVOJA SLOVENIJE NA PROSTOR	132
2.1. Scenarij hitre vključitve v EU ali scenarij (+)	132
2.2. Scenarij odložene vključitve v EU ali scenarij (-)	137
3. VREDNOTENJE POSAMEZNIH SCENARIJEV	140
4. IZBOR NAJPRIMERNEJŠE VARIANTE Z UTEMELJITVIJO	140
4.1. Širitev EU	141
4.1.1. Pripravljenost EU na širitev	141
4.1.2. Pripravljenost kandidatov na širitev	144
4.1.3. Pripravljenost slovenskega gospodarstva na članstvo v EU	145
4.1.4. Kakšna je sprejemljivost vplivov na prostor posameznih scenarijev	147
4.1.5. Ali lahko država s svojo prostorsko politiko bistveno vpliva na uresničevanje obeh scenarijev?	147
5. PREDLOG VIZIJE GOSPODARSKEGA RAZVOJA SLOVENIJE, V DELU, KI SE NANAŠA NA PROSTORSKI RAZVOJ (vpliv gospodarskega razvoja na prostor)	148
6. OBLIKOVANJE KAZALCEV ZA SPREMLJANJE STANJA IN TRENDOV VPLIVA GOSPODARSTVA NA PROSTOR (povezava kvalitativnih in kvantitativnih kazalcev gospodarskega razvoja, ki so relevantni za stanje v prostoru in kazalcev prostorskega razvoja)	156
6.1. Uvod – predpostavke – izhodišča	156
6.2. Oblikovanje kazalcev za spremljanje stanja in trendov vpliva gospodarstva na prostor	157
6.2.1. Oblikovanje kazalcev za spremljanje stanja in trendov vpliva gospodarstva na fizični prostor	161
IV. ZAKLJUČNI PREDLOGI IN REALIZACIJA	165
1. PODROBNEJŠA OBDELAVA IZBRANEGA SCENARIJA RAZVOJA PROSTORSKIH STRUKTUR NA OSNOVI PREDVIDENE VARIANTE GOSPODARSKEGA RAZVOJA SLOVENIJE	165
2. PREDLOG UKREPOV/INSTRUMENTOV ZADOSEGANJE IZBRANIH CILJEV	165
3. AKCIJSKI PROGRAM IN KONCEPT MONITORNEGA	167
V. LITERATURA IN VIRI	168
VI. PRILOGE	171

I. OPREDELITEV PROBLEMATIKE RAZVOJA PROSTORSKIH STRUKTUR GLEDE NA SEDANJI GOSPODARSKI RAZVOJ

1. OPREDELITEV VLOGE GOSPODARSKEGA RAZVOJA NA NACIONALNI IN REGIONALNI RAVNI

1.1. Odnos ekonomija-prostor-sociala-okolje

Uspešno delovanje posamezne družbe zahteva medsebojno tesno povezano delovanje vseh sistemov: ekonomskega, prostorskega, socialnega (družbenega) in okoljskega. Noben od sistemov ne more delovati brez skladnosti z drugimi sistemi, kar kažejo tudi prakse uspešnih držav, tako z vidika nacionalnega kot tudi z vidika regionalnega razvoja. Dejstvo je, da sodobni razvoj (storitve, visokotehnološka proizvodnja, ekologija, pomen človeških virov in znanja, inovacije), ki temelji na ustvarjanju visoke dodane vrednosti, potrebuje optimalno izkoriščanje tako socialnih, okoljskih, kakor tudi prostorskih potencialov. Pri tem je pomembno, da je razvoj vse bolj kompleksen in multidisciplinaren, kar zahteva visoko stopnjo medsebojne usklajenosti, visoko stopnjo fleksibilnosti in visoko stopnjo inovativnosti vseh sistemov.

Kljub izrednemu pomenu vseh štirih sistemov, pa prakse kažejo, da ima od vseh štirih gospodarski sistem najpomembnejšo vlogo, saj je temeljni sistem družbe. Celotni socialni sistem je odvisen od vrednot družbe (razlike med skandinavskim, srednjeevropskim, mediteranskim in anglosaksonskim modelom), predvsem pa od stanja gospodarskega sistema, saj je gospodarski sistem glavni vir sredstev za negospodarske dejavnosti, tako z vidika storitev, kakor tudi iz vidika socialnih transferjev. Tudi odnos gospodarstvo-prostor je komplementaren, vendar pa ima stopnja gospodarske razvitosti pomemben vpliv na stanje v prostoru. Podobno velja za odnos gospodarstvo-okolje. Tako je paradigma gospodarskega razvoja v socialističnih državah temeljila na surovinsko, energetsko intenzivnih panogah, s ciljem velikoserijske proizvodnje. Rezultat je bil naslednji:

- velika poraba prostora,
- velika onesnaženost,
- veliki posegi v prostor (pridobivanje potrebnih surovin).

Ko je svet že v 70-ih letih prešel iz industrijske v po-industrijsko družbo (razvoj tehnologije, naftne krize, razvoj storitev, zasičenje trgov s ponudbo) se je povečal pomen znanja, R&R, inovacij, kvalitete, organizacija, fleksibilnosti. To je povzročilo nekonkurenčnost teh gospodarstev, kar ni pomenilo le težje pogoje gospodarjenja, temveč le še dodatno izkoriščanje prostora in onesnaževanje okolja. Tako je danes precejšen del bivših socialističnih držav degradiran.

Razvite države so se, kljub krizam, prilagodile nastalim razmeram. Povečevale so dodano vrednost v svojem gospodarstvu, in sicer na osnovi vlaganj v znanje in njegovo difuzijo, vlaganj v R&R, vlaganj v infrastrukturo, rigidnost je zamenjala fleksibilnost, pomembna pa je tudi vloga države, ki je usmerjala in spodbujala gospodarstvo. Za razvite države danes velja, da sta prostor in okolje pomembni vrednoti, ki pa tudi podpirata gospodarski razvoj držav. Še posebej za majhne evropske razvite države velja (Irska, Finska, Švica, Avstrija), da so ohranile sorazmerno čisto okolje in da niso imele veliko škodljivih posegov v prostor. Dejstvo je, da se mora Slovenija zgledovati po teh državah in le uspešno

gospodarstvo ob upoštevanju kriterijev kot so okolje, prostor, naravna in kulturna dediščina, socialni mir lahko vodi Slovenijo med razvite države.

Seveda pa gospodarski sistem ni edini, ki deluje na prostor. V skladu s ESDP¹. delujeta vzporedno še celotna družba in stanje okolje. Le vzporedno (ravnotežno) delovanje vseh treh sistemov vodi k skladnemu in trajnostnemu razvoju prostora.

Podobno vlogo ima gospodarski razvoj tudi na regionalni ravni. Izkorišča endogene potenciale regije s ciljem zagotovitve ustreznega življenjskega standarda prebivalcev. Tako je iz analize disparitet med regijami tako v EU kakor tudi v Sloveniji jasno razvidno, da regije z šibkim gospodarstvom nazadujejo. Rezultat je visoka stopnja brezposelnosti, migracija prebivalstva (predvsem izobraženega), kriminal, apatija, nestrpnost, manjša skrb za okolje in prostor. Posledice so vidne tudi na trgu nepremičnin (stanovanja, hiše, poslovni prostori, zemljišča), ko so cene le teh mnogo manjše kot v razvitejših delih države (razlike med cenami nepremičnin v Zasavju in v Ljubljani so nekajkratne, čeprav je razlika nekaj deset kilometrov). S socialno stisko pade tudi cenjenje prostora in okolja in ljudje postanejo veliko bolj tolerantni do posegov v prostor in do onesnaževanja okolja (npr. rudniki, peskokopi), saj je materialna varnost primarna človekova prioriteta. Zato je potrebno na regionalnem nivoju izkoristiti vse potenciale. Pri tem imajo pomembno vlogo vse ravni. Država danes oblikuje splošne razvojne pogoje, medtem ko je razvoj regije in lokalne skupnosti odvisen predvsem od njih samih. Ob odsotnosti regij (funkcionalnih, upravnih) je to seveda veliko težje. Še posebej je težko pripraviti integralne programe razvoja, ki bi pokrivali vse relevantne sektorje.

Za analizo vpliva gospodarske dejavnosti na prostor pa je potrebno vedeti v kakšnem stanju je gospodarstvo (makroekonomske razmere, struktura, mezo (regije) in mikro stanje (raven podjetij)) in kateri so ključni razvojni problemi.

1.2. Analiza stanja na nacionalni in regionalni ravni

1.2.1. Makroekonomska situacija²

Slovenija se uvršča med tranzicijske države, ki so med prvimi premagale transformacijsko depresijo na začetku devetdesetih let. Gospodarska rast je po upadanju v obdobju 1987-1992 (razpad "socialističnega bloka", razpad Jugoslavije) ponovno oživela v letu 1993 in v obdobju 1993-1998 v povprečju znašala okoli 4% letno. Za razliko od večine drugih tranzicijskih držav Slovenija gospodarsko rast v zadnjih letih dosega ob ohranjanju zunanjskega ravnovesja (brez primanjkljajev v tekočem računu plačilne bilance) in ob sorazmerno zdravih javnih financah (brez večjih javnofinančnih primanjkljajev). Mednarodno primerljivi kazalci razvitosti kažejo, da Slovenija zmanjšuje zaostanek za razvitimi. V letu 1997 je po podatkih EUROSTATa dosegla 68% povprečnega bruto domačega proizvoda na prebivalca po kupni moči v EU in tako je Slovenija najbolj razvita med kandidatkami za vstop v EU in se je po gospodarski razvitosti približala najmanj razvitima članicama EU (Grčiji in Portugalski). Tudi v letu 1998 so bila gospodarska gibanja v Sloveniji kljub upočasnitvi gospodarske rasti v primerjavi z letom 1997 sorazmerno ugodna. Tudi poslovni rezultati gospodarskih družb so se lani (že drugo leto

¹ European Spatial Development Perspective

² Osnova je Spomladansko poročilo 1999, UMAR, 1999, 90 str. + priloga

zapored) bistveno izboljšali. Skupni čisti dobiček je lani prvič presegel čiste izgube gospodarskih družb. Izboljšanje rezultatov poslovanja gospodarskih družb v preteklem letu je zaznati tudi v večini regij. Leto 1998 so negativno zaključile samo še tri regije in sicer podravska (več kot polovico celotne neto izgube), posavska (dobrih 40%) in zasavska (slabih 6%). V ostalih regijah so čisti dobički presegali ustvarjene čiste izgube. Največji delež neto dobička celotne Slovenije je ustvarila osrednjeslovenska regija (43,8%), sledijo pa ji dolenska (16,8%), obalno-kraška (15,9 %) in goriška regija (12,8%).

Stopnja registrirane brezposelnosti je zato vztrajno visoka (v obdobju 1993-1998 se giblje okoli 14%), vendar pa nekoliko precenjuje dejanski obseg brezposelnosti. Mednarodno primerljive stopnje brezposelnosti, ki izhajajo iz ankete o delovni sili, so bistveno nižje (od leta 1995 se gibljejo med 7 in 8%). V letu 1998 je povprečna stopnja brezposelnosti po anketi o delovni sili znašala 7,9% in je bila nekoliko nižja kot povprečna stopnja brezposelnosti v EU, ki je lani znašala 10%. Pri uporabi te stopnje brezposelnosti pa se je potrebno zavedati tudi, da anketna metoda do neke mere podcenjuje dejanski obseg brezposelnosti v ruralnem okolju.

Inflacija je še vedno sorazmerno visoka in je ob koncu leta 1998 je znašala 6.5%, povprečna letna stopnja pa je bila 7.9%.

Slovenija je imela zelo "zdrave" javne finance do leta 1997. Javnofinančno ravnovesje se je porušilo v letu 1997. Rast javnofinančnih odhodkov je v zadnjih treh letih prehitela rast bruto domačega proizvoda: v letu 1998 so znašali 43,8% bruto domačega proizvoda, kar je za 1.4 odstotne točke več kot v letu 1996. Rast javnofinančnih prihodkov je bila počasnejša: v letu 1998 so dosegli 43% bruto domačega proizvoda, kar pa je le za 0,3 odstotne točke več kot v letu 1996. Največji javnofinančni primanjkljaj doslej je Slovenija zabeležila v letu 1997 (1,2% bruto domačega proizvoda), v letu 1998 ga je uspela zmanjšati na 0,8% bruto domačega proizvoda.

Trenutni makroekonomski kazalci so podani v Tabeli 1 v Prilogi 1.

Seveda pa kljub sorazmerno ugodnimi makroekonomskimi kazalci pa številni problemi še vedno ostajajo. To so predvsem strukturni problemi. Dejstvo je, da so še vedno potrebne nekatere ključne reforme v Sloveniji. To sta predvsem pokojninska reforma in reforma državne uprave. Tudi privatizacija in denacionalizacija nista bili uspešni. Posledica je manjša gospodarska rast kot posledica počasnosti pri izvajanju strukturnih reform in institucionalnih sprememb ter vse večji javnofinančni primanjkljaj. Tudi del slovenskih podjetij je še vedno nekonkurenčen (predvsem delovno intenzivna industrija) in je deležen precejšnje državne podpore. Ta je primerjalno mnogo višja kot v EU, problematičen pa je tudi namen, saj se te subvencije ne uporabljajo za razvojno prestrukturiranje problemskih podjetij. Dejstvo je, da je vloga države v Sloveniji še vedno zelo velika, kar je tudi institucionalno pogojeno (avstroogrska vloga države), vendar pa kje ta v večini primerov neučinkovita. To se kaže v večinoma neuspešnih politikah (industrijska, znanstveno-tehnološka, regionalna, socialna, stanovanjska, ...). Tako je v raziskavi IMD z naslovom World Competitiveness Report 1998 Slovenija med 47 državami zasedla 40 mesto, vendar pa je po sposobnosti države (government) zasedla zadnje mesto³. Rezultat je, da smo

³ Kovačič Art, Stanovnik Peter: Analiza mednarodne konkurenčnosti Slovenije. Inštitut za ekonomska raziskovanja, 1999, str. 7.

odvisni predvsem od razmer v EU (naš največji trgovinski partner) in tako so se evropske recesijske tendence v drugi polovici devetdesetih let praviloma zelo hitro prenašale v upočasnitev gospodarske rasti v Sloveniji. Torej plavamo na evropski konjunkturi, medtem ko majhne razvite evropske države rastejo hitreje kot povprečje EU. Prepuščamo se toku in politike ministrstev ne služijo razvoju, temveč le korigiranju razmer v gospodarstvu, ki so rezultat dogajanj v tujini (konjunktura ali recesija) in doma.

Z vključitvijo v Evropsko unijo se bo vloga države bistveno okrnila in mnoge pristojnosti bodo prešle na nadnacionalno raven. Tako Slovenija ne bo imela več možnosti samostojnega vodenja številnih politik, ki sedaj tvorijo jedro njenega delovanja (monetarna, zunanjetrgovinska, davčna, cenovna). Po drugi strani pa bo pridobila na pomenu razvojna politika, predvsem spodbujanje R&R, razvoj človeških virov, varstvo okolja, spodbujanje podjetništva, regionalni, urbani in ruralni razvoj. Vse to pa bo zahtevalo drugačnih principe delovanja kot dosedaj, saj bo potrebno upoštevati principe kot so programiranje, partnerstvo, subsidiarnost, učinkovitost, koncentracija, sofinanciranje, kar pa bo nujno zahtevalo reformo državne uprave in slovenskih javnih financ. Temu se bodo morale prilagoditi tudi sedanje politike ministrstev.

1.2.2. Regionalna raven

V prvih letih po osamosvojitvi je prišlo do velike centralizacije sredstev in odločanja na ravni države, ker so bile v ospredju naloge oblikovanja politične in upravne strukture države. Regionalni razvoj je bil potisnjen v ozadje, delež sredstev za regionalne razvojne spodbude v bruto domačem proizvodu se je močno zmanjšal. Prehod v tržno gospodarstvo je različno vplival na položaj posameznih regij. Sprememba ekonomskega sistema in privatizacija sta najbolj prizadeli velika podjetja slovenske industrije, nasprotno pa so politične spremembe ugodno vplivale na rast malih podjetij in na rast storitev državne uprave in finančnega sektorja. Dolgoročne tendence deindustrializacije so se močno pospešile in ponekod dobile nekontrolirane razsežnosti. Zaradi različne izhodiščne gospodarske strukture so bile posamezne regije različno prizadete (poslabšanje relativnega položaja podravske, zasavske in koroške regije, izboljšanje položaja osrednje slovenske, obalno kraške, goriške in dolenske regije).

Regionalne razlike analizirane na ravni statističnih regij so velike in na nekaterih pomembnih segmentih še naraščajo⁴:

- demografske razmere se poslabšujejo v celotni Sloveniji, razlike med regijami pa so velike tako glede rasti, intenzivnosti staranja in gostote prebivalstva,
- izkoriščenost človeških potencialov je zelo različna: ob splošni močni rasti brezposelnosti znašajo regionalne razlike v stopnji brezposelnosti 1:2,4, v stopnji brezposelnosti mladih pa celo 1:2,5. Stopnje brezposelnosti v nekaterih regijah bi bile še višje, če ne bi že v preteklosti del prebivalstva emigriral, bodisi v tujino, bodisi v druge regije v Sloveniji. Velike razlike so tudi v izobrazbeni strukturi prebivalstva (v deležu prebivalstva z visoko in višjo izobrazbo kar 1:2,6),
- v strukturi aktivnega prebivalstva povsod upada delež primarnega in sekundarnega sektorja, narašča pa delež terciarnih dejavnosti; primarni sektor je močan le še v pomurski, posavski in dolenski regiji. V vseh regijah je prišlo do izgube delovnih

⁴ Program prenove regionalne politike 1999 do 2002. MEOR, 1998, str. 3.

mest, zlasti pa v podravski, zasavski, kraški in gorenjski regiji. Izgube so največje v industriji, kmetijstvu in gozdarstvu, gradbeništvu, v nekaterih regijah pa tudi v trgovini in gostinstvu; v vseh regijah pa je prišlo do povečanja števila delovnih mest v javnem sektorju;

- regionalna gospodarska struktura, ki jo določa razmestitev delovnih mest je močno odvisna od stopnje razvitosti. Prevladuje urbano industrijski tip regionalnega razvoja, kjer na tretjini teritorija prebivajo tri petine prebivalstva. Tu je tudi tri četrtine vseh delovnih mest z dvotretjinsko prevlado delovnih mest v storitvenih dejavnostih. Podeželsko-agrarni tip, ki predstavlja desetino slovenskega prebivalstva in četrtino ozemlja RS, označuje opazen primanjkljaj delovnih mest in nizka izobrazbena raven prebivalstva, ki sta trikrat nižji od urbano industrijskega. Za manj razvita okolja velja, da koncentrirajo razvoj delovnih mest pretežno v enem (industrijskem) centru. Razvitejše regije pa imajo praviloma (spontano) razvitih večino naselij z delovnimi mesti. Tradicionalnim, manj razvitim območjem se v zadnjih letih pridružujejo še industrijska območja s strukturnimi problemi in visoko brezposelnostjo,
- razlike v bruto dodani vrednosti gospodarskih družb na prebivalca med regijami se gibljejo v razponu od minus 45 do plus 45% povprečja Slovenije; zaradi obsežnih dnevnih delovnih migracij so regionalne razlike v življenjski ravni prebivalstva znatno manjše (+/- 20% slovenskega povprečja),
- regionalne razlike v opremljenosti s prometno infrastrukturo se povečujejo, v telekomunikacijah pa zmanjšujejo; podjetniška infrastruktura je porazdeljena zelo neenakomerno; mreža šol je zelo rigidna; visoko šolstvo je koncentrirano predvsem v Ljubljani in Mariboru (posamezne fakultete so še v petih drugih mestih), močna je težnja po ustanovitvi tretje univerze na obalnem področju. Tudi raziskovalne institucije so koncentrirane v Ljubljani in deloma v Mariboru,
- analize obremenjenosti okolja (onesnaženost vode, zraka in tal) kaže, da so najmanj onesnažene dolenska, goriška, kraška, obalno kraška in pomurska regija, zelo pa so onesnažene zasavska in savinjska, pa tudi osrednja slovenska in koroška regija,
- tudi gospodarsko razvitejše regije (osrednja slovenska, obalno kraška in gorenjska) zaostajajo v primerjavi s podobnimi regijami v evropskih državah in imajo probleme pri izkoriščanju svojih razvojnih potencialov,
- regionalne razlike se v bistvenih kazalcih povečujejo in so tako velike, da zahtevajo posebno državno skrb za bolj enakomeren regionalni razvoj, ker se bodo sicer te razlike zaradi delovanja tržnih zakonitosti še povečevale, kar lahko privede do hudih ekonomskih, socialnih in političnih problemov,
- zmanjševanje sredstev MEOR za neposredno regionalno politiko, ki so se po osamosvojitvi zmanjšala za 3-krat (od 0.25 % BDP leta 1991 na 0.082% BDP leta 1997) in preozka opredelitev problemskih območij (osredotočenje le na demografsko ogrožena območja) sta pomembna razloga, da so se regionalne disparitete po letu 1990 ponovno začele povečevati. Poleg tega pa kažejo ocene vplivov trga in ekonomske politike na drugih področjih, da so bila v zadnjem desetletju bolj razvita območja v ugodnejšem položaju.

Številne teoretične in empirične raziskave kažejo, da je bil tradicionalni sistem pospeševanja skladnejšega regionalnega razvoja v Sloveniji do leta 1990 premalo učinkovit, pa tudi sistem pospeševanja demografsko ogroženih območij po letu 1990 ni ustrezen, saj v tem času ni prišlo do izboljšanja ekonomskih in demografskih razmer na teh območjih.

Potrebna je reforma slovenske regionalne politike, ki mora dobiti "evropsko" dimenzijo. To je potrebno najprej zaradi notranjega interesa Slovenije po hitrejšem in skladnejšem gospodarskem razvoju, za katerega je značilna decentralizacija razvoja, upoštevanje raznolikosti regionalnih možnosti in spodbujanje razvojnih potencialov. Drugi razlog pa je zunanji, saj približevanje k EU terja spremembe v sami organiziranosti spodbujanja regionalnega razvoja in sprememba regionalne politike v Sloveniji. Pri tem ima pomembno vlogo tudi prostorska politika, tako na nacionalni ravni, kakor tudi na regionalni ravni, ki bi morala poleg normativne imeti tudi razvojno komponento, tako bi namesto o prostorski govorili o prostorski-razvojni politiki. Tako tudi ESDP definira evropsko prostorsko politiko. Pri tem pripona "razvojna" ne pomeni, da prostorska politika prevzema vlogo ostalih razvojnih politik, temveč, da s svojimi instrumenti dopolnjuje in omogoča ostale razvojne politike (regionalna, industrijska, inovacijska,...).

2. OPREDELITEV KLJUČNIH RAZVOJNIH PROBLEMOV IN STRATEŠKIH GOSPODARSKIH CILJEV

Strateški gospodarski cilji so podani v Strategiji gospodarskega razvoja Slovenija, ki je bila pripravljena v letu 1995.

Strategija je zelo splošna in pokriva vsa področja, ki so pomembna za ekonomski razvoj. Vsako področje ima svoje cilje in načela. Cilji Strategije gospodarskega razvoja niso le kvantitativni, temveč tudi kvalitativni. Ključni cilji strategije gospodarskega razvoja Slovenije so naslednji:

- hitrejša gospodarska rast z razvojnim dohitevanjem evropskih držav,
- večja konkurenčnost slovenskega gospodarstva,
- vključevanje v evropske integracije,
- trajna obstojnost gospodarskega razvoja z okoljskega, socialnega in nacionalno-kulturnega vidika.

Na osnovi Strategije gospodarskega razvoja Slovenija so bile pripravljene še tri strategije. To so:

- Strategija ekonomskih odnosov s tujino.
- Strategija povečevanja konkurenčne sposobnosti slovenske industrije.
- Strategija RS za vključitev v EU.

V pripravi je "SLOVENIJA V EVROPSKI ZVEZI – STRATEGIJA GOSPODARSKEGA RAZVOJA SLOVENIJE", ki bo pripravljena v letu 2000. Ta dokument bo temeljni strateški dokument države na področju gospodarstva, ki bo definiral tudi strateške gospodarske cilje.

Ključne razvojne probleme lahko strukturiramo v dve skupini:

- ekonomska stabilizacija: kljub precejšnjim rezultatom v obdobju tranzicije je inflacija še vedno sorazmerno visoka in javne finance niso uravnotežene;
- strukturne reforme: mnogo reform še ni izpeljanih, oziroma zamujajo. To so pokojninska reforma, reforma finančnega sektorja, reforma javne uprave, reforma podjetniškega sektorja, kmetijska reforma, okoljska reforma, reforma regionalne politike, prostorski razvoj, reforma trga delovne sile, liberalizacija cen, zmanjševanje državnih pomoči.

3. OPREDELITEV KLJUČNIH GOSPODARSKIH MEHANIZMOV ZA ZAGOTAVLJANJE BLAGOSTANJA IN ENAKOVREDNIH POGOJEV ŽIVLJENJA V SMISLU KVALITETE BIVANJA⁵

Vzpon zahodnoevropske civilizacije je povezan z vzponom tržne družbe, ki pomeni kombinacijo treh institucionalnih oblik:

- tržnega gospodarstva,
- pravne države,
- civilne družbe.

Za tržno družbo velja, da so vse tri temeljne družbene sfere avtonomne. Tako je ustrezno institucionalno okolje, kjer ustrezno delujejo tržne institucije (privatna lastnina, kapital, konkurenca, profitni motiv), pravna država (ločitev soden, izvršne in zakonodajne oblasti, natančna zakonodaja, parlamentarna demokracija) in civilna družba (svoboda in različnost posameznikov, prulalizem, zaščita človekovih pravic in svoboščin) zaželen sistem delovanja celotne družbe. Kljub prevladujočemu pomenu tržnih institucij v sodobnem gospodarstvu pa je pomembna tudi vloga države, ki ima poleg političnih tudi pomembne ekonomske funkcije, saj skrbi za stabilno tržno gospodarstvo. Ekonomske funkcije države so naslednje: alokacija produkcijskih tvorcev, prerazdelitev dohodka, stabilizacija gospodarstva, regulatorna funkcija, kar se kaže v naslednjih oblikah kot so državna lastnina, državno uravnavanje gospodarskega razvoja in ciklov, proračunska razdelitev dohodka, davčni sistem, monetarno-kreditni in bančni sistem, državno uravnavanje trga in državno planiranje. Tako so gospodarski mehanizmi za zagotavljanje blagostanja in enakovrednih pogojev življenja v smislu kvalitete bivanja kombinacija delovanja tržnih mehanizmov in države. Dejstvo je, da je trg v večini primerov učinkovito ekonomsko sredstvo alokacije, ki zagotavlja razvoj, vendar zaradi nepopolnosti trga (market failure) ni vedno sposoben zagotoviti učinkovite alokacije resursov. Razlogi so naslednji: obstoj javnih dobrin, zunanji učinki (eksternalije), nepopolna konkurenca, nepopolnost informacij, negotovost. Trg tudi ni sposoben razrešiti vprašanja distribucijske enakosti in pravičnosti. Tako dobro urejena družba združuje oba mehanizma, vendar pa nobena redistribucija dohodkov ne sme ogroziti dolgoročne ekonomske učinkovitosti gospodarstva. Vloga države v družbi se je v zadnjih desetletjih spremenila. Predvsem se je zmanjšala vloga države v gospodarstvu razvitih držav, saj se je zmanjšal obseg državne lastnine (privatizacija javnega sektorja), tudi nepopolnosti trga so se zaradi globalizacije zmanjšale in država jih rešuje na drugačen način kot v preteklosti. Tako država skrbi danes predvsem za splošne razvojne pogoje (poslovno okolje podjetij, razvoj kvalitativnih razvojnih dejavnikov, horizontalni programi, jasna zakonodaja, spoštovanje lastninskih in pogodbenih obveznosti) in s svojim delovanjem vpliva na delovanje zasebnega sektorja in ni več tako aktivna na samem trgu kot v preteklosti. Država je obdržala svoje prerazdelitveno funkcijo, vendar pa je tudi država blaginje (kriza pokojninskih in zdravstvenih sistemov, kot posledica neugodnih demografskih gibanj in neustreznih sistemov) zašla v krizo in se zato tudi klestijo socialne pravice. Tako se obveznosti in tveganje iz države prenaša na posameznika.

⁵ Osnova je knjiga M. Glas et al.: Politčna ekonomija tržne družbe. Opcija Publishers, 1990.

Sodobna država tako danes vodi naslednje politike:

- politika deindustrializacije (to ne pomeni, da industrija ni v mnogih razvitih državah še vedno izredno pomemben sektor),
- politiko fiskalne decentralizacije,
- politiko socialne individualizacije,
- politiko ekonomske stabilizacije.

Podjetništvo postaja najpomembnejše sredstvo razvoja in prestrukturiranja sodobne države in za sodobno državo je značilna povezava naslednjih segmentov:

- razvitega tržnega gospodarstva in privatizacije vrste javnih storitev, ob upoštevanju ekoloških omejitev gospodarskega razvoja,
- novi socialni sporazum med delom in kapitalom (participacija v podjetjih),
- razvitih demokratičnih oblik solidarnosti in družbenih gibanj (civilna družba).

Tako je za sodobne tržna družbe danes značilno drugačno razumevanje trga (novo podjetništvo, samopomoč, kooperativni odnosi, opravljanje dela na domu, večja mobilnost dela in kapitala,...) in drugačno razumevanje vloge države (prevlada liberalno demokratičnih načel, depolitizacija družbe in gospodarstva, demilitarizacija družbe, nova družbena gibanja, debirokratizacija, strateška vloga države kot spodbujevalca gospodarstva,...).

Če ocenjujemo Slovenija z vidika razvitih tržnih družb ugotovimo, da Slovenija še ni razvita tržna družba. Ob odsotnosti prave civilne družbe (nevladne organizacije so pogosto politično obarvane, manjka aktivnost slovenske inteligence) in ob relativno zadovoljivem delovanju tržnega mehanizma je vloga države v slovenski družbi in gospodarstvu je še vedno izredno velika. To je povezano tudi z avstroogrskim pogledom na vlogo države. Vloga države še vedno raste, kar je razvidno iz rasti javnofinančnih odhodkov, ki je v zadnjih treh letih prehitela rast bruto domačega proizvoda in tako se nam povečuje delež javnofinančnih odhodkov v BDP. Tako je Slovenija imela v letu 1997 imela prvič javnofinančni primanjkljaj in obeti za prihodnost tudi niso dobri. Problematična je sama struktura in učinkovitost izdatkov. Za razliko od članic EU ima Slovenija precej večji delež državnih pomoči v BDP, ki so razen izjem v EU prepovedane. Te so v letu 1998 znašale 3.54% BDP⁶, kar je precej več kot je povprečje EU (1.2% BDP). Izredno visoke so državne pomoči v industriji, nadpovprečne pa so tudi v ostalih sektorjih. Po obliki prevladujejo horizontalne pomoči, kjer je precejšen delež pomoči namenjen prestrukturiranju in rednemu zaposlovanju podjetij, kar je v EU nezaželeno ali celo prepovedano. Tako so bile državne pomoči v predelovalni industriji v večini primerov dane kot dotacije, kar je skoraj v celoti prepovedano. Tako slovenska država investira predvsem v problematične sektorje in podjetja, ki niso konkurenčna, so delovno intenzivna, energetska intenzivna in nizko tehnološka. V slučaju stečajev pa rešuje socialni mir z izdatnimi socialnimi transferi in šele v zadnjih letih se povečuje vloga aktivne politike zaposlovanja.

Slovenska država ima torej pomembno vlogo v gospodarstvu in v družbi, kjer pa so njene intervencije izrazito nerazvojne. Premalo je poudarka na izgradnji ustreznega poslovnega okolja (ugodnih pogojev poslovanja) in tudi vlada (politika) deluje izrazito nestrateško, saj

⁶ Murn Ana: Državne pomoči po potrebnosti prilagoditi in znižati. Finance, 23.7.99, str. 6.

posledično slovensko gospodarstvo plava v skladu z gospodarsko aktivnostjo v EU, brez izrazitejšega razvoja in dohitevanja. Država deluje preveč birokratsko (odsotnost informacij, pomanjkanje koordinacije, počasnost, težave pri pridobivanju dovoljenj,...) in še vedno močno posega v delovanje trga (pretirana kontrola, državni monopoli). Z vključevanjem v EU bo potrebno zaradi evropske zakonodaje delovanje slovenske države na mnogih področjih harmonizirati z EU prakso, kar zahteva reformo javne uprave in spremenjene politike, katerih nabor se bo zelo zmanjšal.

II. ANALIZA STANJA IN RAZVOJNIH MOŽNOSTI (PRETEKLI RAZVOJ)

1. ANALIZA PRETEKLEGA RAZVOJA IN STANJA POSAMEZNIH GOSPODARSKIH DEJAVNOSTI V SKLADU S SKD KLASIFIKACIJO

1.1. UVOD

Analiza gospodarskih dejavnosti po SKD (Standardne klasifikacije dejavnosti) je osnova za oceno vpliva posamezne gospodarske dejavnosti na prostor in širšo okolico. Zaradi večje preglednosti in sistematičnosti smo ovrednotili vse gospodarske dejavnosti, čeprav bodo tudi ostali projekti analizirali določene gospodarske dejavnosti (kmetijstvo, proizvodnja mineralnih snovi, gozdarstvo, energetika, transportna infrastruktura), ki so zato v našem projektu ovrednotene manj podrobno. Uporabljeni so bili podatki SURS-a in APP ter dostopna literatura, kjer so nekatere gospodarske dejavnosti zelo slabo "pokrite".

1.2. ANALIZA GOSPODARSKIH DEJAVNOSTI PO SKD KLASIFIKACIJI

A. KMETIJSTVO, LOV, GOZDARSTVO

OPIS GOSPODARSKE DEJAVNOSTI IN ZNAČILNOSTI GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

Kmetijstvo, gozdarstvo in lov so heterogene dejavnosti, ki so v okviru SKD (Standardne klasifikacije dejavnosti) vodeni pod skupino A. Znotraj skupine A je kmetijstvo najpomembnejša gospodarska dejavnost (tako kmetijstvo in gozdarstvo sta preučevani v drugih projektih priprave PPS, zato bomo malo podrobneje opisali le področje kmetijstva). To je heterogena gospodarska dejavnost, katere delež v celotnem BDP pada že od časa industrijske revolucije. Medtem ko je kmetijstvo imelo v preteklosti predvsem ekonomsko funkcijo, pa ima danes tudi ostale funkcije (razvojna, zunanjetrgovinska, prostorska, naravovarstvena). Tako je primarna funkcija kmetijstva pridelava hrane. Povpraševanje po hrani določa tudi povpraševanje po kmetijskih izdelkih, kar velja predvsem za tradicionalno kmetijstvo. Povpraševanje po hrani raste v odvisnosti od rasti števila prebivalstva in rasti dohodka na prebivalca. Vendar pa v kmetijstvu velja Engelov zakon ki pravi, da z rastjo dohodka upada delež hrane v porabi. Tako je dohodkovna elastičnost povpraševanja po kmetijskih izdelkih nižja od ena. To še posebej velja za razvite države, kjer je dohodkovna elastičnost vsaj enkrat nižja kot v manj razvitih državah. Zato imajo razvite države presežke kmetijskih proizvodov. Poleg nizke dohodkovne elastičnosti pa se je v kmetijstvu tudi zelo povečala kmetijska proizvodnja. Ta je po eni strani omejena z naravnimi viri, po drugi strani pa je določena z tehnologijo, ki jo lahko uvrstimo v mehanski paket ali v biološki paket. V kmetijstvu se je izboljšala opremljenost z mehansko mehanizacijo, velik napredek pa je bil dosežen v biološkem paketu (višanje in izboljšanje pridelkov z izboljšanjem vrst rastlin).

PRETEKLI RAZVOJ GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

Pomen kmetijstva je po 2. svetovno vojni se zmanjševal. K temu je pripomogla tudi ekonomska politika v Jugoslaviji, ki je imela cilj izgraditi težko industrijo (predvsem v 60-

ih letih). Tako se je zmanjševal delež kmečkih gospodarstev ob popisu. To je razvidno tudi iz tabele 1.

Tabela 1: Število kmečkih gospodarstev ob popisih glede na vir dohodka

Leto	Dohodek samo iz kmetijstva	Mešani viri dohodka	Dohodek iz nekmetijstva	Brez vira dohodka	Skupaj
1960	49,2	43,3	5,8	1,7	100
1969	44,5	44,4	8,2	2,9	100
1981	11,3	27,1	60,7	0,9	100
1991	11,9	36,9	50,6	0,6	100

Vir: Statistični letopis RS 1997, str. 274

Delež kmetijstva v BDP se je zniževal tudi po osamosvojitvi Slovenije.

DANAŠNJI POLOŽAJ IN POMEN GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

Pomen kmetijstva v slovenskem BDP je majhen, vendar še vedno večji kot je povprečje v EU. Zaradi nižje učinkovitosti slovenskega kmetijstva, pogojene tudi s težjimi pridelovalnimi razmerami, ter nižje ravni zaščite pa naš kmetijski proizvajalec pridelala le tretjino vrednosti BDP, ki jo ustvari njegov kolega v EU. Slovenska povprečna kmetija je več kot trikrat manjša od povprečne kmetije v EU, zato se le 20% kmetij ukvarja izključno s kmetijstvom. Kljub temu primerjave donosov ne kažejo velikega zaostajanja Slovenije za EU, precej slabši so donosi v proizvodnji mleka. Odkupne cene kmetijskih pridelkov tudi v Evropi padajo, vendar so v povprečju višje kot pri nas. Poleg tega je v EU tudi stopnja zaščite kmetijstva bistveno višja - ob vse manjši tržno cenovni zaščiti pridobivajo vedno večji pomen direktna plačila kmetom. Primerjava slovenskega kmetijstva z kmetijstvom v EU in v državah CEFTE je podana v naslednji tabeli.

Tabela 2: Mednarodna primerjava izbranih kazalcev v kmetijstvu v EU in CEFTI v letu 1994

Mednarodna primerjava izbranih kazalcev, 1994	Slovenija	EU-15	CEFTA ²
Delež kmetijstva v BDP, v %	4,5	2,5	5,5
Delež kmetijstva v številu zaposlenih, v %	10,7	5,7	22,1
Kmetijski BDP/zaposleni v kmetijstvu, v ECU	5.444	18.025	1,810
Kmetijski BDP/ha kmetijskih površin, v ECU	653	1.069	257
Kmetijske površine, ha/prebivalca	0,38	0,37	0,49
Njive in vrtovi, ha/prebivalca	0,13	0,21	0,36
Povprečna velikost kmetij ¹ , v ha	4,1	14,7	
Delež kmetij z izključno kmetijskim dohodkom ¹ , v %	19,4	32,0	
Povprečni pridelki, žita, v t/ha	5,1	4,9	3,2
krompir, v t/ha	17,3	30,0	13,7
sladkor, v t/ha	4,6	7,6	3,6
vino, v hl/ha	40,6	44,4	37,8
mlečnost, kg/kravo	2.667	5.156	3.275
Delež kmetij.-živilskega izvoza v skupnem izvozu, v %	4,7	8,0	
Delež kmetij.-živilskega uvoza v skupnem uvozu, v %	8,2	9,5	

Viri podatkov: EUROSTAT, EU - komisija DG VI, Statistični urad RS, ZMAR

Opomba: (1) EU 12, (2) CEFTA in Slovenija.

Vir: Ekonomsko ogledalo 12/1995. UMAR, december 1995.

V letu 1998 je bila rast dodane vrednosti v sektorju kmetijstva, lova in gozdarstva po prehodnem padcu v letu 1997 (-2,1%) zopet pozitivna⁷. Po podatkih SURS se je povečala za 2,2%, kar pa je manj od povprečne rasti drugih sektorjev, zato se je delež kmetijstva, lova in gozdarstva v skupno ustvarjeni dodani vrednosti še naprej zmanjševal (1995: 4,6%, 1996: 4,5%, 1997: 4,2%, 1998: 4,1%). Vrednost skupne blagovne menjave kmetijskih in živilskih proizvodov, merjene s tekočim tečajem USD, je v letu 1998 znašala 1.095 mio USD, kar je 1,5% več kot leto prej. Pokritost uvoza z izvozom se je iz 44,8% izboljšala na 47,8%, saj se je izvoz povečal za 6,1%, uvoz pa zmanjšal za 0,5%. Povečala se je menjava s članicami EU (izvoz za 24%, uvoz za 7%), zmanjšala pa s članicami CEFTA (izvoz 40%, uvoz -18%) in bivšo Jugoslavijo (izvoz -4%, uvoz 4%). Večina kmetijskih proizvodov in živil je bila, tako kot prejšnja leta, uvožena iz držav EU, izvožena pa v bivšo Jugoslavijo.

RAZVOJNE MOŽNOSTI

Usoda slovenskega kmetijstva je v veliki meri pogojena z EU in z vse večjo liberalizacijo tudi z dogajanjem na svetovnih trgih. Prvi korak je bil narejen s podpisom Pridružitvenega sporazuma 10.6.1996, ki je začel veljati 1.2.1997, vendar v kmetijskem delu sporazuma se področje kmetijstva ni pretirano liberaliziralo. Slovenija in EU sta določili kmetijske kontingente za nekatere izdelke ter znižali uvozne dajatve in carine.

Z vse intenzivnejšim vključevanjem slovenskega kmetijstva v mednarodne gospodarske tokove, tudi kmetijski trgi v Sloveniji v vedno večji meri odražajo gibanja na svetovnih trgih. Tako so na razmere v slovenskem kmetijstvu koncem devetdesetih občutno vplivala gibanja na svetovnih kmetijskih trgih, na katerih je kot posledica ruske in azijske finančne krize prišlo do skokovitega padca (do 40%) cen pomembnejših kmetijskih proizvodov⁸. Slovenska kmetijska politika se je, ob odsotnosti mehanizmov za odpravljanje strukturnih neskladij in učinkovitejših mehanizmov proračunske zaščite, pa tudi pod interesno-političnim pritiskom, prisiljena na negativna tržna gibanja odzivati z uvedbo začasnih intervencijskih ukrepov. Pri tem je potrebno omeniti tudi, da se, kot posledica sprejetih obveznosti v okviru mednarodnih trgovinskih sporazumov (GATT/WTO, CEFTA, EU), manevrski prostor kmetijske politike za blažitev negativnih tržnih gibanj z ukrepi tržno-cenovne politike, močno krči. Tako se uvozna zaščita kot temeljni ukrep zunanjetrgovinske zaščite v Sloveniji, znižuje predvsem na račun sprejetih sporazumov o trgovini s kmetijskimi pridelki v okviru sporazuma CEFTA (Protokol 6) in asociacijskega sporazuma z EU.

Da bi se prilagodila prevzetim obveznostim in nastalim razmeram je vlada leta 1998 sprejela obsežen in zahteven program reforme kmetijske politike, vendar pa je zaradi težav s pridobitvijo zadostnih proračunskih sredstev začetek izvajanja odložila na leto 2000. Septembra letos je sprejela izvedbeni načrt reforme, to je sektorski program razvoja, s katerim podrobno opredeljuje cilje in ukrepe za posamezna področja, inštitucionalne okvire in finančne potrebe za izvedbo reforme.

Reforma kmetijske politike sloni na sproščanju tržno-cenovne zaščite. Slovenija bo odpirala kmetijske trge zaradi sprejetih trgovinskih obveznosti (WTO, CEFTA, EU,

⁷ Ekonomsko ogledalo 8/1999.

⁸ Juvančič: Pregled in ovrednotenje sektorskih strateških usmeritev in programov na področju kmetijstva in razvoja podeželja: ekspertiza za SGRS. 1999, str.

bilateralni sporazumi) in skladno z vodenjem makroekonomske politike. Nižje cene naj bi pripomogle k znižanju inflacije, razbremenile socialno šibke, omogočile preobrazbo živilsko-predelovalne industrije ter obenem preusmerile kmetijstvo v bolj vodljivo proračunsko obliko podpor. Uvedena (ponekod ohranjena) bodo kompenzacijska plačila in oblikovan bo z EU primerljiv mehanizem ukrepov za stabilizacijo trga. Novost predstavlja uvedba proizvodno nevezanih okoljskih in krajinskih plačil, saj ima kmetijstvo poleg pridelave hrane tudi druge, za okolje, prostor ter socialno ravnovesje na podeželju nič manj pomembne funkcije. Cilj je ohranitev pridelave na območjih s težjimi razmerami ter zdravo preživetje ljudi, ohranitev narave pred negativnimi vplivi kmetovanja, ohranitev pestrosti živalskih in rastlinskih vrst in enkratnih kulturnih krajin. S strukturno in razvojno politiko želi vlada podpreti oblikovanje gospodarsko močnejših in razvojno perspektivnejših kmetijskih gospodarstev. Prednostno bodo obravnavani projekti, ki zagotavljajo zniževanje stroškov pridelave, ohranjanje in oblikovanje novih delovnih mest v kmetijstvu, prilagajanje na spremenjene tržne razmere, dvig kakovosti pridelave ter prilagoditev okoljevarstvenim zahtevam. Različne oblike podpor so namenjene tudi živilsko-predelovalni industriji ter področjem, ki bodo kritična ob vstopu v EU, npr. higienskimi in kakovostnimi zahtevami. Veliko teže v razvojni politiki podeželja ima tudi gozdarstvo. Uvedeni bodo dodatni ukrepi, kot so sofinanciranje začetka delovanja združenj lastnikov gozdov ter vlaganj v izboljšanje pogojev pridobivanja in trženja gozdnih proizvodov. Nove naloge, ki jih predvideva reforma, bodo zahtevale obsežne organizacijske in inštitucionalne spremembe. Ustanovljena bo Uprava za varstvo rastlin in semenarstvo, Sortni urad, Agencija za kmetijske trge in razvoj podeželja. Posodobljene bodo mejne veterinarske in fitosanitarne službe. Oblikovana bo tudi Kmetijsko-gozdarska zbornica.

Nadaljni razvoj kmetijskih trgov in kmetijske politike v Sloveniji je odvisen od uresničitve katerega od naslednjih scenarijev:

- Osnovni scenarij (nespremenjena kmetijska politika iz obdobja 1997/98 s pripadajočimi nespremenjenimi cenovnimi ravnmi).
- Reforma kmetijske politike (upoštevani ukrepi kmetijske politike, kakršni so predvideni v sektorskem razvojnem programu).
- Sprejetje mehanizmov SKP (Skupne kmetijske politike) v okviru Agende 2000 (postopen preskok od reformirane kmetijske politike v Sloveniji na mehanizme SKP in sicer dva scenarija: popolno vključitev v SKP, skupaj s pripadajočimi kompenzacijskimi plačili in podvojitvijo strukturnih plačil, predvidenih v sektorskem razvojnem programu (EU+), nižje cenovne ravni kot v optimističnem scenariju ter manj uspešne rezultate pogajanj na področju kmetijstva (EU-).
- Popolna liberalizacija cen v trgovini s kmetijskimi pridelki (ni realno).

Kakšen bo končni rezultat je težko napovedati, dejstvo pa je, da sta prvi in četrti scenarij najmanj verjetna. Usoda slovenskega kmetijstva je v veliki meri odvisna od datuma vstopa v EU in od rezultatov pogajanj z EU. Dejstvo je, da je kmetijska politika največji porabnik evropskega proračuna in da je področje kmetijstva v procesu pridruževanja eno od najbolj kritičnih področij. Potrebno pa je tudi poudariti, da bo z vključitvijo v EU Slovenija pristojnosti za izvajanje kmetijske politike praktično v celoti prenesla na ustanove in telesa v Bruslju⁹.

⁹ Strategija RS za vključitev v Evropsko unijo. UMAR, 1998.

B. RIBIŠTVO

OPIS GOSPODARSKE DEJAVNOSTI IN ZNAČILNOSTI GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

Področje ribištva pokriva ribištvo ter ribogojstvo in ribiške storitve.

PRETEKLI RAZVOJ GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

Ribištvo (sladkovodno in morsko) v Sloveniji ni imelo nikoli večjega ekonomskega pomena, čeprav imata tako sladkovodno kot morsko ribištvo že dolgo tradicijo. Tako so v slovenskih dokumentih, kjer je prikazana struktura BDP, ribištvo pogosto združeno s kmetijstvom, gozdarstvom in lovom. V zadnjih letih se je povečalo število ribogojnic, saj je bilo gojenje rib od odsotnosti plačevanja koncesije za vodo zelo donosna dejavnost, ki je že v roku enega leta poplačala vložena sredstva.

DANAŠNJI POLOŽAJ IN POMEN GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

V okviru ribištva je v letu 1998 po podatkih APP delovalo 18 gospodarskih družb, ki so imele 116 zaposlenih. K temu je potrebno še prišteti nekaj deset zasebnih ribičev. Na področju sladkovodnega ribištva so statistike še veliko slabše, saj so razlike samo pri ribogojnicah med SURS in MKGP dvakratne. Vse skupaj je ekonomski pomen ribištva kot gospodarske dejavnosti na nacionalni ravni minimalen, kar pa ne pomeni da ribištvu ni potrebno posvečati pozornosti.

RAZVOJNE MOŽNOSTI

Ribištvo kot gospodarska dejavnost ima določene razvojne možnosti. To velja predvsem za ribogojništvo in športni ribolov in marikulturo. Za morsko ribištvo in za marikulturo pa je še vedno glavni problem neurejenost odnosov s Hrvaško, saj so slovenski ribiči v preteklosti več kot 90 % vsega ulova pridobili izven ozemlja Slovenije.

C. RUDARSTVO

OPIS GOSPODARSKE DEJAVNOSTI IN ZNAČILNOSTI GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

Področje rudarstva je SKD razdeljeno na dve podskupini: pridobivanje energetskih surovin, ter pridobivanje rud in kamnin, razen energetskih. Naloga rudarstva je oskrba gospodarstva s surovinami in energetskimi surovinami. Zajema vse aktivnosti od geoloških in drugih raziskav ter pridobivanja rud vseh vrst do izdelave polproizvodov za predelovalno industrijo. Značilnosti rudarstva so naslednje¹⁰:

- Velika rizičnost: le malo lokacij omogoča ekonomsko izkoriščanje.
- Časovni razmik med odkritjem in izkoriščanjem je dolg.
- Velika količina materiala.

¹⁰ Mežnar Franc: Raziskave možnosti razvoja novih tehnologij s posebnim ozirom na varstvo okolja in rentabilnost izkoriščanja rud v SR Sloveniji. Rudarski inštitut, 1987.

- Potrebna so velika vlaganja.
- Relativno malo delovnih mest.
- Objektivna nevarnost pri delu.

K temu je potrebno še dodati velika cenovna nihanja na svetovnem tržišču in visoki stroški zapiranja (kapitalno intenzivna proizvodnja, izredno draga sanacija okolja).

PRETEKLI RAZVOJ GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

Rudarstvo ima v Sloveniji že dolgo tradicijo. Razvoj železnice in racionalnejša raba premoga sta pospešila razmah premogovne industrije na Slovenskem. Poleg premogovnikov smo v Sloveniji tudi pridobivali surovo nafto, živo srebro, uran, kaolin, cink in svinec. Za slovensko rudarstvo velja, da so zaradi drage proizvodnje vedno težko konkurirali rudnikom z boljšo prometno lego, boljšimi pogoji za delo (odprti kop) in z boljšo kvaliteto rude. Posledica je bilo zaprtje Rudnika kaolina Črna, premogovnika Laško in jame Loke premogovnika Zagorje. V zapiranju so Rudnik živega srebra v Idriji in Rudnika Žirovski vrh (uran). Sledilo je zapiranje Rudnika svinca in cinka Mežica ter zapiranje treh rudnikov rjavega premoga (Kanjižarica, Senovo, Zagorje). Tudi črpanje surove nafte je bilo vedno sorazmerno nepomembno in danes v Sloveniji pridobimo le simbolne količine surove nafte.

DANAŠNJI POLOŽAJ IN POMEN GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

Danes je premogovništvo v Sloveniji v težkem položaju. Tako imamo danes v rudarstvu samo dva aktivna premogovnika:

- Premogovnik Velenje,
- Rudnik Trbovlje-Hrastnik (RTH).

Medtem ko Premogovnik Velenje nakoplje letno ca. 4 mio ton lignita (3.763 zaposlenih¹¹) pa RTH nakoplje ca. 800.000 ton rjavega premoga (1384 zaposlenih). Glavna odjemalca sta TE Šoštanj in TE Trbovlje (TET 2) ter TE-Toplarna Ljubljana. Za končno uporabo v individualnih kuriščih naš domač premog večinoma ni primeren.

RAZVOJNE MOŽNOSTI

Čeprav odkopne zaloge premoga v Sloveniji zadostujejo še vsaj za 40 let pa razvojne možnosti niso dobre. Medtem ko se nadaljuje zapiranje in sanacija rudnikov v zapiranju pa je usoda premogovništva je v veliki meri povezana z dogajanjem na trgu električne energije (liberalizacija trga električne energije v EU, proste kapacitete v vzhodnoevropskih državah in v državah bivše Jugoslavije). Premog je danes v Sloveniji še vedno najpomembnejši vir pridobivanja električne energije, vendar pa se položaj menja. Z zavrnitvijo gradnje TET 3, ki je bila predvidena v Resoluciji o strategiji učinkovite rabe in oskrbe Slovenije z energijo, ostaja vprašanje odkupa rjavega premoga iz RTH. Tudi TE-Toplarna Ljubljana misli po letu 2003 opustiti uporabo zasavskega premoga (iztek dolgoročne pogodbe). Vlada želi namesto gradnje TET 3 postopno zapirati RTH (obratovanje do leta 2015 in dokončno zaprtje leta 2019) in tudi ekološko sanirati TET 2,

¹¹ GZS: register podjetij.

ki bi delovala do leta 2015. Zakon trenutno še ni sprejet, saj zahteva ogromna finančna sredstva (82,7 mia SIT) in je bil v drugem branju popravljen (skrajšanje časa zapiranja rudnika).

Z liberalizacijo trga električne energije v Sloveniji¹² bo odpravljen monopol, kar bo povzročilo znižanje cen električne energije v Sloveniji. To predvsem velja za industrijska podjetja, ki plačujejo sedaj dražjo električno energijo kot je povprečje v EU. Ker slovenskemu elektrogospodarstvu ne bo potrebno odkupiti celotne količine v Sloveniji proizvedene energije bo to predstavljalo velik pritisk na slovenske proizvajalce električne energije in s tem tudi na slovensko rudarstvo (premogovništvo).

D. PREDELOVALNA INDUSTRIJA

OPIS IN ZNAČILNOSTI GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

Industrija je gospodarska dejavnost, ki obsega proizvodnjo, predelavo, obdelavo in dodelavo surovin rastlinskega, živalskega in mineralnega izvora izključno s stroji. Industrijski proizvodi so namenjeni potrošnji ali nadaljni proizvodnji. Industrija ima svoje značilnosti: temelji na razvoju znanosti, tehnike, zanjo je značilna velika delitev dela, specializacija, kooperacija in velikoserijska proizvodnja, je tržno usmerjena in ima velik vpliv na pogoje dela in življenja. Sama industrija je tekom razvoja prešla skozi različne faze razvoja kot so predindustrijska družba, industrijska revolucija in prvotna akumulacija, industrijska družba in poindustrijska družba. V začetku 70-ih let so razvite države prešle iz industrijskega v poindustrijski razvoj, ki se je kazal najprej predvsem v obliki deindustrializacije. Zmanjšal se je delež predelovalne industrije v celotni zaposlenosti in v BDP. Vzroki deindustrializacije so bili zasičenje tržišča s potrošnim blagom, industrializacija držav v razvoju in predvsem nadpovprečna produktivnost predelovalne industrije. Zaradi nadpovprečne produktivnosti so kljub rasti industrijske proizvodnje padle cene izdelkom tega sektorja in znižala se je zaposlenost v tem sektorju. V tem obdobju se je povečal delež storitev v obeh narodnogospodarskih agregatih, predvsem pa se je najhitreje povečal obseg proizvodnih storitev, ki se vedno bolj prepletajo s predelovalno industrijo.

V poindustrijskem razvoju se je v razvitih državah spremenila tudi struktura predelovalne industrije. Razvite države so opuščale počasi rastoče in tehnološko nezahtevne panoge in povečevale delež hitro rastočih tehnološko zahtevnih panog. To so panoge kemične industrije (industrijske kemikalije, ostale kemikalije in plastični proizvodi), strojništvo, električni stroji in aparati ter precizni inštrumenti.

Povečana vloga storitev in njihova tesnejša povezanost s predelovalno industrijo pa ni edina kakovostna značilnost poindustrijskega razvoja, temveč so tu še ostale kakovostne značilnosti kot so povečana vloga znanja, nove oblike konkurence (cena, kakovost, širok izbor izdelkov, inovativnost), uvedba informacijske tehnologije, uporaba novih proizvodnih konceptov (lean production, "Just in Time", "Total Quality Management"), spremenjena merila pri izbiri lokacije industrije (najpomembnejši sta kvalitetna lokalna delovna sila in kvalitetna lokalna infrastruktura) in sprememba strukture stroškov industrijskega proizvoda (znižanje industrijskega koeficienta, nižanje stroškov

¹² Energetski zakon (UL 79/99)

neposrednega proizvodnega dela, krajšanje življenjskega cikla proizvodov in večanje R&R izdatkov ter povečana vloga storitev v celotni vrednosti izdelkov).

V poindustrijskem razvoju se je spremenila tudi struktura izvoza, ki je sedaj še pomembnejši kot je bil v klasični industrijski dobi. V izvozu blaga se je povečal delež panog z visoko tehnologijo, saj se izvoz teh panog povečuje 2- do 3-krat hitreje kot izvoz panog s srednjo in nizko tehnologijo. Povečal se je delež storitev v celotnem izvozu, saj izvoz storitev narašča hitreje kot izvoz blaga.

Te kakovostne značilnosti so značilne tudi za Evropsko unijo, ker pa unija ni homogena tvorba, so med članicami velike razlike. Najmanj razvite članice kot so Grčija, Portugalska, Irska in tudi Španija ne kažejo veliko teh značilnosti, medtem ko so te kakovostne značilnosti izrazitejše pri ostalih članicah.

PRETEKLI RAZVOJ GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

Pospešena industrializacija je bila glavna komponenta povojne politike gospodarskega razvoja Slovenije. Od njenega tempa je bilo odvisno povečanje proizvodnje in narodnega dohodka in s tem povezano izboljšanje osebnega in družbenega standarda. Ekonomska politika je s svojimi instrumenti povzročala pretakanje akumulacije znotraj gospodarstva od neindustrijskih področij v industrijska področja. Delež industrije in rudarstva se je v strukturi družbenega proizvoda Slovenije do leta 1985 stalno povečeval, nato pa je rahlo padel in je leta 1990 dosegel 47 odstotkov. Hkrati pa se je povečeval tudi delež industrije in rudarstva v celotni zaposlenosti in je leta 1990 znašal 56 odstotkov.

V Sloveniji smo po 2. svetovni vojni zgradili kompleksno sestavo industrije, ki je bila močno naravnana na pokrivanje domačih potreb in jo imenujemo uvozno-nadomestna proizvodnja. Uvozno-nadomestna proizvodnja pomeni proizvodnjo končnih industrijskih izdelkov z namenom zadovoljitve velikega domačega povpraševanja po teh izdelkih. Te izdelke bi bilo drugače potrebno uvažati, kar pa bi povzročilo plačilno-bilančne težave. Hiter razvoj proizvodnje blaga za široko porabo pa ni imel podlage v lastni proizvodnji reprodukcijskega materiala in opreme, zato je bilo potrebno reprodukcijski material in opremo uvoziti. Za razvoj in porast industrijske proizvodnje v Sloveniji po 2. svetovni vojni in vse do konca 70-ih let je značilno, da sta ga spodbujala domače povpraševanje in uvoz kapitala. Sleherni porast industrijske proizvodnje je bil spodbujen s poprejšnim uvozom in z naraščanjem industrijske proizvodnje in uvoza, nismo pa povečevali izvoza, temveč domače povpraševanje in zadolževanje v tujini. Domači proizvajalci končnih industrijskih izdelkov so bili zaščiteni pred tujo konkurenco z visoko stopnjo carinske zaščite in s količinskimi omejitvami. Taka zaščita je domačim proizvajalcem omogočala prodajo na domačem trgu, čeprav so bili manj produktivni, imeli višje stroške, višje cene in večinoma tudi manj kvalitetne proizvode. Izvoz je bil premajhen ter cenovno in kakovstno nekonkurenčen. K nizkemu izvozu je prispeval tudi tečaj dinarja, ki je bil vse povojno obdobje precenjen, kar je spodbujalo uvoz in zaviralo izvoz. Takšna gospodarska struktura, kjer proizvodnje končnih izdelkov ne podpira domač tehnološki razvoj in zanj ni potrebnih domačih surovin in izdelkov, je močno odvisen od položaja na svetovnem trgu (gibanje cen nafte in surovin) in od pripravljenosti razvitih držav, da dolgoročno kreditirajo uvoz tehnologije, kratkoročno pa uvoz repromateriala. Druga naftna kriza leta 1979 in dolžniška kriza v letih 1981 in 1982 sta povzročili gospodarski zastoj in s tem upočasnitev

rasti po letu 1981 in nato upadanje industrijske proizvodnje po letu 1986. Industrijska proizvodnja je najbolj upadla v letih 1990-1992, kar je predvsem posledica združevanja Jugoslavije (izguba jugoslovanskega trga) in tudi izgube trgov v Vzhodni Evropi kot posledica razpada Sveta za vzajemno pomoč (SEV) in Sovjetske zveze v letu 1991.

Kljub začetku rasti BDP v letu 1993 pa je delež industrije in rudarstva (EKD) in nato predelovalne industrije (SKD) v celotnem BDP še vedno padal, saj je bila ravno industrija najbolj prizadeta med vsemi gospodarskimi dejavnostmi. To je bil rezultat propadanja industrijskih podjetij kakor tudi prestrukturiranja industrijskih podjetij, ki so zaposlovala preveč delovne sile. Posledica je upadanje zaposlenih v industrijskih podjetjih in rast brezposelnosti, saj predvsem starejši in nekvalificirani delavci niso dobili nadomestne zaposlitve. Trend se nadaljuje tudi v zadnjih letih, kljub ponovni rasti industrijske proizvodnje.

Primerjava slovenske predelovalne industrije po EKD¹³ s predelovalno industrijo članic EU po ISIC¹⁴ v letu 1995 je pokazala naslednje¹⁵. Delež skupine 31 (Hrana, pijača in tobak) je v celotnem proizvodu predelovalne industrije v opazovanem obdobju naraščal in dosegel raven, ki jo imajo evropske nepoljedelske države. Delež se je povečal predvsem zaradi manjše konkurence proizvajalcev iz bivše Jugoslavije in zaradi zaščite domačih proizvajalcev, kar omogoča višje cene. Ta skupina zaposluje glede na svoj delež v celotnem proizvodu predelovalne industrije v primerjavi z razvitimi državami sorazmerno majhen delež zaposlenih. To ni posledica visoke produktivnosti, temveč visokih cen te skupine. Skupina 32 (Tkanine, oblačila in usnje) zavzema čez četrtino celotnega proizvoda predelovalne industrije in zaposluje petino vseh zaposlenih. Ta delež je zelo visok, saj je najvišji od vseh opazovanih držav in je v obdobju 1988-1992 še narastel. Skupini 33 in 39 (Izdelki iz lesa in pohištvo + Ostala predelovalna industrija) sta izgubili delež v celotnem proizvodu, ki pa je še vedno visok in zaposluje sorazmerno veliko delavcev. Delež skupine 34 (Papir, izdelki iz papirja in izdajateljstvo) je v letu 1992 po začetni rasti upadel in dosega višino, ki jo ima ta skupina v ostalih razvitih državah. Podpovprečni delež v primerjavi z ostalimi državami dosega skupina 35 (Kemični izdelki). Naša kemična industrija z izjemo gumarske industrije večinoma ni konkurenčna na mednarodnem trgu. Skupina 36 (nekovinski proizvodi) podobno kot v razvitih državah zavzema majhen delež v celotnem produktu in v celotni zaposlenosti naše predelovalne industrije, medtem ko skupina 37+381 (Bazični kovinski proizvodi + Kovinski proizvodi) zavzema kljub velikemu padcu še vedno velik delež v obeh agregatih. Ta skupina zaposluje v primerjavi z ostalimi državami nadpovprečno veliko delavcev, kar kaže na nizko produktivnost te skupine. Skupina 38-381 (Proizvedeni kovinski proizvodi - Kovinski proizvodi) zavzema primerjalno zelo nizek delež v celotnem produktu in zaposlenosti predelovalne industrije, saj imata nižji delež le Grčija in Portugalska. Ocena strukture slovenske predelovalne industrije z vidika rasti in tehnološke zahtevnosti panog nam pokaže, da ima Slovenija podobno strukturo predelovalne industrije kot najmanj razviti članici, to sta Grčija in Portugalska. Slovenija ima zelo visok delež počasi rastočih in tehnološko nezahtevnih panog kot sta predvsem tekstilna in čevljarska industrija. Delež hitro rastočih in tehnološko

¹³ Slovenija je do leta 1996 uporabljala EKD (Enotna klasifikacija dejavnosti), sedaj uporablja SKD in to otežkoča primerjavo med sedanjim in preteklim stanjem.

¹⁴ Mednarodna standardna industrijska klasifikacija.

¹⁵ Kavaš Damjan: Značilnosti poindustrijskega razvoja v predelovalni industriji Evropske Unije in Slovenije. 1995.

zahtevnih panog je zelo nizek in, z izjemo proizvodnje električnih strojev in aparatov, nimamo v tem sektorju konkurenčne proizvodnje.

DANAŠNJI POLOŽAJ IN POMEN GOSPODARSKE DEJAVNOSTI¹⁶

Tabeli 3 in 4 in omogočata analizo predelovalne industrije v zadnjih štirih letih. Rezultati kažejo, da se razmere po letu 1996 izboljšujejo.

Tabela 3: Nekateri finančni kazalci poslovanja predelovalnih dejavnosti v Sloveniji v letih 1995 in 1996

Nekateri finančni kazalci poslovanja predelovalnih dejavnosti		Rentabilnost poslovanja ¹		Poslovni prihodki ²			Dodana vrednost ³		
		1996	1995	na zaposlenega v 1000 SIT			1996	1995	96/95
Predelovalne dejavnosti skupaj	D	-0,080	-0,040	8484	7446	113,9	2128	1861	114,4
Hrana, pijača, tobačni izdelki	DA	0,066	0,049	13197	11371	116,1	3310	2792	118,5
Tekstilije, tekstilni izdelki	DB	-0,105	-0,054	3873	3334	116,2	1298	1176	110,4
Usnje, usnjeni izdelki	DC	-0,230	-0,244	4265	4295	99,3	1165	1160	100,4
Obdelava in predelava lesa	DD	-0,163	-0,091	6651	6190	107,4	1501	1389	108,0
Papir, založništvo, tiskarstvo	DE	-0,026	-0,088	9852	9650	102,1	2482	2144	115,8
Koks, naft.deriv., jedrska goriva	DF	-0,581	-0,006	22974	23371	98,3	482	1884	25,6
Kemikalije, kemični izdelki	DG	0,129	0,127	13968	12411	112,5	4504	3951	114,0
Izdelki iz gume, plastičnih mas	DH	0,005	-0,002	9372	7714	121,5	2646	2095	126,3
Dr. nekovin., mineralni izdelki	DI	-0,024	-0,033	6994	5580	125,3	2297	1963	117,1
Kovine in kovinski izdelki	DJ	-0,126	-0,104	8100	7394	109,6	1888	1701	111,0
Stroji in naprave	DK	-0,098	-0,073	7623	6615	115,2	1865	1546	120,6
Električna, optična oprema	DL	-0,029	-0,050	7670	6378	120,3	2072	1783	116,2
Vozila in plovila	DM	-0,704	-0,143	17634	15547	113,4	2029	1925	105,4
Pohištvo, drugo	DN	-0,144	-0,124	5993	5207	115,1	1434	1317	108,9

Vir podatkov: Statistični podatki iz bilance stanja in bilance uspeha za leto 1996, APP; preračuni ZMAR.

Opombe: ¹ AOP (090-091)/022 ² AOP (050+057+058)/092 ³ AOP (059-060-067-070-071)/092

Vir: Ekonomsko ogledalo

Na konkurenčnost predelovalnih dejavnosti vplivajo tako zunanji in notranji (slovenski) dejavniki. Med zunanjimi dejavniki ima zelo pomembno vlogo konjunktura v EU, ki je

¹⁶ Zaradi možnosti statistične primerjave podatkov po SKD ocena današnjega položaja in pomena predelovalne dejavnosti zasnovana na podatkih od leta 1996 dalje.

največji slovenski trgovinski partner, saj so slovenska predelovalna podjetja nadpovprečno izvozno usmerjena. Med notranjimi pogoji imata zelo velik vpliv višina plač, davki in prispevki ter zaradi izvozne usmerjenosti tudi politika deviznega tečaja, kjer Banka Slovenije zasleduje politiko močne nacionalne valute, kar posledično zmanjšuje konkurenčnost izvoznega sektorja. Z vidika podjetja igra izredno pomembno vlogo tudi dogajanje v panogi) zaradi majhnosti in odprtosti Slovenije so pomembni globalni trendi). Poglavitni vir konkurenčnosti podjetja pa je podjetje samo, saj je konkurenčnost podjetja predvsem odvisna od podjetja samega¹⁷.

Tako so bili slabi rezultati v letu 1996 posledica nedokončanega prestrukturiranja slovenskih podjetij, pešanje konjunktur v EU, odloženih učinkov zviševanja tečaja tolarja v letu 1995 in rasti plač.

Predelovalne dejavnosti so tudi v letu 1996 zaključile svoje poslovanje z negativnim predznakom, če ga opredelimo kot razliko med čistim dobičkom in čisto izgubo poslovnega leta. Čisti dobiček poslovnega leta je v letu 1996 realno porasel za 10,3% (oz. za 8,5% upoštevaje BS&U95) in je znašal dobrih 41 mia SIT. Na drugi strani je čista izguba poslovnega leta realno porasla skoraj za 40% (oz. za 20,4% po BS&U95) in je znašala 87 mia SIT. Pet podpodročij (DB, DC, DG, DK in DM), ki so leta 1996 ustvarila polovico prihodkov od izvoza blaga in storitev v predelovalnih dejavnostih, je v povprečju ustvarilo na tujih trgih kar dobri dve tretjini poslovnih prihodkov. Omenjenih pet podpodročij je hkrati ustvarilo tudi slabo polovico čiste izgube področja D (slabo tretjino samo podpodročje DM). Dodana vrednost v predelovalnih dejavnostih se je leta 1996 realno povečala samo za 2,7% (oz. za 1,6% upoštevaje BS&U95); v celotnem gospodarstvu pa za 6,4% oz. za 3,0% upoštevaje BS&U95¹⁸.

Podatki za leto 1997 in 1998 kažejo boljšo sliko. To kažejo tako podatki iz bilanc stanja in uspeha za leti 1997 in 1998 kakor tudi tabela 5, iz katere je razvidna mednarodna konkurenčnost posameznih panog slovenske predelovalne industrije.

¹⁷ To je tudi ena od glavnih misli Bangemannovega poročila (Benchmarking the Competitiveness of European Industry. Brussels: European Commission, 1996. 20 str.).

¹⁸ Vir: Ekonomsko ogledalo

Tabela 4: Nekateri finančni kazalci poslovanja predelovalnih dejavnosti v Sloveniji v letih 1997 in 1998

Nekateri finančni kazalci poslovanja predelovalnih dejavnosti		Rentabilnost poslovanja ¹		Poslovni prihodki ²			Dodana vrednost ³		
		1997	1998	na zaposlenega v 000 SIT					
		1997	1998	1997	1998	98/97	1997	1998	98/97
D	Predelovalne dejavnosti	0,004	0,045	10.249	11.495	112.2	2.983	3.275	109,8
DA	Hrana, pijača, tobačni izdelki	0,138	0,141	15.022	16.548	110.2	4.303	4.571	106,2
DB	Tekstilije, tekstilni izdelki	-0,049	-0,034	4.666	5.629	120.6	1.829	2.044	111,8
DC	Usnje, usnjeni izdelki	-0,007	-0,287	5.454	5.701	104.5	1.826	1.597	87,5
DD	Obdelava in predelava lesa	-0,075	-0,134	7.407	8.262	111.5	2.053	2.274	110,7
DE	Papir, založništvo, tiskarstvo	0,009	-0,013	11.297	13.485	119.4	3.532	4.134	117,1
DF	Koks, naftni der., jedrska goriva	-0,996	-0,813	34.690	17.559	50.6	2.713	2.038	75,1
DG	Kemikalije, kemični izdelki	0,170	0,172	16.377	17.753	108.4	5.849	6.521	111,5
DH	Izdelki iz gume, plastičnih mas	0,065	0,053	11.176	11.650	104.2	3.509	3.218	91,7
DI	Drugi nekovinski, miner. izd.	0,086	0,082	8.640	9.763	113.0	3.138	3.522	112,2
DJ	Kovine in kovinski izdelki	-0,225	0,049	9.843	10.922	111.0	2.603	2.991	114,9
DK	Stroji in naprave	0,027	0,034	9.671	10.607	109.7	2.795	3.021	108,1
DL	Električna, optična oprema	0,135	0,123	9.418	9.909	105.2	3.114	3.319	106,6
DM	Vozila in plovila	-0,154	-0,082	21.885	27.434	125.4	2.499	3.197	127,9
DN	Pohištvo, drugo	-0,089	-0,060	7.722	8.030	104.0	2.339	2.423	103,6

Vir podatkov: Statistični podatki iz bilance stanja in bilance uspeha za leti 1997 in 1998, APP; preračuni ZMAR. Opombe: ¹ AOP (090-091)/022 ² AOP (050+057+058)/092 ³ AOP (059-060-071)/092.

Vir: Ekonomsko ogledalo, april 1999.

Finančni rezultati poslovanja gospodarskih družb predelovalnih dejavnosti, ki so oddale Statistične podatke iz bilance stanja in uspeha za leto 1998 (BSU98), so z vidika neto rezultata poslovanja boljši, kot so bili v letu 1997. Omenjene družbe so poslovno leto 1998 že drugič zapored zaključile z neto dobičkom, in sicer v višini 28,7 mia SIT (v letu 1997 neto dobiček v višini 2 mia SIT). Na neto rezultat je vplivalo tako realno povečanje čistega dobička kot realno zmanjšanje čiste izgube poslovanja. Lani se je čisti dobiček realno povečal za 10,5% (predlani za 47,7%) in je znašal 80,2 mia SIT. Čista izguba poslovnega leta se je realno zmanjšala za 26,8% (predlani za 31,7%) ter je znašala 51,5 mia SIT.

V predelovalnih dejavnostih (agregat gospodarskih družb, ki so oddale statistične podatke) se je lani dodana vrednost, izračunana na osnovi BSU97&BSU98, nominalno povečala za 8%, predlani za 17,3%. V letu 1998 se je delež predelovalnih dejavnosti v dodani vrednosti celotnega gospodarstva zmanjšal za 0,8 strukturne točke in je znašal 42,6%. Dodana

vrednost se je lani nominalno najbolj povečala pri proizvajalcih vozil in plovil (za 33,3%), kjer so tudi najbolj povečali obseg proizvodnje. Skok je v veliki meri posledica izredno slabih rezultatov v letu 1996. Proizvajalci koksa, naftnih derivatov in jedrskega goriva ter usnja in usnjenih izdelkov pa so zabeležili največje nominalno zmanjšanje dodane vrednosti (za 26,9% oz. za 24,3%)¹⁹. Izvozna usmerjenost, opredeljena kot razmerje med poslovnimi prihodki, ustvarjenimi na tujih trgih in celotnimi poslovnimi prihodki, se je tudi lani v predelovalnih dejavnostih povečala (za 1.2 strukturne točke, predlani za 2,6 strukturne točke). Devet podpodročij (DB, DC, DD, DG, DH, DJ, DK, DL in DM), ki je ustvarilo dobre štiri petine vseh prihodkov od izvoza blaga in storitev predelovalnih dejavnosti, je lani na tujih trgih v povprečju ustvarilo skoraj dve tretjini poslovnih prihodkov. Omenjena podpodročja so hkrati ustvarila tudi dobri dve tretjini čistega dobička ter skoraj tri četrtine čiste izgube poslovnega leta predelovalnih dejavnosti.

Konkurenčnost posameznih panog slovenske predelovalne industrije je razvidna iz tabele 5.

Tabela 5: Pokritost izvoza z uvozom v predelovalni dejavnosti v letih 1997 in 1998.

Izbrani konjunkturni kazalci predelovalnih dejavnosti		Pokritost uvoza z izvozom, v %		Struktura, v %				Realna rast, v %			
				Izvoz		Uvoz		Izvoz		Uvoz	
		1997	1998	1997	1998	1997	1998	1997	1998	1997	1998
D	Predelovalne dejavnosti	94,5	93,3	100,0	100,0	100,0	100,0	11,6	8,4	9,9	12,6
DA	Hrana, pijača, tobačni izdelki	62,7	66,0	3,8	3,8	5,8	5,3	7,6	6,8	6,4	4,1
DB	Tekstilije, tekstilni izdelki	106,7	98,2	9,6	8,8	8,6	8,4	1,7	-0,6	6,4	10,7
DC	Usnje, usnjeni izdelki	115,1	97,6	2,3	1,9	1,9	1,8	3,7	-10,9	26,6	7,8
DD	Obdelava in predelava lesa	274,5	261,1	4,0	3,9	1,4	1,4	2,2	5,3	10,2	13,6
DE	Papir, založništvo, tiskarstvo	125,2	115,4	5,3	4,8	4,0	3,9	13,5	-1,1	5,4	10,0
DF	Koks, naftni derivati, jedr. gor.	6,0	4,3	0,4	0,2	6,3	4,2	43,7	-47,5	10,7	-24,5
DG	Kemikalije, kemični izdelki	84,2	81,1	11,4	10,7	12,8	12,3	18,1	2,0	12,1	8,6
DH	Izdelki iz gume, plast. Mas	124,9	111,1	4,5	4,3	3,4	3,6	18,1	2,9	8,5	18,7
DI	Dr. nekovin., mineralni izdelki	117,4	112,4	3,1	3,0	2,5	2,5	12,0	5,8	12,0	13,5
DJ	Kovine in kovinski izdelki	85,5	78,9	11,6	11,2	12,8	13,3	14,9	5,1	16,2	16,8
DK	Stroji in naprave	121,3	122,5	13,6	14,2	10,6	10,8	20,2	13,1	14,9	14,8
DL	Električna, optična oprema	82,4	75,9	11,2	10,6	12,8	13,0	9,4	3,1	12,3	14,8
DM	Vozila in plovila	79,6	83,6	12,6	15,3	14,9	17,1	7,8	32,3	1,0	29,3
DN	Pohištvo, drugo; reciklaža	267,8	294,1	6,6	7,2	2,3	2,3	10,9	17,6	10,6	9,8

Vir podatkov: SURS, preračuni ZMAR.

¹⁹ Vir: Ekonomsko ogledalo, april 1999

Iz tabele 5 je razvidno, da je pokritost uvoza z izvozom v predelovalni dejavnosti manjša od 1 in, da se je v večini panog v letu 1998 celo poslabšala.

Značilnosti slovenske predelovalne industrije lahko strnemo v naslednjo tabelo.

Tabela 6: SWOT analiza slovenske industrije

<p>PREDNOSTI V INDUSTRIJI</p> <ul style="list-style-type: none"> • relativno izobražena in tehnično usposobljena delovna sila, • majhnost in velika prilagodljivost; • še neizrabljene možnosti nižanja stroškov in izkoriščanja zmogljivosti in pravičnega usmerjanja izvoznih proizvodnih programov, • tesna tehnološka in izdelčna vezanost na evropske partnerje. 	<p>SLABOSTI V INDUSTRIJI</p> <ul style="list-style-type: none"> • tehnološko in razvojno zaostajanje, • zaostajanje v produktivnosti in v kakovosti izdelkov, • nezadostna profitabilnost izdelkov in podjetij, • slabša izobraženost menedžerjev na področju trženja in strateškega vodenja podjetij, • nedokončano lastninjenje in pomanjkanje ugodnih priložnosti za vlaganja, • premajhna uporaba tehničnih mednarodnih standardov in standardov kakovosti.
<p>PREDNOSTI V OKOLJU</p> <ul style="list-style-type: none"> • politična, gospodarska stabilnost in socialni mir, • dobra zemljepisna lega, • relativno ugodna gospodarska infrastruktura, • izurjena in dobro izšolana delovna sila. 	<p>SLABOSTI V OKOLJU</p> <ul style="list-style-type: none"> • nedodelan in neprilagojen gospodarski sistem na področju davčne in posojilno-denarne politike in pospeševanja tujih vlaganj, • neharmonizirana tehnična zakonodaja, • relativno visoko deželno tveganje

Vir: Strategija povečanja konkurenčne sposobnosti slovenske industrije, 1996.

RAZVOJNE MOŽNOSTI

Razvojne možnosti slovenske predelovalne industrije obstojijo. Predvsem so velike razlike med posameznimi panogami. Padanje deležev industrije v BDP in v celotni zaposlenosti je v svetu in tudi v Sloveniji povzročil "mit" o storitveni ekonomiji. Analize kažejo, da je predelovalna industrija, kljub 20-30 odstotnem deležu v BDP še vedno ključni sektor v večini razvitih držav, saj ima v gospodarskem razvoju držav vlogo nosilca razvoja, ker z notranjim tehničnim napredkom inducira tehnični napredek in rast produktivnosti v celotnem gospodarstvu. Predelovalna industrija predstavlja glavni vir povpraševanja po proizvodih in storitvah številnih drugih dejavnosti kot so kmetijstvo, trženje, izobraževanje, storitve finančnih ustanov, itd. Predelovalna industrija še vedno ostaja glavni udeleženec mednarodne menjave, saj izvoz primarnih proizvodov, z izjemo nafte, ne more biti vir naraščajoče življenjske ravni, izvoz storitev pa omejitve, saj je opravljanje mnogih storitev lokalno omejeno oz. je bolj učinkovito na lokalni ravni²⁰. V zadnjih 15-ih letih smo priča rasti predvsem tistih storitev, ki so tesno povezane s predelovalno industrijo. To so proizvodne storitve (finančne storitve, računovodstvo, trženje, svetovanje, design, zavarovanja, nepremičnine), ki so vedno bolj povezane s predelovalno industrijo in meja med predelovalno industrijo in storitvami danes pogosto ni več očitna. Tako bo v

²⁰ Dmitrovič Tanja: Ustvarjanje konkurenčnih prednosti slovenskega gospodarstva z industrijskim prestrukturiranjem. 1993.

prihodnosti predelovalna industrija v Sloveniji še vedno motor razvoja, saj je industrija, predvsem posamezne panoge, sposobna uspešno konkurirati na mednarodnih trgih. To bo s vključitvijo v EU še pridobilo na pomenu, čeprav je že danes predelovalna industrija v Sloveniji z vidika carinske in necarinske zaščite zelo odprta. Tako prihodnost slovenske predelovalne industrije verjetno ni v proizvodih potrošniškega trženja, temveč v proizvodih medorganizacijskega trženja (predvsem v funkciji pomebnih dobaviteljev končnim proizvajalcem), ki tudi zahtevajo veliko znanja, sodelovanja in fleksibilnosti, vendar pa tu ni tako pomembna politika blagovnih znamk, ki zahteva velika finančna sredstva, ki jih slovenska podjetja nimajo. Uspešnost predelovalnih podjetij pa zahteva še mnogo sprememb v delovanju samih podjetij (večja fleksibilnost, večja inovativnost, timsko delo, boljše trženje, mreženje, "modernizacija" slovenskega managementa, izobraževanje zaposlenih,...).

Podjetja potrebujejo ustrezno poslovno in podporno okolje. K hitrejšemu razvoju slovenske predelovalne industrije lahko prispeva tudi država. Ta je že leta 1996 v Strategiji povečevanja konkurenčne sposobnosti slovenske industrije predlagala horizontalne ukrepe pomoči industriji, ki pa jih skoraj ni uresničila, saj se je slovenska vlada ukvarjala predvsem z tekočimi težavami, ki so pogosto bile rešene s političnimi argumenti, brez upoštevanja mnenja stroke. V zadnjem letu je zaslediti bolj razvojno delovanje vlade, predvsem MGD, ki želi z razvojnimi programi ne le rešiti najbolj kritične panoge (železarstvo, tekstilna industrija, usnjarska in obutvena industrija, lesnopredelovalna industrija) temveč s horizontalnimi ukrepi pomagati celotni predelovalni industriji.

Dejstvo je, da je prihodnost slovenske predelovalne industrije zelo težko napovedovati, saj so tudi najboljša slovenska podjetja v svetovnem merilu relativno majhna in so zato izredno občutljiva na spremembe v panogi, ki so posledica tehnoloških, podjetniških, ekonomskih, političnih in socialnih sprememb.

DA- PROIZVODNJA HRANE, PIJAČ, KRMIL IN TOBAČNIH IZDELKOV

OPIS IN ZNAČILNOSTI GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

Panogo Proizvodnja hrane, pijač, krmil in tobačnih izdelkov sestavljajo Proizvodnja hrane, pijač in krmil ter Proizvodnja tobačnih izdelkov. Panogo pogosto označujemo z izrazom živilska industrija. Za to panogo je značilna tesna povezava s kmetijstvom ter velik pomen domačega trga. Tako razmere v kmetijstvu in kmetijska politika države močno vplivata na poslovanje živilske industrije v posamezni državi.

DANAŠNJI POLOŽAJ IN POMEN GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

Današnji položaj podjetij ni dober. Čeprav so finančni rezultati panoge dobri, je to v veliki meri rezultat dobrega poslovanja nekaterih podjetij. Predvsem zelo dobro poslujejo podjetja, ki proizvajajo pijače. Tudi ostalih dejavnosti je tudi nekaj uspešnih podjetij. Mnogo slabši je likvidnostni položaj podjetij. Večina podjetij je tehnološko zastarelih, kar otežkoča izpolnjevanje strogih EU standardov v posameznih dejavnostih (predelava mesa, predelava mleka in mlečnih izdelkov). Velika težava je tudi velika razdrobljenost, saj podjetja niso pripravljena sodelovati med seboj, kar je posledica sorazmerno dobrega ekonomskega položaja, ki pa se poslabšuje. Tako so razvojni trendi neugodni.

RAZVOJNE MOŽNOSTI

Dejstvo je, da bo članstvo Slovenije v EU močno vplivalo na poslovanje živilskih podjetij. Znižale se bodo cene izdelkov in močno se bo povečala konkurenca. Slovenska živilska podjetja so bila dosedaj sorazmerno zaščitena in v prihodnjih letih se bo ta zaščita korenito znižala. Na živilsko industrijo bo vplival tudi sporazum CEFTA, saj je Slovenija s 1.1.2000 sprostila trgovino s kmetijskimi pridelki in izdelki z državami članicami CEFTE (Poljska, Češka, Madžarska, Slovaška, Slovenija, Romunija, Bolgarija). Na poslovanje bodo vplivali tudi procesi združevanja v slovenski trgovini, kar bo vplivalo na uspešnost poslovanja živilskih podjetij, saj so ta že izpostavljenja nižanju cen s strani velikih trgovskih sistemov, kakor tudi oženju proizvodnega asortimana.

Neugodni obeti bodo zahtevali ustrezno prestrukturiranje slovenske živilske industrije. Potrebno bo povezovanje (do povezovanja že prihaja: mlekarne, oljarne), modernizacija, boljša organizacija in delitev dela med slovenskimi proizvajalci. Tako je po napovedih strokovnjakov v posamezni dejavnosti živilske industrije prostora le za eno do tri večja podjetja²¹. Podjetja bodo tudi morala znižati svoje stroške. Deloma bo k znižanju stroškov prispevalo tudi znižanje cen vhodnih surovin, kot posledica liberalizacije in ukrepov kmetijske politike (kompenzacijska plačila). Tako lahko pričakujemo v prihodnosti slabši položaj mlekarn in predelave mesa, predvsem klavnic. Težave bodo verjetno imela tudi vinarji.

DB-PROIZVODNJA TEKSTILIJ; USNJENIH OBLAČIL; TEKSTILNIH IN KRZNENIH IZDELKOV

OPIS IN ZNAČILNOSTI GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

Panogo Proizvodnja tekstilij; usnjenih oblačil; tekstilnih in krznenih izdelkov, ki jo pogosto označujemo kot tekstilno industrijo sestavljajo Proizvodnja tekstilij in Proizvodnja oblačil; strojenje in dodelava krzna; proizvodnja krznenih izdelkov. Tekstilna industrija, kot tradicionalna industrijska panoga, je imela v preteklosti izredno pomembno vlogo, tako v Jugoslaviji, kot v Sloveniji. To je delovna intenzivna panoga, ki je v preteklosti zaposlovala veliko delovne sile, predvsem žensk brez izobrazbe. Tekstilna industrija je locirana v starih industrijskih centrih (Kranj, Tržič, Maribor,...), zaradi velikega vpliva na zaposlenost pa so tekstilne tovarne odpirali tudi na manj razvitih območjih. Razpad jugoslovanskega trga je zelo prizadel slovenska tekstilna podjetja, predvsem proizvodnjo tekstilij.

DANAŠNJI POLOŽAJ IN POMEN GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

Kljub zmanjšanju števila zaposlenih in številnih stečajev pa so slovenska tekstilna podjetja v letu 1998 še vedno zaposlovala skoraj 30.000 delavcev, kar je več kot 14 % vseh zaposlenih v slovenskih predelovalnih podjetjih. Današnji položaj tekstilnih podjetij ni dober. Proizvodni obrati so stari in tehnološko zastareli. Tudi tržni položaj ni dober. Dodelavni posli so še vedno pomemben del celotnega poslovanja, vendar so le kratkoročna

²¹ Ilija Bregar: V nobeni panogi ni prostora za več kot tri podjetja. GV, št. 37, 1999, str. 26.

rešitev. Neto izguba je bila v letu 1998 še vedno 1,5 mia SIT, kar je manj kot v prejšnjih letih, kar je v veliki meri posledica stečajev in po drugi strani tudi posledica uspešnejšega poslovanja nekaterih slovenskih tekstilnih podjetij. V letu 1998 se je poslabšalo poslovanje podjetij, ki proizvajajo oblačila. V tekstilni industriji je zaradi delovne intenzivnosti zelo pomembna cena delovne sile. Slovenska delovna sila je sorazmerno draga in je zato izpostavljena pritisku iz držav s cenejšo delovno silo, kjer tudi stalno višajo kakovost proizvedenih izdelkov. To je tudi v veliki meri razlog krize evropske tekstilne industrije, čeprav so kakovost tekstilnih izdelkov, tehnološka raven in storilnost v Evropski uniji še vedno precej višji kot v deželah v razvoju. Tako v tekstilni industriji v razvitih državah poteka preobrazba že od začetka tega desetletja in se kaže v občutnem zmanjšanju števila velikih podjetij in zaposlenih v njih. Tako v tekstilni industriji EU prevladujejo mala in srednja podjetja. Evropska tekstilna podjetja so velik del svoje proizvodnje preselila v države s cenejšo delovno silo, kar velja tako za proizvodnjo tekstilij, kakor tudi za oblačilna podjetja. Opaziti je tudi zaostajanje oblačilnega in tekstilnega sektorja pri osebni potrošnji ter porast tekstilne potrošnje v avtomobilski in gradbeni industriji.

RAZVOJNE MOŽNOSTI

Konkurenca v panogi Tekstilije je zelo močna. Veča se pomen proizvajalcev iz Azije in Vzhodne Evrope, ki imajo cenejšo delovno silo, nižje takse in prispevke ter nižje standarde varovanja okolje. To vpliva na celotno panogo tekstilij, tudi na slovenska podjetja, ki imajo sorazmerno zastarelo opremo in drago delovno silo. V nekaterih podjetjih je prišlo do izboljšanja poslovanja podjetij po prihodu tujega kapitala.

Za oblačilna podjetja velja, da je glavna grožnja podjetjem veliko rivalstvo med obstoječimi podjetji. Podjetje, ki želi uspeti mora proizvajati kvalitetne izdelke v srednjem in višjem cenovnem razredu, slediti mora modnim smernicam (večje število sezon na leto), imeti mora lastne blagovne znamke, mora se hitro odzivati na potrebe trga (sodobna tehnologija) in zaradi sorazmerno nizke donosnosti na kapital je potrebno imeti dober nadzor nad celotno verigo vrednosti, kar vključuje proizvodnjo enostavnejših opravil v državah s ceneno delovno silo.

Naša oblačilna podjetja bodo morala zamenjati svojo strategijo stroškovne učinkovitosti, saj je glede na življenjski standard in na ceno delovne sile pri nas ta strategija neustrezna. Tako fizična produktivnost v slovenski oblačilni industriji ne zaostaja za svetovno, vendar pa je dodana vrednost na zaposlenega 3-krat nižja od vrednosti v Evropski uniji, kar kaže na slabosti v celotni verigi vrednosti naših oblačilnih podjetij. Slovenska oblačilna podjetja bodo morala proizvajati zahtevne in kakovostne izdelke srednjega in visokega cenovnega razreda, uvajati sodobne tehnološke postopke, slediti modnim usmeritvam, razvijati lastne blagovne znamke, izboljšati trženje, zmanjšati število posrednikov v prodajni verigi (tudi lastna prodajna mreža) in prenesti enostavne operacije v države s cenejšo delovno silo (Vzhodna Evropa, Sredozemlje). Prenos proizvodnje v te države ni pomemben le zaradi nižjih stroškov izdelave, temveč tudi zaradi dostopa na ta tržišča. Povišati je potrebno odzivnost naših podjetij na zahteve trga, kar pomeni tudi proizvodnjo v manjših serijah in skrajševanje naročniškega cikla. Okrepiti bo potrebno kadrovsko strukturo z novimi kadri ter dodatno izobraziti obstoječo strukturo (predvsem poslovodstvena in trženjska znanja). Naša podjetja bi morala za prestrukturiranje uporabiti sredstva in ugodnosti, ki jih vlada že

nekaj let namenja za pomoč delovno intenzivnim panogam. Tako MGD zopet pripravlja program prestrukturiranja podjetij v tekstilni industriji, kjer pa mislijo pomagati le perspektivnim podjetjem, saj pomoči v zadnjih letih (po ocenah ministrstva okoli 1,5 mia SIT) niso dala rezultatov. Ustanovljen je bil tudi Center za modo.

Nekaterim podjetjem je že se uspelo prestrukturirati, nekatera podjetja jim bodo sledila, vendar pa se bo padec števila zaposlenih v tekstilni industriji v Sloveniji še nadaljevalo.

DC-PROIZVODNJA USNJA, OBUTVE IN USNJNIH IZDELKOV, RAZEN OBLAČIL

OPIS IN ZNAČILNOSTI GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

Panogo Proizvodnja usnja, obutve in usnjenih izdelkov, razen oblačil imenujemo usnjarska in obutvena industrija. To je podobno kot tekstilna industrija tradicionalna industrija, ki je delovno intenzivna in je v preteklosti zaposlovala veliko delavcev. Razpad jugoslovanskega trga in razpad "socialističnega bloka" je zelo prizadel slovenska usnjarska in obutvena podjetja.

DANAŠNJI POLOŽAJ IN POMEN GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

Kljub zmanjšanju števila zaposlenih so slovenska usnjarska in obutvena podjetja v letu 1998 še vedno zaposlovala skoraj 7.000 delavcev. Položaj usnjarskih in tekstilnih podjetij ni dober. Osnovna slabost je previsoko število zaposlenih in nizko izkoriščanje proizvodnih zmogljivosti. Nizka produktivnost povezana z visokimi stroški dela povzroča finančne težave. Slovenska delovna sila je sorazmerno draga in je zato izpostavljena pritisku iz držav s cenejšo delovno silo, kjer tudi stalno višajo kakovost dela. Proizvodni asortiment je preširok, kar otežkoča proizvodnjo in trženje in podjetja so še vedno močno navezana na domači trg. Posledica je zmanjševanje zaposlenih v usnjarskih in obutvenih podjetjih (Planika, IUUV, stečaji Konusa, Utoka), kjer tudi nekatera velika podjetja (Planika, Peko, IUUV Vrhnika) še niso v celoti sanirana. Tako je bila izguba usnjarske in obutvene industrije v letu 1998 še vedno večja kot 3 mia. SIT. V krizi pa je tudi evropska čevljarska industrija. Potrebno je prestrukturiranje in tega se zavedajo tako podjetja kot vlada.

RAZVOJNE MOŽNOSTI

Tudi za obutveno industrijo velja, da podjetje, ki želi uspeti mora proizvajati kvalitetne izdelke v srednjem in višjem cenovnem razredu, slediti mora modnim smernicam, imeti mora lastne blagovne znamke, mora se hitro odzivati na potrebe trga (sodobna tehnologija) in zaradi sorazmerno nizke donosnosti na kapital je potrebno imeti dober nadzor nad celotno verigo vrednosti, kar vključuje proizvodnjo enostavnejših opravil v državah s ceneno delovno silo.

Naša obutvena podjetja bodo morala zamenjati svojo strategijo stroškovne učinkovitosti. Predhodno je potrebna finančna sanacija, do katere je prišlo v Peko. Morala se bodo osredotočiti na določene asortimane, kjer imajo konkurenčne prednosti.

DD- OBDELAVA IN PREDELAVA LESA

OPIS IN ZNAČILNOSTI GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

Obdelava in predelava lesa (DD) in proizvodnja pohištva imata v Sloveniji že dolgo tradicijo (les kot naraven vir), saj je Slovenija med najbolj gozdnatimi državami v Evropi. Tako žaganje kot proizvodnja plošč, stavbnega mizarstva in pohištva imajo tradicijo, vendar se je število zaposlenih v slovenski lesni industriji zadnjih desetih letih prepolovilo.

DANAŠNJI POLOŽAJ IN POMEN GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

Kljub zmanjšanju števila zaposlenih in številnih stečajev je slovenska lesna industrija še vedno zelo pomembna. Tako je bilo v letu 1998 v slovenskih lesnih podjetjih zaposleno preko 21.000 delavcev, kar je desetina vseh zaposlenih v slovenskih predelovalnih podjetjih. Današnji položaj lesnih podjetij še ni stabiliziran. To kaže neto izguba, ki presega 3,8 mia SIT, kar je močno pod povprečjem predelovalne industrije in celotnega gospodarstva. Razlogi za slabo poslovanje so premajhna produktivnost, tehnološki zaostanek, prenizka specializiranost, prevelika usmerjenost na domači trg, slaba kadrovska struktura in prevelika razdrobljenost slovenskih proizvajalcev, predvsem v mednarodnem trženju.

RAZVOJNE MOŽNOSTI

Slovenska lesna podjetja se bodo morala še bolj prilagajati zahtevam trga. Imajo določeno prednost zaradi razpoložljivosti domače surovine (les) in tudi izkušnje na svetovnih trgih, vendar pa so žagarski obrati premajhni, medtem ko so pohištvena podjetja premalo kreativna in pogosto nimajo ustreznega trženja. Podjetja niso le proizvajalci proizvodov temveč tudi morajo zagotavljati popolno storitev v obliki svetovanja, natančnih dobav, prilagodljivosti. To pa zahteva ponudbo, ki temelji na diferenciaciji proizvodov, boljših storitvah, daljših garancijah, kratkih dobavnih rokov, visoki kakovosti in višjih cenovnih razredih. To pa bo možno le, če bodo slovenska podjetja na trgih nastopala skupno. Tako v prihodnosti ni pričakovati povečanja števila zaposlenih, saj finančni rezultati kažejo, da se kljub dolgotrajnemu prestrukturiranju večini slovenskih lesnih podjetjem še ni uspelo prilagoditi.

DD-PROIZVODNJA VLAKNIN, PAPIRJA IN KARTONA TER IZDELKOV IZ PAPIRJA IN KARTONA; ZALOŽNIŠTVO IN TISKARSTVO

OPIS IN ZNAČILNOSTI GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

DD-Proizvodnja vlaknin, papirja in kartona ter izdelkov iz papirja in kartona; založništvo in tiskarstvo je v Sloveniji sorazmerno močan sektor z dolgo tradicijo. Tako začetki slovenske papirne industrije segajo že v 16. stoletje. Podobno kot vsa predelovalna industrija je tudi papirnopredelovalna in grafična industrija izgubila v 90-ih letih precej delovnih mest, saj je slovenska papirna industrija imela čez 50% delež v Jugoslaviji, predvsem v višjem cenovnem razredu. Papirnopredelovalna in grafična industrija sta

medsebojno heterogene in predvsem papirna industrija ima velik vpliv na ostale gospodarske dejavnosti.

DANAŠNJI POLOŽAJ IN POMEN GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

Po podatkih APP je Proizvodnja vlaknin, papirja in kartona ter izdelkov iz papirja in kartona; založništvo in tiskarstvo v letu 1996 zaposlovala 16.231 zaposlenih, kar je več kot 7% vseh zaposlenih v predelovalni dejavnosti, leta 1998 pa še 14.802 zaposlenih, kar je okoli 7% vseh zaposlenih v predelovalnih dejavnostih. Zmanjšanje gre predvsem na račun papirne industrije (nedokončano prestrukturiranje, draga delovna sila), medtem ko založništvo in tiskarstvo kažeta celo povečanje števila zaposlenih.

Slovenska papirnopredelovalna industrija po produktivnosti še vedno zaostaja za evropskim povprečjem, vendar se razmere izboljšujejo. To je veliki meri rezultat prestrukturiranj podjetij, nekatera pa so prešla v večinsko last tujih partnerjev (papirnice). Slovenska papirnopredelovalna industrija ima določene prednosti, kot so tradicija, domači les, izvozna usmerjenost, strokovna znanja, medtem ko imajo podjetja še vedno zaostanke v modernizaciji proizvodnje, izdelki so sorazmerno stari, so zadolžena, cena delovne sile je sorazmerno visoka, primanjkuje ustrezno usposobljenih kadrov in nekatera so v okrilju SRD-a (nejasen status). Zaradi velike kapitalne intenzivnosti so v bližnji preteklosti imela podjetja težave, saj je cena kapitala v Sloveniji še vedno sorazmerno visoka.

Za založništvo in tiskarstvo velja, da je položaj boljši.

RAZVOJNE MOŽNOSTI

Prognoze iz preteklosti, da bo elektronika izpodrinila papir se niso uresničile. Papir je še vedno najtrajnejši nosilec informacij, ki je okolju prijazen in ga je mogoče reciklirati. Prognoze kažejo rast potrošnje papirja, tako v Sloveniji, kot tudi v svetu. To je dober obet, vendar je po drugi strani papirnopredelovalna industrija zelo odvisna od razmer na trgu, ki so zelo spremenljive, saj tudi največja svetovna podjetja niso sposobna planirati dalje kot 3 do 5 let. Današnja konkurenca zahteva fleksibilnost, saj zaradi globalnega trga prihaja do izredno velike konkurence, ki se kaže v koncentraciji podjetij. Slovenska podjetja so se stabilizirala v letu 1999, kar velja predvsem za papirnice, ki so bile dolgo zelo problematične. Prihodnost je še vedno nepredvidljiva, potrebno pa bo boljše povezovanje slovenskih papirnopredelovalnih podjetij in določena delitev dela.

Za založništvo in tiskarstvo velja, da so danes potrebne velike investicije in da je predvsem na področju tiskarstva prišlo, zaradi uvedbe informacijske tehnologije, do uveljavitve malih podjetij. Slovenska založniška in tiskarska podjetja (pogosto podjetje združuje obe dejavnosti) danes kažejo sorazmerno prilagodljivost, vendar pa bodo morala biti na dolgi rok bolj izvozno usmerjena.

OPIS IN ZNAČILNOSTI GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

DE-Proizvodnja koksa, naftnih derivatov, jedrskega goriva ima v Sloveniji (Prekmurje) že dolgo tradicijo. Začetki segajo že v prejšnje stoletje. Usoda te gospodarske dejavnosti v Sloveniji je bila vedno povezana z usodo podjetja Nafta Lendava. Poleg predelave nafte in petrokemije so v preteklosti tudi črpali nafto, vendar pa v majhnih količinah. Po razpadu Jugoslavije je podjetje zašlo v krizo, kar je razvidno predvsem iz obsega predelane nafte in iz padanja števila zaposlenih (težave so tudi posledica napačnih odločitev v 80-ih letih, ko so kupili in nato po politični odločitvi prodali novo rafinerijo na Kitajsko, dolgovi pa se odplačujejo še danes). Rafinerijska cena naftnih derivatov je bila v Jugoslaviji zelo visoka, poleg tega pa je država tudi uvedla zelo strog carinski režim za uvoz naftnih derivatov, ki je izničil razliko med ceno domačih in uvoženih naftnih derivatov.

DANAŠNJI POLOŽAJ IN POMEN GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

Danes je položaj panoge zelo kritičen. Po podatkih APP je DE-Proizvodnja koksa, naftnih derivatov, jedrskega goriva v letu 1998 zaposlovala 808 zaposlenih. To je enkrat manj, kot pred desetimi leti. Kljub sanaciji Nafta v letu 1994, ko je Petrol pridobil večinski delež, pa ima Nafta, kot daleč največje podjetje v tej panogi, v zadnjih letih še vedno težave. Razloga sta v nekonkurenčnosti rafinerije, ki izvira iz dveh razlogov:

- priznane nabavne cene naftnih derivatov ne sledijo razmeram na svetovnem naftnem trgu in tečaju dolarja,
- proizvodne cene rafinerije so nekonkurenčne cenam tujih rafinerij (zastarela tehnološka oprema, majhna kapaciteta, višji stroški transporta zaradi slabe izkoriščenosti Jadranskega naftovoda).

Težave Nafta Lendava (rafinerije) sedaj skupno financirata slovenska država in Petrol na osnovi enoletne pogodbe do končne odločitve o usodi rafinerije.

RAZVOJNE MOŽNOSTI

Nafta oziroma naftni derivati so v svetu in tudi v Sloveniji še vedno najpomembnejši energetski vir, zato je tudi vloga rafinerij pomembna. Slovenska podjetja lahko dosedaj dobijo potrebna goriva na svetovnih trgih, vendar so zaradi političnih razlogov vedno možni stresi na svetovnih trgih. Odločitev o potrebnosti rafinerije, ob odsotnosti lastnih virov surove nafte in ob premajhnih kapacitetah, je v veliki meri tudi politično vprašanje. Vse članice EU z izjemo Luksemburga imajo vsaj eno rafinerijo in tudi Slovenija se mora odločiti ali potrebuje rafinerijo. Ne glede na to ali se bo rafinerija v Lendavi sanirala ali zapirala, bo to povezano, zaradi visoke kapitalne intenzivnosti, z visokimi stroški. Prav tako bo potrebno, ne glede na končno odločitev, sanirati rudarske objekte in naprave za pridobivanje ogljikovodikov. Po drugi strani pa je dejstvo, da se z integracijskimi procesi v svetu (npr. EU, NAFTA) politična tveganja zmanjšujejo in tako ta vidik tudi v snovanju slovenske energetske politike, tudi zaradi približevanju k EU, pridobiva na veljavi. V odsotnosti lastnih virov surove nafte ter ob ocenjenih skromnih zalogah surove nafte na področju Slovenije pa sodobni trendi zmanjšujejo strateški pomen rafinerije. V vsakem primeru bo morala končna odločitev temeljiti predvsem na ekonomskih temeljih, saj bo

morala sanirano podjetje v doglednem času delovati, ob ustreznih pogojih na nacionalni ravni (spremenjen model oblikovanja cen naftnih derivatov v Sloveniji), rentabilno, saj delitev subvencij zaradi določil državnih pomoči v prihodnosti ne bo več možna brez vnaprejšne notifikacije. Trenutno slovenska vlada išče strateškega partnerja.

Na področju tekočih goriv, poleg vprašanja modela oblikovanja cen naftnih derivatov v Sloveniji, ni rešeno tudi vprašanje varnostnih zalog, kar je določeno v državah EU in državah OECD. Ker v Sloveniji za zagotavljanje teh pogojev primanjkuje 780.000 m³ rezervoarskega prostora, bi tudi tu lahko bila vloga Naftne Lendava d.o.o. pomembna.

DF-PROIZVODNJA KEMIKALIJ, KEMIČNIH IZDELKOV, UMETNIH VLAKEN

OPIS IN ZNAČILNOSTI GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

DF-Proizvodnja kemikalij, kemičnih izdelkov, umetnih vlaken je pomembna in sorazmerno heterogena panoga. Obstajajo precejšnje razlike med podpanogami, tako glede načina proizvodnje kakor glede ostalih funkcij. V Sloveniji izstopa Proizvodnja farmacevtskih izdelkov (24,4%), ki predstavlja enega najbolj konkurenčnih delov slovenskega gospodarstva. Kemijska industrija je bila nadpovprečno razvita in izvozno usmerjena že v Jugoslaviji, kar je omogočilo sorazmerno brezbolno preživetje razpada jugoslovanskega trga in s tem prehod iz manj zahtevnih na bolj zahtevne trge (kakovost, roki).

DANAŠNJI POLOŽAJ IN POMEN GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

Danes je položaj panoge dober. V letu 1998 so imela podjetja preko 11 mia neto dobička. Tu izstopata predvsem ob farmacevtski podjetji (Krka, Lek). Podjetje Lek je po delni krizi v letu 1997 korenito popravilo poslovne rezultate v letu 1998. Tudi večina ostalih kemičnih podjetij posluje uspešno. Panoga je tudi nadpovprečno izvozno usmerjena, čeprav analiza BDV na zaposlenega kaže, da je zaostanek za evropskimi podjetji še vedno precejšen (3-kraten), predvsem pri osnovnih kemikalijah. Podjetja iz kemijske industrije tudi dodatno zaposlujejo, kar kaže na konkurenčnost tega dela predelovalne industrije, ki je za Slovenijo izredno pomembna tudi zaradi visokega pomena znanja ter raziskav in razvoja v kemijski industriji. To je zaradi sorazmerno visokega življenjskega standarda Slovencev izredno pomembno, saj slovenska podjetja ne morejo konkurirati le na osnovi poceni delovne sile.

RAZVOJNE MOŽNOSTI

To je perspektivna panoga, ki je v preteklosti imela visoke stopnje rasti v svetovnem merilu in predvsem farmacevtika je danes ena od najperspektivnejših dejavnosti v svetu, ki pa zahteva visoka vlaganja v R&R in v trženje. Slovenski farmacevtski podjetji sta zelo dobro pozicionirani v segmentu podjetij, ki proizvajajo in tržijo "generične" proizvode, predvsem na trgih bivših socialističnih držav, kar omogoča preživetje kljub manjši kapitalski moči, kot jo imajo multinacionalna podjetja. Tudi ostala kemična podjetja so sorazmerno dobro pozicionirana, vendar je za celotno kemijsko industrijo značilno, da je v tej panogi huda konkurenca (pričakuje se nadaljna intenzifikacija konkurence), kar je pripeljalo do koncentracije podjetij (farmacija, bazična kemija) in do zmanjševanja

zaposlenih. Ocena je, da je izmed vseh panog kemijska industrija še najbližja evropski, ki je v tem segmentu vodilna v svetu, kar pomeni, da primerjava z Evropo pomeni primerjavo z najboljšimi.

DH-PROIZVODNJA IZDELKOV IZ GUME IN PLASTIČNIH MAS

OPIS IN ZNAČILNOSTI GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

DH-Proizvodnja izdelkov iz gume in plastičnih mas je z narodnogospodarskega vidika pomembna gospodarska dejavnost. V razvitih državah je bila proizvodnja proizvodov iz plastike v obdobju 1963-88 celo najhitreje rastoča panoga, medtem ko je bila proizvodnja izdelkov iz gume srednje rastoča panoga. V Sloveniji je to ena najperspektivnejših panog predelovalne industrije, saj je dobro preživela propad jugotrga in je v zadnjih letih celo povečala število zaposlenih. To je globalna panoga, kjer je značilna koncentracija podjetij in predvsem v proizvodnji avtomobilskih avtoplaščev velja izredno močna konkurenca in izrazita prevlada multinacionalk.

DANAŠNJI POLOŽAJ IN POMEN GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

Danes je položaj panoge dober. V letu 1998 je zaposlovala čez 10.000 delavcev in podjetja so imela podjetja preko 4 mia neto dobička, kar je precej več kot v letu 1997. Tudi poslovanje v preteklih letih ni bilo slabo in indeksi povečanja obsega proizvodnje v zadnjih letih so bili večji od 100, tako, da je to ena od hitro rastočih panog. V primerjavi z sorodnimi podjetji je zaostanek v BDV na zaposlenega manj kot 3-krat in tudi produktivnost, merjena v prodaji na zaposlenega se je povečala. Analiza MGD za leti 1996 in 1997 je pokazala, da je ta panoga skupaj z DG in DI najbolj propulzivna. V panogi izstopa proizvodnja izdelkov iz gume.

RAZVOJNE MOŽNOSTI

To je perspektivna panoga, ki je v preteklosti imela visoke stopnje rasti v svetovnem merilu. Največje slovensko podjetje v panogi je Sava Kranj, ki se je strateško povezala z ameriško multinacionalko Goodyear, ki je postalo solastnik dveh podjetij in je tako rešilo vprašanje bodočega razvoja dela proizvodnega asortimenta (predvsem avtoplašči). Goodyear ima tudi ambicijo graditi raziskovalni center v Sloveniji ob pogoju sofinanciranja s strani države. Poleg Sava Kranj Proizvodnja izdelkov iz gume in plastičnih mas zna biti tudi v prihodnosti ena temeljnih gospodarskih panog v Sloveniji, saj so podjetja konkurenčna.

DI-PROIZVODNJA DRUGIH NEKOVINSKIH MATERIALNIH IZDELKOV

OPIS IN ZNAČILNOSTI GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

DI-Proizvodnja drugih nekovinskih materialnih izdelkov je zasnovana na naslednjih podpanogah: Proizvodnja stekla in steklenih izdelkov, Proizvodnja neognjevzdržne keramike in ognjevzdržne keramike, Proizvodnja zidnih in talnih keramičnih ploščic, Proizvodnja strešnikov, opeke in drugih keramičnih materialov za gradbeništvo, Proizvodnja cementa, apna, mavca, Proizvodnja izdelkov iz cementa, apna, mavca,

Obdelava naravnega kamna ter Proizvodnja brusilnih sredstev in drugih nekovinskih materialnih izdelkov. To je zelo heterogena panoga, kjer je trg zelo segmentiran. Panoga je v veliki meri povezana z gradbeništvo in je zato tudi odvisna od investicijskih ciklov.

DANAŠNJI POLOŽAJ IN POMEN GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

Danes je položaj panoge sorazmerno dober. V letu 1998 so imela podjetja preko 3 mia neto dobička in so zaposlovala skoraj 10.000 zaposlenih. To je ena perspektivnejših gospodarskih panog, saj je ena od hitro rastočih panog, vendar so razlike med podpanogami občutne. V povprečju je zaostanek v BDV na zaposlenega za sorodnimi podjetji v EU 3,6-kratni. V zadnjih letih so dobro poslovale podpanoge povezane z gradbeništvo, ki jih označuje izraz "industrija gradbenega materiala", vendar se je delež teh podpanog v celotnem dobičku zmanjšal v letu 1998.

RAZVOJNE MOŽNOSTI

To je perspektivna panoga, vendar pa je še vedno tehnološko zaostala. V vseh podpanogah se povečuje konkurenca, kar zahteva nenehno prilagajanje zahtevam trga. V določenih podpanogah je že prisotno tuje lastništvo. Za to panogo velja, da so spremembe dolgoročne in sicer tako, da določene niše nastajajo (tehnična keramika) in nekatere odmirajo (okrasna keramika). Nadaljni razvoj te panoge je v veliki meri odvisen od razvoja gradbeništva.

DJ-PROIZVODNJA KOVIN IN KOVINSKIH IZDELKOV

OPIS IN ZNAČILNOSTI GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

DJ-Proizvodnja kovin in kovinskih izdelkov je sestavljena iz Proizvodnje kovin in iz Proizvodnje kovinskih izdelkov, razen strojev in naprav. To je tradicionalna panoga z dolgo tradicijo. Panoga je bila zelo prizadeta z razpadom Jugoslavije. Posledica je velika izguba delovnih mest, kar je bilo povzročeno s krizo podjetij v tej panogi, kakor tudi z krizo lokalnih okolij, kjer so ta podjetja prisotna. Tako so razpadli veliki sistemi, ki so imeli tehnološko-kadrovska jedra. Posledica je bil tudi propad številnih manjših podjetij, ki so bila odvisna od velikih. Pod drugi strani pa so v tej panogi nastala številna manjša podjetja in tako je bilo v letu 1998 dejavnih kar 1.190 gospodarskih družb, kar je več kot 18% vseh gospodarskih družb v predelovalni industriji. Nekatera podjetja v panogi so v zadnjih letih začela dosegati zelo dobre rezultate.

DANAŠNJI POLOŽAJ IN POMEN GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

Danes je položaj boljši, čeprav sanacija nekaterih podjetij v panogi še ni končana (železarne). Tako je v letu znašal neto dobiček panoge 4.460 mio SIT, kar je velik napredek, saj je znašala neto izguba v letu 1996 še vedno 14.632 mio SIT. Podjetja še vedno zmanjšujejo število delovnih mest, ki pa še vedno predstavljajo skoraj 13% vseh zaposlenih v predelovalni industriji v Sloveniji v letu 1998. Težava je še vedno tehnološka zaostalost in slaba kadrovska struktura zaposlenih. Težave so tudi na področju financiranja (stari dolgovi) in tudi na področju trženja (neizdelane prodajne poti, slab image, pomanjkanje znanj, odsotnost skupnega nastopanja).

RAZVOJNE MOŽNOSTI

To je sorazmerno heterogena panoga, za katero je značilna racionalizacija proizvodnje in zmanjševanje števila zaposlenih. Konkurenca se povečuje, kar spodbuja vlaganje v tehnološko posodobitev in vlaganja v R&R. Nekatera slovenska podjetja so v določenih nišah zelo dobro pozicionirana in tudi v prihodnosti pričakujejo uspešno poslovanje, vendar v celoti lahko pričakujemo še dodatno zmanjšanje števila delovnih mest (nesanirana podjetja, značilnost panoge), čeprav je najhujši šok že mimo. Slovenska podjetja imajo proizvodna znanja, tradicijo in tudi neizkoriščene kapacitete. V panogi so tudi možnosti povezovanja s tujimi partnerji. Panoga Proizvodnja kovin in kovinskih izdelkov bo tako tudi v prihodnosti pomemben del slovenske predelovalne industrije.

DK-PROIZVODNJA STROJEV IN NAPRAV

OPIS IN ZNAČILNOSTI GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

DK-Proizvodnja strojev in naprav je tradicionalna panoga, ki ima v Sloveniji dolgo tradicijo. To je kapitalno intenzivna panoga, ki je bila izredno prizadeta z razpadom Jugoslavije, saj širok in relativno manj zahteven trg omogočal velikoserijsko proizvodnjo v reprodukcijskih verigah. Posamezno podjetje je le del celotne verige in razpad reprodukcijskih verig otežkoči preživetje preostalih podjetij. Prestrukturiranje je bilo težko tudi zaradi neustrezne kadrovske strukture, saj je primanjkovalo tržnikov in ustreznih tržnih znanj. Posledica je velika izguba delovnih mest (več kot 30 %), saj so razpadli veliki sistemi, ki so imeli tehnološko-kadrovska jedra. Posledica je bil tudi propad številnih manjših podjetij, ki so bila odvisna od velikih podjetij. Pod drugi strani je to tudi heterogena panoga, zato zaključki ne veljajo za vsa podjetja.

DANAŠNJI POLOŽAJ IN POMEN GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

Položaj se je izboljšal, saj je bil neto dobiček v letu 1998 višji kot 1,5 mia SIT, medtem ko je bila neto izguba v letu 1996 skoraj 4,4 mia SIT. Tudi v strojogradnji sanacija nekaterih podjetij v panogi še ni končana. Ker je to kapitalno intenzivna panoga so podjetja zaradi starih dolgov in dragega kapitala. Zaradi razpadlih reprodukcijskih verig slovenska podjetja tudi niso sposobna nuditi zahtevnih projektov na ključ, manjka pa tudi domača kapitalska podpora. Izgubljen pa tudi ne le bivši jugoslovanski trg, temveč tudi trg v V. Evropi, ki je bil za časa Jugoslavije zelo pomemben izvozni trg slovenske strojegradnje. Težava je še vedno tehnološka zaostalost, slaba kadrovska struktura zaposlenih, področje financiranja (stari dolgovi) in tudi področje trženja (neizdelane prodajne poti, slab image, pomanjkanje znanj, odsotnost skupnega nastopanja). Panoga je v letu 1998 še vedno zaposlovala čez 22.000 ljudi, kar je desetina zaposlenih v slovenski predelovalni industriji.

RAZVOJNE MOŽNOSTI

Nekatera slovenska podjetja v tej panogi so na svetovni ravni, vendar pa so tržne možnosti za večino obstoječih podjetij omejene. To je sorazmerno heterogena panoga, za katero je značilno vlaganje v tehnološko posodobitev in vlaganja v R&R. Uspešnost je v veliki meri odvisna od razpoložljivih strokovnih kadrov. Nekatera slovenska podjetja so v določenih nišah zelo dobro pozicionirana in tudi v prihodnosti pričakujejo uspešno poslovanje,

vendar v panogi kot celoti celoti lahko pričakujemo dodatno zmanjšanje števila delovnih mest (nesanirana podjetja, značilnost panoge), čeprav je najhujši šok že mimo. Slovenska podjetja imajo proizvodna znanja, tradicijo in tudi neizkoriščene kapacitete, ki povzročajo previsoke režijske stroške. V panogi so tudi možnosti povezovanja s tujimi partnerji, za katera je značilno, da iščejo partnerje v državah z nižjo ceno delovne sile. Panoga DK-Proizvodnja strojev in naprav bo tudi v prihodnosti ostala pomemben del slovenske predelovalne industrije.

DL-PROIZVODNJA ELEKTRIČNE IN OPTIČNE OPREME

OPIS IN ZNAČILNOSTI GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

DL-Proizvodnja električne in optične opreme je izredno pomembna panoga. Sestavljena je iz naslednjih podpanog: Proizvodnja pisarniških strojev in računalnikov, Proizvodnja električnih strojev in aparatov, Proizvodnja radijskih, televizijskih in komunikacijskih aparatov in opreme, Proizvodnja medicinskih, finomehaničnih in optičnih instrumentov ter ur. To je zelo "široka" panoga, kjer so med podpanogami občutne razlike. Za to panogo je značilno, da je že vsaj 3 desetletja med najhitreje rastočimi panogami v svetu in da ima v razvitih državah zelo pomembno vlogo v celotnem gospodarstvu. Vloga te panoge je pomembna tako zaradi BDV ustvarjene v tej panogi, kakor tudi zaradi vpliva te panoge na ostale panoge. Ta panoga je zelo pomembna tudi zaradi velikega pomena znanja (high tech), ki posledično pomeni visoko dodano vrednost in izkoriščanje R&R potencialov v posamezni državi. V Sloveniji je bila v preteklosti ta panoga zelo razvita (sistem Iskra), vendar je pomen panoge, kljub propadu nekaterih podjetij, še vedno velik.

DANAŠNJI POLOŽAJ IN POMEN GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

Danes panoga zaposluje okoli 25.000 delavcev, kar je več kot 12% vseh zaposlenih v slovenski predelovalni industriji. Po krizi v začetku 90-ih let (stečaji, razpad velikih sistemov, odpuščanje in upokojevanje manj kvalificiranih in starejših delavcev) je položaj panoge sedaj dober, saj so imela podjetja v letu 1998 več kot 4,5 mia neto dobička. Tudi število zaposlenih več ne upada. Precejšen del podjetij se je konsolidiral, ne glede na to ali so ostali v sistemu Iskra, ali so se osamosvojili. Panoga je bila tako v preteklih letih med najhitreje rastočimi panogami v Sloveniji. V panogi prevladujejo srednja in velika podjetja, ki so izvozno usmerjena in izvažajo na zahtevnih svetovnih trgih. Pojavila so se tudi nekatera majhna podjetja, ki delujejo predvsem na malopodjetniškem trgu.

RAZVOJNE MOŽNOSTI

To je perspektivna panoga, ki je v preteklosti imela visoke stopnje rasti v svetovnem merilu in tudi v bližnji prihodnosti ni pričakovati, da se bo pomen panoge zmanjšal. Slovenska podjetja so relativno dobro pozicionirana na razvitih trgih, predvsem v nekaterih nišah. Nadaljni razvoj (položaj) panoge je odvisen od večih dejavnikov. Veliko je odvisno od razmer na strani povpraševanja. Ker so izdelki panoge v veliki meri investicijsko blago, je povpraševanje odvisno od makroekonomskih gibanj. Napovedi niso črnoglede in iz tega vidika je možno pričakovati nadaljevanje dobrih rezultatov. Na strani ponudbe pa prihaja do velike koncentracije, kar zahteva povezavo slovenskih podjetij z domačimi oz. verjetneje s tujimi podjetji. To omogoča zagotoviti zadostno kapitalsko, razvojno,

trženjsko in tudi proizvodno kapaciteto, saj so slovenska podjetja za svetovni trg majhna. Slovenska podjetja svojo konkurenčnost gradijo na kakovostnih, sorazmerno sodobnih proizvodih ter na nižji ceni delovne sile. Primerjava BDV na zaposlenega z povprečjem EU podjetij v tej panogi pa kaže še vedno skoraj 4-kraten zaostanek v letu 1997. Torej so še možnosti za napredek in zato bo potrebno nadaljno prestrukturiranje in prilagajanje slovenskih elektro podjetij. V celoti gledano bo Proizvodnja električne in optične opreme ostala ena glavnih panog tudi v prihodnosti.

DM-PROIZVODNJA VOZIL IN PLOVIL

OPIS IN ZNAČILNOSTI GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

DM-Proizvodnja vozil in plovil je v razvitih državah ena ključnih panog predelovalne industrije. Sestavljena je iz Proizvodnje motornih vozil, prikolic in polprikolic ter iz Proizvodnje drugih vozil in plovil. Panoga je pomembna tako zaradi velikega števila delovnih mest (ekonomija obsega), kakor tudi zaradi nabav proizvodov drugih panog. Tako je danes opaziti prelivanje dela dodane vrednosti od proizvajalcev končnih proizvodov k proizvajalcem delov (specializacija). V Sloveniji ima panoga tradicijo in je zaposlovala precejšen del zaposlenih v industriji. V zadnjih letih smo priča propadu nekaterih velikih podjetij, kar je zmanjšalo pomen panoge, ki pa je še vedno precejšen.

DANAŠNJI POLOŽAJ IN POMEN GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

Položaj panoge ni dober. V letu 1998 so imela podjetja preko 1,6 mia neto izgube. To kaže na nedokončano sanacijo panoge. To kaže tudi analiza BDV na zaposlenega, saj je zaostanek za evropskimi podjetji med vsemi panogami predelovalne industrije največji (skoraj 8-kraten). Rezultat je zmanjševanje zaposlenih in težave obstoječih podjetij. Vse to kaže na nezadostno konkurenčnost slovenskih podjetij, saj je za panogo značilna huda konkurenca (globalni trg), ki se še povečuje (prevelike kapacitete, koncentracija proizvajalcev). V Sloveniji dobro posluje največje podjetje v panogi, ki je na svetovnem nivoju (Revoz).

RAZVOJNE MOŽNOSTI

To je ena najbolj globalnih panog. Perspektiva slovenskih podjetij je zelo različna. Najbolj perspektivna je proizvodnja osebnih vozil, ki najmanj zaostaja za svetovnimi merili, deloma konkurenčno je tudi ladjedelništvo, medtem ko je položaj pri proizvodnji ostalih prometnih sredstev slabši. Panoga zahteva kritično maso proizvodnje, ustrezno usposobljen kader, razpoložljiv kapital in veliko znanja (R&R, nove tehnologije). Teh pogojev večina slovenskih podjetij v panogi ne izpolnjujejo. Postavlja se tudi vprašanje nadaljnega razvoja dveh velikih sistemov (TAM, Avtomontaža), ki sta v stečaju in tudi vprašanje Cimos a še ni dokončno rešeno.

DN-PROIZVODNJA POHIŠTVA IN DRUGE PREDELOVALNE DEJAVNOSTI, RECIKLAŽA

OPIS IN ZNAČILNOSTI GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

DN-Proizvodnja pohištva in druge predelovalne dejavnosti, reciklaža je zelo heterogena panoga in vsebuje Proizvodnjo pohištva, Kovanje kovancev, Proizvodnjo nakita in podobnih izdelkov, Proizvodnjo glasbenih instrumentov, Proizvodnjo športnih izdelkov, Proizvodnjo igralnih pripomočkov in igrač, Druge predelovalne dejavnosti, Reciklažo kovinskih ostankov in odpadkov, Reciklažo nekovinskih ostankov in odpadkov. Ker predstavlja panoga "ostanek" predelovalnih dejavnosti, je zelo težko govoriti o razvoju, ne da bi se podrobno analizirale vse podpanoge, kar pa presega raven analiz ostalih panog.

DANAŠNJI POLOŽAJ IN POMEN GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

Položaj panoge ni dober. V letu 1998 so imela podjetja preko 1,5 mia neto izgube. Panoga je v letu 1998 zaposlovala skoraj 12.000 delavcev in sicer v 544 gospodarskih družbah. Prevladuje proizvodnja pohištva in pohištvena podjetja so v letu 1998 rahlo izboljšala poslovanje. Razlogi za slabše poslovanje so podobni kot v ostali lesni industriji. To so premajhna produktivnost, tehnološki zaostanek, prenizka specializiranost, prevelika usmerjenost na domači trg, slaba kadrovska struktura in prevelika razdrobljenost slovenskih proizvajalcev, predvsem v mednarodnem trženju. Tudi v ostalih podpanogah so nekatera velika podjetja, ki pa so tudi v fazi sanacije (Elan, Mehano).

RAZVOJNE MOŽNOSTI

Ko govorimo o razvojnih možnostih, bi bilo potrebno zopet analizirati heterogene podpanoge. V celoti gledano so podjetja v panogi bolj ali manj v slabem položaju. Med njimi je sicer nekaj dobrih podjetij, nekatera podjetja pa so tudi že sanirana. V celoti gledano lahko v prihodnosti ne pričakujemo porasta delovnih mest.

E-OSKRBA Z ELEKTRIKO, PLINOM, VODO

OPIS GOSPODARSKE DEJAVNOSTI IN ZNAČILNOSTI GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

Področje E-Oskrba z elektriko, plinom, paro in toplo vodo ter Zbiranje, čiščenje in distribucija vode je z narodnogospodarskega stališča zelo pomembna gospodarska dejavnost, ki ima tudi zelo velik vpliv na bližnjo in daljno okolico. Predstavlja del infrastrukture, ki je neobhodno potrebna za gospodarsko dejavnost in to kljub tehnološkemu napredku. Dejstvo pa je, da se z tehnološkim napredkom surovinska in energetska intenzivnost zmanjšuje (racionalna raba).

PRETEKLI RAZVOJ GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

Oskrba z elektriko, plinom, paro in toplo vodo ter Zbiranje, čiščenje in distribucija vode imajo v Sloveniji že dolgo tradicijo, saj je bila že zgodnja industrializacija odvisna od energije in vode. Tudi po 2. svetovni vojni je bilo za slovensko gospodarstvo značilna

visoka energetska in surovinska intenzivnost, kar v veliki meri velja še danes. Na tem področju smo v Sloveniji v preteklosti izgradili sorazmerno obsežno infrastrukturo (nacionalna in lokalna raven), ki jo v določenih segmentih nadgrajujemo (npr. oskrba s plinom), v določenih segmentih pa moderniziramo (npr. elektrosistem).

DANAŠNJI POLOŽAJ IN POMEN GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

Danes je gospodarska dejavnost v sorazmerno slabem položaju. To je v veliki meri posledica velikih dolgov iz preteklosti (predvsem slovensko elektrogospodarstvo). Tako je neto izguba znašala v letu 1998 več kot 18.5 mia SIT in gospodarske družbe so zaposlovale preko 12.500 delavcev. Največ je aktivnosti na področju oskrbe s plinom, kjer so zelo aktivne lokalne skupnosti.

RAZVOJNE MOŽNOSTI

Razvojne možnosti so zelo različne. Na področju oskrbe z električno energijo bo velik vpliv imela liberalizacije električne energije. Z njo bo odpravljen monopol, kar bo povzročilo znižanje cen električne energije v Sloveniji. To predvsem velja za industrijska podjetja, ki plačujejo sedaj dražjo električno energijo kot je povprečje v EU. Ker slovenskemu elektrogospodarstvu ne bo potrebno odkupiti celotne količine v Sloveniji proizvedene energije bo to predstavljalo velik pritisk na slovenske proizvajalce električne energije. Posledice so že vidne (odpoved napovedane graditve TET3, prekinitev pogajanj o podelitvi koncesije za gradnjo Savskih elektrarn). Tako na področju proizvodnje električne energije ni pričakovati novih proizvodnih obratov, temveč le modernizacijo obstoječih. Nekatere modernizacije so v teku (JEK, elektrarna v Brestanici,...).

Na področju oskrbe s plinom je tudi v prihodnosti pričakovati mnogo aktivnosti, saj je plin edini alternativni energetski vir nafti. Tako že danes številne lokalne skupnosti gradijo plinska omrežja.

F-GRADBENIŠTVO

OPIS IN ZNAČILNOSTI GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

Gradbeništvo kot gospodarska dejavnost obsega pripravljala dela na gradbiščih, gradnjo objektov in delov objektov, inštalacije pri gradnjah, zaključena gradbena dela in dajanje strojev in naprav za gradnjo in rušenje v najem, skupaj z upravljalci strojev. Gradbeništvo je tradicionalna gospodarska dejavnost, ki je še vedno delovno intenzivna z sorazmerno skromno povprečno kvalifikacijsko strukturo. Položaj gradbeništva v veliki meri odvisen od položaja ostalih gospodarskih dejavnosti. Predvsem naložbena dejavnost vpliva na stanje v gradbeništvu, zato je gradbeništvo podvrženo cikličnim oscilacijam v gospodarstvu.

PRETEKLI RAZVOJ GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

Gradbeništvo je imelo v Sloveniji in v Jugoslaviji pomemben položaj. Bilo je močno prisotno na domačem trgu (obnova države, živahna investicijska dejavnost podjetij, pospešena gradnja stanovanj, gradnja prometne infrastrukture). Po gospodarski krizi v 80-

ih letih se je začela tudi kriza gradbeništva. Tako je predstavljalo gradbeništvo leta 1980 kar 12% družbenega proizvoda Slovenije, leta 1991 pa le še 6%. To je razvidno tako iz števila zaposlenih, kakor tudi iz števila opravljenih del. Tako so imele gradbena podjetja v letu 1979 še 76.471 zaposlenih, leta 1996 pa le še 34.826²². Glavni razlog krize gradbeništva je svetovna kriza gradbeništva v 80-ih letih, gospodarska kriza v Jugoslaviji in predvsem izguba tržišč, tako v Jugoslaviji, kakor tudi v državah v razvoju in v bivših socialističnih državah. Posledica krize gradbeništva (slabi delovni pogoji, nizke plače) je bil tudi odhod priznanih gradbenih strokovnjakov, kar se pozna še danes.

DANAŠNJI POLOŽAJ IN POMEN GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

Položaj gradbeništva se v zadnjem obdobju izboljšuje. Tako je bilo leto 1997 najboljše v zadnjem desetletju in trend se je nadaljeval tudi v letu 1998 in 1999. K temu so v veliki meri pripomogli nacionalni programi in sicer predvsem avtocestni program. Po dezinvestiranju v zgodnjih 90-ih letih se je okrepila investicijska aktivnost podjetij, k boljšim rezultatom pa je pripomogla tudi živahnejša stanovanjska gradnja, ki je v preteklosti med gradbenimi dejavnostmi najbolj nazadovala. Kljub boljšim rezultatom pa pestijo gradbeništvo še vedno številne težave kot so velika odvisnost od gospodarskih gibanj, neurejen nepremičninski trg, plačilna nedisciplina, skrajšani plačilni roki, likvidnostne težave, težave z javnimi naročili, neučinkovitost državne uprave, nedodelana prostorska politika in težave pri pridobivanju novih zemljišč, denacionalizacija. Uvedba DDV v letu 1999 pa je poslabšala pogoje gradbeništva, saj so se zvišale davčne stopnje za gradbeni material in storitve. Gradbinci imajo tudi težave s pridobivanjem delavcev, tako da je v slovenskih gradbenih podjetjih zaposleno že čez 20.000 tujcev.

RAZVOJNE MOŽNOSTI

Položaj gradbeništva je odvisen od gospodarskih razmer (investicijska dejavnost), stanovanjske gradnje in javnih naročil. Ob predvideni gospodarski rasti se bo povečevala investicijska dejavnost podjetij, nadaljevale pa se bodo tudi infrastrukturne naložbe države. Boljši časi se obetajo tudi stanovanjski gradnji (nacionalni program, varčevalne sheme). Po drugi strani pa se bo cestni program iztekel, po vstopu v EU pa lahko pričakujemo tudi ostrejšo konkurenco tujih gradbenih podjetij. To bo prisililo podjetja, da se bodo strateško povezovala, saj bodo slovenska gradbena podjetja le tako sposobna konkurirati tujim podjetjem. Do povezovanja že prihaja in sicer ob velikih projektih (avtocestni odseki), prihaja pa tudi do kapitalskih prevzemov (npr. Primorje je postalo večinski lastnik koprskega Stavbenika in kranjskega Gradbinca). V prihodnosti lahko pričakujemo koncentracijo, saj je prevelika lokalna in velikostna razdrobljenost ovira nadaljnemu razvoju. Za slovenska gradbena podjetja velja, da so kljub spodbudnim rezultatom še vedno kapitalsko prešibka in premalo konkurenčna. Eden od glavnih razlogov je slaba organizacija, lokalna razdrobljenost in pomanjkanje ustrezno usposobljene delovne sile. Povečati pa bodo morala tudi prisotnost na zunanjih trgih, saj domači trg ne bo zadostoval za preživetje. Tam slovenska gradbena podjetja leta 1998 opravila za 122 mio USD del, kjer prevladujeta Rusija (polovica vsega prometa) in Nemčija. K temu je potrebno prišteti tudi projektiranje, inženiring in tehnično svetovanje v vrednosti 12 mio USD. Ovire za povečanje realizacije so velike (draga delovna dovoljenja, kapitalaska šibkost, premajhna

²² Statistični letopis 1998. SURS, 1998, str. 336.

podpora slovenskih bank, veliki stroški akvizicijskega omrežja, drage raziskave trga). Velik potencial so države bivše Jugoslavije in Rusija, vendar je trenutno na teh trgih izredno visoko tveganje.

Slovenska gradbena podjetja bodo morala izkoristiti trenutni ugodni položaj na domačem trgu, da se ustrezno organizirajo za izzive enotnega evropskega trga, saj le z boljšo organizacijo poslovanja in z večjo kapitalsko močjo bodo sposobna konkurirati tujim bolj organiziranim (zahodnim) in cenejšim (vzhodnim) gradbenim podjetjem.

G-TRGOVINA, POPRAVILO MOTORNIH VOZIL IN IZDELKOV ŠIROKE PORABE

50 PRODAJA, VZDRŽEVANJE IN POPRAVILA MOTORNIH VOZIL; TRGOVINA NA DROBNO Z MOTORNIMI GORIVI

OPIS IN ZNAČILNOSTI GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

V to dejavnost sodijo trgovina na debelo in na drobno z motornimi vozili, z rezervnimi deli, motornimi kolesi in dodatno opremo za vozila, vzdrževanje in popravila motornih vozil in koles ter trgovina na drobno z motornimi gorivi. Za dejavnost je značilna visoka stopnja udeležbe v vrednosti prodaje v celotni panogi trgovine - leta 1998 je znašala skoraj 20%, medtem ko je znašalo število zaposlenih le slabih 8% celotnega števila zaposlenih v panogi.

PRETEKLI RAZVOJ GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

V dejavnosti je opaziti rast v zadnjih letih: število gospodarskih družb je naraslo s 1046 v letu 1996 na 1198 v letu 1998 (15% porast), medtem ko se je število zaposlenih povečalo z 9663 v letu 1996 na 10336 leta 1998 (7% povečanje). Delež prihodkov dejavnosti v celotnem gospodarstvu je padel za 0,2 odstotne točke (s 6,5% v letu 1996 na 6,7% v letu 1998), kar lahko pomeni, da je trg že dodobra zasičen in da ta dejavnost raste počasneje kot povprečna dejavnost.

DANAŠNJI POLOŽAJ IN POMEN GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

V letu 1998 je bilo v to dejavnost vključenih 1198 gospodarskih družb, kar predstavlja 3,2 odstotni delež celotnega števila gospodarskih družb v Sloveniji. Podjetja v tej dejavnosti so v istem letu zaposlovala 10336 ljudi, to je 2,3% vseh zaposlenih v Sloveniji. Prihodki dejavnosti so znašali v letu 1998 463830 mio SIT (6,5% prihodkov vseh gospodarskih družb v Sloveniji tega leta), medtem ko so sredstva obsegala 286766 mio SIT (3,5% sredstev vseh gospodarskih subjektov v Sloveniji). V letu 1998 je v tej dejavnosti z dobičkom poslovalo 721 družb, čisti dobiček je znašal 11117 mio SIT, kar predstavlja 5,3% čistega dobička vseh gospodarskih družb v Sloveniji. Glede na leto 1997 je bil dobiček manjši za 4,7 odstotka. Z izgubo je leta 1998 v tej dejavnosti poslovalo 374 družb, izguba je znašala 2184 mio SIT (1,3% čiste izgube vseh gospodarskih družb v Sloveniji), kar je glede na leto 1997 za 1,2% več.

Po podatkih državnega statističnega urada se je lani oktobra glede na povprečje leta 1998 vrednost prodaje motornega goriva realno povečala kar za 87,3 odstotka. Za precej manj, toda še vedno nad dolgoletnim povprečjem, se je povečala prodaja motornih vozil, občutno pa so se zmanjšali stroški vzdrževanja in popravila avtomobilov, saj so dosegli le 71,7 odstotka povprečja poprejšnjega leta. Skupaj se je vrednost prodaje trgovine na drobno z motornimi vozili in gorivom ter vzdrževanje realno povečala za 29 % glede na leto 1998.

Pri trgovini na drobno z motornimi vozili želena magična meja 80.000 prodanih avtomobilov lani še ni bila presežena. Prodaja se je namreč na silvestrovo ustavila pri številki 78.142, kar je 15,5 odstotka več kot predlani. Kljub temu so prodajalci avtomobilov z lanskim letom več kot zadovoljni, saj je Slovenija tako, vsaj kar zadeva prodajo avtomobilov, že v razvitem svetu, saj smo lani prodali na tisoč prebivalcev kar 40 avtomobilov.

RAZVOJNE MOŽNOSTI

- po normalizaciji razmer na območju Srbije in Črne gore bi postala zanimiva možnost kapitalskega povezovanja slovenskih naftnih podjetij s tamkajšnjimi družbami;
- po napovedih naj bi slovenski trg prenesel okoli 70000 novih vozil na leto (napoved za leto 2000);
- tuji proizvajalci motornih vozil Slovenijo ocenjujejo kot zanimiv in hitro razvijajoč se trg.

51 POSREDNIŠTVO IN TRGOVINA NA DEBELO, RAZEN Z MOTORNIMI VOZILI

OPIS IN ZNAČILNOSTI GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

Temeljna funkcija trgovine na debelo je posredovanje blaga med proizvajalci na in trgovci na drobno oziroma velikimi porabniki na drugi strani²³ in na ta način zmanjšuje število poslovnih transakcij, ki bi sicer nastale med proizvajalci in trgovino na drobno. V zadnjem obdobju so opazne spremembe v tej panogi, ki so rezultat procesov integriranja in koncentriranja ter posledično različnih oblik kooperacij: večji proizvajalci organizirajo lastno grosistično dejavnost in se neposredno povezujejo s trgovino na drobno; trgovska podjetja na drobno so zainteresirana za neposredne odnose s proizvajalci in uvozniki, saj s tem dosegajo ugodnejše pogoje; širi se predvsem vertikalno povezovanje trgovcev na debelo s proizvajalci in med trgovino na debelo in trgovino na drobno; trgovci na debelo iščejo možnosti za oskrbo novih odjemalcev, predvsem obrtnikov, gostincev in industrijskih predelovalcev (t.j. malega gospodarstva).

PRETEKLI RAZVOJ GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

Z razvojem in posodobitvijo trgovine na drobno (supermarketi, hipermarketi, blagovnice, diskonti) se je bistveno poslabšal položaj trgovine na debelo z nekaterimi blagovnimi skupinami, predvsem v živilski stroki²⁴. Reakcija na takšen negativen trend trgovine na drobno je bilo združevanje manjših podjetij in modernizacija poslovanja trgovskih družb

²³ Potočnik et al., 1995, str. 25

²⁴ Potočnik et al., 1995, str. 26

na debelo - v državah razvitega sveta se je število trgovskih podjetij na debelo manjšalo že od leta 1970, pri nas tega trenda še ni zaslediti, čeprav je tak razvoj pričakovan glede na evropske trende in glede na predimenzioniranost slovenske trgovine na debelo; pri tem je potrebno poudariti, da se ni zmanjšala vrednost grosistične prodaje, ampak nasprotno, ta prodaja narašča.

DANAŠNJI POLOŽAJ IN POMEN GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

V letu 1998 je bilo v to dejavnost vključenih 10.131 gospodarskih družb, kar pomeni 27% delež celotnega števila gospodarskih družb v Sloveniji. Podjetja v tej dejavnosti so v istem letu zaposlovala 36.839 ljudi, to je 8% vseh zaposlenih v Sloveniji. Prihodki dejavnosti so znašali v letu 1998 1.252.945 mio SIT (17,7% prihodkov vseh gospodarskih družb v Sloveniji tega leta), medtem ko so sredstva obsegala 793.294 mio SIT (9,7% sredstev vseh gospodarskih subjektov v Sloveniji). V letu 1998 je v tej dejavnosti z dobičkom poslovalo 5861 družb, čisti dobiček je znašal 29.648 mio SIT, kar predstavlja 14,2% čistega dobička vseh gospodarskih družb v Sloveniji. Glede na leto 1997 je bil dobiček večji za 18,5 odstotka. Z izgubo je leta 1998 v tej dejavnosti poslovalo 3.309 družb, izguba je znašala 21.632 mio SIT (12,5% čiste izgube vseh gospodarskih družb v Sloveniji), kar je glede na leto 1997 za 65% več.

RAZVOJNE MOŽNOSTI

Razvoj v slovenski trgovini na debelo ima naslednje možnosti:

- glede na trend v zahodnih razvitih državah je pričakovati zmanjševanje števila trgovskih organizacij na debelo in hkrati naraščanje vrednosti prodaje teh podjetij;
- omenili smo že, da je slovenska trgovina na debelo predimenzionirana glede na odjemalce, ki jih oskrbuje. Možnosti za aktiviranje razpoložljivih zmogljivosti so v specializaciji po vrstah odjemalcev in njihovih potrebah ter prodaji neposredno v izvoz oziroma vstopom na tuje trge²⁵;
- trgovina na drobno naj bi nadaljevala s trendom manjšanja prodaje trgovini na drobno, povečevala pa naj bi se njena vloga pri oskrbovanju drugih odjemalcev (industrijskih predelovalcev, obrtnikov, gostinskih in turističnih podjetij) - s temi organizacijami mora trgovina na debelo vzpostaviti trajno sodelovanje, npr. s kooperacijami, pogodbenimi povezavami, frašiznimi sistemi, prevzemanjem lastninskih deležev v trgovskih podjetjih na drobno in podobno.
- uvedba elektronskega poslovanja v trgovini na debelo (kupci in dobavitelji bodo povezani s centralnim računalnikom veletrgovca. Kupci bodo tako lahko sami in neposredno po katalogu izbirali blago in ga naročili neposredno) bo pripomogla k bolj racionalnemu poslovanju, zmanjšanju stroškov in s tem k večji konkurenčnosti.

²⁵ Potočnik et al., 1995, str. 70

52 TRGOVINA NA DROBNO, RAZEN Z MOTORNI MI VOZILI; POPRAVILA IZDELKOV ŠIROKE PORABE

OPIS IN ZNAČILNOSTI GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

Trgovina na drobno izvaja zadnjo fazo menjalnega procesa. Njena naloga je, da zagotovi ustrezní obseg in strukturo ponudbe na dostopnih lokacijah, pravočasno in po cenah, ki so usklajene z dejansko vrednostjo izdelkov in storitev. Je eden temeljnih sektorjev slovenskega gospodarstva, vendar njen pomen ni le ekonomski, temveč širše družbeni, politični in kulturni. Ima pomemben in zelo občutljiv položaj v nacionalni ekonomiji, saj se prav v trgovini na drobno pojavijo prvi znaki sprememb v končnem povpraševanju oz. končni porabi. V razvitem svetu trgovina na drobno zaposluje okrog 20% vseh zaposlenih v gospodarstvu, v Sloveniji je ta odstotek blizu 7,5 odstotka (leto 1998).

PRETEKLI RAZVOJ GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

V preteklih tridesetih letih sta bili opazni dve vzporedni tendenci: zmanjševanje števila prodajaln in naraščanje vloge t.i. nesedentarnih oblik prodaje (t.j. prodaje, ki ne poteka v prodajalni, npr. kataloška prodaja, akviziterska prodaja, prodaja po TV, prek interneta ipd.). Zmanjšanje števila prodajnih objektov je bilo najbolj intenzivno v živilski stroki, zlasti postrežnih prodajaln, povečalo pa se je število supermarketov in hipermarketov. Prodajalne, ki so prenehale s poslovanjem, so bile praviloma v lasti manjših neodvisnih in neorganiziranih detajlistov. Proces zmanjševanja števila prodajaln je povezan z naraščanjem njihove povprečne velikosti, ki je temeljila na tehnično-tehnološkem razvoju in uvajanju novih prodajnih metod. Prav tako se je povečalo povprečno število zaposlenih na prodajalno.

DANAŠNJI POLOŽAJ IN POMEN GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

V letu 1998 je bilo v to dejavnost vključenih 3.661 gospodarskih družb, kar predstavlja 9,7 odstotni delež celotnega števila gospodarskih družb v Sloveniji. Podjetja v tej dejavnosti so v istem letu zaposlovala 33.401 ljudi, to je 7,3% vseh zaposlenih v Sloveniji. Prihodki dejavnosti so znašali v letu 1998 645.437 mio SIT (9,1% prihodkov vseh gospodarskih družb v Sloveniji tega leta), medtem ko so sredstva obsegala 403.872 mio SIT (5,0% sredstev vseh gospodarskih subjektov v Sloveniji). V letu 1998 je v tej dejavnosti z dobičkom poslovalo 1997 družb, čisti dobiček je znašal 10.572 mio SIT, kar predstavlja 5,1% čistega dobička vseh gospodarskih družb v Sloveniji. Glede na leto 1997 je bil dobiček večji za 41,8 odstotka. Z izgubo je leta 1998 v tej dejavnosti poslovalo 1292 družb, izguba je znašala 4.692 mio SIT (2,7% čiste izgube vseh gospodarskih družb v Sloveniji), kar je glede na leto 1997 le 21,4% tedanje izgube.

RAZVOJNE MOŽNOSTI

Razvojne smeri, ki bi bile možne v slovenski trgovini na drobno, so zlasti:

- umiritev trga na drobno: v Sloveniji je trenutno okoli 15000 trgovskih podjetij in le nekaj 10 je velikih in srednje velikih. Nenormalna struktura se bo v nekaj letih spremenila, čas malih trgovcev se počasi izteka in s tem se trg umirja. Predvideva se, da bo čez nekaj let na slovenskem trgu ostalo le nekaj sto družinskih trgovin, nekaj

deset regionalnih in morda dva velika sistema. Sedanji trend združevanja naj bi se nadaljeval tudi v prihodnje, poleg tega pa se pričakuje tudi močnejši nastop tuje konkurence na področju trgovine na drobno;

- povečanje prometa na zaposlenega: najboljše evropske trgovine na drobno dosegajo pet do desetkratni znesek prometa na zaposlenega v primerjavi s slovenskimi trgovskimi sistemi. Pričakovati je torej, da se bo v Sloveniji moral povečati promet na zaposlenega v trgovini na drobno, če želijo slovenski trgovci konkurirati tujim trgovskim sistemom.
- navezovanje trajnejših odnosov z dobavitelji: analize v EU so pokazale, da je s trajnejšimi odnosi mogoče prihraniti okoli 5% vrednosti prometa (2% prihranijo dobavitelji, 3% pa trgovina);
- uvajanje elektronskih povezav trgovine na drobno z dobavitelji: statistični podatki kažejo, da je v ZDA že skoraj 80% izdelkov opremljenih s črtno kodo, okoli 65% blaga prihaja na prodajne police po sistemu "just in time" in 60% naročil že potuje po elektronskih povezavah. Taki načini omogočajo trgovcem enostavno povezavo z izdelovalci, ki s tem prevzamejo skrb za zaloge in pravočasno dobavo.

H GOSTINSTVO

OPIS IN ZNAČILNOSTI GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

V panogo gostinstvo sodijo dejavnosti hotelov, domov, kampov, planinskih domov, mladinskih prenočišč, otroških letovišč, počitniških in sindikalnih domov, turističnih kmetij, dijaških in študentskih domov, dejavnosti prehrabnih gostinskih obratov, restavracij in gostiln, okrepčevalnic, slaščičarn in kavarn, premičnih gostinskih obratov, dejavnosti točenja pijač in napitkov, dejavnosti menz in dostave hrane. V bližnji preteklosti so v panogi vladale nenormalne razmere, katerih razlog je vojna leta 1991 v Sloveniji ter kasnejše vojne razmere v bližini naše države. Še najboljše se omenjeni lom zazna z gibanjem števila tujih turistov. V letu 1990 je število tujih nočitev znašalo 3.673.000, v letu 1991 pa samo 970.000, kar je skoraj štirikrat manj kot leto poprej. Stanje se postopoma izboljšuje, v letu 1998 je bilo v Sloveniji že 3.062.000 tujih nočitev.

V najnovejšem času so bili na državni ravni bili uveljavljeni nekateri najpomembnejši dokumenti: Zakon o pospeševanju turizma, ustrezni podzakonski akti in sistem kategorizacije nastanitvenih obratov. Poleg tega je bilo turistični dejavnosti namenjenih nekoliko več sredstev in ugodnih kreditov kot v preteklosti.

PRETEKLI RAZVOJ GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

V letu 1980 je bilo v Sloveniji 3.801 gostinskih objektov in panoga je zaposlovala 2.6174 ljudi. Do leta 1986 je opazno rahlo letno povečevanje števila gostinskih objektov in števila zaposlenih v panogi; tega leta je bilo v Sloveniji 3.862 gostinskih objektov in 30.325 zaposlenih v gostinstvu. Kasneje je število objektov sicer še naraščalo do leta 1990 (4.102 gostinskih objektov), vendar je število zaposlenih vztrajno padalo (24.998). Po letu 1990 se število zaposlenih praktično ni spreminjalo (leta 1992 je bilo v tej dejavnosti zaposlenih 25.920 oseb, leta 1998 pa 25.960), medtem ko je število objektov naraščalo (iz 5.116 v letu 1992 na 7.018 v letu 1998). Zanimiva je tudi dinamika strukture uporabnikov storitev dejavnosti gostinstva: v letu 1990 je bilo ena četrtina gostov iz Slovenije in tri četrtine iz tujine, medtem ko je v letu 1998 bila že skoraj polovica gostov domačih. To kaže na to, da

je slovensko gostinstvo izgubilo predvsem goste, ki prihajajo iz tujine (število tujih gostov je upadlo z 1.885.500 leta 1990 na 976.500 v letu 1998, kar predstavlja skoraj 50% upad) in ohranilo oziroma celo pridobilo več domačih gostov (število domačih gostov je naraslo z 651.300 v letu 1990 na 822.400 v letu 1998, kar pomeni 26% povečanje). Podobno sliko bi dobili, če bi analizirali število tujih in domačih nočitev.

DANAŠNJI POLOŽAJ IN POMEN GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

V letu 1998 je bilo v to dejavnost vključenih 1.045 gospodarskih družb, kar predstavlja 3,1% delež celotnega števila gospodarskih družb v Sloveniji. Podjetja v tej dejavnosti so v istem letu zaposlovala 10.797 ljudi, to je 2,4% vseh zaposlenih v Sloveniji. Prihodki dejavnosti so znašali v letu 1998 775.22 mio SIT (1,1% prihodkov vseh gospodarskih družb v Sloveniji tega leta), medtem ko so sredstva obsegala 145.667 mio SIT (1,8% sredstev vseh gospodarskih subjektov v Sloveniji). V letu 1998 je v tej dejavnosti z dobičkom poslovalo 532 družb, čisti dobiček je znašal 2.688 mio SIT, kar predstavlja 1,3% čistega dobička vseh gospodarskih družb v Sloveniji. Glede na leto 1997 je bil dobiček manjši za 22,1 odstotka. Z izgubo je leta 1998 v tej dejavnosti poslovalo 517 družb, izguba je znašala 5.679 mio SIT (3,3% čiste izgube vseh gospodarskih družb v Sloveniji), kar je glede na leto 1997 79,3% tedanje izgube.

Vseh prihodov tujih potnikov čez cestne mejne prehode je bilo leta 1998 64.431.000, kar je 13,2% manj kot leta 1997. Največ jih je prišlo iz Hrvaške - skoraj tretjina, iz Italije le malo manj, skoraj petina pa je bilo potnikov iz Avstrije. Iz štirih sosednjih držav je bilo 80,3% vseh cestnih prihodov tujih potnikov (Madžarska le 1,9%). Iz Nemčije jih je bilo slabih 10%, iz Češke 2,5% in iz Švice 1,7%. Hoteli imajo med vsemi vrstami turističnih prenočitvenih zmogljivosti daleč največ tujskega turizma (75% od vseh tujih prenočitev), torej so tudi najzaslužnejši od vseh za turistični devizni priliv. Podatki kažejo, da je bilo turistično leto 1998 v deviznem prilivu leto nazadovanja. Ob natančnejši proučitvi posameznih postavk in pokazateljev ter ob upoštevanju okoliščin, ki so se zgodile predvsem v naši soseščini, pa lahko razberemo, da se je turizem v marsikateri postavki lani izboljšal. Na padec skupnega skupnega turističnega deviznega priliva, ki se je zgodil že drugo leto zapored, so odločilno vplivali ukrepi v Avstriji in obmejnih regijah Italije namenjeni zmanjšanju odliva njihovega kapitala v naše prostocarinske prodajalne in bencinske črpalke, ki so bili uvedeni leta 1996. Vendar pa je devizni priliv turističnih podjetij, torej turizma v najožjem pomenu besede, v tem obdobju od leta 1996 porasel za več kot 55%²⁶.

RAZVOJNE MOŽNOSTI

- turizem je v svetu ena izmed dejavnosti, ki se najhitreje razvijajo. V razvitih državah so turistična potovanja med najbolj priljubljenimi načini preživljanja prostega časa. Nekdanja industrijska družba se ni prelevila le v informacijsko družbo, temveč tudi v družbo prostega časa;
- vpliv globalizacije turizma in gostinstva je očiten tudi v slovenskih turističnih trendih: večja se obisk gostov iz daljnih dežel (iz drugih kontinentov, severne in vzhodne

²⁶ http://www.gzs.si/si_nov/zdruzenja/z09/default.htm

Evrope) in manjša iz zahodnoevropskih držav; tak trend naj bi se nadaljeval tudi v prihodnje;

- opazen je trend približevanja turistične ponudbe aktivnim in zdravja željnim gostom. Obisk raste predvsem v tistih krajih in turističnih obratih, ki so že uspeli obnoviti objekte in razširiti svojo ponudbo z izgradnjo sodobne turistične priložne infrastrukture (npr. vodni rekreacijski parki, sodobne smučarske naprave, zabavišča);
- težišča razvoja komercialnega turizma so, gledano z vidika zasedenosti hotelskih kapacitet, predvsem zdraviliški kraji;
- tudi pri nas je opaziti splošni trend povezovanja in sodelovanja turističnih podjetij, saj ima v konkurenčnem boju na mednarodnem turističnem trgu posamezno majhno podjetje malo možnosti za uspeh. Opazen je trend stabilnejših cen storitev.

I PROMET, SKLADIŠČENJE IN ZVEZE

60 KOPENSKI PROMET; CEVOVODNI TRANSPORT

OPIS IN ZNAČILNOSTI GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

V to skupino sodijo železniški promet, cestni tovorni in potniški promet, dejavnost žičnic, vlečnic in taksistov ter cevovodni transport. Železniški promet, tako potniški kot tovorni, iz leta v leto izgublja na pomembnosti, prav tako je opazno zmanjšanje cestnega prometa, medtem ko se letalski transport počasi širi, predvsem v potniškem sektorju. Pri cestnem transportu je potrebno omeniti, da se je cestno omrežje v zadnjih letih močno razširilo in posodobilo (leta 1990 je bilo v Sloveniji 14.496 kilometrov cest, od tega 172 kilometrov avtocest, leta 1998 pa že 17.793 kilometrov cest in od tega 249 kilometrov avtocest).

PRETEKLI RAZVOJ GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

Opirajoč se na statistične podatke lahko ugotovimo, da se pomen transportne dejavnosti zmanjšuje. Številke, ki opredeljujejo število prepeljanih potnikov in količino prepeljanega blaga so čedalje nižje. Največjo recesijo doživlja železniški transport: število prepeljanih potnikov je leta 1998 dosegalo manj kot polovico prepeljanih potnikov leta 1985, količina prepeljanega blaga se je v letu 1998 znižala na 2/3 prepeljanega blaga v letu 1985. Stanje v cestnem prometu je precej boljše, saj je število registriranih vozil (935.557 vozil) v letu 1998 naraslo na skoraj dvakratno število registriranih vozil (593.626 vozil) leta 1985 (podobno sliko dobimo, če primerjamo število prvič registriranih vozil). Veliko rast je opaziti tudi v mejnem prometu, saj narašča tako število prevozov potnikov, kot tudi količina prepeljanega blaga preko državne meje.

DANAŠNJI POLOŽAJ IN POMEN GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

V letu 1998 je bilo v to dejavnost vključenih 1.011 gospodarskih družb, kar predstavlja 2,7% delež celotnega števila gospodarskih družb v Sloveniji. Podjetja v tej dejavnosti so v istem letu zaposlovala 18.436 ljudi, to je 4,1% vseh zaposlenih v Sloveniji. Prihodki dejavnosti so znašali v letu 1998 140.041 mio SIT (2% prihodkov vseh gospodarskih družb v Sloveniji tega leta), medtem ko so sredstva obsegala 221.846 mio SIT (2,7% sredstev vseh gospodarskih subjektov v Sloveniji). V letu 1998 je v tej dejavnosti z dobičkom poslovalo 577 družb, čisti dobiček je znašal 5.496 mio SIT, kar predstavlja 2,6% čistega

dobička vseh gospodarskih družb v Sloveniji. Glede na leto 1997 je bil dobiček večji za 257,9 odstotka. Z izgubo je leta 1998 v tej dejavnosti poslovalo 366 družb, izguba je znašala 1.319 mio SIT (0,8% čiste izgube vseh gospodarskih družb v Sloveniji), kar je glede na leto 1997 60,2% tedanje izgube.

V cestnem transportu vlada velika razdrobljenost. Od vseh izvajalcev cestnega transporta jih je le dobra petina organiziranih v okviru gospodarske zbornice, se pravi, da so organizirani kot gospodarske družbe. Ostali so organizirani v okviru obrtne zbornice, in sicer zlasti kot samostojni podjetniki. Okoli 20 odstotkov subjektov je vključenih v mednarodni transport.

RAZVOJNE MOŽNOSTI

- naša železniška zakonodaja naj bi bila z evropsko usklajena že konec leta 2000. Pri železniškem prometu se predlaga, da naj bi izvedbeni predpisi v zvezi s to zakonodajo začeli veljati šele ob polnopravnem članstvu Slovenije v EU. Evropejci so pri železniškem prometu bolj prizanesljivi, ker ga niti sami še niso v celoti uredili po novih načelih. EU namreč želi zagotoviti prost dostop do trga z železniškimi storitvami, pri čemer ločuje železniško infrastrukturo od izvajanja prevozov;
- hiteti bomo morali tudi pri cestnem prometu, saj moramo sprejeti zakon o prevozih v cestnem prometu predvidoma do konca leta 2000. Zakon o prevoznih pogodbah v cestnem prometu in zakon o varnosti v cestnem prometu naj bi spravili pod streho do konca leta 2001, podzakonske akte o izvajanju navedenih zakonov pa do konca leta 2002;
- s posodobitvijo železniškega omrežja bi lahko železnica spet pridobila na svojem pomenu, saj bi na ta način lahko postala konkurenčna cestnemu in tudi letalskemu prometu tako po stroškovnem kriteriju kot tudi po kriteriju hitrosti;
- povezava Slovenije in Madžarske z železniško progo – s tem se bo izboljšala prometna povezava Slovenije z notranjostjo Evrope;
- cestni promet v EU pridobiva na pomembnosti, saj trenutno predstavlja 70% vsega transporta (železniški 18%), leta 1970 pa je imel le 32% delež (železniški 50%);
- izboljšave cestnega omrežja že sedaj vplivajo na povečan promet po slovenskih cestah. Žal to tudi vpliva na večje število nesreč, ki pa se bo verjetno z dograditvijo avtocestnega križa zmanjšalo.

61 VODNI PROMET

OPIS IN ZNAČILNOSTI GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

Ta dejavnost vključuje pomorski promet, rečni promet ter promet po jezerih. Pristaniški promet je leta 1998 znašal dvakratno vrednost pristaniškega prometa leta 1985, merjeno v tonah. Nasploh je pristaniški promet izjemno hitro naraščal v zadnjih petih letih - leta 1994 je znašal 5.252 tisoč ton, leta 1998 pa že 8.446. V tej dejavnosti prevladuje prevoz trdnih mineralnih goriv, rud in kovinskih odpadkov, nafte in naftnih derivatov, strojev in transportne opreme ter kmetijskih pridelkov in živih živali. V blagovnem prometu igra vodilno vlogo pristanišče Koper, medtem ko pri potniškem prometu prevladuje pristanišče Piran.

PRETEKLI RAZVOJ GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

V preteklih letih je vodni blagovni promet doživel precejšnje rast, kar je razvidno iz tabele 7. Leta 1985 je pristaniški blagovni promet znašal 4.082 kiloton, leta 1998 pa že 8.446 kiloton. Struktura najpomembnejšega blaga v vodnem blagovnem prometu se v letih ni dosti spreminjala, vodilno vlogo imajo trda mineralna goriva, nafta in njeni derivati ter rude in kovinski odpadki.

Tabela 7: Pristaniški blagovni promet po vrstah blaga

Leto	1985	1990	1994	1995	1996	1997	1998
SKUPAJ (1000 t)	4082	5542	5252	6811	6502	7248	8446
Kmetijski pridelki in žive živali	313	786	804	1496	984	693	1009
Živila in živalska krma	346	509	246	282	303	292	322
Trdna mineralna goriva	760	84	323	447	1006	1225	2080
Nafta in naftni derivati	750	630	1107	1089	1357	1392	1412
Rude in kovinski odpadki	704	2070	1109	1679	1036	1667	1521
Kovinski izdelki	66	103	153	268	166	197	186
Surovi in predelani materiali, gradbeni materiali	171	56	207	334	466	369	492
Gnojila	318	285	170	130	156	154	123
Kemikalije	119	155	160	135	118	179	187
Stroji, transportna oprema, industrijski izdelki in mešani izdelki	535	864	973	951	910	1080	1114

Vir: Statistični letopis, 1999

V potniškem prometu je opaziti precejšen upad, leta 1985 je bilo prepeljanih 68.000 potnikov, leta 1998 pa le 41.000. Večino prometa je potekalo preko pristanišča Piran, v zadnjih letih preko 90%.

Tabela 8: Pristaniški potniški promet po pristaniščih

Leto	Potniki, skupaj (v 1000)			
	Skupaj	Izola	Koper	Piran
1985	68	5	1	62
1990	63	16	1	46
1994	42	1	0	41
1995	40	0	0	40
1996	32	0	1	31
1997	44	0	1	43
1998	41	1	3	37

Vir: Statistični letopis, 1999

DANAŠNJI POLOŽAJ IN POMEN GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

V letu 1998 je bilo v to dejavnost vključenih 12 gospodarskih družb, kar predstavlja zanemarljiv delež celotnega števila gospodarskih družb v Sloveniji. Podjetja v tej dejavnosti so v istem letu zaposlovala 138 ljudi, to je 0,3 promila vseh zaposlenih v Sloveniji. Prihodki dejavnosti so znašali v letu 1998 6.449 mio SIT (0,1% prihodkov vseh

gospodarskih družb v Sloveniji tega leta), medtem ko so sredstva obsegala 5.170 mio SIT (0,1% sredstev vseh gospodarskih subjektov v Sloveniji). V letu 1998 je v tej dejavnosti z dobičkom poslovalo 5 družb, čisti dobiček je znašal 19 mio SIT, kar predstavlja 0,1 promil čistega dobička vseh gospodarskih družb v Sloveniji. Glede na leto 1997 je bil dobiček večji za 29,8 odstotka. Z izgubo je leta 1998 v tej dejavnosti poslovalo 6 družb, izguba je znašala 39 mio SIT (0,2 promila čiste izgube vseh gospodarskih družb v Sloveniji), kar je glede na leto 1997 za 1365,7% več.

Naše potniško ladjarstvo, kolikor ga pač imamo, je izključno v funkciji turizma. Gre za ladje, ki jih imajo v lasti turistična podjetja in zasebniki, nekaj pa je tudi ladij iz drugih držav (na primer iz Hrvaške).

RAZVOJNE MOŽNOSTI

- prilagoditev pomorski politiki EU, katere temeljna značilnost je popolna svoboda pomorskih transportnih storitev. Pod tem razumemo popolno svobodo konkurence na svetovnem pomorskem trgu, seveda s pogojem, da imajo vsi ladjarji enake možnosti poslovanja. EU svojo pomorsko politiko uresničuje v dveh fazah. V prvi ukrepa pri že prej omenjeni liberalizaciji pomorsko transportnih storitev, v drugi pa zmanjšuje razlike med stroški, ki jih imajo ladjarji v EU, in stroški, ki jih imajo drugi svetovni ladijski prevozniki, predvsem tisti, ki plujejo pod ugodnostnimi zastavami.
- pomorski promet in promet po celinskih vodah naj bi zakonsko uredili do konca leta 2001.

62 ZRAČNI PROMET

OPIS IN ZNAČILNOSTI GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

Dejavnost zračnega prometa vključuje zračni promet na rednih linijah ter izredni zračni promet. V zadnjih letih raste pomen zračnega transporta, čeprav je letalski promet doživel šok leta 1991, ko je z razpadom Jugoslavije upadel promet v južne republike bivše države. Tako je potniški letalski promet upadel z 1.463.000 prepeljanih potnikov leta 1990 na 505.000 prepeljanih potnikov v letu 1994. Blagovni promet se ni zmanjšal, opaziti je celo močno povečanje tega prometa: s 1.755 ton leta 1990 na 3.808 ton leta 1994. Letalski blagovni promet doživlja takšno rast predvsem zaradi povečanih potreb po hitrosti transporta. Ta način transporta zaradi visoke cene ni primeren za tovor, ki je voluminozen, je pa zračni prevoz primeren za hitro pokvarljive izdelke, izdelke, ki imajo visoko cenovno vrednost in podobno.

PRETEKLI RAZVOJ GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

Naraščajoče potrebe po hitrem transportu so vzrok za hiter razvoj dejavnosti zračnega prometa. Iz tabele 9 je razvidno, da je zračni blagovni promet skokovito naraščal od leta 1990 do leta 1994, potem pa se je sukal okoli vrednosti 3.800 ton prepeljanega blaga na leto. Večino blagovnega prometa poteka v mednarodnih okvirih, medtem ko je pomen notranjega prometa praktično zanemarljiv.

Tabela 9: Zračni blagovni promet - prepeljano blago

	1985	1990 ²⁷	1994	1995	1996	1997	1998
prepeljano blago (t)							
SKUPAJ	2607	1755	3808	3877	3785	3745	3705
Notranji promet	862	1015	61	1	7	4	0
Mednarodni promet	1745	740	3747	3876	3778	3741	3705
v tujino	1685	531	1812	1910	1980	1833	1677
iz tujine	36	195	1842	1964	1786	1903	2028
po tujini	26	14	93	2	12	5	0

Vir: Statistični letopis, 1999

Tabela 10 prikazuje število prepeljanih potnikov na leto. Opazen je skokovit padec med leti 1990 in 1994 (razlog je razpad Jugoslavije in s tem zmanjšanje števila potovanj v bivše republike), medtem ko je v zadnjih petih letih število prepeljanih potnikov stalno naraščalo (približno 10% na leto). Večina prometa je bilo mednarodnega, notranji transport je zaslediti le v okviru turistične ponudbe panoramskih poletov.

Tabela 10: Zračni potniški promet - prepeljani potniki

	1985	1990 ²⁸	1994	1995	1996	1997	1998
prepeljani potniki (1000)							
SKUPAJ	1267	1463	505	548	594	629	693
Notranji promet	411	418	2	3	3	1	0
Mednarodni promet	856	1045	503	545	591	628	693
v tujino	414	483	285	268	289	307	333
iz tujine	408	468	215	257	279	296	331
po tujini	34	94	3	20	23	25	29

Vir: Statistični letopis, 1999

DANAŠNJI POLOŽAJ IN POMEN GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

V letu 1998 je bilo v to dejavnost vključenih 24 gospodarskih družb, kar predstavlja 0,1% delež celotnega števila gospodarskih družb v Sloveniji. Podjetja v tej dejavnosti so v istem letu zaposlovala 623 ljudi, to je 0,1% vseh zaposlenih v Sloveniji. Prihodki dejavnosti so znašali v letu 1998 19.034 mio SIT (0,3% prihodkov vseh gospodarskih družb v Sloveniji tega leta), medtem ko so sredstva obsegala 23.235 mio SIT (0,3% sredstev vseh gospodarskih subjektov v Sloveniji). V letu 1998 je v tej dejavnosti z dobičkom poslovalo 11 družb, čisti dobiček je znašal 597 mio SIT, kar predstavlja 0,3% čistega dobička vseh gospodarskih družb v Sloveniji. Glede na leto 1997 je bil dobiček večji za 163 odstotkov. Z izgubo je leta 1998 v tej dejavnosti poslovalo 12 družb, izguba je znašala 37 mio SIT (0,2 promila čiste izgube vseh gospodarskih družb v Sloveniji), kar je glede na leto 1997 za 188,8% več.

²⁷ Do leta 1991 (vključno) se notranji in mednarodni promet nanašata na ozemlje nekdanje Jugoslavije.

²⁸ Glej prejšnjo opombo.

RAZVOJNE MOŽNOSTI

• Slovenija je v letu 1998 začela pogajanja za evropski sporazum, ki bo nadomestil sedanji pravni okvir dvostranskih meddržavnih sporazumov o zračnem prometu. Sporazum naj bi bil predvidoma sklenjen in operativen že v letošnjem letu. V Republiki Sloveniji je potrebno pred vključitvijo na liberalizirani evropski trg zračnega prometa poprej uskladiti zakon, ki ureja to področje, z zakonodajo EU (predvideno do leta 2002);

63 POMOŽNE PROMETNE DEJAVNOSTI; STORITVE POTOVALNIH IN TURISTIČNIH ORGANIZACIJ

OPIS IN ZNAČILNOSTI GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

V okvir te dejavnosti sodijo skladiščenje in prekladanje, druge pomožne dejavnosti v prometu, dejavnost potovalnih agencij in organizatorjev potovanj ter dejavnost drugih prometnih agencij. Podjetij, ki sodijo v to panogo, je bilo leta 1998 799, 88 manj kot leta 1996, vendar je po drugi strani zaposlenost narasla z 8.767 na 8.844 zaposlenih.

PRETEKLI RAZVOJ GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

V dejavnosti je opazen padec števila podjetij, vendar vsi ostali pokazatelji kažejo na to, da se v zadnjih nekaj letih pomen dejavnosti ni zmanjšal. Deleži števila zaposlenih, prihodkov in sredstev glede na celotno število gospodarskih družb v Sloveniji ostajajo na enakem nivoju že nekaj let, medtem ko se je višina dobička močno dvignila, prav tako pa je vzpodbudno tudi to, da je višina izgube dejavnosti padla na izjemno majhno vrednost glede na prejšnja leta.

Iz tabele 11 je razvidno, kako je količina prekladalnih storitev, ki sodijo med pomožne prometne dejavnosti, naraščala iz leta v leto. Od leta 1985 do 1998 je količina takšnih storitev narasla za več kot 50%.

Tabela 11: Prekladalne storitve v letih od 1985 do 1998

	1985	1990	1994	1995	1996	1997	1998
<i>v pristaniščih</i>							
Prekladalne tone	3955	5484	5344	6712	6543	7270	8608
Premanipulirane tone skupaj	7400	7508	9641	11684	12271	14084	16744
<i>drugje</i>							
Prekladalne tone	3025	2322	1518	1572	1560	1371	1871
Premanipulirane tone skupaj	4617	3732	2659	3174	3252	2073	2847
Skupaj prekladalne tone	6980	7806	6862	8284	8103	8641	10479
Skupaj premanipulirane tone	12017	11240	12300	14858	15523	16157	19591

Vir: Statistični letopis, 1999

DANAŠNJI POLOŽAJ IN POMEN GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

V letu 1998 je bilo v to dejavnost vključenih 799 gospodarskih družb, kar predstavlja 2,1% delež celotnega števila gospodarskih družb v Sloveniji. Podjetja v tej dejavnosti so v istem letu zaposlovala 8.844 ljudi, to je 1,9% vseh zaposlenih v Sloveniji. Prihodki dejavnosti so znašali v letu 1998 145.616 mio SIT (2,0% prihodkov vseh gospodarskih družb v Sloveniji tega leta), medtem ko so sredstva obsegala 198.339 mio SIT (2,4% sredstev vseh gospodarskih subjektov v Sloveniji). V letu 1998 je v tej dejavnosti z dobičkom poslovalo 483 družb, čisti dobiček je znašal 10.782 mio SIT, kar predstavlja 5,2% čistega dobička vseh gospodarskih družb v Sloveniji. Glede na leto 1997 je bil dobiček večji za 12,9 odstotkov. Z izgubo je leta 1998 v tej dejavnosti poslovalo 256 družb, izguba je znašala 690 mio SIT (0,4% čiste izgube vseh gospodarskih družb v Sloveniji), kar je glede na leto 1997 le 14,5% tedanje izgube.

RAZVOJNE MOŽNOSTI

- možnost sodelovanja med severnojadranskimi pristanišči, ki se s severnomorskimi pristanišči bojujejo za utrditev južnih vrat v Evropo. S tem bi se povečala njihova konkurenčnost v primerjavi z drugimi sredozemskimi in severnomorskimi pristanišči;
- v koprskem pristanišču (kot največjem tovornem pristanišču pri nas) ni potrebe po gradnji novih pristaniških zmogljivosti, dokler ne bodo zgrajene boljše cestne in železniške povezave z zaledjem.

64 POŠTNE IN TELEKOMUNIKACIJSKE STORITVE

OPIS IN ZNAČILNOSTI GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

V dejavnost sodijo poštna in kurirska dejavnost ter telekomunikacije. Za to dejavnost je značilna hitra rast, v svetu telekomunikacije veljajo celo za eno izmed treh najhitreje razvijajočih in najbolj dobičkonosnih dejavnosti. V Sloveniji število poštnih pošiljk sicer še vedno narašča, vendar ostali načini prenašanja informacij počasi prevzemajo pobudo. Tako se je število telefonskih naročnikov v Sloveniji od leta 1985 pa do 1998 skoraj potrojilo. Omeniti je treba tudi delež gospodinjstev z dostopom do interneta, ki je v letu 1999 znašal že 15% (po raziskavi RIS), ter delež prebivalcev, ki ima mobilni telefon, ki je približno 25% (v letošnjem letu je ta delež narasel že pošteno preko 30%).

PRETEKLI RAZVOJ GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

Tabela 12 prikazuje razvoj poštnega in telekomunikacijskega omrežja v zadnjih 15-ih letih. Številke kažejo na to, da se je omrežje v teh letih precej razširilo: število poštnih pošiljk je v letu 1998 naraslo za 44% glede število poštnih pošiljk leta 1985, število pošt se je povečalo s 497 leta 1985 na 536 v letu 1998 (8% porast), še največjo rast pa izkazujejo podatki za telefonske priključke in telefonske impulze - v letu 1998 je bilo priključkov za 169% več kot leta 1985, telefonskih impulzov pa je bilo še enkrat več kot leta 1985.

Tabela 12: Poštno in telekomunikacijsko omrežje

Leto	Pošte			Poštne pošiljke (v 1000)					Naročniški telefonski priključki skupaj	Število telefonskih impulzov skupaj (v mio)
	skupaj	redne	pomožne, sezonske	skupaj	navadne pisemske	časniki in časopisi	paketne pošiljke	telegrafska sporočila		
1985	497	485	12	242651	164869	74282	2372	1128	286481	4206
1990	505	494	11	244683	186739	55181	2009	754	421803	4583
1994	506	497	9	289356	233175	53886	1571	724	577173	11618
1995	512	503	9	283358	229634	51711	1351	662	614796	6979
1996	525	517	8	353495	300840	50908	1078	669	661902	6833
1997	533	525	8	367546	316295	49792	789	670	710044	7586
1998	536	529	7	350184	305954	42279	1290	661	771310	8470

Vir: Statistični letopis, 1999

DANAŠNJI POLOŽAJ IN POMEN GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

V letu 1998 je bilo v to dejavnost vključenih 72 gospodarskih družb, kar predstavlja 0,2% delež celotnega števila gospodarskih družb v Sloveniji. Podjetja v tej dejavnosti so v istem letu zaposlovala 9.119 ljudi, to je 2,0% vseh zaposlenih v Sloveniji. Prihodki dejavnosti so znašali v letu 1998 117.353 mio SIT (1,7% prihodkov vseh gospodarskih družb v Sloveniji tega leta), medtem ko so sredstva obsegala 270.816 mio SIT (3,3% sredstev vseh gospodarskih subjektov v Sloveniji). V letu 1998 je v tej dejavnosti z dobičkom poslovalo 39 družb, čisti dobiček je znašal 11.486 mio SIT, kar predstavlja 5,5% čistega dobička vseh gospodarskih družb v Sloveniji. Glede na leto 1997 je bil dobiček večji za 33 odstotkov. Z izgubo je leta 1998 v tej dejavnosti poslovalo 30 družb, izguba je znašala 801 mio SIT (0,5% čiste izgube vseh gospodarskih družb v Sloveniji), kar je glede na leto 1997 za 913% več.

RAZVOJNE MOŽNOSTI

- z razvojem sodobnih telekomunikacijskih sredstev bo vloga dejavnosti še naraščala, predvsem telekomunikacije bodo tudi v prihodnosti ena izmed najbolj donosnih in najhitreje razvijajočih dejavnosti;
- povečevala se bo vloga elektronskega prenosa informacij, po podatkih ankete RIS je imelo leta 1997 le dobra tretjina slovenskih podjetij dostop do interneta, medtem ko je leto kasneje ta delež narasel že na dve tretjini. Prav tako je leta 1997 imelo dostop do interneta le 2% gospodinjstev, sredi leta 1999 pa že 15%.

J FINANČNO POSREDNIŠTVO

OPIS IN ZNAČILNOSTI GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

Dejavnost vključuje naslednja področja: finančno posredništvo (dejavnost centralne banke, dejavnost poslovnih bank, dejavnost hranilnic, finančni zakup), zavarovalništvo, dejavnost pokojninskih skladov in pomožne dejavnosti, kot so dejavnost finančnih trgov ter posredništvo z vrednostnimi papirji. Finančni posredniki so inštitucije, preko katerih na

finančnih trgov poteka prenos finančnih prihrankov od subjektov, ki imajo presežna finančna sredstva, do subjektov, ki prihrankov nimajo, pa bi vseeno radi investirali.

PRETEKLI RAZVOJ GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

V začetku tega desetletja so se na slovenskem finančnem področju zgodile obsežne in temeljite spremembe. Oktobra leta 1991 je Banka Slovenije prevzela denarno oblast in vodenje denarne politike. Malo kasneje je prišlo do uvedbe slovenskega denarja in s tem do lastnega denarnega področja. Kot odgovor na nastale spremembe se je pričel spreminjati tudi finančni sektor. V obdobju po denarni osamosvojitvi se je nekonkurenčnost in neučinkovitost finančnega sektorja kazala predvsem v visokih realnih obrestnih merah, velikem obsegu slabih terjatev, veliki obrestni marži, kratkoročnosti naložb in v visokih stroških finančnega posredništva. Prestrukturiranje finančnega sektorja je pomenilo postopno prilagajanje finančnega trga in finančnih inštitucij na delovanje v razmerah zdrave konkurence. V naslednjih letih so se visoke nominalne in realne obrestne mere postopoma zmanjševale, prav tako kot obrestna marža. Že v letu 1992, še zlasti pa po drugi polovici leta 1993, se je izrazito povečal priliv kapitala iz tujine. Sanacija bančnega sistema je potekala s pomočjo države, začetek sanacije je bil sprožen s sprejetjem zakonodaje v decembru 1992 in januarju 1993. Sanacija bank in povečevanje kapitala bank sta bila uperjena v zmanjšanje pričakovanih stroškov nesolventnosti bank. Število inštitucij, ki so delovale kot finančni posredniki, se je korenito spreminjalo, tako je na primer leta 1996 delovalo v tej dejavnosti 280 družb, leta 1998 pa že 346. Prav tako se je korenito spreminjalo razmerje med vrstami in značilnostmi finančnih posrednikov.

DANAŠNJI POLOŽAJ IN POMEN GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

V letu 1998 je bilo v to dejavnost vključenih 346 gospodarskih družb, kar predstavlja 0,9% delež celotnega števila gospodarskih družb v Sloveniji. Podjetja v tej dejavnosti so v istem letu zaposlovala 1.381 ljudi, to je 0,3% vseh zaposlenih v Sloveniji. Prihodki dejavnosti so znašali v letu 1998 74.395 mio SIT (1,1% prihodkov vseh gospodarskih družb v Sloveniji tega leta), medtem ko so sredstva obsegala 228.835 mio SIT (2,8% sredstev vseh gospodarskih subjektov v Sloveniji). V letu 1998 je v tej dejavnosti z dobičkom poslovalo 215 družb, čisti dobiček je znašal 3.511 mio SIT, kar predstavlja 1,7% čistega dobička vseh gospodarskih družb v Sloveniji. Glede na leto 1997 je bil dobiček večji za 81 odstotkov. Z izgubo je leta 1998 v tej dejavnosti poslovalo 112 družb, izguba je znašala 12.068 mio SIT (7% čiste izgube vseh gospodarskih družb v Sloveniji), kar je glede na leto 1997 za 38% več.

RAZVOJNE MOŽNOSTI

- proces približevanja slovenskega finančnega prostora Evropski uniji zahteva odpiranje finančnih storitev tujim finančnim inštitucijam in s tem tuji konkurenci;
- tuja konkurenca na področju finančnega posredništva bo zahtevala različne načine prilagajanja slovenskih finančnih posrednikov, zlasti pa povečanje podjetniškega duha in zmanjšanje stroškov, s katerimi slovenske finančne inštitucije poslujejo danes (obrestna marža je v letu 1996 znašala 4,48%, v razvitih državah je okoli 2%);
- razvoj večjih finančnih sistemov (preko priključitev in združevanj), saj velja zakonitost, da veliki finančni posredniki opravljajo svojo dejavnost ceneje kot mali.

K NEPREMIČNINE, NAJEM, POSLOVNE STORITVE

OPIS IN ZNAČILNOSTI GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

Panoga združuje raznovrstne dejavnosti: poslovanje z lastnimi nepremičninami, dajanje lastnih nepremičnin v najem, poslovanje z nepremičninami za plačilo ali po pogodbi, dajanje avtomobilov, vodnih in zračnih vozil v najem, dajanje drugih strojev in opreme (gradbenih, kmetijskih strojev, pisarniške in računalniške opreme in podobno) v najem, izposojanje izdelkov široke porabe (izposoja športne opreme, videoteke in drugo), svetovanje o računalniških napravah, svetovanje in oskrba z računalniškimi programi, obdelava podatkov, dejavnosti, povezane s podatkovnimi bazami, vzdrževanje in popravila pisarniških in računskih strojev ter računalniških naprav, raziskovanje in eksperimentalni razvoj na področju naravoslovja, tehnologije, družboslovja in humanistike, pravne, računovodske, knjigovodske in revizijske dejavnosti, davčno svetovanje, raziskovanje trga in javnega mnenja, podjetniško svetovanje, dejavnost holdingov, projektiranje in tehnično svetovanje, tehnično preizkušanje in analiziranje, oglaševanje, dejavnost agencij za zaposlovanje in posredovanje delovne sile, poizvedovalne dejavnosti in varovanje, čiščenje stavb, raznovrstne poslovne dejavnosti (fotografska dejavnost, pakiranje, tajniška dela, prevajanje, prirejanje razstav, sejmov in kongresov, oblikovanje, aranžerstvo). Desetina gospodarskih družb v tej dejavnosti se je leta 1998 ukvarjalo z obdelavo podatkov, 5% družb s poslovanjem z nepremičninami in okoli 3% z raziskovanjem in razvojem.

PRETEKLI RAZVOJ GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

Obdelava podatkov ter računalništvo na splošno postaja čedalje bolj zahtevna in tehnološko razvita dejavnost, zato ne preseneča dejstvo, da je porast števila gospodarskih družb na tem področju v zadnjih letih precejšen (leta 1996 je bilo v tej dejavnosti 491 družb, ki so zaposlovala 1.809 ljudi, leta 1998 pa že 637 takšnih družb z 2.785 zaposlenimi).

Podrobnejši pregled stanja **trga nepremičnin** pokaže, da je nanj vplival gospodarski in politični sistem, ki je veljal v časih, ko je bila Slovenija ena od republik Jugoslavije, prav tako pa so nanj vplivali tudi tranzicijski procesi privatizacije, denacionalizacije in drugih reform, ki so sledili v samostojni državi. Obdobje od leta 1945 do 1954 se je kazalo na tem področju s povsem administrativnim razdeljevanjem stanovanj. Od leta 1956 do 1972 je bilo urejanje tega področja v pristojnosti zvezne države, ki je leta 1956 uvedla t.i. solidarnostni sistem, ki je bil v veljavi vse do leta 1990. Za obdobje od leta 1972 do 1990 je značilno namensko zbiranje sredstev s strani podjetij in na ta način je bilo zaradi razmeroma visokega obsega zbranih sredstev na novo zgrajenih preko 10.000 stanovanj letno. Danes na nepremičninskem trgu v Sloveniji vlada precejšnje neravnovesje: srečujemo se z dinamičnim dogajanjem v območnih središčih (zlasti v Ljubljani) in zatišjem na drugih območjih ter velikim neskladjem med ponudbo in povpraševanjem. V Sloveniji je resnično razvit le en segment trga nepremičnin, in sicer trg nakupa in prodaje (novogradnje obladujejo gradbena podjetja, trg s starejšimi nepremičninami in zemljišči pa posredniška nepremičninska podjetja), v povojih pa je trg najema in zakupa nepremičnin. Trg nepremičnin po osamosvojitvi zaznamuje tudi nova finančna zakonodaja, s katero so bili ukinjeni skoraj vsi prispevki, tudi stanovanjski prispevki iz dohodka in združevanje sredstev iz čistega dohodka (rezultat je drastično zmanjšanje stanovanjskih gradenj).

Tabela 13 prikazuje **razvoj raziskovalno-razvojnega sektorja**. Do leta 1987 je število raziskovalno-razvojnih inštitucij naraščalo, sledilo je obdobje nihanj do leta 1993, od tega leta dalje pa število podjetij v tej dejavnosti spet narašča (izjema je leto 1996). Število raziskovalcev in strokovnega osebja je bilo leta 1998 na približno takšnem nivoju kot leta 1987, s tem, da so opazna vmesna nihanja. Število raziskovalnih del pa skozi leta na splošno narašča, predvsem v letu 1997 je doživelo precejšen porast (več kot 30%).

Tabela 13: Raziskovalno-razvojna dejavnost

Leto	Raziskovalne organizacije	Raziskovalci ter strokovno in tehnično osebje z visoko izobrazbo	Raziskovalna dela
1980	139	4917	3125
1981	144	5077	3310
1982	148	5513	3849
1983	146	5869	3935
1984	160	6033	4364
1985	176	6103	4750
1986	175	6026	4524
1987	191	6882	5199
1988	187	6946	6099
1989	194	7145	7205
1990	192	6867	7024
1991	230	6990	6161
1992	246	7031	7673
1993	177	5999	8746
1994	275	7059	9471
1995	297	7205	10836
1996	286	7413	9984
1997	340	6949	13221

Vir: Statistični letopis, 1999

DANAŠNJI POLOŽAJ IN POMEN GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

V letu 1998 je bilo v to dejavnost vključenih 8.295 gospodarskih družb, kar predstavlja 22,1% delež celotnega števila gospodarskih družb v Sloveniji. Podjetja v tej dejavnosti so v istem letu zaposlovala 34.886 ljudi, to je 7,6% vseh zaposlenih v Sloveniji. Prihodki dejavnosti so znašali v letu 1998 516.104 mio SIT (7,3% prihodkov vseh gospodarskih družb v Sloveniji tega leta), medtem ko so sredstva obsegala 1.220.531 mio SIT (14,9% sredstev vseh gospodarskih subjektov v Sloveniji). V letu 1998 je v tej dejavnosti z dobičkom poslovalo 5.486 družb, čisti dobiček je znašal 24.846 mio SIT, kar predstavlja 11,9% čistega dobička vseh gospodarskih družb v Sloveniji. Glede na leto 1997 je bil dobiček večji za 21,7 odstotkov. Z izgubo je leta 1998 v tej dejavnosti poslovalo 2.165 družb, izguba je znašala 35.201 mio SIT (20,4% čiste izgube vseh gospodarskih družb v Sloveniji), kar je glede na leto 1997 le 20,4% tedanje izgube.

Med zanimivejšimi informacijami nepremičninskega trga je zagotovo število stanovanj. Stanovanjski sklad raste in je po ocenah leta 1998 presegel 700.000 stanovanjskih enot.

Narašča pa tudi število industrijskih, gospodarskih ter kmetijskih objektov in stavb. Poleg tega narašča tudi cena nepremičnin.

RAZVOJNE MOŽNOSTI

- nepremičninski trg v letu 1999, še posebej v drugi polovici leta, je bil zaznamovan s številnimi težavami, s katerimi so se srečevali predvsem investitorji nepremičninskih projektov, pa tudi posredniške agencije. Težave zaradi nedorečenosti zakona o DDV se bodo verjetno nadaljevale tudi v letošnje leto;
- pri stanovanjski gradnji je, predvsem v Ljubljani, povpraševanje še vedno večje od ponudbe, pri čemer pa se neravnotežje zmanjšuje;
- majhne agencije ob upoštevanju čedalje zahtevnejših meril in standardov poslovanja težko prenesejo visoke stroške poslovanja, oziroma jih največkrat zmanjšujejo na račun kakovosti opravljenega dela. Če novi zakon, ki bo urejal tudi posredništvo nepremičnin, ne bo uredil tudi vprašanja višine provizij ob upoštevanju realnih stroškov, potem ni pričakovati, da bodo posredniki sploh lahko kakovostno opravljali svojo dejavnost.
- velika večina večjih agencij ne preživi zgolj na račun posredniških poslov, saj so provizije veliko prenizke glede na stroške delovanja. Dodatne dohodke tako iščejo z lastnimi naložbami in projekti gradenj za trg, posredniška dejavnost pa postaja nujni privesek, ki je potreben za stik in zaznavanje utripa trga, v čedalje manjši meri pa vir zaslužka.

M IZOBRAŽEVANJE

OPIS IN ZNAČILNOSTI GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

Pod dejavnost izobraževanja sodijo predšolska vzgoja in osnovnošolsko izobraževanje, srednješolsko izobraževanje, višješolsko, visokošolsko in univerzitetno izobraževanje, izobraževanje odraslih, dejavnost voznških, dejavnost glasbenih in drugih umetniških šol in drugo izobraževanje. Tako pri srednješolskem kot tudi univerzitetnem izobraževanju je največ zanimanja za študij družboslovnih ved, medtem ko je zanimanje za tehnične vede v preteklih letih pojenjalo.

PRETEKLI RAZVOJ GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

Tabela 14 prikazuje število izobraževalnih inštitucij v letih od 1985 do 1998. Razen osnovnih šol in deloma vrtcev se je število vseh vrst izobraževalnih ustanov manjšalo v teh letih (največji upad beležijo glasbene šole).

Tabela 14: Število osnovnih, glasbenih in srednjih šol ter vrtcev

	Osnovne šole	Glasbene šole	Srednje šole	Vrtci
	za izobraževanje mladine		za izobraževanje mladine	
1985/86	417	94	155	793
1990/91	422	90	149	785
1993/94	434	61	151	773
1994/95	438	59	152	776
1995/96	441	59	154	793
1996/97	443	59	153	800
1997/98	444	62	140	793
	za izobraževanje odraslih		za izobraževanje odraslih	
1985/86	33		82	
1990/91	26		94	
1993/94	26		75	
1994/95	25		72	
1995/96	23		72	
1996/97	28		70	
1997/98	33		61	

Vir: Statistični letopis, 1999

Tabela 15 nam kaže število udeležencev v različnih izobraževalnih programih. Število udeležencev v srednješolskem in visokošolskem izobraževanju je iz leta v leto naraščalo, opazna pa je tendenca upadanja v predšolskem in osnovnošolskem izobraževanju.

Tabela 15: Udeleženci v izobraževalnih programih po vrstah izobraževalnih institucij

	Predšolsko izobraževanje (vrtci)	Osnovnošolsko izobraževanje	Srednješolsko izobraževanje			Visokošolsko izobraževanje		
			poklicne šole	tehniške in strokovne šole	gimnazije	srednje šole	višje šole	visoke šole, fakultete, umetniške akademije
1985/86	75669	225789	-	-	-	80451	4258	25343
1986/87	76593	228053	-	-	-	80443	4518	26467
1987/88	78819	229378	-	-	-	82618	3182	27799
1988/89	76878	229887	-	-	-	85677	3445	27610
1989/90	75838	227677	-	-	-	89335	3594	30634
1990/91	73631	225640	-	-	-	92060	3230	30335
1991/92	69370	220879	-	-	-	94423	2825	33679
1992/93	66029	217431	-	-	-	95621	2181	35181
1993/94	67178	213137	-	-	-	97092	1821	38418
1994/95	66703	209334	-	-	-	99657	2626	40623
1995/96	66553	207032	34164	43011	24904	-	-	45951
1996/97	65332	200437	34284	44408	25982	-	-	50667
1997/98	62662	194883	37559	52080	27033	-	-	64678

Vir: Statistični letopis, 1999

DANAŠNJI POLOŽAJ IN POMEN GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

V letu 1998 je bilo v to dejavnost vključenih 444 osnovnih šol, 62 glasbenih šol, 140 srednjih šol, 793 vrtcev ter 26 fakultetnih ustanov, skupaj torej 1465 inštitucij. V istem letu so te ustanove zaposlovale 38.176 ljudi, natančnejša porazdelitev zaposlenih je razvidna iz tabele 16. Največji delež zaposlenih je odpadel na zaposlene v osnovnih šolah, sledijo jim zaposleni v srednjih šolah, v vrtcih in v visokošolskih zavodih.

Tabela 16: Zaposleno pedagoško osebje po vrstah zavodov leta 1998

Vrsta zavoda	Skupaj število
Skupaj	38176
Vrtci	7012
Osnovne šole	15311
Osnovne šole s prilagojenima predmetnikom in učnim načrtom	883
Glasbene šole	1637
Srednje šole	8816
Visokošolski zavodi	4517

Vir: Statistični letopis, 1999

Naslednja tabela prikazuje število vpisanih študentov po področjih študija v letu 1998. Na ta način lahko ugotovimo zainteresiranost za področja študija - največ zanimanja je bilo za študij družbenih ved, poslovanja in prava (43% vpisanih študentov), sledijo jim tehnične vede (18% študentov), pri dnu pa so naravoslovje, matematika in računalništvo (manj kot 5% študentov) ter kmetijstvo in veterina (3% vpisanih študentov).

Tabela 17: Študenti, vpisani na dodiplomski visokošolski študij v študijskem letu 1998/99 po področjih študija

	skupaj
Skupaj	74642
<i>Izobraževanje</i>	8485
Usposabljanje za učitelje	8154
Pedagoško-andragoške vede	331
<i>Umetnost in humanistika</i>	5218
Umetnost	1156
Humanistika	4062
<i>Družbene vede, poslovanje, pravo</i>	32262
Družbene vede	4024
Novinarstvo in poročanje	1502
Upravljanje in poslovanje	23031
Pravo	3705

Tabela 17: nadaljevanje	
<i>Naravoslovje, matematika in računalništvo</i>	3488
Biološke vede	657
Fizikalne vede in vede o materiji	854
Matematika in statistika	277
Računalništvo	1700
<i>Tehnika, proizvodnja in konstrukcije</i>	13594
Tehnika	8269
Proizvodnja in predelava	2104
Arhitektura in gradbeništvo	3221
<i>Kmetijstvo in veterina</i>	2183
Kmetijstvo, gozdarstvo in ribištvo	1822
Veterina	361
<i>Zdravstvo in sociala</i>	5738
Zdravstvo	4819
Socialno delo	919
<i>Storitve</i>	3674
Osebne storitve	1106
Transportne storitve	1490
Varstvo okolja	83
Storitve s področja varnosti	995

Vir: Statistični letopis, 1999

RAZVOJNE MOŽNOSTI

- izobraževalne organizacije, kot so jezikovne šole, avtošole in zasebne šole, so po letu 1991 začele rasti kot gobe po dežju. K temu je pripomoglo kar nekaj dejavnikov: čedalje večje potrebe po znanju odraslih, čedalje večje zahteve po kakovostnem izobraževanju in sorazmeroma nizek začetni vložek za delovanje izobraževalnih podjetij. Konkurenca je čedalje večja, zato velikokrat pride tudi do nelojalne konkurence med podjetji;
- čeprav število izobraževalnih ustanov še vedno raste, se je že začela selekcija. Ta temelji na kakovosti in raznovrstnosti programov ter kakovosti predavateljev. Ker je trg s splošnimi izobraževalnimi programi že zasičen, se podjetja lotevajo ponudbe specializiranih programov. Ta trend naj bi se nadaljeval tudi v prihodnje, tako kot prilagajanje programov potrebam podjetij in posameznikov;
- tudi zato, ker trend izobraževanja odraslih v svetu raste, se bo verjetno tudi pri nas število odraslih udeležencev izobraževanja povečevalo (v zadnjih nekaj letih skokovito narašča delež odraslih udeležencev).

N ZDRAVSTVO IN SOCIALNO VARSTVO

OPIS IN ZNAČILNOSTI GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

V dejavnost zdravstva in socialnega varstva sodijo bolnišnična zdravstvena dejavnost, izvenbolnišnična zdravstvena dejavnost, zobozdravstvena dejavnost, samostojne zdravstvene dejavnosti, ki jih ne opravljajo zdravniki, alternativne oblike zdravljenja, veterinarstvo, socialno varstvo z nastanitvijo (domovi za starejše) in socialno varstvo brez

nastanitve (dejavnost invalidskih, dobrodelnih organizacij, dejavnost varstveno delovnih centrov ter dejavnost invalidskih podjetij).

Slovenski koncept zdravstvenega zavarovanja izhaja iz srednjeevropskih povzetih konceptov (Bismarckov model) urejanja finančnih, organizacijskih in ekonomskih vprašanj za uresničevanje zdravstvenih in z zdravljenjem povezanih pravic zavarovanih oseb. Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije je nosilec in izvajalec obveznega zdravstvenega zavarovanja, ob tem pa izvaja tudi prostovoljno zavarovanje (uveden na osnovi zakonodaje iz leta 1992). Prostovoljno zavarovanje je posebnost slovenskega sistema, s katerim je bilo v preteklih sedmih letih pridobljeno kar nekaj zasebnih sredstev kot nov pomemben vir za financiranje zdravstvenih programov (Poslovno poročilo ZZSZ, 1998).

PRETEKLI RAZVOJ GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

V začetku sedemdesetih let je bilo 170 zdravstvenih organizacij v Sloveniji. Zakon o zdravstvenem zavarovanju je bil sprejet leta 1979 in je predpisoval obvezno zdravstveno zavarovanje, ki naj bi temeljilo na principih solidarnosti in vzajemnosti. Sredstva so se zbirala po posameznih regijah in posledica je bila, da so nastale velike razlike med regijami - ekonomsko močne regije so imele sredstva za izvajanje zdravstvenih storitev, šibkejša regije pa so bile praktično brez njih. To je povzročilo močne migracijske tokove zdravstvenega osebja v Ljubljano, kar se je preobrazilo v pravo vrzel strokovnega kadra v ostalih regijah (Prevolnik, 1998, str. 2). Zdravstvena reforma v samostojni državi se je pričela leta 1992.

Leta 1997 je bilo v Sloveniji 2,24 zdravnikov na 1000 prebivalcev (2,48 leta 1995), 0,59 zobozdravnikov na 1000 prebivalcev (0,65 leta 1995) ter 5,81 postelj na 1000 prebivalcev (5,96 leta 1995). Številke so dokaj visoke, po tej plati Slovenija prekaša Veliko Britanijo in je na približno enakem nivoju kot Italija. Naslednja tabela prikazuje, kako se je v Sloveniji z leti spreminjalo število bolnišnic in njihova kapaciteta. Skupno število bolnišnic je v upadu od leta 1985 dalje, le v letu 1998 vidimo rahel vzpon. Prav tako se je število sprejetih bolnikov nižalo do leta 1996, v letih 1997 in 1998 pa je število naraslo. Vendar je opazno, da se je število bolniških dni skrajšalo, kar pomeni, da je bil povprečni bolnik leta 1998 deležen manj dni oskrbe v bolnišnici kot pred leti.

Tabela 18: Bolnišnice in porodnišnice

	1985	1990	1994	1995	1996	1997	1998
Število bolnišnic	56	51	45	45	45	44	48
Število postelj	25664	23762	22986	22822	22552	22466	22194
Število sprejetih bolnikov	630942	624736	628618	621982	615500	641580	651484
Bolniški dnevi (1000)	8078	7198	6769	6616	6563	6526	6294

Vir: Statistični letopis, 1999

DANAŠNJI POLOŽAJ IN POMEN GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

Zavarovana oseba je v letu 1998 v povprečju za izvajanje programov zdravstvenega zavarovanja porabila skupno 138.184 tolarjev, od česar je 111.511 namenila za obvezno zdravstveno zavarovanje, 26.673 pa za prostovoljno zdravstveno zavarovanje. Preračun v

tekoče dolarske cene kaže, da je bilo leta 1998 v Sloveniji namenjenih za zdravstveno varstvo okrog 770 USD na prebivalca, od tega iz javnih financ 678 USD in iz zasebnih sredstev okoli 92 USD. Preračunano na kupno moč (PPP metoda) je namenila Slovenija za zdravstvo na prebivalca v letu 1998 1.177 PPP USD, od tega 1.035,8 PPP USD javnih sredstev in 141,2 PPP USD zasebnih sredstev. Po tem podatku, ki omogoča bolj objektivno primerjavo med državami, razpolaga Slovenija s približno takšnimi zneski kot npr. Španija, Portugalska in Irska, a več kot Grčija, Češka, Madžarska in Poljska (Poslovno poročilo ZZS, 1998).

Leta 1998 je bilo v dejavnosti zaposlenih 34.841 zdravstvenih delavcev, od tega največ v zdravstvenih domovih (8.571 ljudi), splošnih bolnišnicah (7.393 zaposlenih) in klinikah ter inštitutih (5.587 ljudi). Slaba petina zaposlenih (7.320 oseb) je imela visokošolsko izobrazbo, več kot tretjina (12.571 ljudi) pa srednješolsko.

Leta 1999 smo Slovenci porabili 45,7 milijarde tolarjev za zdravila, kar pomeni, da smo vsako sekundo za zdravila porabili 7,5 evra. Številka bi bila še večja, če ne bi bila vlada lani ob uvedbi DDV z domačimi proizvajalci in uvozniki tujih zdravil dosegla dogovora o začasni zamrznitvi cen zdravil. Zdravila pred uvedbo DDV niso bila obdavčena, DDV pa jih je obdavčil z osmimi odstotki.

RAZVOJNE MOŽNOSTI

- razvoj zasebnega sektorja zdravstvene oskrbe: zasebne zdravstvene ustanove so dobrodošle in koristne glede tekmovalnosti v odnosu do javnega sistema. Tovrstna tekmovalnost pripomore k višji kakovosti storitev in oskrbe zavarovancev ter torej tudi k napredku stroke nasploh.

O DRUGE JAVNE, SKUPNE IN OSEBNE STORITVE

OPIS IN ZNAČILNOSTI GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

V to skupino dejavnosti sodijo dejavnosti odstranjevanja odpadkov, odplak ter druge dejavnosti komunalne higiene, dejavnosti združenj (poslovnih, strokovnih, delodajalskih združenj, sindikatov) in organizacij (verskih, političnih organizacij), rekreacijske, kulturne (filmska in video, radio in televizijska, razvedrilna dejavnost, dejavnost tiskovnih agencij, knjižnic, arhivov, muzejev, živalskih in botaničnih vrtov ter naravnih rezervatov) in športne dejavnosti, dejavnosti prirejanja iger na srečo, dejavnosti pralnic in kemičnih čistilnic, frizerskih, kozmetičnih in pedikerskih salonov ter salonov za nego telesa, in pogrebna dejavnost. Po podatkih Agencije za plačilni promet se je v letu 1998 z eno izmed naštetih dejavnosti ukvarjalo 866 gospodarskih družb, ki so zaposlovale 7186 ljudi. Največjo zastopanost med temi dejavnostmi so imele rekreacijske, kulturne in športne dejavnosti (dve tretjini družb).

PRETEKLI RAZVOJ GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

V dejavnosti je opaziti rast v zadnjih letih: število gospodarskih družb je naraslo s 755 v letu 1996 na 866 v letu 1998 (15% porast), medtem ko se je število zaposlenih povečalo s 6.970 v letu 1996 na 7.186 leta 1998 (3% povečanje). Delež prihodkov dejavnosti v celotnem gospodarstvu se je povečal za 0,1 odstotne točke (z 1,0% v letu 1996 na 1,1% v letu 1998).

DANAŠNJI POLOŽAJ IN POMEN GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

V letu 1998 je bilo v to dejavnost vključenih 866 gospodarskih družb, kar predstavlja 2,3% delež celotnega števila gospodarskih družb v Sloveniji. Podjetja v tej dejavnosti so v istem letu zaposlovala 7.186 ljudi, to je 1,6% vseh zaposlenih v Sloveniji. Prihodki dejavnosti so znašali v letu 1998 78.991 mio SIT (1,1% prihodkov vseh gospodarskih družb v Sloveniji tega leta), medtem ko so sredstva obsegala 107.846 mio SIT (1,3% sredstev vseh gospodarskih subjektov v Sloveniji). V letu 1998 je v tej dejavnosti z dobičkom poslovalo 458 družb, čisti dobiček je znašal 3.106 mio SIT, kar predstavlja 1,5% čistega dobička vseh gospodarskih družb v Sloveniji. Glede na leto 1997 je bil dobiček manjši za 3,2 odstotka. Z izgubo je leta 1998 v tej dejavnosti poslovalo 324 družb, izguba je znašala 1.981 mio SIT (1,2% čiste izgube vseh gospodarskih družb v Sloveniji), kar je glede na leto 1997 63,6% tedanje izgube.

RAZVOJNE MOŽNOSTI

- naraščajoči standard ljudi vpliva na izboljševanje kakovosti življenja. Aktivnosti, kot so rekreacija, kulturno udejstvovanje in šport, v takem primeru pridobivajo na pomenu, tako da lahko pričakujemo, da se bo v prihodnosti ta panoga še okrepila.

2. ANALIZA STANJA IN RAZVOJNIH MOŽNOSTI V PROSTORU Z VIDIKA GOSPODARSKEGA RAZVOJA PO POSAMEZNIH GOSPODARSKIH DEJAVNOSTIH

Obstojijo razlike v vplivih na prostor med gospodarskimi dejavnostmi, posameznimi panogami in tudi glede na velikost podjetij. Problematika vpliva na prostor ima več dimenzij kot so vpliv na fizični prostor, vpliv na okolje, vprašanje snovnih tokov in vprašanje razvojnosti, ki postaja bistveni faktor vpliva gospodarske dejavnosti na lokalni in regionalni ravni.

Vsaka gospodarska dejavnost ima svoj vpliv na okolico. Ker je že sama ocena vpliva posamezne gospodarske dejavnosti na okolico v sedanosti v veliki meri zgolj arbitrarna, pri ocenitvi vplivov prihodnjega gospodarskega razvoja na prostor izhajamo iz sedanjega stanja. Zavedamo se, da bodo povečani konkurenčni pritiski prisilili slovenska podjetja k racionalnejšemu poslovanju ter k uvajanju sodobnih tehnologij, kar bo na dolgi rok imelo pozitivne učinke na stanje v prostoru. Tako bodo proizvodi bolj okolju prijazni (okoljski standardi, povečevnje pomena ekologije med potrošniki), bodo manj surovinsko, energetske in materialno potratni (nižanje stroškov) in bodo temeljili na višji tehnologiji

kot dosedaj, kar bo zahtevalo višjo RR intenzivnost in višjo kvalifikacijsko strukturo zaposlenih.

Vprašanje razvojnih možnosti po posameznih dejavnosti je že podano v Poglavju 3. Nekatero razvojne možnosti pa so tudi podane v opisu ocen v matriki, ki se nanašajo na namensko rabo prostora, infrastrukturno in komunalno opremljenost. Matrika se nahaja v Prilogi 2.

2.1. ANALIZA STANJA, RAZVOJNIH MOŽNOSTI V PROSTORU SLOVENIJE Z VIDIKA GOSPODARSKEGA RAZVOJA PO POSAMEZNIH GOSPODARSKIH DEJAVNOSTIH: OPIS OCEN V MATRIKI, KI SE NANAŠAJO NA OKOLJE

2.1.1. Uvod

V prispevku obravnavamo vplive na naslednje elemente okolja: zrak, vodo, tla, naravo, biotsko raznovrstnost in krajino. Nekateri vidiki, pomembni za trajnostni razvoj, so obravnavani v poglavju snovni tokovi.

Pri obravnavi posameznih (pod)skupin dejavnosti smo uporabili dostopne podatke ter navedke v literaturi. Pogosto opisujemo zgolj tiste dejavnosti, pri katerih se pojavljajo zmerni ali močni vplivi.

2.1.2. Vplivi na okolje po gospodarskih dejavnostih

A. KMETIJSTVO, LOV, GOZDARSTVO

01 Kmetijstvo in lov ter z njima povezane storitve

Tipi in jakost vplivov kmetijske dejavnosti na okolje so povezani tako s proizvodno usmeritvijo, kot z načinom oz. intenzivnostjo kmetijske pridelave. Podobno velja za elemente okolja, na katere dejavnost vpliva. Če opazujemo sektor v celoti, so učinki kmetijstva zaznavni v vseh obravnavanih elementih: zraku, vodah, tleh, naravi.

Zrak:

- intenzivna prireja živali – emisije metana (plin tople grede) in amonijaka;
- gnojenje – uhajanje amonijaka in dušikovih oksidov (gnoj, gnojevka in sintetična gnojila), neprijeten vonj (gnoj, gnojevka);
- ukrepi varstva rastlin – izhlapevanje pesticidov, prenos na okoliške površine in v nekmetijske ekosisteme;
- mehanska obdelava – povečanje koncentracije prašnih delcev v zraku.

Voda:

- ojačano odtekanje vode s kmetijskih površin, spiranje organskih snovi, mineralnih gnojil in mobilnih ostankov ter produktov razgradnje pesticidov v vodotoke in/ali podtalnico, izlivi organskih snovi ali zaščitnih sredstev (sedimentacija, kontaminacija, eutrofikacija vodnih teles);

- spremembe nivoja podtalnice zaradi namakanja ali izsuševanja zemljišč.

Tla:

- erozija, degradacija tal, zniževanje vsebnosti organske snovi, spremembe v talni mikroflori;
- akumulacija težkih kovin, organskih mikropolutantov, obstojnih pesticidov ali njihovih razgradnih produktov.

Narava, krajina, biotska pestrost:

- nenačrtni vplivi na naravne ekosisteme, kontaminacije ali zastrupitve favne in flore (npr. zaradi aplikacije pesticidov, gnojil);
- zmanjšanje pestrosti krajine, izguba krajinskih elementov (predvsem manjših) in tipov // ohranjanje kulturne krajine;
- izguba habitatov, trganje prehranjevalnih verig // možen pozitiven vpliv na biotsko pestrost zaradi ustvarjanja specifičnih habitatov.

Vplivi kmetijstva na okolje so v Sloveniji tako pozitivni, kot negativni: v nekaterih okoljih so specifične razmere pripomogle k ohranjanju tradicionalnih krajin in biotske pestrosti, vendar pa tudi obratno. Poznani in s podatki potrjeni so vplivi na vode ter deloma tla. Glede vplivov na zrak podatki niso na voljo, vendar pa jih je glede na značilnosti kmetijske dejavnosti mogoče predpostaviti.

Pričakovani vplivi v prihodnje: V Nacionalnem programu varstva okolja (NPVO) (Ur. l., št. 83/99) so bili opredeljeni ukrepi, ki se nanašajo tudi na kmetijski sektor in pri izvedbi katerih naj bi sodelovalo – vsaj z zagotavljanjem dela finančnih sredstev, potrebnih za izvedbo ukrepov – Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano ali drugi akterji iz dejavnosti. Za področje voda je npr. predvidena opredelitev programa ukrepov za preprečevanje onesnaževanja iz razpršenih virov za vodna območja in programa postopne odprave starih bremen, priprava in izvedba ustreznega programa za področje ravnanja z odpadki, za področje biotske pestrosti spremljanje stanja ohranjenosti narave, renaturacija uničenih ali poškodovanih pomembnih naravnih vrednot ali območij.

V NPVO je podana optimistična ocena glede možnosti zmanjševanja vplivov kmetijstva na okolje in prispevka dejavnosti k trajnostnemu razvoju, kar naj bi dosegli z uveljavljanjem okolju bolj prijaznih načinov pridelave, ekstenzifikacijo, strukturnimi spremembami ipd. Po našem mnenju utegneta uresničevanje teh napovedi omejevati dva dejavnika: pritisk za povečanje učinkovitosti proizvodnje v procesu vstopanja v EU in zmanjševanje obsega sredstev, namenjenih za subvencije v kmetijstvu. Ob tem naj omenimo še ugotovitev iz študije *Environment in the EU at the turn of the century* (EEA, 1999), da se je v zadnjih 5 do 10 letih povečala poraba energije in emisije, ter da ni znakov, da bi bilo mogoče do leta 1010 doseči bistveno izboljšanje okoljske učinkovitosti dejavnosti.

02 Gozdarstvo in gozdarske storitve

Gozdarstvo in gozdarske storitve kot dejavnost se nanašajo na gojenje, varstvo in izkoriščanje gozdov. Neposredni vplivi dejavnosti na okolje se kažejo predvsem kot posledica neustreznih načinov izkoriščanja (goloseki, vodenje gozdnih cest), ki lahko posledično vodijo do erozije, ojačanega odtoka vode, hkrati pa je znaten tudi učinek na vrstno sestavo gozda. (Ne)ustreznost gospodarjenja se odraža v stanju gozda, ki je

bistvenega pomena za okoljske funkcije gozda.²⁹ Drug vidik je poraba neobnovljivih virov energije za izvajanje dejavnosti.

Pričakovani vplivi v prihodnje: Glede na obstoj ustreznih pravnih in programskih osnov (Zakon o gozdovih, Program razvoja gozdov), razpoložljivosti ustrezno izobražene delovne sile ter organizacijskih struktur lahko tudi v prihodnje pričakujemo uspešno in okolju prijazno izvajanje dejavnosti. Kot problematična se lahko izkaže struktura lastništva gozdov po izvedeni denacionalizaciji, ki najverjetneje ne bo omogočala optimalnega izvajanja vseh potrebnih ukrepov.

B. RIBIŠTVO

Ribištvo lahko v primeru uporabe neustreznih metod (npr. kočarjenja) ali lova ob nepravem času negativno vpliva na habitate, biotsko pestrost morja ali jezer in populacij lovljenih vrst. Negativni vplivi so možni še v povezavi z ribiško opremo (premazi za trupe ladij, čiščenje) in odmetavanjem odpadkov v morje (neželjene vrste, deli rib). V zadnjih letih je bilo mogoče v sredstvih javnega obveščanja zaslediti poročila o posameznih primerih kočarjenja, sicer pa se zdi, da uveljavljeni sistem dovoljevanja lova zagotavlja okoljsko ustrezno izvajanje dejavnosti.

Problematičen je okoljski "performans" na področju ribogojstva: izvajalci pogosto ne poskrbijo za (zadostno) čiščenje vode iz ribogojnic, ki jo odvajajo praviloma neposredno v vodotoke, posledica pa je onesnaženje vode z ostanki uporabljenih hranil in iztrebki. Gojene vrste, pogosto neavtohtone ali transgenske, lahko zaidejo v vodotoke in vplivajo na genski pool avtohtonih populacij, s katerimi tudi tekmujejo za iste ekološke niše. Za natančnejši opis stanja v Sloveniji nismo zasledili zadostnih podatkov.

Pričakovani vplivi v prihodnje: V morskem ribištvu ni pričakovati bistvenih sprememb, kar zadeva ribogojstvo pa je upati, da bo pri dograjevanju sistema varstva okolja na nacionalni in lokalni ravni vzpostavljen ustrezen sistem standardov ter nadzora nad okoljskim obnašanjem in nabor ukrepov, ki bodo spodbujali okolju prijazno izvajanje dejavnosti.

C. RUDARSTVO

Zbirna kategorija rudarstvo zajema veliko število dejavnosti: od pridobivanja premoga, surove nafte in zemeljskega plina do pridobivanja železovih rud in rud neželeznih kovin ter drugih rudnin in kamnin. Prav tako raznoliki so možni učinki na okolje. V Sloveniji poteka trenutno pridobivanje premoga (Velenje, Hrastnik) in nafte (manjše količine), dokaj intenzivno pa je pridobivanje nekovinskih mineralnih surovin, ki je prostorsko zelo razpršeno. Številne opuščene dejavnosti oz. lokacije rudarjenja, npr. svinca, živega srebra, premoga, so danes uvrščene med "stara bremena". Učinki sedanjih in preteklih dejavnosti na okolje so praviloma lokalnega ali subregionalnega značaja, odražajo pa se na naslednje načine:

²⁹ Gozd je z vidika okolja zelo pomemben zaradi številnih funkcij, kot je zadrževanje in čiščenje vode, stabiliziranje erozijsko občutljivih tal, kot ponor CO₂, obnovljiv vir ipd.

Zrak:

- povečanje koncentracije prašnih delcev;
- emisije snovi pri bogatenju.

Voda:

- poraba vode in onesnaževanje s tekočimi odpadki pri pridobivanju rud;
- kontaminacija podzemnih in tekočih voda s toksičnimi kovinami ter radiološkimi odpadki.

Tla:

- odlaganje odpadnih snovi (jalovišča ipd.) – fizično zasedanje prostora, kontaminacija tal.

Narava, krajina, biotska pestrost:

- vpliv na habitate zaradi zasedanja prostora, emisij snovi v zrak in vode ter odlaganja odpadkov;
- degradacija krajine (odprti kopi, kamnolomi, lokacije pridobivanja gramoza, jalovišča ipd.).

Pričakovani vplivi v prihodnje: Nahajališča oz. lokacije rudnikov, na katerih je bilo pridobivanje rudnin že opuščeno, naj bi v postopku zapiranja praviloma tudi ekološko sanirali. Slednje je v veliki meri odvisno od sredstev, ki bodo na razpolago za ta dela. Škode v okolju, ki so posledica dolgoletne kontaminacije s strupenimi snovmi, bodo verjetno lahko sanirane šele v daljšem obdobju; vprašanje pa je, kako popraviti škodo lokalnim in regionalnim območjem, ki so zaradi tega pridobila negativen image.

Predvidevamo, da bo z vidika okoljskih vplivov ostalo najbolj sporno pridobivanje nekovinskih mineralnih surovi, ki se uporabljajo v gradbeništvu, v zadnjem času posebej intenzivno pri gradnji avtocest. Zdi se, da so okoljski vidiki dejavnosti v tem trenutku neobvladljivi: degradacije krajine zaradi pridobivanja kamnin in gramoza se pojavljajo po vsej Sloveniji – nenazadnje je to potencialno konfliktno z vidika drugih dejavnosti, npr. razvoja turizma –, instrumenti varstva pa so nezadostni oz. neučinkoviti. Vprašanje je tudi, kdo bo prevzel stroške sanacije opuščениh pridobivališč v primerih, ko tega ni mogoče naložiti tistim, ki so jih izkoriščali.

D. PREDELOVALNA INDUSTRIJA

Splošno ocenjevanje vplivov industrije ali posameznih dejavnosti v skupini na okolje je težavno, saj sta tip in stopnja obremenitev odvisna od vrste dejavnikov:

- tipa proizvoda in uporabljenih procesov,
- surovin, ki se uporabljajo, sestave goriv in rudnin,
- intenzitete rabe virov (zraka, vode, energije),
- velikosti in lokacije obrata,
- tehnologije,
- značilnosti okolice (neposrednega okolja),
- disperzijskega potenciala emitiranih snovi,
- učinkovitosti rabe virov v proizvodnem procesu (posebej energije glede na emisije v zrak), in
- kvalitete ter učinkovitosti tehnologij čiščenja (EEA, 1995 : 416).

Tako podrobna in kompleksna obravnava v okviru pričujoče naloge ni možna, saj bi težko zbrali vse potrebne podatke, npr. o tehnologijah, uporabljenih surovinah ipd. Po drugi strani je nabor podatkov o okolju omejen, saj poteka monitoring za posamezen element okolja za omejeno količino substanc na omejenem številu opazovalnih postaj ali merilnih mest. Zaradi tega bomo pri opisovanju in ocenjevanju vplivov industrije na okolje uporabljali podatke, ki so nam na voljo, ter nekatere vire, ki podajajo splošnejši pregled vplivov posameznih skupin ali podskupin dejavnosti.

Predelovalna industrija je v Sloveniji pomemben dejavnik vpliva na kvaliteto okolja. V devetdesetih letih so se obremenitve sicer zmanjšale, vendar je bila to bolj posledica opuščanja dejavnosti ali propada podjetij, kot pa zavestne skrbi za okolje. Podjetja naložbe v okolje še vedno obravnavajo kot strošek, čeprav so lahko dolgoročno dobičkonosne (NPVO, 1999). Avtorji pričujočega prispevka se zavzemajo za integracijo okoljskih vidikov oz. načel trajnosti v vse stopnje proizvodnega procesa in uporabe izdelkov, zavedamo pa se, da je to možno predvsem ob uvajanju novih tehnologij ter proizvodov.

Drug vidik so tako imenovana stara bremena, ki zajemajo tudi izjemno hude in težko odpravljljive poškodbe okolja ter vplive na zdravje prebivalcev. V številnih primerih izvedbe sanacije ni mogoče naložiti povzročiteljem, temveč bodo morale za to poskrbeti lokalne skupnosti in/ali država.

Pričakovani vplivi v prihodnje: Sanacija starih bremen bo dolgotrajen proces, ki ga bosta zavirala pomanjkanje denarja, informacij, pa tudi odnos povzročiteljev (informacijski "mrk", izoliranost in nekooperativnost) in lokalnih okolij (vdanost v "usodo", pasivnost) do problema.

V NPVO je podana dokaj optimistična projekcija prihodnjih razmerij do okolja: industrija naj bi v procesu globalizacije oz. globalne konkurence in odpiranja do / vstopanja v Evropsko unijo prevzela tudi tam uveljavljene, višje standarde ter bolj afirmativen odnos do okolja. Ob tehnološki prenovi in prestrukturiranju naj bi se dolgoročno vplivi na okolje bistveno zmanjšali. Ustrezno vlogo naj bi pri tem odigrala tudi država z normativnim urejanjem področja varstva okolja – vpeljavo visokih standardov – in spodbujevalnimi mehanizmi (NPVO, 1999). Nevarnost, da bi prišlo do preseljevanja okoljsko "umazanih" proizvodenj iz razvitejših industrijskih držav v Slovenijo naj bi zmanjševal hiter prenos okoljske zakonodaje EU v naš pravni sistem in njeno izvajanje.

V EU v nasprotju s tem ugotavljajo, da se pritiski na okolje zaradi industrijskih dejavnosti kljub izboljšanju na nekaterih področjih, kot je kvaliteta vode, proces zakisljevanja, energetska in surivinska učinkovitost proizvodnje, povečujejo. Za obdobje do leta 2010 napovedujejo zaostrovanje problemov, in sicer predvsem na področjih emisij plinov tople grede, kemičnih snovi ter količin odpadkov. Ta zaostovanja bodo posledica povečanja proizvodnje in porabe (EEA, 1999).

V nadaljevanju podajamo pregled po posameznih podskupinah dejavnosti.

DA. Proizvodnja hrane, pijač, tobačnih izdelkov

Element okolja, na katerega podskupina najbolj vpliva, je voda, in sicer z vidika porabe v proizvodnih procesih in vsebnosti polutantov v odpadnih vodah (organske snovi). Pogosta težava so tudi vonji oz. smrad, ki se ob določenih vremenskih razmerah širi v okolici obratov. V nekaterih primerih je lahko problematična odskrba odpadkov (npr. mesno-predelovalna industrija).

DB. Proizvodnja tekstilij; usnjenih oblačil; tekstilnih in krznenih izdelkov

Za nekatere dejavnosti iz podskupine je značilno obremenjevanje voda (tehnološka in odpadne vode).

DC. Proizvodnja usnja, usnjenih izdelkov

Vplivi na okolje se pojavljajo predvsem pri proizvodnji usnja.

Zrak:

- emisije prahu, HS, CO₂, kromovih spojin;
- smrad.

Voda:

- visoka poraba vode v tehnoloških procesih;
- odpadne vode lahko vsebujejo ostanke toksičnih spojin, ki se uporabljajo v proizvodnih procesih in vsebujejo suspendirane delce, sulfate, krom ipd.

Tla:

- možnost kontaminacije zaradi odlaganja gošč, ki vsebujejo krom.

DD. Obdelava in predelava lesa

Vplivi na zrak kot posledica emisij lesnega prahu in odpadne vode iz tehnoloških procesov (fosfor, dušik, sintetične organske snovi).

DE. Proizvodnja vlaknin, papirja; založništvo in tiskarstvo

Okoljsko problematična je predvsem proizvodnja vlaknin, papirja in kartona.

Zrak:

- emisije SO₂, NO_x, CH₄, CFC, klorovih spojin, dioksinov ipd. V Sloveniji sta bili v letih 1995 in 1996 med štirimi velikimi industrijskimi vir onesnaževanja zraka dve papirnici (MOP, 1998).

Voda:

- poraba velikih količin vode v tehnoloških procesih;
- emisije suspendiranih delcev, (kloriranih) organskih snovi, toksinov.

Tla:

- posredno onesnaževanje zaradi usedanja snovi, izpuščenih v zrak.

DF. Proizvodnja koksa, naftnih derivatov, jedrskega goriva

Okoljski vplivi podskupine so v splošnem zelo intenzivni. Glede na to, da je v Sloveniji le eno podjetje – Nafta Lendava –, lahko rečemo, da so vplivi relativno omejeni oz. lokalni. V letih 1995 in 1996 pa se je podjetje kljub temu uvrstilo med velike industrijske vire onesnaževanja zraka. Vplivi po posameznih elementih okolja so:

Zrak:

- emisije SO₂, NO_x, hidrogensulfidov, ogljikovodikov, benzena, CO, CO₂, delcev, toksičnih organskih spojin, smradu ipd.;
- nevarnost eksplozij in požarov.

Voda:

- poraba vode za hlajenje;
- emisije snovi, npr. ogljikovodikov, olj, fenolov, kroma.

Tla:

- zaradi odlaganja nevarnih odpadkov, ostankov procesov čiščenja odpadnih voda (gošč), uporabljenih katalizatorjev, katranov.

Narava, krajina, biotska pestrost:

- posredni vplivi na habitate, rastlinske in živalske vrste zaradi emisij v zrak ter onesnaženja tal.

DG: Proizvodnja kemikalij, kemičnih izdelkov, umetnih vlaken

Skupina vsebuje zelo heterogene dejavnosti, katerih vplivi na okolje so prav tako diferencirani. V nadaljevanju podajamo zgozlj zbirni pregled vplivov:

Zrak:

- emisije zelo različnih snovi, npr. delcev, SO₂, NO_x, CO, CFC, lahko hlapnih organskih spojin in drugih organskih kemikalij, smradu;
- nevarnost eksplozij ter požarov.

Voda:

- uporaba vode v tehnoloških procesih, tudi za hlajenje;
- emisije organskih kemičnih snovi, težkih kovin, fenolov, cianida ipd.;
- nevarnost izlivov.

Tla:

- problem odlaganja odpadkov iz kemičnih procesov in gošč (snovi iz procesov čiščenja zraka in vode).

Narava, krajina, biotska pestrost:

- posredni vplivi na habitate, rastlinske in živalske vrste zaradi emisij v zrak, vode ter onesnaženja tal.

DH. Proizvodnja izdelkov iz gume in plastičnih mas

Podobno kot pri drugih predelovalnih dejavnostih se vplivi nanašajo na emisije v zrak, porabo vode v tehnoloških procesih in odskrbo odpadnih vod.

DI. Proizvodnja drugih nekovinskih mineralnih izdelkov

V podskupini so podjetja, ki proizvajajo gradbeni material (cement), steklo in keramiko. Okoljski vplivi so potencialno zelo neugodni:

Zrak:

- emisije prahu, NO_x, CO₂, kroma, svinca, CO (proizvodnja cementa);
- emisije svinca, arzena, SO₂, vanadija, CO, hidrofluorove kisline, posebnih sestavin, kot je krom (proizvodnja stekla);
- emisije kremenovega prahu, SO₂, NO_x, spojin s fluorom, posebnih sestavin (proizvodnja keramike).

Voda:

- emisija tehnoloških vod, ki vsebujejo olja in težke kovine.

Tla:

- degradacije pri pridobivanju surovin;
- kontaminacija tal s kovinami, problematika odpadkov.

Narava, biotska pestrost:

- posredni vplivi na habitate, rastlinske in živalske vrste zaradi emisij v zrak, vode ter onesnaženja tal.

DJ. Proizvodnja kovin in kovinskih izdelkov

V podskupini je okoljsko problematična predvsem proizvodnja kovin: marsikatera dejavnost, kot je npr. proizvodnja svinca, sicer ne obstaja več, vendar pa se okoljski problemi v teh primerih kažejo kot "stara bremena". Zaradi tega bomo podali celoten pregled vplivov.

Zrak:

- emisije številnih snovi (SO₂, NO_x, CO, hidrogensulfida, policikličnih aromatskih ogljikovodikov, svinca, arzena, kadmija, kroma, bakra, merkurija, niklja, selena, cinka, organskih spojin, PCB, prahu, delcev, ogljikovodikov, kislin);
- izpostavljenost ultravioletnemu, infrardečemu ter ionizirajočemu sevanju;
- nevarnost eksplozij in požarov.

Voda:

- poraba vode v tehnoloških procesih;
- emisije organskih snovi, katranov in olj, suspendiranih delcev, kovin, benzena, fenolov, kislin, sulfidov, sulfatov, amonijaka, cianidov, fluoridov, svinca, cinka ipd.

Tla:

- kontaminacija tal zaradi odlaganja žlindre, gošč, ostankov olj in maščob, soli, žveplovih spojin, težkih kovin.

Narava, krajina, biotska pestrost:

- posredni vplivi na habitate, rastlinske in živalske vrste zaradi emisij v zrak, vode ter onesnaženja tal;
- degradacija kulturne krajine zaradi degradacije habitatov, propadanja vegetacije, fizične prisotnosti odlagališč.

DK. Proizvodnja strojev in naprav

Okoljski vplivi v ožjem smislu se nanašajo predvsem na porabo vode v tehnoloških procesih in možne emisije v vodotoke zaradi odvajanja odpadnih vod neustrezne kvalitete.

DL. Proizvodnja električne in optične opreme

V dosegljivi literaturi ni na voljo podatkov o vplivih na obravnavane elemente okolja.

DM. Proizvodnja vozil in plovil

V posameznih fazah tehnoloških procesov se pojavljajo vplivi na zrak zaradi emisij snovi, ki se uporabljajo npr. pri zaščiti, barvanju, lakiranju, ter na vode.

DN. Proizvodnja pohištva in druge predelovalne dejavnosti; reciklaža

Podskupina je zelo heterogena, zato je težko na splošno ocenjevati vrsto in jakost vplivov. Zbirno se pojavljajo zmerni vplivi na področju zraka (emisije prašnih delcev in drugih snovi), voda in posredno narave.

E. OSKRBA Z ELEKTRIKO, PLINOM IN VODO

40 Oskrba z elektriko, plinom, paro in toplo vodo

Največji vpliv na okolje v okviru podskupine ima proizvodnja električne energije v termoelektrarnah (TE):

Zrak:

- v letu 1995 so prispevale TE k celotni emisiji SO₂ v Sloveniji 84 %, v letu 1996 pa 87 %;
- v obdobju 1994-96 so proizvedle največji delež emisij CO₂, trdnih delcev in deponiranega pepela, pri onesnaževanju z NO_x pa so bile na drugem mestu (MOP, 1998).

Vode:

- poraba tehnološke oz. proizvodnja odpadnih vod je bila za šestkrat večja, kot znaša vsota za preostalo industrijo v Sloveniji.

Tla:

- onesnaževanje preko zraka oz. kontaminacija zaradi odlaganja odpadnih snovi (pepel).

Narava, biotska raznovrstnost:

- posredni vplivi na habitate, rastlinske in živalske vrste zaradi emisij v zrak, vode ter onesnaženja tal.

41 Zbiranje, čiščenje in distribucija vode

Del dejavnosti v podskupini je usmerjen v izboljševanje stanja elementa okolja vode. Kljub temu pa tudi čiščenje vode negativno vpliva na druge dejavnike okolja:

Zrak:

- onesnaževanje zraka: smrad, plini tople grede (CH₄, CO₂).

Tla:

- kontaminacija s težkimi kovinami, organskimi toksini ipd. zaradi odlaganja gošč iz čistilnih naprav, uporabe na kmetijskih ali zelenih površinah.

Narava, biotska pestrost:

- posredni vplivi na habitate zaradi kontaminacije tal.

F. GRADBENIŠTVO

Okoljski vplivi so vezani predvsem na pripravljalna dela na gradbiščih ter na gradnjo objektov in delov objektov. Čeprav gre za izvajalsko dejavnost, se vplivi v okolju vendarle pojavljajo prav pri izvajanju operacij (in ne morda v fazi načrtovanja). V tem smislu so vplivi naslednji:

Zrak:

- hrup pri izvajanju dejavnosti;
- pojav prašnih delcev.

Tla:

- uničevanje tal zaradi odstranitve ali premešanja slojev.

Narava, krajina, biotska raznovrstnost:

- vpliv na naravo in biotsko pestrost zaradi odstranjevanja vegetacije, spremembe razmer v habitatih (mikroklima, vlažnost) ali njihovega uničenja;
- spremembe krajinskih elementov in struktur (odstranitev elementov, vnos novih, spremembe reliefa, rabe tal).

G. TRGOVINA, POPRAVILO MOTORNIH VOZIL IN IZDELKOV ŠIROKE PORABE

V okviru skupine se lahko neposredni vplivi na obravnavane elemente okolja pojavijo pri izvajanju dejavnosti vzdrževanja in popravila motornih vozil: lokalna onesnaženja zraka (barve, sredstva za zaščito) ter vode in tal (odpadna olja, gume).

H. GOSTINSTVO

V dejavnosti so možni specifični vplivi na okolje v primeru dejavnosti hotelov in podobnih obratov ter domov, kampov in drugih nastanitvenih obratov. V nekaterih občutljivih ekosistemih, kot so npr. gore, ali pri kapacitetah, ki presegajo nosilno sposobnost območja, se (sezonsko) pojavijo problemi v povezavi z oskrbo z vodo (prevelika poraba) in odvajanjem ter čiščenjem odpadne vode (eutrofikacija gorskih jezer). Vpliv na naravo in biotsko raznovrstnost je posreden.

I. PROMET, SKLADIŠČENJE IN ZVEZE

60 Kopenski promet, cevovodni transport

Kopenski promet, predvsem cestni, je dejavnost, ki hitro narašča, s tem pa kljub izboljšavam v tehnologiji tudi vplivi na okolje.

Zrak:

- emisije NO_x, CO, CO₂, hlapnih ogljikovodikov, delcev pri izogorevanje naftnih derivatov. Promet z motornimi vozili (vključno z osebnimi) je leta 1995 prispeval 68 % emisij NO_x, leta 1996 pa 70 %, na prvem mestu je bil po emisijah CO in na drugem po emisijah CO₂;
- emisije svinca in aditivov pri uporabi ter izpušnih goriv;
- hrup zaradi prometa.

Voda:

- onesnaženje površinskih voda in podtalnic zaradi odtoka vode s cestnih površin, ki vsebujejo olja, soli ipd;
- spremembe v hidroloških sistemih zaradi poteka cest in železniških prog.

Tla:

- zasedanje zemljišč, razkositost površin zaradi potekov cest, železniških prog, spremljajočih servisov;
- nevarnost onesnaženja ob nesrečah pri prevozu nevarnih snovi po cestah in železnici;
- odlaganje opuščanih in rabljenih vozil, odpadnih olj, akumulatorjev, starih gum.

Narava, krajina, biotska pestrost:

- posredni vplivi na naravo zaradi odlaganja snovi iz zraka (svinec, kadmij);
- degradacija krajine ob gradnji cest in železnic (pridobivanje gramoza), fragmentacija habitatov, ovire pri gibanju živali.

61 Vodni promet

Del vplivov dejavnosti je povezan z vodnim prometom samim, del pa z dejavnostmi, ki so s tem povezane, predvsem pristaniškimi.

Zrak:

- emisije v zrak, povezane s pristaniškimi dejavnostmi (prekladanje in skladiščenje, promet na območju luke).

Voda:

- onesnaževanje zaradi izpustov odpadnih voda in odmetavanja smeti z ladij, naključnih ali operativnih izlitij (vključno z olji), zaščitnih premazov za zavarovanje ladij;
- nevarnost nesreč pri prevozu nevarnih snovi.

Tla:

- potencialna onesnaženja zaradi pristaniških dejavnosti.

Narava, krajina, biotska pestrost:

- ogrožanje naravno vrednih območij in krajine zaradi širjenja pristaniških dejavnosti.

62 Zračni promet

Zračni promet je zaradi emisij v zrak in vode, hrupa ter zasedanja prostora okoljsko problematična dejavnost. V primeru lokacije letališč na naravno relativno ohranjenih območjih se pojavljajo negativni vplivi na rastlinske (odlaganje polutantov iz zraka) in živalske (hrup, posebni režimi vzdrževanja zelenih površin) vrste.

Za Slovenijo ni podatkov o vplivih dejavnosti zračnega prometa na okolje. Po velikosti oz. številu letov je npr. letališče na Brniku popolnoma neprimerljivo z zračnimi lukami v drugih prestolnicah v Evropi. Skladno s tem je manjše tudi obremenjevanje obravnavanih elementov okolja.

Za preostale dejavnosti iz Standardne klasifikacije, z izjemo storitev javne higiene, velja, da so njihovi vplivi na obravnavane elemente okolja šibki, relativno nepomembni ali nezaznavni. V nadaljevanju bomo zato navedli le podskupine dejavnosti, v katerih se pojavljajo vsaj zmerni vplivi, ter opisali njihove značilnosti.

L. JAVNA UPRAVA, OBRAMBA, SOCIALNO ZAVAROVANJE

Izvajanje aktivnosti, povezanih z delovanjem obrambnega sistema države je povezano z vplivi na naravo oz. krajino (območja za vojaška usposabljanja, letališča ipd.).

O. DRUGE JAVNE, SKUPNE IN STORITVENE DEJAVNOSTI

90 Odstranjevanje odpadkov in odplak; druge dejavnosti javne higiene

Dejavnosti v podskupini so same po sebi z vidika varstva okolja zelo pomembne, način izvajanja dejavnosti pa ima lahko za posledico večje ali manjše obremenitve okolja. V Sloveniji je pristop na teh področjih v primerjavi z razvitejšimi državami EU zastarel in okoljsko neučinkovit: poglobitveni način odskrbe odpadkov je še vedno odlaganje "ne-ločeno" zbranih odpadkov, 25 % komunalnih odpadnih voda odteka popolnoma neočiščenih v vodotoke in le 30 % se jih očisti do določene stopnje, soljenje cestnih površin je pozimi ustaljena praksa.

Zrak:

- emisije plinov in neprijetnih vonjav s čistilnih naprav, odlagališč odpadkov.

Voda:

- izpuščanje neočiščenih ali delno očiščenih komunalnih odpadnih voda v vodotoke;
- prenikanje odpadnih voda z odlagališč odpadkov v podtalnico (slaba zatesnjenost) ali odtekanje v vodotoke;
- odtekanje vode z raztopljenimi solmi s cestnih površin.

Tla:

- kontaminacija zaradi odlaganja gošč s čistilnih naprav;
- onesnaženje zaradi prenikanja odpadnih voda z odlagališč odpadkov;
- neugodni vplivi klora in natrija kot posledica soljenja cest.

Narava, krajina, biotska pestrost:

- odlagališča odpadkov in komunalne čistilne naprave lahko zasedajo velike površine ter predstavljajo moteče elemente v krajini;
- posreden vpliv na naravo zaradi kontaminacije voda in tal.

93 Druge storitvene dejavnosti

V skupino štejejo npr. dejavnosti pralnic in kemičnih čistilnic, ki so lahko okoljsko problematične kot viri onesnaževanja vode (uporaba specifičnih kemičnih sredstev v večjih količinah).

2.1.3. Analiza stanja, razvojnih možnosti v prostoru Slovenije z vidika gospodarskega razvoja po posameznih gospodarskih dejavnostih - opis ocen v matriki, ki se nanašajo na namensko rabo prostora, infrastrukturno in komunalno opremljenost

Vpliv gospodarske dejavnosti na (fizični) prostor smo ocenili iz naslednjih vidikov:

- namenska raba prostora,
- potrebna infrastruktura,
- komunalna opremljenost.

2.1.3.1. Uvod

Namenska raba prostora se praviloma nanaša na izrabo zemljišč v odprtem prostoru. Med njimi razlikujemo zlasti: kmetijske površine, gozdna območja (gozdno gospodarstvo), vodne in obvodne površine (vodno gospodarstvo), stavbna zemljišča, prometne površine, območja rudarjenja, območja za rekreacijo in prosti čas, območja varstva narave... Pri vrednotenju rabe površin je za usklajeno namensko rabo površin običajno nujno potrebno vrednotenje zemljišč na podlagi predhodno določenih kriterijev, ki temelje na različnih vrednostnih stopnjah, npr: varstvena ali prednostna območja za eno izmed naštetih dejavnosti.... Prednostna ali varstvena območja namenske rabe imajo pred ostalimi rabami absolutno prioriteto. Kriterijem in določilom optimalne rabe prednostnih območij se morajo prilagajati ostale dejavnosti. Namenska raba izhaja iz naravnih danosti v prostoru in njihovega izkoriščanja z vidika sonaravnega gospodarskega razvoja in smotrne rabe površin. Na teh območjih lahko hkrati nastopa več namenskih rab, če se glede na medsebojne vplive ne izključujejo.

Zasnova namenske rabe zemljišč opredeljuje predvsem varstvena območja, vključno z natančno kartografsko določitvijo obsega (absolutno in/ali relativno prednostnih - varovanih območij), z opredelitvijo kriterijev gospodarjenja naslednjih dejavnosti v prostoru:

- a. kmetijska zemljišča (vrednotenje in kartografska predstavitev kmetijskih zemljišč na podlagi pedogeografskih značilnosti in kvalitete zemljišč);
- b. območja gozdov (funkcijsko vrednotenje in kartografska predstavitev gozdov glede na prednostne funkcije: rekreacija v prosti naravi, varovalna vloga, gospodarska vloga);
- c. območja za raziskovanje in pridobivanje rudnin (vrednotenje in kartografska predstavitev, opredelitev rezervatov za črpanje naravnih virov, določitev obsega in režimov);
- d. območja voda (vrednotenje in kartografska predstavitev vodnogospodarskih varstvenih območij: povirna območja, vodne površine, poplavna območja, ...);
- e. območja varovanja naravne in kulturne dediščine in preostalih vrednot okolja (vrednotenje in kartografska predstavitev po kriterijih služb za varstvo naravne in kulturne dediščine);
- f. območja za rekreacijo v naravnem okolju (vrednotenje in kartografska predstavitev);
- g. nevarna in ogrožena območja ter območja, potrebna različnih sanacij (vrednotenje in kartografska predstavitev).

Infrastruktura in komunalna opremljenost: je pglavitna gospodarska struktura v pokrajini in temelj organizacije dejavnosti prostorskega in regionalnega razvoja. Izhaja iz centralnosti naselij in njihovih gravitacijskih zaledij, iz vloge proizvodnih, oskrbnih in storitvenih dejavnosti - tržnih in netržnih - v funkciji preskrbe prebivalstva. Oblikovanje in planiranje gospodarske (tehnične), družbene (personalne) in institucionalne infrastrukture prav tako izhaja iz potreb prebivalstva in njihove socialno-ekonomske diferenciacije (strukture prebivalstva, socialni in demografski trendi). V ta sklop uvrščamo še razporeditev gradnje stanovanj, razporeditev družbenih, oskrbnih in storitvenih dejavnosti, razporeditev proizvodnih dejavnosti... Infrastruktorna opremljenost ima v regionalnem planiranju pomembno vlogo, saj močno vpliva na razvoj naselbinskega sistema ter gospodarskega in regionalnega razvoja nasploh. Infrastruktura je tudi pomemben integracijski dejavnik in omogoča uporabo prostora za različne namene. Z njeno pomočjo lahko uspešno organiziramo ali urejamo prostor. Še posebej je pomembna za urbana območja, ki brez infrastrukture ne bi mogla funkcionirati. Infrastrukturno omrežje je tudi nadvse pomemben lokacijski dejavnik. Delitev infrastrukture:

- družbena (presonalna) infrastruktura: izobraževanje, zdravstvo, socialno varstvo, šport/rekreacija, stanovanja;
- gospodarska (tehnična) infrastruktura: promet, energetika, komunikacije, obveščanje, tehnična preskrba, komunalna infrastruktura (vodovod, kanalizacija, odlagališča odpadkov);
- institucionalna infrastruktura: splošna uprava, notranja varnost, obramba.

V matriki smo ocenjevali le gospodarsko (tehnično) infrastrukturo, ki je z vidika podjetij nujen pogoj za njihovo delovanje.

Na začetku bi radi poudarili, da predstavlja analiza stanja in razvojnih možnosti v prostoru Slovenije z vidika gospodarskega razvoja po posameznih gospodarskih dejavnostih izrazito težavno početje.

Razlogi za takšno uvodno oceno so:

1. v Sloveniji ne obstaja enotna baza kvantitavnih podatkov, v kateri bi bili zbrani podatki o zasedenosti prostora ter obsegu in kakovosti razpoložljive infrastrukture (prometne, energetske, telekomunikacijske in komunalne) v različnih gospodarskih dejavnosti;
2. prav tako ni na voljo podatkov o željah in kvantificiranih potrebah po novih prostorskih površinah in potrebni infrastrukturi za izvajanje posameznih gospodarskih dejavnosti;
3. posamezne gospodarske dejavnosti sestojijo iz konkretnih podjetij, ki se medsebojno razlikujejo po velikosti (velika, srednja in majhna podjetja), teritorialnih oblikah organiziranosti (podjetje, ki se nahaja na eni, dveh ali večjem številu lokacij), prometno-infrastrukturni opremljenosti (kakovost povezanosti in dostopnosti do cestne, železniške ter telekomunikacijske infrastrukture), energetske-infrastrukturne opremljenosti (kakovost povezanosti z elektroenergetskim in plinskim omrežjem), komunalno-infrastrukturne opremljenosti (kakovost povezanosti z vodovodnim, kanalizacijskim omrežjem, čistilnimi napravami), tehnološki razvitosti, ekonomski uspešnosti (rastoče, stagnirajoče in nazadujoče podjetje) itd.;
4. podjetja v posameznih gospodarskih dejavnosti so locirana v različnih urbanih in regionalnih okoljih: tista, ki so locirana v najbolj razvitih slovenskih regijah – Osrednjeslovenska, Obalno-kraška, Primorska, Gorenjska – imajo praviloma dolgoročno boljše razvojne možnosti od tistih, ki so locirana v perifernih in gospodarsko manj razvitih regionalnih območjih – Zasavska, Pomurska, Koroška regija;
5. dolgoročne razvojne možnosti posameznih gospodarskih dejavnosti so na splošno zelo različne in med drugim odvisne tudi od tega, kateri razvojni paradigmi pripadajo, napr.: predindustrijska paradigma – kmetijstvo in gozdarstvo, industrijska paradigma – predelovalne dejavnosti, postindustrijska paradigma – zveze, raziskovanje in razvoj, izobraževanje in druge storitvene dejavnosti;
6. če upoštevamo dolgoročno časovno dimenzijo – prostorski plan Slovenije je naravnan predvsem dolgoročno –, ne moremo mimo upoštevanja nekaterih razvojnih tendenc, ki kažejo na to, da se bodo, zaradi povečanja konkurenčnosti na globalni ravni ter posledično večanja pritiskov po doseganju večje fleksibilnosti, skušala predvsem večja podjetja ustrezno umestiti v različnih gospodarskih dejavnostih in tako povečati priložnosti ter zmanjšati rizičnost svojega poslovanja in razvoja.

Upošteva se zgoraj nakazane omejitve menimo, da bi se praktična uporabnost rezultatov analize stanja in razvojnih možnosti v prostoru Slovenije z vidika gospodarskega razvoja po posameznih gospodarskih dejavnostih bistveno povečala, če bi v okviru posamezne dejavnosti izbrali nekaj najbolj pomembnih podjetij ter analizirali njihove sedanje in načrtovane prostorske dimenzije poslovnega obnašanja.

Ker takšna empirična analiza v programu projekta ni bila predvidena, bomo v nadaljevanju poskušali predstaviti splošen opis v matriki podanih ocen, ki se nanašajo na namensko rabo prostora, infrastrukturno in komunalno opremljenost.

2.1.3.2. Opis ocen iz matrike

A. Kmetijstvo, lov, gozdarstvo

Kmetijstvo in gozdarstvo sta največja "porabnika" prostora. Skupaj predstavljata 93 % državnega ozemlja. Gozdov je preko polovice (po nekaterih ocenah se številka celo nevarno približuje šestdesetim odstotkom), medtem ko obdelovalne površine zavzemajo 16%. Preostanek so travniško-pašniške površine. Infrastrukturalna in komunalna opremljenost na teh območjih je zanemarljiv porabnik prostora, čeprav je za uspešno delovanje obeh sektorjev zelo pomemben. Zaradi sorazmerno slabih naravnih in topografskih pogojev za izvajanje kmetijske dejavnosti, visoke stopnje parcelne razdrobljenosti in majhnosti gospodarstev, pomanjkanja finančnih sredstev je prometna, energetska, telekomunikacijska in komunalna infrastruktura v dejavnosti na splošno slabo razvita.

01. Kmetijstvo

Stanje: velik del kmečkih gospodinjstev Slovenije je iz preteklih zgodovinskih razdobj podedoval neugodno zemljiško strukturo. Zato se je vse več aktivnega kmečkega prebivalstva pričelo zaposlovati v naglo razvijajoči in politično privilegirani industriji (Klemenčič, 1992). Ker ob tako razdrobljeni zemljiški posesti ni bilo mogoče preživljati družine in zadovoljevati standardov urbane družbe, je zemlja polagoma začela prehajati iz kmečkih v nekmečke roke. Zaradi drobljenja posesti na račun dedovanja, se je namesto večanja obsega zemljišč zasebnih kmetijskih obratov (kot je bil to slučaj v gospodarsko razvitih deželah) število kmetij z več kot 10 hektarji zemlje od leta 1960 do leta 1991 zmanjšalo od 41.651 na 27.682. Vzporedno drobljenjem posesti in prehajanjem zemlje v nekmečke roke je nazadovalo tudi število čistih kmečkih gospodinjstev. Medtem ko je bil še ob koncu druge svetovne vojne velik del prebivalstva eksistenčno odvisen od kmetijstva, je danes velik del zemlje v posesti od kmetijske obdelave eksistenčno neodvisnega prebivalstva. Ugodne možnosti zaposlovanja v neagrarnih poklicih na skoraj vsem območju Slovenije so namreč omogočile, da je velik del članov kmečkih gospodinjstev zadržal zemljo v svoji posesti, čeprav se je poklicno povsem preusmeril in dnevno migrira v kraj zaposlitve. Pretežni lastniki kmetijske zemlje so torej bodisi nekmetje, vrtničarji, polkmetje in ostareli prebivalci.

Ob razlagi procesov razvoja podeželja moramo posebej izpostaviti vprašanje, v kakšnem razmerju do industrializacije ter urbanizacije, se je v pogojih tedanjega socialističnega gospodarstva razvijalo agrarno gospodarstvo. Poudariti moramo, da sta se v kmetijstvu po drugi svetovni vojni izoblikovali dve vrsti gospodarjenja. Manjši del je predstavljal tako imenovani socialistični sektor, ki se je vse do osemdesetih let razvijal pod politično zaščito države (bolj ali manj zagotovljen odkup kmetijskih pridelkov; možnost velikih investicij na podlagi ugodnih državnih kreditov). Zasebni sektor, katerega razvoj je bil v tem obdobju s strani države močno oviran (Klemenčič, 1994), pa je iz preteklih obdobj podedoval neugodno zemljiško strukturo, ki se je v desetletjih po drugi svetovni vojni le še slabšala. Medtem, ko je pred vojno povprečna velikost kmetije še znašala okrog 8,5 hektarja, se je

le-ta zmanjšala na 5,5 hektarjev (Gliha, 1986), parcele (v povprečju velike okrog 25 arov) pa so razmetane po celotnem vaškem zemljišču in velikokrat tudi precej oddaljene od kmetije (v nekaterih primerih tudi do 15 km).

Odločilen dejavnik oviranja razvoja zasebnega kmetijstva je prav gotovo pomenila omejitev velikost posesti na 10 hektarjev. Ob tem moramo omeniti, da je bil po vojni zaradi denacionalizacije in uvedbe socialističnega gospodarstva, delež zasebnih kmečkih obratov s tako velikostjo posesti razmeroma nizek. Ob uvedbi socialističnega načina gospodarstva je prešlo okrog 10 % obdelovalne zemlje na za kmetijstvo najugodnejših območjih (na ravninskih, deloma pa tudi na vinorodnih gričevnatih območjih) v državne roke. Ta zemlja je pomenila podlago za oblikovanje velikih državnih agrokombinativ, pri katerih pa je bilo kljub vsemu že zaznati tudi prve elemente tržnega gospodarstva. Svoja jedra so agrokombinativi ustvarili na kompleksih nacionalizirane veleposesti ter cerkvene zemlje in na nacionalizirani zemlji kmetov. Od šestdesetih let dalje je večanje obsega posesti agrokombinativ potekalo na račun bolj ali manj prisilnega odkupa zemlje od tistih zasebnih kmetov, ki so imeli svojo posest na območjih, primernih za oblikovanje velikih arondiranih kompleksov, kar je že tako slabo zemljiško strukturo kmetov še slabšalo (Belec, 1992). Kljub negativnim posledicam v procesu socializacije zemlje in vzporedno z oblikovanjem agrokombinativ, je na ravninskem svetu in v vinorodnih območjih ta proces prinesel novo podobo v izgledu pokrajine in novo funkcijo prostora, saj so drobno parcelizacijo zamenjala arondirana zemljišča.

Na velikost posesti zasebnih kmetijskih obratov je vplivalo še drobljenje posesti med dediče. V večini primerov je eden od dedičev podedoval del kmetije. Preostali del zemlje pa je bil razdeljen dedičem, ki so si na tem zemljišču zgradili svoje nekmečke hiše, na manjšem kosu zemlje pa pridelovali zelenjavo, vrtnine pa tudi sadje. Tisti dediči, ki so se odselili v mesto, pa so na podedovani parceli pogosto zgradili počitniško bivališče. Pojav gradnje počitniških bivališč mestnega prebivalstva na kmetijskih zemljiščih je od začetka 80-tih let dalje razširjen zlasti v gričevnatem zaledju mest in na vinorodnih območjih.

Postopno širjenje krajev z industrijo in delovnih mest v neagrarnih dejavnostih sodi med glavne nosilce preobrazbe slovenskega podeželja. Prav dnevni migranti so že v preteklih desetletjih predstavljali tisto socialno skupino, ki na podeželju v največji meri vpliva na spreminjanje zunanje podobe kulturne pokrajine. Okoli 60 % zaposlene delovne sile prebiva izven kraja svoje zaposlitve in se vsakodnevno vozi na delo. Na vse hitrejše zaposlovanje aktivnega kmečkega prebivalstva v neagrarnih dejavnostih je vplivalo tudi dejstvo, da v prvih desetletjih po drugi svetovni vojni s strani države ni bilo kmečkemu prebivalstvu zagotovljeno niti zdravstveno in pokojninsko zavarovanje. Tako so neagrarne dejavnosti sčasoma prevzele večino presežkov aktivne kmečke delovne sile, ki se je v glavnem zaposlila na manj kvalificiranih delovnih mestih in temu ustrezno prejemale tudi nižje dohodke. Popoldansko delo na kmetiji je slonelo na polikulturni pridelavi za dom in le izjemoma tudi za trg.

Uspešna preobrazba slovenskega podeželja je eden odločilnih činiteljev slovenskega vključevanja v evropske integracijske tokove. Prilagajanje kmetijske politike je zato usodno povezano s strukturno preobrazbo slovenskega podeželja. Empirične raziskave so pokazale, da je prebivalstvo na slovenskem podeželju v kritičnem povojnem obdobju

reagiralo bodisi z izseljevanjem ali pa s pasivnim (brezperspektivnim) vztrajanjem v domačem okolju.

Sodobne regionalne politike zahtevajo homogenizacijo podeželja in so povezane z aktivnim iskanjem izhoda iz krize. Navezujejo se tiste grupe prebivalstva, ki še pomenijo aktivni in hkrati inovativni potencial na podeželju. V tej povezavi je tudi državna pomoč uspešnejša, saj je namenjena (mlajšim) ljudem, ki streme za napredkom v lastnem okolju in čigar življenjska filozofija je "ekološko in socialno" naravnana. Analize in primerjave s tujimi izkušnjami nas prepričujejo, da ima podeželje poleg temeljnih: (1) proizvodne in (2) socialnoekonomske še (3) varovalno (ekološko) in (4) kulturno pokrajinsko funkcijo. Pri uvajanju inovativnih konceptov v slovenskem podeželju se zato postavlja vprašanje, katere dejavnosti so primerne za nadaljnji razvoj. Z zmanjševanjem možnosti zaposlovanja aktivnega prebivalstva v tradicionalnih panogah kmetijstva se kot ključni odgovor postavlja v stabiliziranju gospodarskih in lastniških struktur pri prenovi podeželja. Gospodarski prostor vasi ima namreč svoje tradicionalne posebnosti, ki so ozko povezane tudi z infrastrukturnim (prometnim, komunikacijskim in oskrbnim) omrežjem in (omejenimi) možnostmi zaposlovanja v neagrarnih dejavnostih. "Mehke" (=okolju prijazne) oblike razvojnih konceptov neagrarnih dejavnosti lahko ublažijo socialne in ekološke posledice na podeželju.

Dolgoročne razvojne možnosti: pričakujemo, da se bodo negativni razvojni trendi zmanjševanja obsega kmetijskih površin zaradi nadaljevanja procesov suburbanizacije in spontanega pogozdovanja kljub prizadevanju države in v perspektivi EU (strukturne razvojne politike) nadaljevali za del kmetijstva, ki se bo v celoti usmeril v tržno proizvodnjo, se bo zaradi pritiskov trga in EU postopoma izboljšala raven razvitosti prometne, telekomunikacijske in energetske (ocena 2) ter komunalne infrastrukture (ocena 2).

02. Gozdarstvo

Stanje: gozdne površine zasedajo najobsežnejši del prostora Slovenije (54%). Prometna infrastruktura (gozdne ceste) je dokaj razvita in ustrezno prostorsko tako razširjena, da omogoča bolj ali manj nemoteno gospodarjenje z gozdnimi površinami. Komunalna infrastruktura ni zahtevna in ustreza potrebam izvajanja gozdarske dejavnosti.

Dolgoročne razvojne možnosti: proces širjenja gozdnih površin se bo kljub različnim razvojnim politikam in ukrepom, s kateri bo država (lokalne skupnosti) skušala ta proces zaustaviti, nadaljeval. Razvitost infrastrukture bo v primerjavi z drugimi gospodarskimi dejavnostmi ostala na približno enaki ravni, kot je sedaj - prometna, telekomunikacijska in energetska (ocena 2) ter komunalna infrastruktura (ocena 1).

B. RIBIŠTVO

Stanje: Pomen ribištva na namensko rabo in infrastrukturno opremljenost je marginalen in je glede obsega potrebnih površin in infrastrukture za svoje izvajanje nezahtevna. Specifično funkcijo ima le športni ribolov z vidika rekreacije obvodnega prostora v naravnem okolju.

Dolgoročne razvojne možnosti: z ozirom na realno pričakovanje, da se bo predvsem dejavnost ribogojništva postopoma razvijala, predvidevamo, da se bodo postopno povečevale potrebe po površinah (ocena 2) in po bolj razviti energetska (ocena 2) in komunalni infrastrukturi (ocena 2).

C. RUDARSTVO

Stanje: Gre za dejavnost, ki je glede na izkazane naravne vire v zatonu. Posledice degradacij so vidne tudi po opustitvi dejavnosti. V okoljih kjer pa je rudarjenje še vedno prisotno pa gre za dejavnost, ki je izredno intenziven porabnik prostora ter infrastrukture. Zanj je značilna razvita, toda zastarela prometna in energetska infrastruktura.. Poseben (finančni in ekološki) problem predstavljajo sanacije rudarjenja v opuščeni in opuščajoči rudnikih.

Dolgoročne razvojne možnosti: dolgoročno opuščanje dejavnosti bo vplivalo na splošno zmanjševanje potrebnih proizvodnih površin ter prepuščanje drugim gospodarskim in negospodarskim rabam po sanaciji in "renaturaciji". Sanacija opuščeni rudarskih površin bo zahtevala delno posodobitev obstoječe komunalne infrastrukture s poudarjeno okoljevarstveno funkcijo (ocena 3). Nakazane dolgoročne razvojne možnosti bi bile bistveno drugačne edino v primeru, če bi del opuščeni rudniških kapacitet namenili za shranjevanje nizko in srednje radioaktivnih odpadkov, kar bi zahtevalo bistvene izboljšave vseh infrastruktur (komunalna infrastruktura – ocena 3).

D. PREDELOVALNE DEJAVNOSTI

Z vidika namenske rabe izredno heterogena skupina in z zelo različnim vplivom na prostorske strukture. Nekateri klasični industrijske predelovalne dejavnosti so praviloma velik porabnik prostora (npr. lesna, usnjarska, tekstilna, kemična, papirna, ... industrija), druge manj (npr. živilska industrija). Tudi znotraj iste dejavnosti so velike razlike. Zato pa so predelovalne dejavnosti praviloma razmeroma »infrastrukturno« nezahtevne. Glede na to, da gre (v večjem delu) za dejavnosti, ki so praviloma nastale v času intenzivnega zamaha industrializacije (torej pred letom 1970), zahteva predelovalna industrija tudi intenzivno predvsem komunalno (ekološko) sanacijo.

DA. Proizvodnja hrane, pijač, krmil in tobačnih izdelkov

Stanje: v primerjavi s prej obravnavanimi gospodarskimi dejavnostmi - gozdarstvom, kmetijstvom in rudarstvom – gre za dejavnost, ki na državni ravni ni prostorsko obsežna. Zaradi visoke stopnje razdrobljenosti in razpršenosti podjetij živilske industrije v Sloveniji - skoraj ni večjega mesta, ki ne bi imelo tovarne pijač, mlekarne, oljarne ali klavnice itd. – so prostorske razsežnosti dejavnosti izrazito lokalnega ali subregionalnega značaja. Tako so napr. prostorski problemi in vidiki razvoja Pivovarne Union, Kolinske, Tobačne tovarne, ki so locirane v mestnem jedru Ljubljane, bistveno drugačni od tovrstnih problemov Fructala v Ajdovščini, Tovarne olja v Slovenski Bistrici ali Pomurskih mlekarn v Murski Soboti. Razlike so velike predvsem v možnosti širitev na obstoječih lokacijah in v cenah stavbnih zemljišč. Na splošno je prometna, energetska, telekomunikacijska in komunalna infrastruktura v tej dejavnosti dobro razvita.

Dolgoročne razvojne možnosti: ker sedanje tržne razmere silijo podjetja v dejavnosti v tesnejše strateško povezovanje, bo zaželjena višja stopnja funkcionalne delitve dela med njimi vplivala tudi na drugačno prostorsko delitev dela. Ker so tržne razmere v dejavnosti dokaj nestabilne, je skoraj nemogoče na splošno – brez poglobljenih analiz na ravni podjetij - napovedovati prihodnji prostorski vzorec dejavnosti. Pričakujemo lahko, da se bodo tudi v tej dejavnosti, pod vplivom pritiskov tujega kapitala oz. zaradi uvajanja sodobnejših poslovnih in organizacijskih oblik strateške, marketinške, prodajne, razvojne in raziskovalne funkcije locirale v Ljubljani, proizvodne in distribucijske pa v drugih manjših slovenskih mestih, kjer že sedaj obstajajo razvite proizvodne kapacitete. Nove razmere bodo vplivale na bolj ekonomično in učinkovito rabo prostora (ocena 3), ter na nadaljnje posodabljanje prometne, energetske in telekomunikacijske (ocena 3) ter komunalne infrastrukture (ocena 3).

DB. Proizvodnja tekstilij, usnjenih oblačil, tekstilnih in krznenih izdelkov

Stanje: prostorske dimenzije dejavnosti so izrazito lokalnega ali subregionalnega značaja. Dejavnost je prostorsko sorazmerno zahtevna, saj so slovenska tekstilna podjetja zaposlovala zelo veliko delovne sile so temu ustrezno bila tudi podjetja velika in zato prostorsko zahtevna. Na sorazmerno slab tržni položaj dejavnosti po našem mnenju ne vplivajo niti kakovost lokacije podjetij, niti obseg in kakovost razpoložljivega prostora. Tudi obstoječa kakovost prometne, telekomunikacijske in energetske ter komunalne infrastrukture ne vpliva odločilno na tržni položaj te dejavnosti.

Dolgoročne razvojne možnosti: tudi v tem primeru zaradi slabega tržnega položaja dejavnosti in nepoznavanja poslovnih strategij podjetij ne moremo z gotovostjo napovedati prihodnjega prostorskega vzorca dejavnosti. Za tista podjetja, ki se bodo poskušala uspešno uveljaviti na globalni ravni in del svoje proizvodnje preseliti na stroškovno bolj zanimive lokacije, lahko z visoko stopnjo gotovosti napovemo, da bodo morala maksimalno razviti lastno telekomunikacijsko infrastrukturo.

DC. Proizvodnja usnja, obutve in usnenjih izdelkov

Stanje: podobne značilnosti kot kot v primeru proizvodnje tekstilij, usnjenih oblačil, tekstilnih in krznenih izdelkov. Prostorske dimenzije dejavnosti izrazito lokalnega ali subregionalnega značaja in dejavnost ni niti infrastrukturno niti komunalno zahtevna.

Dolgoročne razvojne možnosti: dejavnost bo tudi v bližnji prihodnosti izpostavljena močnim konkurenčnim pritiskom in je zato napoved razvoja dejavnosti v tem trenutku še negotova.

1. DD. Obdelava in predelava lesa

Stanje: dejavnost infrastrukturno ni zahtevna, je pa sorazmerno velik porabnik prostora in zahteva tudi ustrezno komunalno opremo.

Dolgoročne razvojne možnosti: dejavnost bo tudi v bližnji prihodnosti izpostavljena močnim konkurenčnim pritiskom in podjetja se v celoti še niso prilagodila in je zato napoved razvoja dejavnosti v tem trenutku še negotova.

2. DE. Proizvodnja vlaknin, papirja; založništvo, tiskarstvo

Stanje: dejavnost je velik porabnik prostora (ocena 3) in je infrastrukturno srednje zahtevna, in zahteva tudi ustrezno komunalno opremo.

Dolgoročne razvojne možnosti: dejavnost je izpostavljena močnim konkurenčnim pritiskom in podjetja so se v veliki meri prilagodila.

DF. Proizvodnja koksa, naftnih derivatov, jedrskega goriva

Stanje: dejavnost je velik porabnik prostora in je tudi infrastrukturno in komunalno zelo zahtevna (ocena 3).

Dolgoročne razvojne možnosti: prihodnost je nejasna, kar je tudi posledica premajhne kapacitete, zastarelosti in tudi neustrezne lokacije (Lendava).

DG. Proizvodnja kemikalij, kemičnih izdelkov, umetnih vlaken

Stanje: dejavnost je velik porabnik prostora in je tudi infrastrukturno in komunalno zelo zahtevna (ocena 3).

Dolgoročne razvojne možnosti: To je perspektivna panoga, ki je v preteklosti imela visoke stopnje rasti v svetovnem merilu in predvsem farmacevtika je danes ena od najperspektivnejših dejavnosti v svetu. Dejavnost je ena od paradnih konjev slovenske predelovalne industrije.

DH. Proizvodnja izdelkov iz gume in plastičnih mas

Stanje: dejavnost je velik porabnik prostora (ocena 3) in je infrastrukturno in komunalno srednje zahtevna (ocena 2).

Dolgoročne razvojne možnosti: To je perspektivna panoga, ki je v preteklosti imela visoke stopnje rasti v svetovnem merilu in slovenska podjetja imajo določeno perspektivo v tej dejavnosti.

DI. Proizvodnja drugih nekovinskih mineralnih izdelkov

Stanje: dejavnost je velik porabnik prostora (ocena 3) in je infrastrukturno in komunalno srednje zahtevna (ocena 2).

Dolgoročne razvojne možnosti: To je perspektivna panoga, vendar pa je še vedno tehnološko zaostala. Nadaljni razvoj je odvisen od fleksibilnosti podjetij in od razmer v slovenskem gradbeništvu.

DJ. Proizvodnja kovin in kovinskih izdelkov

Stanje: dejavnost je velik porabnik prostora in je tudi infrastrukturno in komunalno zelo zahtevna (ocena 3).

Dolgoročne razvojne možnosti: To je sorazmerno heterogena panoga, za katero je značilna racionalizacija proizvodnje in zmanjševanje števila zaposlenih. Nadaljni razvoj je odvisen od prilagodljivosti podjetij. Nekatera slovenska podjetja so zelo dobro pozicionirana.

DK. Proizvodnja strojev in naprav

Stanje: dejavnost je velik porabnik prostora (ocena 3) in je infrastrukturno in komunalno srednje zahtevna (ocena 2).

Dolgoročne razvojne možnosti: Nekatera slovenska podjetja v tej panogi so na svetovni ravni, vendar pa so tržne možnosti za večino obstoječih podjetij omejene.

DL. Proizvodnja električne in optične opreme

Stanje: dejavnost je srednje velik porabnik prostora in je infrastrukturno in komunalno srednje zahtevna (ocena 2).

Dolgoročne razvojne možnosti: To je perspektivna panoga, ki je v preteklosti imela visoke stopnje rasti v svetovnem merilu in tudi v bližnji prihodnosti ni pričakovati, da se bo pomen panoge zmanjšal. Slovenska podjetja so relativno dobro pozicionirana na razvitih trgih, predvsem v nekaterih nišah.

DM. Proizvodnja vozil in plovil

Stanje: dejavnost je velik porabnik prostora in je tudi infrastrukturno in komunalno zelo zahtevna (ocena 3).

Dolgoročne razvojne možnosti: To je ena najbolj globalnih panog. Perspektiva slovenskih podjetij je zelo različna. Najbolj perspektivna je proizvodnja osebnih vozil, ki najmanj zaostaja za svetovnimi merili, deloma konkurenčno je tudi ladjedelništvo, medtem ko je položaj pri proizvodnji ostalih prometnih sredstev slabši.

DN. Proizvodnja pohištva, druge pred.dejavnosti, reciklaža

Stanje: dejavnost je velik porabnik prostora (ocena 3) in je infrastrukturno in komunalno srednje zahtevna (ocena 2).

Dolgoročne razvojne možnosti: Ko govorimo o razvojnih možnostih, bi bilo potrebno zopet analizirati heterogene podpanoge. V celoti gledano so podjetja v panogi bolj ali manj v slabem položaju. Med njimi je sicer nekaj dobrih podjetij, nekatera podjetja pa so tudi že sanirana.

E. OSKRBA Z ELEKTRIKO, PLINOM, VODO

Stanje: Dejavnosti so servisnega značaja in zahtevajo veliko distribucijskih površin in dobro razvito infrastrukturno omrežje. Glede komunalne opremljenosti so praviloma manj zahtevne – oz. jim je to poglavitna dejavnost. Pri načrtovanju in izgradnji posameznih vidikov energetske infrastrukture bi bila potrebna višja stopnja prostorske, organizacijske ter tehnološke koordinacije. Načrtovanje energetske infrastrukture kot dela nacionalnega distribucijskega omrežja se ne izvaja v prostorsko varčnih, funkcionalno kompatibilnih, okoljsko prijaznih in cenovno sprejemljivih koridorjih, ki bi lahko posredno podkrepili prizadevanja za razvoj decentralizirane koncentracije urbanih naselij v Sloveniji. Izgradnja nove energetske infrastrukture po sedanjih načrtih bo povzročila povečanje “parcelizacije” oziroma “razkosanosti” prostora Slovenije.

Dolgoročne razvojne možnosti: pri načrtovanju nove energetske infrastrukture - predvsem novih verig hidrocentral, plinovodov, naftovodov, daljnovodov - je potrebno vsepovsod, kjer je to tehnično izvedljivo, kljub eventuelno višjim investicijskim stroškom izgradnje različne sisteme nove energetske infrastrukture voditi po enotnih energetskih infrastrukturnih koridorjih ter jih v največji možni meri prostorsko povezati z načrtovanimi prometnimi koridorji³⁰.

³⁰ glej Gulič, A. et al., 1997, Potrebe in možnosti vzpostavitve enotnih in skupnih infrastrukturnih koridorjev na ozemlju Slovenije, Urbanistični inštitut RS in Omegaconsult, Ljubljana.

F. GRADBENIŠTVO

Stanje: dejavnost gradbeništva ima pomembne prostorske učinke. Pri izgradnji različnih vrst infrastrukture (prometna, energetska, komunalna, deloma telekomunikacijska), stanovanj, industrijskih površin itd. fizično spreminja namembnost pretežno kmetijskih in gozdnih površin v zazidane površine. Izvajanje te dejavnosti je v Sloveniji velikokrat potratno oz. netrajnostno, saj praviloma ni izkoriščena možnost ponovne uporabe obstoječih zazidanih in opuščeni površin za izgradnjo fizičnih struktur novih dejavnosti. Pri zahtevah po infrastrukturni in komunalni opremljenosti je dejavnost razmeroma nezahtevna.

Dolgoročne razvojne možnosti: Predvidevamo, da se bo prostorsko ekstenzivni vpliv izvajanja gradbeniške dejavnosti nadaljeval tudi v prihodnje, npr. pri nadaljnji izgradnji avtocestne infrastrukture ter pri modernizaciji železniške infrastrukture, izgradnji proge hitre železnice, pospešeni stanovanjski gradnji itd.).

G. TRGOVINA, POPRAVILO MOTORNIH VOZIL IN IZDELKOV ŠIROKE PORABE

Stanje: za prostorske razsežnosti trgovine, še posebej trgovine na drobno, je značilno, da so do začetka devetdesetih let prevladovale izrazito lokalne ali subregionalne značilnosti. Za Slovenijo je bila značilna regionalizacija trgovskih organizacij, saj je imela skoraj vsaka (statistična) regija vsaj eno močnejšo monopolno trgovsko organizacijo. Tržne razmere in povečana tuja konkurenca je vplivala na povezovanje trgovskih organizacij ter na izrazit trend izgradnje velikih nakupovalnih središč. Ta se običajno locirajo na obrobju mest in so dostopna pretežno s sredstvi individualnega prometa. Izboljšana ponudba, možnost nakupa na enem mestu, možnost parkiranja, modni trend nakupovanja v hipermarketih itd. so vplivali na preusmeritev "avtomobilnih kupcev" v nakupovanje v velikih nakupovalnih središčih ter posledično na zmanjševanje števila kupcev v tradicionalnih majhnih trgovinah v osrednjih delih mest. Tipični primer je Ljubljana (BTC, Interspar, Mercator, Živila, Leclerc itd.). Mercator načrtuje izgradnjo hipermarketov v vseh večjih regionalnih središčih Slovenije, kar bo med drugim vplivalo na dodatno zasedanje prostih, nezazidanih površin in na propadanje obstoječih majhnih trgovin v regijah. Povečana prostorska segregacija pri oskrbi prebivalstva (najbolj izražena na področju odvisnosti prebivalstva od "avtomobilnosti") bo vplivala tudi na povečanje socialne segregacije prebivalstva, kajti starejši, otroci, mladina, invalidi in ostale bolj ranljive skupine prebivalstva bodo prisiljene še naprej nakupovati v manjših trgovinah s slabšo ponudbo in višjimi cenami prodajnih artiklov.

Dejavnost je tako zastopana v celotnem naselbinskem sistemu. Zahteva ustrezno organizacijo dejavnosti v prostoru in visoko stopnjo infrastrukturne (predvsem cestno-prometne) opremljenosti. Glede komunalne opremljenosti je na ravni zahtevane opremljenosti v stanovanjskih območjih.

Dolgoročne razvojne možnosti: sedanji trendi koncentracije trgovskih podjetij in njihove prostorske centralizacije se bodo najverjetneje nadaljevali, pričakovati pa je tudi s tem povezane zahteve po izboljšanju predvsem klasične prometne (ocena 3) in komunalne infrastrukture (ocena 3).

H. GOSTINSTVO

Stanje: prostorski vidik razvoja gostinstva in turizma v Sloveniji na splošno ni problematičen. Konflikti v prostoru se pojavljajo predvsem na nekaterih turističnih območjih, kjer so zahteve turistične in gostinske dejavnosti v nasprotju s plani (pričakovanji) drugih uporabnikov prostora. V mislih imamo predvsem obalno območje Slovenske Istre, kjer še ni bila opravljena smiselna teritorialna delitev dela med različnimi gospodarskimi dejavnostmi (npr. konflikt med ladjedelništvom ter turizmom in gostinstvom v Izoli, konflikt med pristaniško dejavnostjo ter turizmom in gostinstvom v Kopru), Bled (konflikt med turizmom in gostinstvom in tranzitnim cestnim prometom). Dejavnost je zelo razpršena v naselbinskem sistemu. Tudi kar se tiče potreb po prostoru ter infrastrukturne in komunalne opremljenosti so zahteve podobne kot pri trgovini.

Dolgoročne razvojne možnosti: določitev ustrezne namenske rabe prostora bo ključnega pomena za prihodnji razvoj turizma in gostinstva, saj je potrebno vsaj omiliti, če že ne odpraviti številne konflikte v prostoru, ki pa so po svojem prostorskem obsegu pretežno lokalnega in subregionalnega značaja. Pomembno je bistveno izboljšanje prometne, energetske, telekomunikacijske (ocena 3) in komunalne infrastrukture (ocena 3).

I. PROMET, SKLADIŠČENJE IN ZVEZE

60-62. Promet

Stanje: Obseg celotnega prometa strmo narašča, poleg tega pa se njegova struktura spreminja v zelo neugodni smeri. Narašča predvsem cestni promet, tako potniški, kot tovorni. V potniškem prometu se zaradi neustreznosti javnega potniškega prometa krepi odvisnost od osebnega avtomobila. Večina vlaganj v prometno infrastrukturo je namenjena gradnji cestnega omrežja, razvoj železnice pa je zapostavljen. Osebni avto, pa tudi druga motorna vozila imajo in bodo tudi v prihodnje imela prevladujočo vlogo v prometnem sistemu države. Politika, ki pospešuje pretirano rabo osebnega avtomobila in cestnih motornih vozil, vodi do težko rešljivih prostorskih, gospodarskih, energetskih, ekoloških in socialnih težav.

Obstoječe železniške proge, zgrajene pretežno še v prejšnjem stoletju, niti glede svojih parametrov niti glede zmogljivosti ne ustrezajo več sodobnim prevoznim potrebam. Te potrebe se kažejo v višjih hitrostih, večji pogostosti vlakov, večji udobnosti prevoznih sredstev, večji zanesljivosti in predvidljivosti ter višji kakovosti storitev v potniškem in tovornem prometu. Železniška prometna infrastruktura ni popolnoma izkoriščena. Železniški prevoz na relativno kratkih razdaljah, ki so značilne za Slovenijo, že zaradi geografskih danosti težko konkurira cestnemu.

V skupnem potniškem prometu znaša delež železnice manj kot 2%. Tudi število voženj po železnici na prebivalca je v Sloveniji v primerjavi z nekaterimi evropskimi državami med najnižjimi. V mednarodnih primerjavah je delež blaga, ki se v Sloveniji prevaža po železnici, visok. Žal se zmanjšuje, in to predvsem zaradi večje konkurenčnosti cestnih

prevozov. Razvoj kombiniranega prometa je še v povojih, vendar pomeni pomembno perspektivo.

Javni potniški promet kaže izrazit trend upadanja, ki naj bi se nadaljeval. Tak razvoj ni presenetljiv, saj je razvoj JPP zapostavljen na vseh ravneh, od državne do lokalne. Glede na renesanso vloge JPP v razvitih evropskih državah in na vse večje zavedanje o njegovem pomenu, je tak trend zelo zaskrbljujoč.

Med 13 letališči v Sloveniji imajo 3 mednarodni status. Najpomembnejše je Letališče Ljubljana, kjer obseg tovora in potnikov v zadnjih letih hitro narašča ter zapolnjuje zaenkrat zadovoljive kapacitete letališča. V primerjavi z dominantnimi nosilci prometa (predvsem cesto) je stanje na drugih letališčih obratno – namesto problema zagotavljanja kapacitet (ponudbe) se pojavlja problem iskanja trga (povpraševanja). Izboljšanje dostopnosti letališča Ljubljana je pomemben vzvod pri preusmeritvi dela prometa s ceste na letalo in pri preusmerjanju odhodov-prihodov naših potnikov preko tujih letališč.

Nenazadnje je potrebno izpostaviti izreden pomen kopskega pristanišča za Slovenijo, saj je kar polovica od okoli 8.000.000 t (leta 1998) blaga tranzitnega. Pristanišče, ki veča obseg pretovora z izredno visoko stopnjo rasti, se vse bolj uveljavlja v srednjeevropskem prostoru, saj so poleg Avstrije najpomembnejše uporabnice še Češka, Slovaška, Madžarska in južna Nemčija.

Sonaravne oblike prometa (hoja, vožnja s kolesom) so glede na primerljive države EU tako po dolžini infrastrukture, varnostnih standardih in deležu v skupnem številu potovanj slabo ter nezadostno razvite.³¹

Dolgoročne razvojne možnosti: za dolgoročni razvoj prometne infrastrukture so pomembne naslednje prostorsko relevantne usmeritve:

- kvalitetno hierarhično prometno omrežje, ki zagotavlja potrebno mobilnost celotnega prebivalstva Slovenije ne glede na lego in območje prebivanja;
- koordinirano prostorsko, organizacijsko ter tehnološko načrtovanje in izgradnja posameznih vrst prometne infrastrukture ob hkratnem usklajevanju z načrtovanjem ter izgradnjo energetske infrastrukture;
- vzpostavljanje tako imenovanih nepretrganih prometnih verig, ki rešujejo nasprotja med železnico in cestami. Razvoj internacionalno, nacionalno in regionalno optimiranih konceptov prometne ponudbe, v okviru katerih lahko vsako prometno sredstvo izpolni tiste naloge, ki se skladajo z njegovim značajem in lastnostmi;
- okolju prijazna ter prostorsko racionalna izgradnja nove prometne infrastrukture;
- prilagajanje prometne (in v povezavi z njo energetske) infrastrukture kot dela nacionalnega distribucijskega omrežja zaželenemu sistemu poselitve;
- koordinirano načrtovanje in izgradnja prometne infrastrukture v prostorsko varčnih, funkcionalno kompatibilnih, okoljsko prijaznih in cenovno sprejemljivih koridorjih, ki posredno vpliva na razvoj decentralizirane koncentracije urbanih naselij v Sloveniji;

³¹ glej Gulič, A., Plevnik, A. et al., 1999, Zasnova prometne infrastrukture v prostorskem planu Republike Slovenije, Urbanistični inštitut RS, Ljubljana, s. 32.

- izgradnja nove prometne infrastrukture - predvsem novih daljinskih cest, daljinskih železniških povezav – ne bo vplivala na nadaljnjo “parcelizacijo” oziroma “razkosanost” prostora Slovenije z različno infrastrukturo.³²

64. Poštne in telekomunikacijske storitve

Stanje: za sedanji razvoj telekomunikacijskega sistema in infrastrukture so značilni naslednji prostorsko relevantni dejavniki:

- telekomunikacije še ne razširjajo dosega gospodarskih, družbenih in ostalih odnosov preko nacionalnih meja Slovenije ter vključevanja v globalno ekonomijo;
- Slovenija se ne vključuje aktivno in ustvarjalno v procese oblikovanja in udejanjanja prostorsko utemeljenih telekomunikacijskih politik Evropske unije (napr. ESDP, transevropska komunikacijska omrežja);
- obstoj razvitega mednarodnega in medkrajevnega optokabelskega omrežja za hitro in kakovostno komunikacijo med različnimi razvojnimi subjekti ne glede na njihovo prostorsko lokacijo;
- obstoječa telekomunikacijska infrastruktura zaradi pomanjkanja ponudbe in povpraševanja po telekomunikacijskih storitvah ter aplikacijah ni optimalno izkoriščena;
- sorazmerno ugoden dostop do telekomunikacijskih omrežij - Interneta in WWW predvsem po klasičnih bakrenih vezeh;
- v uporabi so predvsem ozkopasovna prenosna telekomunikacijska omrežja;
- praktičen neobstoj javnih dostopovnih točk na Internet;
- tekstovna elektronska pošta obstaja skupaj s klasičnimi sredstvi prenosa informacij (pisma, faksi, telefonski pogovori in neposredni fizični kontakti);
- WWW je postal sredstvo za pridobivanje splošnih informacij in zabavo ter se zelo redko koristi za izvajanje poslovnih funkcij;
- zelo majhno število zaposlenih dela na domu, učinki na skrajševanje prometnih poti, zmanjševanje stroškov, odpravljanje prometnih zamaškov in omejevanje onesnaževanja so zanemarljivi;
- virtualna mesta, virtualne avtoceste in virtualne nakupovalne poti obiskuje le zelo ozek sloj prebivalstva, ki se zaveda možnosti, ki jih ponujajo sodobna telekomunikacijska infrastruktura in storitve ter ima ustrezno računalniško in komunikacijsko opremo za aktivno vključitev v svetovni splet;
- majhno število domačih podjetij je aktivno prisotno na Internetu in WWW, ostala tržijo in prodajajo svoje proizvode na klasičen način;
- finančne institucije začenjajo ponujati bančne in finančne storitve preko Interneta, vendar se večina prebivalcev še naprej poslužuje klasičnega poslovanja preko “bančnih okenc”;
- na področju razvoja telekomunikacijske infrastrukture, storitev in aplikacij ostaja slovenska država skoraj neaktivna in prepušča razvoj zasebni pobudi;
- državno telekomunikacijsko omrežje se razvija po stopnji, nižji od stopnje splošne gospodarske rasti;

³² glej Gulič, A., Plevnik, A. et al., 1999, Zasnova prometne infrastrukture v prostorskem planu Republike Slovenije, Urbanistični inštitut RS, Ljubljana, s. 37.

- zaradi splošnega pomanjkanja zavedanja, razvojnih politik in ukrepov ter namenskih sredstev države javne ponudnike telekomunikacijskih storitev nadomeščajo zasebni;
- operaterji mobilne telefonije pospešeno pridobivajo nove naročnike ne da bi pravočasno povečevali zmogljivosti telekomunikacijskih sistemov, ki jih upravljajo.³³

Dolgoročne razvojne možnosti: za prihodnji razvoj telekomunikacijskega sistema in infrastrukture so značilne naslednje prostorsko relevantne usmeritve:

- hitra in kakovostna komunikacija, ki omogoča nemoten razvoj gospodarskih, družbenih in prostorskih odnosov ne glede na razdalje ter lociranje delovne sile in kapitala tam, kjer so ekonomske koristi največje;
- telekomunikacije razširjajo doseg gospodarskih, družbenih in ostalih odnosov daleč preko nacionalnih meja Slovenije in omogočajo vključevanje v globalno ekonomijo;
- telekomunikacije omogočajo skoraj trenutni prenos informacij ter odpravljajo prostorske in časovne meje komunikaciji ljudi;
- aktivna vključenost v procese oblikovanja in udejanjanja prostorsko utemeljenih telekomunikacijskih politik Evropske unije (napr. ESDP, transevropska komunikacijska omrežja);
- splošna razširjenost telekomunikacijskih omrežij - Internet in WWW sta razen po klasičnih bakrenih žicah dostopna tudi po optokabelskih, satelitskih in digitalnih celičnih sistemih;
- obstoj širokopasovnih prenosnih telekomunikacijskih omrežij;
- razširjenost točk dostopa do Interneta - neposredno preko digitalnih TV sprejemnikov ter z vgradnjo računalnikov in kioskov v centre skupnosti, javne knjižnice in ostale javne prostore;
- tekstovna in video elektronska pošta je izpodrinila neposredne kontakte, pisma, fakse in telefonske pogovore kot osnovno sredstvo za vodenje poslovne komunikacije ter vpliva na povečanje osebnega dopisovanja;
- WWW je postal osnovno sredstvo za trženje, oglašanje in prodajo blaga ter storitev;
- možnost trenutne izmenjave dokumentov omogoča večini ljudi, da delajo na domu ali v lokalnih telekomunikacijskih centrih, zaradi česar se zmanjšujejo transportni stroški, odpravljeni so prometni zamaški, onesnaževanje je manjše;
- virtualna mesta, virtualne avtoceste in virtualne nakupovalne poti omogočajo zamenjavo konvencionalnih avtomobilskih potovanj z virtualnimi potovanji preko širokopasovnih telekomunikacijskih omrežij, v katerih uporabniki poslujejo, nakupujejo in si ogledujejo različna mesta, ne da bi morali zapustiti domove ali pisarne;
- iste tehnike in tehnologije omogočajo uporabo virtualnih učilnic, v katerih so učitelji ter učenci razpršeni po celotni državi in širše, do globalne ravni;
- podjetja predstavljajo in prodajajo svoje proizvode neposredno preko digitalnih TV sprejemnikov prebivalcev kot dela cenenega in posebljenega omrežja, ki omogoča nakupovanje na domu;
- storitvena podjetja nudijo svetovanje neposredno na domovih prebivalcev;
- delodajalci oglašujejo prosta delovna mesta, izprašujejo in preizkušajo kandidate ter izvajajo začetno usposabljanje izbranih kandidatov na njihovih domovih;
- finančne institucije zagotavljajo bančne in finančne storitve neposredno preko digitalnih TV sprejemnikov prebivalcev ob zaračunavanju manjših manipulativnih stroškov;

³³ glej Gulič, A., Praper, S. et al., 2000, Sistem telekomunikacij in njihov vpliv na prostorski razvoj, Urbanistični inštitut RS, Ljubljana, s. 89.

- informacije o socialnih in preventivnih zdravstvenih storitvah so dostopne preko digitalnih TV sprejemnikov prebivalcev;
- spodbujanje pospešene informatizacije nekaterih prednostnih sektorjev, vezanih na gospodarstvo, državno upravo in lokalno samoupravo ter socialno okolje;
- spodbujanje pospešenega razvoja javnega telekomunikacijskega omrežja z ustreznim investicijskim načrtom;
- postavitve ustreznega tarifnega sistema za posamezne razrede storitev;
- spodbujanje uvajanja novih storitev;
- obstoj srednjeročnih in dolgoročnih načrtov racionalizacije slovenske industrije telekomunikacij ter informacijsko-komunikacijske infrastrukture.³⁴

J-O. OSTALE TRŽNE IN NETRŽNE STORITVE

Stanje: glede obsega potrebnih površin za izvajanje dejavnosti je celotni sklop storitvenih dejavnosti prostorsko nezahteven. Kar zadeva prostorske vidike lokacije pa je položaj povsem nasproten. Podjetja v storitvenem sektorju se praviloma locirajo v centralnih območjih pomembnih urbanih središč. Takšen položaj je značilen tudi za Slovenijo, kjer je pretežni del central storitvenih podjetij lociran v Ljubljani. Za vse dejavnosti storitvenega sektorja so pomembni vsi obravnavani vidiki infrastrukture (prometna, energetska, komunalna in še posebej telekomunikacijska). Žal je stopnja razvitosti telekomunikacijske infrastrukture v primerjavi z razvitimi državami sorazmerno nizka, vendar se izboljšuje, še posebej v finančnem sektorju (razvoj elektronskega poslovanja).

Dolgoročne razvojne možnosti: ustrezna namenska raba prostora - še posebej omogočanje lociranja storitvenih dejavnosti v centralnih mestnih območjih - ter razvoj sodobne telekomunikacijske infrastrukture, aplikacij in storitev - jačanje vloge slovenskih storitvenih podjetij v globalnem virtualnem prostoru - bo ključnega pomena za prihodnji razvoj vseh obstoječih in nastajajočih storitvenih dejavnosti v Sloveniji.

J. FINANČNO POSREDNIŠTVO

Servisna dejavnost, nezahtevna. Zahteva pa ustrezno organizacijo dejavnosti v prostoru. Praviloma je razvitejša v središčih z višjo stopnjo opremljenosti. Je tudi pod močnim vplivom globalizacijskih teženj, zato zahteva zelo visoko stopnjo infrastrukturne opremljenosti.

K. POSLOVANJE Z NEPREMIČNINAMI, NAJEM IN POSLOVNE STORITVE

Služnostne dejavnosti pospešeno nastajajo v obdobju deindustrializacije. Z vidika rabe prostora so razmeroma nezahtevne dejavnosti pač pa zahtevajo visoko stopnjo premišljenosti pri organizaciji prostora. Glede lokacijskih dejavnikov se usmerjajo v območja z ustrežno infrastrukturo in propulzivno gospodarsko rastjo ter koncentracijo prebivalstva.

³⁴ glej Gulič, A., Praper, S. et al., 2000, Sistem telekomunikacij in njihov vpliv na prostorski razvoj, Urbanistični inštitut RS, Ljubljana, s. 83.

L-O. JAVNA UPRAVA, OBRAMBA, SOC. ZAVAROVANJE, IZOBRAŽEVANJE, ZDRAVSTVO IN SOCIALNO VARSTVO; DRUGE JAVNE, SKUPNE IN STORITVENE DEJAVNOSTI, REKREACIJSKE, KULTURNE IN ŠPORTNE DEJAVNOSTI

Tipične dejavnosti javnega sektorja Organizacija dejavnosti temelji na programsko - gospodarski usmerjenosti naselij. Izhaja iz centralnosti naselij in njihovih gravitacijskih zaledij, iz vloge proizvodnih, oskrbnih in storitvenih dejavnosti - tržnih in netržnih - v funkciji preskrbe prebivalstva. Oblikovanje in planiranje dejavnosti javnega sektorja izhaja iz potreb prebivalstva in njihove socialno-ekonomske diferenciacije (strukture prebivalstva, socialni in demografski trendi). V ta sklop uvrščamo še razporeditev gradnje stanovanj, razporeditev družbenih, oskrbnih in storitvenih dejavnosti, Na zasnovo omrežja javnih funkcij vpliva naselbinski razvoj, povezan z urejanjem prostih površin, izgradnja socialne in tehnične infrastrukture, gospodarski razvoj in njihovo medsebojno prepletanje. Glede oblikovanja razvoja stopajo v ospredje naslednji cilji: Koncentracija naselbinskega razvoja v primernih naseljih – regionalnih središčih; Upoštevanje in spoštovanje prostorskih pogojev in specifičnih "socialnih" potreb prebivalstva; Dvigovanje funkcijske raznolikosti centralnih naselij in s tem zmanjševanje možnosti z dnevno delovno migracijo – enako velja tudi za tim "nakupovalne migracije". Ustvarjanje učinkovitega sistema javnega transporta – posebej v razvojno napredujočih območjih.

Pri izgrajevanju socialne, personalne in tehnične infrastrukture izstopajo še naslednji cilji: Upoštevanje pričakovanih sprememb pri razvoju prebivalstva in v demografskih strukturah; Pospeševanje medsebojnega sodelovanja med (pre)majhnimi občinami pri infrastrukturni (družbeni-personalni, tehnični, komunalni in institucionalni) oskrbljenosti; Porazdelitev stroškov in koristi pri »opremi« regionalnega pomena med funkcionalno povezanimi občinami (optimizacija in finančne izravnave).

2.1.4. Snovni tokovi

Snovni tokovi, ki so potrebni za opravljanje posamezne gospodarske dejavnosti imajo pomemben vpliv na prostor. V to kategorijo smo uvrstili dva vidika:

- energetska intenzivnost,
- odpadki.

V prvotni zamisli smo želeli oceniti surovinsko intenzivnost, vendar pa to ni možno narediti brez strokovnjakov za tehnologijo posamezne gospodarske dejavnosti. Razloga sta vsaj dva:

- ne obstojijo podatkovne osnove za ocenitev surovinske intenzivnosti,
- že znotraj posamezne poddejavnosti obstojijo velike razlike med podjetji, glede na tehnologijo.

Kljub temu, da nismo ocenili surovinske intenzivnosti, pa lahko trdimo, da se s tehnološkim razvojem koeficient vloženi surovin na enoto izdelka znižal, podobno se je zgodilo tudi s porabo energije. To gibanje so dodatno spodbudile podražitve surovin in

energije v 70-ih letih ter spoznanja o omejenosti naravnih virov, kar je vplivalo na pospešeno uvajanje nadomestnih materialov in posredno pripomoglo k ekspanziji kemične industrije. Hitro rastoče panoge ne temeljijo na surovinah, temveč na znanju³⁵.

2.1.4.1. Energetska intenzivnost

Ocena energetske intenzivnosti za gospodarske dejavnosti je pripravljena na osnovi input-output matrike za Slovenijo za leto 1998, ki so jo pripravili na UMAR-ju. Ta prikazuje porabo energentov po gospodarskih dejavnostih, ki jo deli na:

- Energetske surovine, rude in kamnine (dejavnost C);
- Koks, naftni derivati, jedrska goriva (dejavnost DF);
- Električna energija, plin, voda (dejavnost E).

Oskrba z elektriko, plinom in vodo kaže tudi na potrebo po komunalni opremljenosti.

Energetska intenzivnost predstavlja delež porabe energentov v celotni porabi dejavnosti in je zato relativna mera.

A. KMETIJSTVO, LOV, GOZDARSTVO

Kmetijstvo, lov, gozdarstvo je heterogena gospodarska dejavnost. To energetsko sicer ni intenzivna dejavnost (ocena 1), vendar pa je velika porabnica goriv.

B. RIBIŠTVO

Ribištvo zaradi svojega malega pomena energetsko ni pomembno.

C. RUDARSTVO

Rudarstvo je zaradi svoje tehnologije izredno energetsko intenzivno. Je med vsemi gospodarskimi dejavnostmi relativno največji porabnik gospodarske dejavnosti (E) Oskrba z električno energijo, plinom, vodo, merjeno v deležu porabe energentov v porabi skupaj.

D. PREDELOVALNE DEJAVNOSTI

Predelovalne dejavnosti so zelo heterogena skupina dejavnosti, ki so zelo različno energetsko intenzivne. Med energenti prevladuje poraba električne energije, saj je predelovalna industrija velik porabnik električne energije. Razveseljivo je, da se poraba električne energije v predelovalni industriji izboljšuje in ostaja pri stalni višini okrog 4.880 GWh, čeprav se dodana vrednost na zaposlenega povečuje in sicer za 34,1% v obdobju 1996-98. Čeprav se učinkovitost porabe električne energije v slovenski predelovalni industriji izboljšuje, pa je ta še vedno 2-krat nižja kot v Avstriji in 3-krat nižja kot v Nemčiji³⁶.

³⁵ Damjan Kavaš: Značilnosti poindustrijskega razvoja v predelovalni industriji Evropske Unije in Slovenije. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1995. 65 str.

³⁶ Kos Marko: Zaostajanje na višji ravni. GV št. 14, 2000. str. 8-10.

DA Pr. hrane, pijač, tobačnih izdel.

Proizvodnja hrane, pijač, tobačnih izdelkov ni energetsko intenzivna gospodarska dejavnost.

DB Pr. tekstilij; tekstilnih in krznenih izdelkov

Proizvodnja tekstilij, tekstilnih in krznenih izdelkov je sorazmerno velika porabnica gospodarske dejavnosti (E) Oskrba z električno energijo, plinom, kar je posledica tehnologije, ki zahteva sorazmerno veliko porabo električne energije. To je tudi posledica tehnološke zaostalosti slovenske tekstilne industrije, kjer pa se položaj z vidika tehnološke opreme izboljšuje k temu pa bo pripomogel tudi Program prilagajanja slovenske tekstilne in oblačilne industrije pogojem notranjega trga EU, kjer je tehnološkemu razvoju, ki je po mnenju MGD eden glavnih konkurenčnih ovir slovenske tekstilne industrije, namenjeno 200 mio SIT.

DC Pr. usnja, usnjenih izdelkov

Proizvodnja usnja, usnjenih izdelkov ni energetsko intenzivna gospodarska dejavnost.

DD Obdelava in predelava lesa

Obdelava in predelava lesa je sorazmerno velik porabnik gospodarske dejavnosti (E) Oskrba z električno energijo, plinom, vodo in posledično je dejavnost tudi sorazmerno energetsko intenzivna. Predvsem je velika poraba električne energije.

DE Pr. vlaknin, papirja; založništvo, tiskarstvo

Proizvodnja vlaknin, papirja, založništvo, tiskarstvo je energetsko zelo intenzivna dejavnost, kjer je energetska intenzivnost zelo visoka, predvsem poraba električne energije in vode, saj predstavlja gospodarska dejavnost (Oskrba z električno energijo, plinom, vodo), kar 12% celotne porabe dejavnosti.

DF Pr. koksa, naftnih derivatov, jedrskega goriva

Proizvodnja koksa, naftnih derivatov, jedrskega goriva je relativno najbolj energetsko intenzivna gospodarska dejavnost, kar pa je posledica tehnologije predelave surove nafte. Ta predstavlja kar 60% celotne porabe dejavnosti.

DG Pr. kemikalij, kemičnih izdelkov, umetnih vlaken

Proizvodnja kemikalij, kemičnih izdelkov, umetnih vlaken je srednje energetsko intenzivna dejavnost.

DH Pr. izdelkov iz gume in plastičnih mas

Proizvodnja izdelkov iz gume in plastičnih mas je energetsko srednje intenzivna dejavnost.

DI Pr. drugih nekovinskih mineralnih izdelkov

Proizvodnja drugih nekovinskih mineralnih izdelkov je energetske zelo intenzivna dejavnost. Ima veliko porabo dejavnosti C (Energetske surovine, rude in kamnine) in veliko porabo dejavnosti DF (Koks, naftni derivatov, jedrska goriva), medtem ko je tudi sorazmerno velik porabnik gospodarske dejavnosti E (Oskrba z električno energijo, plinom).

DJ Pr. kovin in kovinskih izdelkov

Proizvodnja kovin in kovinskih izdelkov je energetske intenzivna dejavnost in je velik porabnik gospodarske dejavnosti E (Oskrba z električno energijo, plinom), saj je bil leta 1998 delež porabe dejavnosti E v celotni porabi 14,5%.

DK Pr. strojev in naprav

Proizvodnja strojev in naprav energetske ni intenzivna.

DL Pr. električne in optične opreme

Proizvodnja električne in optične opreme ni energetske intenzivna dejavnost.

DM Pr. vozil in plovil

Proizvodnja vozil in plovil je med dejavnostmi, ki so energetske najmanj intenzivne.

DN Pr. pohištva, druge pred.dejavnosti, reciklaža

Proizvodnja pohištva, druge pred.dejavnosti, reciklaža je srednje energetske intenzivna gospodarska dejavnost.

E. OSKRBA Z ELEKTRIKO, PLINOM IN VODO

Oskrba z elektriko, plinom in vodo je med energetske najbolj intenzivnimi gospodarskimi dejavnostmi. Ima veliko porabo dejavnosti C (Energetske surovine, rude in kamnine) in veliko porabo dejavnosti DF (Koks, naftni derivatov, jedrska goriva), kar je predvsem posledica proizvodnje električne energije v termoelektrarnah in jedrski elektrarni.

F. GRADBENIŠTVO

Gradbeništvo ni energetske intenzivno.

G. TRGOVINA, POPRAVILO MOTORNIH VOZIL IN IZDELKOV ŠIROKE PORABE

Trgovina, popravilo motornih vozil in izdelkov široke porabe ni energetske intenzivna.

H. GOSTINSTVO

Gostinstvo je med energetske najmanj intenzivnimi panogami.

I. PROMET, SKLADIŠČENJE IN ZVEZE

Promet, skladiščenje in zveze predstavlja eno od energetske najbolj intenzivnimi dejavnostmi. Razlog je v veliki porabi porabo dejavnosti DF (Koks, naftni derivatov, jedrska goriva), ki je predstavljal leta 1998 23,1% celotne porabe dejavnosti, kar je posledica velike porabe naftnih derivatov (cestna vozila, letala, ladje, dizelske lokomotive).

J-O. OSTALE TRŽNE IN NETRŽNE STORITVE

Input-output matrika za Slovenijo za leto 1998, ki prikazuje delež porabe energentov v celotni porabi združuje ostale tržne in netržne storitve (dejavnosti J-O), ki skupaj niso energetske intenzivne.

2.1.4.2. Odpadki

V Sloveniji imamo le ocene o količini odpadkov in sicer po skupinah. Ocena stanja (8,75 mio ton) iz leta 1995 kaže naslednjo sliko³⁷:

- Odpadki iz naselij (10,3%),
- Odpadki iz industrije (9,7%),
- Odpadki in energetike (13,7%),
- Odpadki iz gradbeništva (26,3%),
- Odpadki iz kmetijstva, gozdarstva in živilske predelave (40,0%).

Potrebno je poudariti, da so med odpadki iz naselij uvrščeni tudi odpadki, ki so posledica gospodarskih dejavnosti (mala podjetja, samostojni podjetniki).

Obseg odpadkov posamezne gospodarske dejavnosti ima pomemben vpliv na prostor. To je izredno pomembno v Sloveniji, kjer je ravnanje z odpadki ena najslabše rešenih nalog v okviru varstva okolja v Sloveniji. Odlaganje na lokalne (občinske) deponije je praktično edina možnost ravnanja s komunalnimi in pretežno tudi z industrijskimi odpadki, pri čemer pa so ta odlagališča pogosto neprimerno locirana, tehnično neustrezna in tudi pretežno zapolnjena. Odpadki so okoljska in gospodarska prvina. So vir obremenjevanja okolja, ko jih je treba odlagati ali skladiščiti. Koristna izraba njihovih lastnosti vpliva na gospodarsko in okoljevarstveno učinkovitost proizvodnih subjektov.

A. KMETIJSTVO, LOV, GOZDARSTVO

Kmetijstvo, lov, gozdarstvo je heterogena gospodarska dejavnost, ki pa je največji proizvajalec odpadkov. Celotna količina nastalih odpadkov iz kmetijstva, gozdarstva in živilske predelave je bila za leto 1995 ocenjena na 3.5 mio ton letno, podano kot suha snov, realna količina oziroma prostornina pa je vsaj 4- do 6- krat večja.

³⁷ Strateške usmeritve RS za ravnanje z odpadki. Ljubljana: MOP, 1996. 78 str.

Odpadna biomasa iz kmetijstva, gozdarstva in živilskopredelovalne industrije je problem predvsem zaradi tekočih odpadkov iz živinoreje ob majhnih njivskih površinah in neprimerne časa uporabe in tako ogroža zlasti kakovost podtalnih voda in kakovost pitne vode.

B. RIBIŠTVO

Ribištvo zaradi svojega malega pomena z vidika odpadkov ni problematično. Ocena 1.

C. RUDARSTVO

Rudarstvo ima kot stranski produkt jalovino, ki predstavlja obremenitev za okolje. Tako je rudarstvo pomemben obremenjevalec okolja z odpadki in je ocenjen z oceno 3.

D. PREDELOVALNE DEJAVNOSTI

Predelovalne dejavnosti so zelo heterogena skupina dejavnosti in zato posledično so med dejavnostmi razlike glede količine odpadkov. Je pa celotna predelovalna dejavnost z vidika količine odpadkov med manjšimi obremenjevalci okolja, vendar pa je še vedno pomemben obremenjevalec.

DA Pr. hrane, pijač, tobačnih izd.

Proizvodnja hrane, pijač, tobačnih izdelkov ustvari precejšne količine odpadkov, predvsem odpadki živil ter rastlinskih in živalskih maščob (ocena 3). Precejšen del odpadkov je možno predelati v krmila, kompost in druga organska gnojila. Ta dejavnost tudi ustvari precejšne količine odpadne embalaže (papir, steklo, plastika).

DB Pr. tekstilij; tekstilnih in krznenih izdelkov

Proizvodnja tekstilij, tekstilnih in krznenih izdelkov tudi ustvari precejšne količine odpadkov (ocena 2), ki pa se pogosto uporabijo v druge namene. Panoga ne ustvarja veliko odpadne embalaže, vendar pa so med odpadki tudi nevarni odpadki.

DC Pr. usnja, usnjenih izdelkov

Tudi Proizvodnja usnja, usnjenih izdelkov ustvari precejšne količine odpadkov (ocena 2). Ustvari sorazmerno veliko količino odpadne embalaže. Med odpadki so tudi nevarni odpadki.

DD Obdelava in predelava lesa

Obdelava in predelava lesa sicer ustvari znatne količine odpadkov, ki pa se nato večinoma uporabijo v nadaljni proizvodnji. Ocena 1.

DE Pr. vlaknin, papirja; založništvo, tiskarstvo

Proizvodnja vlaknin, papirja, založništvo, tiskarstvo ustvari precejšno količino embalažnih odpadkov in tudi določene nevarne odpadke. Predvsem založništvo in tiskarstvo ustvarjata embalažne odpadke, ki so skoraj v celoti nepovratni.

DF Pr. koksa, naftnih derivatov, jedrskega goriva

Proizvodnja koksa, naftnih derivatov, jedrskega goriva ustvarja odpadke. Veliko je odvisno od uporabljene surove nafte, saj predvsem predelava ruske surove nafte ustvarja proizvode (predvsem mazut), ki se več ne uporabljajo.

DG Pr. kemikalij, kemičnih izdelkov, umetnih vlaken

Proizvodnja kemikalij, kemičnih izdelkov, umetnih vlaken je velik proizvajalec odpadkov. Med njimi so tudi nevarni odpadki (barvila, topila) za katera imajo podjetja svoja odlagališča in te odpadke izvažamo v tujino. Dejavnost tudi ustvari precejšnje količine odpadne embalaže. Ravnanje z odpadki se je v tej dejavnosti izboljšuje. Ocena 3.

DH Pr. izdelkov iz gume in plastičnih mas

Proizvodnja izdelkov iz gume in plastičnih mas proizvaja veliko odpadkov. To so v veliki meri prostorsko zelo zahtevni odpadki. Ocena 3.

DI Pr. drugih nekovinskih mineralnih izdelkov

Proizvodnja drugih nekovinskih mineralnih izdelkov je sorazmerno tesno povezana z gradbeništvom je tudi obseg odpadkov, ki ni majhen (2), v veliki meri odvisen od intenzivnosti gradbene dejavnosti.

DJ Pr. kovin in kovinskih izdelkov

Proizvodnja kovin in kovinskih izdelkov je zelo heterogena dejavnost. Obseg odpadkov je ocenjen z oceno 2.

DK Pr. strojev in naprav

Obseg odpadkov, ki jih ustvari Proizvodnja strojev in naprav je ocenjen z oceno 2. Ta dejavnost ustvari precejšno količino odpadne embalaže.

DL Pr. električne in optične opreme

Proizvodnja električne in optične opreme z vidika ustvarjanja odpadkov ni kritična. Čeprav ustvari kar nekaj odpadne embalaže smo ocenili dejavnost z oceno 1.

DM Pr. vozil in plovil

Proizvodnja vozil in plovil je z vidika ustvarjanja odpadkov srednje problematična. Ocena 2.

DN Pr. pohištva, druge pred.dejavnosti, reciklaža

Proizvodnja pohištva, druge pred.dejavnosti, reciklaža je izredno heterogena dejavnost. Skupna ocena je 1.

E. OSKRBA Z ELEKTRIKO, PLINOM IN VODO

Oskrba z elektriko, plinom in vodo je med večjimi proizvajalci odpadkov. Problematična je predvsem oskrba z elektriko (ocena 3), saj predstavljata žindra in pepel, ki izvirata iz termoelektren veliko obremenitev za okolje, čeprav so za to pripravljene ustrezne deponije. V Sloveniji tudi še nismo dolgoročneje rešili problematiko odlaganja jedrskih odpadkov. Z zbiranje, čiščenje in distribucijo vode pa velja, da ustvarja določeno količino odpadkov, kot posledico delovanja čistilnih naprav (ocena 2).

F. GRADBENIŠTVO

Gradbeništvo je pomemben vir odpadkov. Razmah v gradbeništvu se kaže tudi pri odpadkih, količine so skokovito narasle in po oceni dosegajo okrog 2.3 milijona ton letno. Okrog 30% odpadkov iz gradbeništva predstavljajo izkopi, vendar se ta material pretežno porabi pri gradnji objektov nizke gradnje. Večji problem že danes pomenijo gradbeni odpadki iz mest, gradbeni odpadki, ki nastajajo pri novogradnjah in rekonstrukcijah, ter gradbeni odpadki iz betona, asfalta, opeke, gramoza pri rušenju starih objektov. Recikliranje se izvaja v zelo majhni meri.

G. TRGOVINA, POPRAVILO MOTORNIH VOZIL IN IZDELKOV ŠIROKE PORABE

Trgovina, popravilo motornih vozil in izdelkov široke porabe je precejšen proizvajalec odpadkov. Trgovina ustvarja precejšno količino odpadne embalaže, medtem ko popravilo motornih vozil in izdelkov široke porabe ustvari tudi neembalažne odpadke. Problematična so predvsem odpadna olja in maziva. Ocena 2.

H. GOSTINSTVO

Gostinstvo ustvarja predvsem organske odpadke in embalažne odpadke. Ocena 2.

I. PROMET, SKLADIŠČENJE IN ZVEZE

Promet, skladiščenje in zveze je potrebno obravnavati po poddejavnostih. Tako ocenjujemo, da kopenski in vodni promet ustvarjata precejšno količino odpadkov (ocena 2), medtem ko ostale poddejavnosti niso problematične.

J. FINANČNO POSREDNIŠTVO

Finančno posredništvo ne ustvari veliko odpadkov (ocena 1).

K. POSLOVANJE Z NEPREMIČNINAMI, NAJEM IN POSLOVNE STORITVE

Poslovanje z nepremičninami, najem in poslovne storitve z vidika ustvarjanja odpadkov ni problematično, saj je večina poddejavnosti ocenjeno z oceno 1, le raziskovanje in razvoj smo ocenili z oceno 2.

L. JAVNA UPRAVA, OBRAMBA, SOCIALNO ZAVAROVANJE

Količino odpadkov, ki jih proizvedejo Javna uprava, obramba, socialno zavarovanje smo ocenili z oceno 1.

M. IZOBRAŽEVANJE

Izobraževanje ne ustvari veliko odpadkov in je neproblematično (ocena 1).

N. ZDRAVSTVO IN SOCIALNO VARSTVO

Zdravstvo in socialno varstvo je problematično predvsem zaradi zdravstva, ki ustvari precejšno količino odpadkov, zato je skupna ocena 2.

O. DRUGE JAVNE, SKUPNE IN STORITVENE DEJAVNOSTI

Druge javne, skupne in storitvene dejavnosti niso problematične in so vse poddejavnosti ocenjene z oceno 1.

2.1.5. Razvojnost

Vsaka gospodarska dejavnost ima svoje značilnosti. Zelo pomembna značilnost je sama razvojnost gospodarske dejavnosti. V matriki smo merili razvojnost gospodarskih dejavnosti s štirimi indikatorji:

- Kapitalna intenzivnost,
- Delovna intenzivnost,
- RR intenzivnost,
- Kvalifikacijska struktura zaposlenih.

Ocenjevanje razvojnosti gospodarskih dejavnosti je izredno pomembno vsaj zaradi naslednjih razlogov:

- Razvojnost posamezne gospodarske dejavnosti po eni strani zahteva ustrezno poslovno okolje (npr. izobrazena delovna sila, raziskovalci,...) po drugi strani pa povratno vpliva na okolico (struktura delovnih mest, višina plač,...).
- Razvojnost v veliki meri tudi kaže na perspektivnost določene gospodarske dejavnosti.

A. KMETIJSTVO, LOV, GOZDARSTVO

01 Kmetijstvo, lov ter z njima povezane storitve - gre za visoko kapitalno intenzivne (zemlja, stroji) ter srednje delovno intenzivne dejavnosti, nizko RR intenzivne, določene dejavnosti zahtevajo višjo kvalifikacijo (delež zaposlenih z visoko in višjo izobrazbo).

02 Gozdarstvo in gozdarske storitve - srednje kapitalno in srednje delovno intenzivne dejavnosti, delno tudi KV bolj zahtevne dejavnosti, nizko RR intenzivne.

B. RIBIŠTVO

Kapitalno zelo intenzivno, nižja delovna, RR in KV intenzivnost.

C. RUDARSTVO

Je kapitalno zelo intenzivno, nižja delovna, RR in KV intenzivnost.

D. PREDELOVALNE DEJAVNOSTI

Predelovalne dejavnosti so zelo heterogena skupina dejavnosti in zato posledično so med dejavnostmi razlike v kapitalni, delovni in RR intenzivnosti ter v kvalifikacijski strukturi zaposlenih.

DA Pr. hrane, pijač, tobačnih izd.

Zelo heterogena skupina, nekatere podpodročja so izrazito delovno intenzivne (n.pr. konzerviranje mesa, mesnih izdelkov, rib, sadja in vrtnin), nekatere so izrazito kapitalno intenzivne (n.pr. proizvodnja rastlinskih olj in maščob, predelava mleka, mlinarstvo, proizvodnja krmil, proizvodnja pijač, proizvodnja tobačnih izdelkov), nekatere pa so tudi močno RR intenzivne (mlinarstvo, mlekarnstvo in sirarstvo, proizvodnja žganih pijač), kvalifikacijska intenzivnost je na povprečju predelovalne industrije. Po številu zaposlenih je to razmeroma pomembna panoga v Sloveniji.

DB Pr. tekstilij; tekstilnih in krznenih izdelkov

Večinoma zelo delovno intenzivne dejavnosti, nekatere pa tudi kapitalno intenzivne. RR in KV intenzivnost sta znatno pod povprečjem predelovalnih dejavnosti, izrazito nizek delež zaposlenih z visoko in višjo izobrazbo. Po številu zaposlenih zelo pomembna dejavnost, vendar v upadanju.

DC Pr. usnja, usnjenih izdelkov

Močno delovno intenzivne dejavnosti, podpovprečna kapitalna, RR in KV intenzivnost. Po številu zaposlenih zelo pomembna dejavnost, vendar z upadajočo dinamiko.

DD Obdelava in predelava lesa

Močno delovno intenzivne dejavnosti, podpovprečno kapitalno, RR in KV intenzivne, izrazito nizek delež zaposlenih z visoko in višjo izobrazbo in nizek delež izdatkov za RR v prihodku. Po številu zaposlenih zelo pomembne dejavnosti, vendar v upadanju.

DE Pr. vlaknin, papirja; založništvo, tiskarstvo

Nekatere poddejavnosti močno kapitalno intenzivne (n.pr. proizvodnja vlaknin in papirja), druge močno kvalifikacijsko zahtevne (n.pr. založništvo, tiskarstvo), v celoti pa dokaj delovno intenzivne dejavnosti.

DF Pr. koksa, naftnih derivatov, jedrskega goriva

Kapitalno, RR in KV zelo zahtevna dejavnost, vendar manj pomembna po številu zaposlenih.

DG Pr. kemikalij, kemičnih izdelkov, umetnih vlaken

Močno kapitalno in KV intenzivne dejavnosti, nekatere tudi izrazito RR intenzivne (proizvodnja farmacevtskih izdelkov, proizvodnja barv in lakov). Po številu zaposlenih dokaj pomembna in naraščajoča dejavnost.

DH Pr. izdelkov iz gume in plastičnih mas

Delovno intenzivne, manj RR in KV intenzivne dejavnosti.

DI Pr. drugih nekovinskih mineralnih izdelkov

Pretežno delovno intenzivne proizvodnje, razen proizvodnje cementa, ki je močno kapitalno intenzivna. Podpovprečna RR in KV intenzivnost.

DJ Pr. kovin in kovinskih izdelkov

Pretežno delovno intenzivne dejavnosti, nekatere pa izredno kapitalno intenzivne (proizvodnja železa, jekla, plemenitih in neželeznih kovin); podpovprečno RR in KV intenzivne dejavnosti. Po številu zaposlenih zelo pomembne dejavnosti, z upadajočo dinamiko zaposlovanja.

DK Pr. strojev in naprav

Delovno intenzivne dejavnosti, KV nekoliko nadpovprečno intenzivne, kapitalno in RR manj intenzivne (v nekaterih drugih državah so te dejavnosti zelo RR intenzivne, n.pr v Nemčiji, Avstriji). Po številu zaposlenih pomembne dejavnosti, a v upadanju.

DL Pr. električne in optične opreme

Zelo heterogena skupina, večinoma so delovno intenzivne dejavnosti, KV nadpovprečno zahtevne, nekatere pa so tudi RR intenzivne (proizvodnja naprav za distribucijo in krmiljenje, proizvodnja RTV oddajnikov, telefonskih, telegrafskih aparatov, proizvodnja merilnih, kontrolnih, navigacijskih instrumentov). Po številu zaposlenih pomembna panoga.

DM Pr. vozil in plovil

V Sloveniji pretežno delovno intenzivne dejavnosti, nekatere tudi KV bolj zahtevne (proizvodnja motornih vozil, ki je po zaposlenosti tudi najbolj pomembna).

DN Pr. pohištva, druge pred.dejavnosti, reciklaža

Proizvodnja pohištva je delovno intenzivna dejavnost, reciklaža pa kapitalno intenzivna, med drugimi predelovalnimi dejavnostmi pa sta RR nadpovprečno intenzivni proizvodnja nakita in proizvodnja igrač. Glede na to, da je po zaposlenosti daleč najpomembnejša proizvodnja pohištva, je splošna ocena panoge delovna intenzivnost.

E. OSKRBA Z ELEKTRIKO, PLINOM IN VODO

Izrazito kapitalno intenzivne in KV nadpovprečno zahtevne dejavnosti.

F. GRADBENIŠTVO

Iz tipične delovno intenzivne dejavnosti se postopno spreminja v kapitalno bolj zahtevno dejavnost.

G. TRGOVINA, POPRAVILO MOTORNIH VOZIL IN IZDELKOV ŠIROKE PORABE

Delovno intenzivne dejavnosti, tudi KV nadpovprečno zahtevne.

H. GOSTINSTVO

Delovno intenzivna dejavnost, ki pa zahteva vedno bolj usposobljeno delovno silo (ob zelo nizkem deležu oseb z visoko in višjo izobrazbo nadpovprečno število let šolanja zaposlenih, kar kaže na velik delež delavcev s srednjo izobrazbo (četrti in peti stopnja izobrazbe))

I. PROMET, SKLADIŠČENJE IN ZVEZE

Kapitalno zelo intenzivne dejavnosti, pa tudi delovno in KV nadpovprečno zahtevne.

J. FINANČNO POSREDNIŠTVO

Delovno in kvalifikacijsko zahtevne dejavnosti.

K. POSLOVANJE Z NEPREMIČNINAMI, NAJEM IN POSLOVNE STORITVE

Delovno in KV zahtevne dejavnosti, dajanje strojev in opreme v najem tudi kapitalno nadpovprečno intenzivno, podobno tudi raziskovanje in razvoj, ki je dodatno tudi RR intenzivno.

L. JAVNA UPRAVA, OBRAMBA, SOCIALNO ZAVAROVANJE

Delovno in KV intenzivne dejavnosti.

M. IZOBRAŽEVANJE

Delovno in KV intenzivne dejavnosti.

N. ZDRAVSTVO IN SOCIALNO VARSTVO

Delovno in KV intenzivne dejavnosti, v okviru zdravstva nekatere dejavnosti tudi kapitalno in RR nadpovprečno zahtevne.

O. DRUGE JAVNE, SKUPNE IN STORITVENE DEJAVNOSTI

Pretežno delovno in KV intenzivne dejavnosti, v okviru storitev javne higiene kapitalno nadpovprečno zahtevne dejavnosti.

3. STRUKTURIRANJE ELEMENTOV PROCESA GOSPODARSKEGA RAZVOJA, KI SO NAJBOLJ POMEMBNI ZA STANJE V PROSTORU IN PRIHODNJI PROSTORSKI RAZVOJ

V gospodarskih družbah je najbolj izražena problematika dostopnosti fizičnega prostora (po možnosti že ustrezno opremljenega) in problematika dovoljenj (lokacijska, gradbena). Pri pridobivanju dovoljenj je problem sama dolžina postopka in tudi sam postopek. To velja predvsem za področje malega gospodarstva, saj je že v Strategiji razvoja malega gospodarstva³⁸ problematika pomanjkanja ustreznih prostorov po zmernih najemninah. Po eni strani je to posledica privatizacije, denacionalizacije, stečajev po drugi strani pa neustrezne organiziranosti in neustrezne zemljiške politike. Tudi projekt UNIDO "Integrirani pristop k podjetniškemu in lokalnemu razvoju v Sloveniji", ki je bil zaključen v letu 1999 poudarja problematiko pomanjkanja ustreznih prostorov za podjetja, ki predstavlja povsod v Sloveniji eden glavnih zaviralnih dejavnikov razvoja malega gospodarstva³⁹. Še bolj jasno je sporočilo projekta z delovnim naslovom Pripraviti podjetnikom prijazno administrativno in pravno okolje. Ta ocenjuje, da sta prostorska in zemljiška politika največji oviri za razvoj dinamičnega podjetništva v Sloveniji⁴⁰.

³⁸ Strategija razvoja malega gospodarstva. Poročevalec RS, 34/96, str. 145.

³⁹ Integrirani pristop k podjetniškemu in lokalnemu razvoju v Sloveniji. PCMG, 1999, str. 79.

⁴⁰ Sovdat Miša: Podjetništvo: Zadovoljni dremež na lovorikah. GV, št. 9, 2000, str. 24-26 (str.25).

Problematika prostora je v velikih podjetjih manj akutna (neizkoriščene kapacitete v večini podjetij), vendar pa je s prestrukturiranjem podjetij tudi to postal problem. Razlog je lahko čisto geografski (npr. Idrija) ali pa lokacijski, kjer so prostorski plani lahko ovira širjenju dejavnosti (to je pogosto povezano z vprašanjem kmetijskih zemljišč), kar je primer v določenih območjih (npr. Kranj, Postojna,...).

Da je urejanje prostora problematično kaže tudi analiza FIAS⁴¹, ki je v analizi največjih ovir za neposredne tuje naložbe v Sloveniji določila 6 glavnih. Med šestimi je tudi drag, tvegan in zamudni nakup zemlje, ki pa je v premajhnem obsegu namenjena industrijski gradnji in zamudni, ponavljajoči se postopki pri pridobivanju lokacijskih, gradbenih in uporabnih dovoljenj⁴².

Za prihodnje stanje v prostoru in prihodnji prostorski razvoj je z vidika gospodarskega razvoja najbolj pomembna sama dinamika gospodarskega razvoja. Ta je odvisna od domačih razmer in od razmer izven države. Predvsem so pomembne gospodarske razmere, saj se ostali dejavniki (politična nesoglasja, socialne težave,...) zelo hitro odrazijo v gospodarstvu.

Dejstvo je, da so že danes industrijska podjetja v bližnji prihodnosti pa tudi storitvena in kmetijska podjetja izpostavljena hudi konkurenci. S procesom globalizacije so se trgi odprli in tako že danes slovenska predelovalna podjetja niso zaščitena pred konkurenco. Z vstopom v EU se bo isto dogodilo tudi v ostalih gospodarskih dejavnostih. Z globalizacijo se počasi briše meja med notranjim in zunanjim trgom in sodobna družba postaja družba brez meja (borderless society).

Dejstvo je, da smo priče poindustrijski družbi, kjer je z vidika gospodarske strukture predvsem značilno povečanje deleža storitev. Že od 60-ih let jo je napovedovala literatura, sicer bolj sociološka kot ekonomska. Različni avtorji različno poimenujejo. Storitvena družba, informacijska družba in inovativna družba so le nekatera poimenovanja te dobe. Za to dobo naj bi bil značilen predvsem prehod k umskemu delu (povečan pomen izobraževanja) in kreativnosti (inovativnost) in povečana vloga storitev.

Poindustrijski razvoj je prisoten v razvitih državah nekje od začetka sedemdesetih let tega stoletja. Poindustrijski razvoj se je z nižanjem deležov predelovalne industrije v narodnogospodarskih agregatih (deindustrializacija) začel najprej pri industrijskih veteranih, torej v Veliki Britaniji in v ZDA, nato na Švedskem in na Nizozemskem, od sredine sedemdesetih let dalje se je ta delež začel zniževati tudi v ostalih razvitih državah z izjemo Japonske, ki je še mlada industrijska država, in kjer je delež zaposlenih v predelovalni industriji glede na celotno zaposlenost ostal stabilen. Storitve v razvitih državah obsegajo že okoli 2/3 vseh zaposlenih in 2/3 celotnega ustvarjenega BDP. Oba deleža imata v različnih državah različne velikosti.

Padanje deležev industrije v BDP in v celotni zaposlenosti je v svetu in tudi v Sloveniji povzročil "mit" o storitveni ekonomiji. Analize kažejo, da je predelovalna industrija, kljub 20-30 odstotnemu deležu v BDP še vedno ključni sektor v večini razvitih držav, saj ima v

⁴¹ Svetovalni center Svetovne banke za tuje investicije.

⁴² Tujcev ni zaradi zapletenega nakupa nepremičnin in delovne zakonodaje. Finance, 28.4.2000, str. 3.

gospodarskem razvoju držav vlogo nosilca razvoja, ker z notranjim tehničnim napredkom inducira tehnični napredek in rast produktivnosti v celotnem gospodarstvu.

Glavni razlog deindustrializacije je razlika v produktivnosti med predelovalno industrijo in storitvenim sektorjem. Celotni proizvod predelovalne industrije je zadnjih 30 let rasel po podobni stopnji kot celotni proizvod storitev. Ker se je zmanjšal delež zaposlenih predelovalne industrije v celotni zaposlenosti, je proizvod na zaposlenega v predelovalni industriji rasel veliko hitreje kot v storitvah, kar pomeni, da je produktivnost v predelovalni industriji veliko večja od produktivnosti v storitvenem sektorju. Udeležba posameznega sektorja v celotnem ustvarjanju BDP se meri v tekočih cenah. Zaradi veliko večje produktivnosti v predelovalni industriji v primerjavi s storitvenim sektorjem, so cene izdelkom predelovalne industrije znižale v primerjavi s cenami storitev. To je povzročilo padec deleža predelovalne industrije v BDP. Če bi izračunali ta delež v stalnih cenah, bi ugotovili, da je v resnici delež ostal več ali manj konstanten. Z naraščanjem realnega BDP per capita ni prišlo z vidika ustvarjenega proizvoda do očitnega premika od predelovalne industrije k storitvam, temveč je prišlo do premika z vidika zaposlovanja od nadpovprečno produktivne predelovalne industrije k manj produktivnemu storitvenemu sektorju. Danes govorimo o deindustrializaciji delovne sile in ne o deindustrializaciji gospodarstva.

Predelovalna industrija predstavlja glavni vir povpraševanja po proizvodih in storitvah številnih drugih dejavnosti kot so kmetijstvo, trženje, izobraževanje storitve finančnih ustanov, itd. Predelovalna industrija še vedno ostaja glavni udeleženec mednarodne menjave, saj izvoz primarnih proizvodov, z izjemo nafte, ne more biti vir naraščajoče življenjske ravni, izvoz storitev pa omejitve, saj je opravljanje mnogih storitev lokalno omejeno oz. je bolj učinkovito na lokalni ravni⁴³. V zadnjih 15-ih letih smo priča rasti predvsem tistih storitev, ki so tesno povezane s predelovalno industrijo. To so proizvodne storitve (finančne storitve, računovodstvo, trženje, svetovanje, design, zavarovanja, nepremičnine), ki so vedno bolj povezane s predelovalno industrijo in meja med predelovalno industrijo in storitvami pogosto ni več očitna.

Spreminjal pa se ni le delež posameznih sektorjev v narodnogospodarskih agregatih, temveč se je spremenila tudi struktura posameznih sektorjev. Velike spremembe je doživela predelovalna industrija. Za razvite države je značilen premik od počasneje rastočih in tehnološko manj zahtevnih panog k hitreje rastočim in tehnološko zahtevnejšim panogam. Tudi za tradicionalne panoge velja, da so z uvajanjem nove tehnologije (npr. informacijska tehnologija), z novimi organizacijskimi prijemi (vitka proizvodnja) in s bolj usposobljeno delovno silo temeljito spremenile tradicionalne panoge in nekatere med njimi so postale tehnološko zelo zahtevne. To ne velja le za predelovalno industrijo, temveč tudi za storitvene dejavnosti, ki so se v zadnjih 10 letih globalizirale in jih še le čaka temeljito prestrukturiranje.

Dejstvo je, da za določene panoge velja, da so bolj perspektivne. Tako za razvite države velja, da se je zmanjšal pomen kmetijstva in rudarstva. Zmanjšal se je tudi pomen delovno intenzivnih panog, kot so tekstilna industrija, usnjarska industrija, čevljarska industrija in pomen nekaterih tradicionalnih kapitalno intenzivnih panog, kot so železarstvo, predelava nafte in ladjedelništvo. Razlogi so naslednji:

⁴³ Dmitrovič Tanja: Ustvarjanje konkurenčnih prednosti slovenskega gospodarstva z industrijskim prestrukturiranjem. Magistrsko delo. Ekonomska fakulteta. 1993, str. 28.

- konkurenca manj razvitih držav (cenejša delovna sila),
- manjša poraba tradicionalnih materialov (železo) in surovin (nafta),
- uporaba umetnih materialov (novi materiali so poleg informacijske tehnologije in biotehnologije najbolj perspektivna predelovalna dejavnost).

Tudi v Sloveniji je zaslediti podoben trend gospodarskega razvoja kot v razvitih državah, vendar z vsaj desetletno zamudo. Zmanjšal se je pomen kmetijstva, rudarstvo usiha (zaprtje rudnikov).

V predelovalni industriji v veliki meri prizadeta delovno intenzivna proizvodnja (tekstilna, usnjarska in čevljarska industrija) in tudi tradicionalne industrije (kovinsko-predelovalna, strojogradnja). Pri slovenskih podjetjih pa je bila zelo pomembna pretekla strateška usmerjenost, saj planski sistem ni spodbujal izvoza na zahtevne trge, ki je zahteval ustrezno tehnološko, organizacijsko in kadrovske usposobljenost. Zato so propadla tudi številna podjetja v propulzivnih panogah (npr. podjetja v elektro industriji).

Izredno se je povečal pomen storitev. Rast storitev je bila pogojena z zanemarjanjem storitev v planskem sistemu in z izluščanjem ("outsourcing") storitvenih operacij iz industrijskih podjetij (npr. prehrana, varovanje, transport). Predvsem se je povečal pomen tržnih storitev (finančno posredništvo, zavarovalništvo, trgovina, nepremičnine), povečal pa se je tudi pomen netržnih storitev, predvsem na račun javne uprave (izgradnja nove države).

Spremenila se je tudi velikostna struktura podjetij, ki je v planskem sistemu bila skoncentrirana v majhnih obrtnih enotah in v srednjih ter predvsem v velikih podjetjih (socialistična "črna" luknja). Po letu 1989 se je v Sloveniji zelo povečalo število malih podjetij in samostojnih podjetnikov⁴⁴. Malo gospodarstvo je prevzelo pomembno vlogo v slovenskem gospodarstvu. Slovensko malo gospodarstvo ima v slovenskem gospodarstvu pomembno vlogo predvsem pri zaposlovanju, sproščanju privatne iniciative, zadovoljevanju lokalnih potreb po proizvodih in storitvah, angažiranju znatnih finančnih sredstev prebivalstva ter razpoložljivih resursov (zemljišča, prostori, oprema, itd.), organizacijskih in trženjskih novostih (novi distribucijski kanali, nove vrste dejavnosti, nove oblike širjenja poslovanja, vnos velikega števila proizvodov s svetovnega trga na slovenski trg).

V Sloveniji je še vedno velik del prebivalstva zaposlenega v srednjih in velikih podjetjih in da ima tu malo gospodarstvo še vedno precej rezerve, predvsem v podjetjih, ki imajo 11-50 zaposlenih. Rezerve so tudi še na drugih področjih, kot so: delež malega gospodarstva v BDP, višina gospodarske rasti malega gospodarstva, obseg izvoza malega gospodarstva, število malih podjetij, inovativnost malih podjetij, število in struktura zaposlenih v malih podjetjih. Dejstvo je, da dosedaj malo gospodarstvo ni imelo ustrezne politične, finančne in strokovne podpore in imajo mala podjetja še možnost nadaljnjega kakovostnega razvoja, predvsem inovativna mala podjetja, saj je trg lokalnih storitev že zasičen, vstop v EU bo za mnoga mala podjetja, ki se preživljajo s posredništvom, pomenil poslovne težave in propad.

⁴⁴ Skupni izraz za mala podjetja in samostojne podjetnike je malo gospodarstvo.

Med dejavniki ki bodo z vidika gospodarstva najbolj vplivali na nadaljni ekonomski in družbeni razvoj in s tem posledično tudi na prostorski razvoj je najpomembnejša globalizacija. Ta danes v veliki meri določa dinamiko svetovnega gospodarstva in s tem v veliki meri tudi slovenskega gospodarstva.

3.1. VPLIV GLOBALIZACIJE NA GOSPODARSKI RAZVOJ

Današnji položaj na področju proizvodnje in storitev je možno opredeliti z naslednjimi trditvami:

- Tržišče ponudnikov se je že davno spremenilo v tržišče kupcev. Kupec najde za skoraj vse proizvode bogato izbiro proizvajalcev in proizvodnih variant. S tem si je pridobil položaj, da postavlja visoke zahteve za ceno, kakovost proizvodov in za dobavne roke.
- Čas ima kritično vlogo predvsem na dveh področjih. Zaradi stalnega skrajševanja življenjskih ciklov proizvodov se krajšajo časi razvoja proizvodov, obenem pa kupci zahtevajo zelo kratke dobavne roke tudi za še tako neobičajne variante proizvodov.
- Izredno pomembna je kvaliteta, saj zahteve po jamstvih proizvajalcev terjajo upoštevanje vseh ukrepov za zagotavljanje kvalitete. Pomembna ni le kvaliteta samega proizvodnega procesa in poprodajnih storitev, temveč je pomembna tudi kvaliteta odnosov znotraj podjetja in kvaliteta odnosov podjetja s svojim okoljem.
- Kupci vedno bolj natančno diktirajo tudi zahteve po funkcionalnosti proizvodov, kar vodi tudi pri serijski proizvodnji k njihovim številnim različicam in s tem majhnim serijam variant.
- Vsa področja neposredno ali posredno zadeva globalizacija, ki sili proizvodna podjetja k iskanju novih proizvodnih, nabavnih in prodajnih razmerij. Tudi storitveni sektor je vedno bolj globaliziran.

V zadnjih 25 letih je postalo svetovno gospodarstvo globalno. To je posledica številnih dejavnikov kot so:

- liberalizacija mednarodne menjave,
- mobilnost produkcijskih faktorjev (dela, kapitala, znanja),
- razvoj transporta (razvoj infrastrukture, transportnih sredstev, pomožnih transportnih sredstev),
- razvoj telekomunikacij in informacijske tehnologije,
- naraščanje kupne moči,
- poenoteje okusov potrošnikov.

Posledica dejavnikov, ki spodbujajo globalizacijo so naslednji trendi:

- internacionalizacija trgov za blago,
- internacionalizacija storitev,
- internacionalizacija kapitala,
- mednarodni prenosi tehnologije,
- internacionalizacija podjetij (multinacionalna podjetja),
- internacionalizacija delovne sile.

To postavlja delovanje v drugačen kontekst, ki se mu morajo podjetja prilagoditi, če želijo preživeti. Podjetja v razvitih državah so se tem trendov prilagodila že v 80-ih letih, kar kaže naslednja preglednica.

Tabela 19: Preoblikovanje industrije v državah OECD

Včeraj	Jutri	Cilji / potencialni rezultati
Produktna strategija		
Velike serije, nediferencirani proizvodi	Majhne serije, specializirani proizvodi	Proizvodi, prilagojeni potrebam potrošnika
Proizvod, cena	Storitve, rešitve težav	Premija za kvaliteto, zanesljivost, odličnost
Kontrola kvalitete	Kontrola celotne storitve	Enaka pozornost je namenjena obliki, proizvodnji, dobavi
Proizvodna strategija		
Količina, obseg	Hitrost, odzivnost	Hitro uvajanje novih proizvodov
Rigidnost	Fleksibilnost	Večnamenska oprema
CIM, roboti	Logistika, hitri pretočni časi, design	Design, ki omogoča manj opreacij in lažji transport
Organizacijska strategija		
Kompleksnost	Organizacija	Izogibanje zmedi, disfunkcionalnosti
Hierarhija	Avtonomnost, odgovornost	Boljše rešitve zaradi boljšega poznavanja problema
Izbira trgov in strategija neposrednih investicij		
Lokalni, nacionalni trgi	Svetovni trg	Diferencirani proizvodi in storitve
Sub-contacting	Partnerstvo	Razpršitev tveganja, delitev dobička
Dobavitelji z nizko ceno delovne sile	Neposredne investicije na ključnih trgih	Neposreden vstop na tuje trge

Vir: Industrial Policy in OECD Countries, 1991, str. 27.

V 90-ih letih so zgoraj navedenim trendom pridružili novi. Trg je z razpadom socialističnih sistemov postal še bolj globalen in konkurenčen, nadaljevala se je politična in ekonomska integracija držav (NAFTA, EU, ostala regionalna združenja), visoko gospodarsko rast kažejo nekatere manj razvite države (predvsem Kitajska), pomen inovacij se je še povečal (danes je to glavna konkurenčna prednost podjetij), povečal se je pomen organizacijskih sprememb (večja avtonomnost zaposlenih, uvajanje informacijske tehnologije, TQM) in kakovosti (standardi). Izrednega pomena za današnje gospodarstvo, predvsem pa za gospodarstvo v naslednjih desetletjih pa imajo visoke tehnologije, ki doživljajo nadaljni razvoj (predvsem informacijska tehnologija (spreminjanje načina našega dela) in biotehnologija) in industrijsko uporabo (informacijska tehnologija). Tako je že danes informacijska tehnologija v veliki meri spremenila način poslovanja podjetij in tudi ostalih organizacij (šolstvo, znanost, kultura,...). Tako se je spremenilo delovanje podjetij (uvajanje informacijske tehnologije v podjetje), kakor tudi poslovanje podjetij s kupci, konkurenti, dobavitelji, javno upravo. Informacijska tehnologija bo predstavljala v določenih gospodarskih dejavnostih pravo revolucijo (finančne storitve, trgovina, logistične storitve). Informacijska tehnologija je še pospešila trend mreženja (networking),

ki je rezultat kompleksnosti svetovnega trga, ki zahteva fleksibilnost, multidisciplinarnost, visoka finančna sredstva (stroški raziskav in razvoja ter trženja so skokovito porasli). To zahteva sodelovanje različnih akterjev, kar zahteva spremembo miselnosti (timsko delo, delitev informacij) in uporabo najsodobnejše tehnologije (informacijska tehnologija)⁴⁵.

Informacijska družba tako predstavlja revolucijo, ki šele pridobiva na hitrosti in tista podjetja in države, ki bodo podcenile vpliva informacijske družbe bodo zelo hitro nazadovale, saj se ta spreminja 6-krat hitreje kot "navadna" družba. Informacijska družba torej zahteva ustrezno infrastrukturo, ustrezno tehnologijo, znanje in fleksibilnost posameznikov, podjetij, lokalnih skupnosti in države. Tako je svetovno gospodarsko okolje danes izredno kompleksno, saj je visoko konkurenčno in globalno, inovacije so glavna konkurenčna prednost podjetij (izreden pomen pravic intelektualne lastnine), znanje ima izredno veljavo (vseživljenjsko učenje), kjer nekatere države v razvoju postajajo vse bolj konkurenčne (nizka cena delovne sile ob pospešeni tehnološki modernizaciji). Na moči pridobivajo nadvladajoča združenja in organizacije (integracija sveta), civilna družba, regionalne skupnosti. Za prostorsko, gospodarsko in regionalno politiko je izredno pomembna še ena značilnost. To je, da kljub globalizaciji pridobiva na pomenu lokacija, ki je tako pomembna, kot še nikoli. Pri tem je potrebno vedeti, da konkurenčnost posameznega podjetja še ne pomeni konkurenčnost območja in da je možno podjetje preseliti na drugo območje.

Značilnosti gospodarskega razvoja v 21. stoletju bodo naslednje⁴⁶:

- Glavni pospeševalci razvoja:
 - Informacijska revolucija bo pospešila rast produktivnosti v gospodarstvu. V prihodnjih 10 letih se bodo najbolj spremenile tiste gospodarske dejavnosti, ki so odvisne od informacij
 - Kot posledica novih tehnoloških prebojev (biotehnologija, mikroelektromehanski sistemi) bodo nastale nove panoge v naslednjih 10 letih;
 - Zaradi vse večje globalizacije bo konkurenca vse večja, kar bo spodbudilo podjetja k intenzivnejšemu inoviranju in zmanjševanju stroškov.
- Razmere v naslednjih desetletjih:
 - Nadaljevanje gospodarske rasti,
 - Države, ki bodo pospeševale inovativnost, prosto trgovino in odprte finančne sisteme bodo konkurenčne,
 - Podjetja, ki bodo obvladovala najsodobnejše tehnologije bodo dobičkonosna in bodo imela večje tržne deleže.
- Slabosti:
 - Z uvajanjem novih tehnologij se bo še povečala nesigurnost za delavce in za podjetja,
 - Tehnološki šoki bodo povzročili ekonomske in politične pretrese.

Podjetja prihodnosti bodo morala slediti nekaterim najuspešnejšim sodobnim podjetjem kot je Cisco. Značilnosti upravljanja Cisca in ostalih naprednih podjetij so naslednje⁴⁷:

⁴⁵ Tako je bil naslov Svetovnega ekonomskega foruma leta 1997 v Davosu "Building the Network Society".

⁴⁶ The 21st Century Economy. Business Week, 31.8.1998.

⁴⁷ The 21st Century Economy. Business Week, 31.8.1998.

- Mreženje s kupci, dobavitelji, zaposlenimi in poslovnimi partnerji (uporaba informacijske tehnologije),
- Osredotočenje na stranko,
- Prevzemi podjetij le v primeru pridobitve intelektualnih potencialov in naprednih proizvodov,
- Partnerstva.
- Potrebno je zadržati najboljše kadre.

Značilnosti sodobnega gospodarstva ter predvidevanja v prihodnosti zahteva konkurenčno obnašanje slovenskih podjetij (mikro konkurenčnost), lokalnih skupnosti (mezo konkurenčnost) in države (makro konkurenčnost).

Na mikro ravni je potrebno dokončati prestrukturiranje slovenskega gospodarstva, ki zahteva finančno konsolidacijo, izboljšanje trženja (celovit pristop), inovativnost (velika večina slovenskih podjetij ne inovira), fleksibilnost (organizacijske in kulturne spremembe podjetij), timsko delo, uporabo sodobne tehnologije (informacijska tehnologija, proizvodnja), spremenjeno vlogo managementa ter mreženje (strateške povezave, skupni nastopi, povezava z izobraževalnimi organizacijami, povezave z znanstveno-tehnološko sfero, druge oblike povezovanja). Posledica je višja dodana vrednost, ki je še vedno mnogo nižja od povprečja EU članic in nam primerljivih držav. Tako je Slovenija v procesu "ujemanja" (catching-up) razvitih gospodarstev. Posledica globalizacije in našega vključevanja v EU bo tudi selitev podjetij, tako slovenskih, ki se bodo internacionalizirala (nekatera slovenska podjetja so že internacionalizirana) in tujih podjetij, ki bodo prišla v Slovenijo, če bodo ustrezni pogoji. To pa so vsaj naslednji:

- ustrezni institucionalni pogoji,
- ustrezni pravni pogoji,
- razpoložljiva transportna in komunikacijska infrastruktura,
- usposobljena delovna sila,
- razpoložljive in ustrezno opremljene lokacije
- fleksibilna državna in lokalna uprava (pridobivanje dovoljenj, spodbude, ustrezne evidence).

Dosedaj so bile tuje neposredne investicije sorazmerno skromne. Razlogi so predvsem štirje⁴⁸:

- Nedokončana tranzicija v smislu nedokončanega pravnega okvira ekonomskega delovanja in diskriminacije v korist določenih kategorij podjetij. Ta povečuje stroške vzpostavljanja in delovanja podjetja v najširšem smislu.
- Problemi z zagotovitvijo poslovnih prostorov za poslovno, predvsem proizvodno aktivnost.
- Privatizirana podjetja očitno še niso v večji meri pristopila k vsestranskemu prestrukturiranju svojih dejavnosti, saj bi to v veliko večji meri kot doslej vodilo v iskanje strateških tujih partnerjev. To še prav posebej velja za ti. globalne panoge.
- Nekateri ukrepi slovenskih oblasti, ki so se dali razumeti kot zaviranje NTI in dvoumno stališče slovenske vlade do NTI, ki se ob deklarativnem podpiranju NTI

⁴⁸ Matija Rojec in Matej Kovač: Strategija spodbujanja neposrednih tujih investicij (NTI) v Slovenijo v pogojih notranjega trga Evropske unije: Osnutek. Prispevek v okviru projekta Slovenija v Evropski zvezi - strategija gospodarskega razvoja Slovenije.

izraža v negativnem odnosu do posameznih konkretnih primerov projektov NTI in v javnem nastopanju politikov; s tem smo uspeli prepričati tujo poslovno javnost, da Slovenija NTI ne potrebuje.

Torej je krivda porazdeljena med podjetja (neiskanje strateških partnerjev), lokalno skupnostjo in v največji meri na državi. Vprašanje ustreznih lokacij in pridobivanja dovoljenj pa je tudi težava slovenskih podjetij. Ta so nezadovoljna, tako s dolgimi in kompleksnimi postopki pridobivanja dovoljenj, kakor tudi zaradi odsotnosti ustreznih lokacij. Te niso na razpolago oziroma niso ob glavnih komunikacijah. Težava je tudi v tem, da so ponekod odnosi med upravnimi enotami in lokalnimi skupnostmi slabi. Tako se pogosto lokalna skupnost ne zaveda pomena podjetij za njihovo prosperiteto, zato podjetja investirajo drugje, oziroma ne investirajo. Ker je danes čas kritični dejavnik in je na potrebe svetovnega trga potrebno reagirati izredno hitro in zato je nefleksibilnost državne in lokalne uprave in tudi togost sedanjega sistema prostorskega načrtovanja velika ovira podjetjem. Ta se bodo prilagodila z selitvijo svoje dejavnosti izven lokalne skupnosti in izven države. To pa posledično pomeni izgubo delovnih mest in davkov ter prispevkov za državo in lokalno skupnost, kar posledično pomeni tudi padec življenjskega standarda prebivalstva.

Lokalne skupnosti se morajo zavedati, da so podjetja temelj življenjskega standarda določenega območja. Lokalni pristop k razvoju lokalne skupnosti pa se razlikuje od nacionalnih spodbud za skladnejši regionalni razvoj. Medtem ko nacionalne iniciative spodbujajo ustvarjanje ustreznega okolja za endogeni razvoj, pa je predvsem od lokalnih skupnosti odvisen končni rezultat. Zato morajo lokalne skupnosti pripraviti strategijo svojega razvoja, kjer se uporabijo koncepti strateškega upravljanja in planiranja. Pri tem se je potrebno zavedati, da ne obstoji univerzalni model razvoja za vse lokalne skupnosti, še posebej ne model ekonomskega regionalnega razvoja. Priprava regionalnih razvojnih strategija pa je izredno pomembna za slovenske lokalne skupnosti, saj je to predpogoj za pridobitev finančnih sredstev za regionalni razvoj v Skladu z "Zakonom o pospeševanju skladnega regionalnega razvoja".

Ekonomski razvoj lokalne skupnosti pa ni le rezultat enostavnega inženiringa. Razlogi so naslednji⁴⁹:

1. Ne obstoji le eden najboljši model ekonomskega razvoja lokalne skupnosti. Razlog je v heterogenosti problemov lokalnih skupnosti in v različni potrebi po reševanju teh problemov. Vsaka lokalna skupnost ima svoje institucionalne, socialne in ekonomske karakteristike.
2. Poslovna klima in medpodjetniški odnosi so odločujoči faktor ekonomskega razvoja lokalne skupnosti.
3. Aktivna udeležba lokalnih akterjev in institucij je kritično pomembna, pogosto pa je nujno potrebna tudi udeležba zunanjih akterjev in institucij.
4. Teorija in praksa eksplicitno ne priporočata najboljši proces, ki bi vodil do začetka spodbujanja ekonomskega razvoja lokalne skupnosti.

Kljub temu da ne obstoji univerzalni model razvoja za vse lokalne skupnosti, pa naše lokalne skupnosti lahko uporabijo izkušnje lokalnih skupnosti v razvitih državah. V

⁴⁹ D'Arcy E'Amon, Guissani Bruno: Local economic development: changing the parameters? Entrepreneurship&Regional Development, 1996, 8.

Sloveniji mora lokalna uprava razmišljati o podobnih podjetniških koncepcijah, kot v razvitih državah. Za lokalno upravo mora veljati geslo, da postaja "podjetnik", oziroma podjetniški zastopnik svojega okolja, nosilec oblikovanja razvojne strategije in njenega uresničevanja. Lokalna razvojna politika mora pri tem črpati iz pozitivnih izkušenj regionalnih razvojnih politik v razvitih področjih sveta, zlasti⁵⁰:

1. Regija mora danes razvijati svojo privlačnost za podjetja. Regija mora ustvariti privlačno okolje, tako po fizični plati (infrastruktura), kot z vidika človeškega dejavnika.
2. Razvijanje tehnoloških inovacij.
3. Narašča pomen "človeškega kapitala" kot dejavnika izbire lokacije podjetij.
4. Obstoj tehnološko naravnane infrastrukture še ne zagotavlja inovativnosti.
5. Zaradi naraščajoče konkurence med lokalnimi skupnostmi mora regija sama skrbeti za svoj marketing.
6. Regija potrebuje celovito regionalno politiko.
7. Država nudi predvsem nematerialno pomoč (izobraževanje, usposabljanje, svetovanje).

Torej je vprašanje lokacije in prostorskega načrtovanja zelo pomemben del "atraktivnosti" lokalne skupnosti in ob močno centralizirani državi in ob odsotnosti regij imajo slovenske lokalne skupnosti vseeno določene mehanizme (prostorski načrti, lokacijska dovoljenja, nadomestilo za uporabo stavbnih zemljišč) na področju urejanja prostora. Zaradi pripravi regionalnih razvojnih programov za širša območja lokalnih skupnosti bi bilo zelo pripročljivo vzpostaviti regionalni nivo prostorskega planiranja, kot ga imajo mnoge razvite države. Dejstvo je, da se bo tudi določen del pristojnosti za pospeševanje razvoja države prenesel na regionalno raven (še posebej po vzpostavitvi pokrajin) v skladu z regionalno razvojno politiko in načelom subsidiarnosti (v Zakonu o pospeševanju skladnega regionalnega razvoja je izraz regionalna strukturna politika), kar pomeni, da je to nov pristop k razvoju narodnega gospodarstva, zasnovan na regionalnem principu, po drugi strani pa nov pristop k regionalnemu razvoju s poudarjenim širšim razvojnim učinkom za celotno narodno gospodarstvo. To bo še izredno pomembno v Evropi regij, kjer regije medsebojno tekmujejo na enotnem trgu. Za konkurenčnost regije pa je izredno pomembna njena privlačnost, ki je odvisna od različnih dejavnikov. Konkurenčnost posamezne lokacije zahteva dostopnost trde (transportna, informacijska, komunalna,...) in mehke (izobraževalne organizacije, R&R organizacije, tehnološka infrastruktura, svetovalne organizacije, finančna podpora,...) infrastrukture, razpoložljivo visoko izobraženo in usposobljeno delovno silo, kakovostno življenjsko okolje, fleksibilno in strateško razmišljujočo nacionalno in subnacionalno državno upravo. V razvitih državah so razvili koncepcijo usklajenega delovanja regije v dveh smereh, z lastnim razvojem infrastrukture in podjetniškega potenciala (kar je bistvo endogene koncepcije) ter s poskusi pritegnitve investitorjev (podjetij) z drugih območij. Z razvojem internacionalizacije in globalizacije poslovanja ter z oblikovanjem strateških partnerstev so aktualni poudarki na tujem kapitalu, zlasti v kapitalsko osiromašenih "socialističnih" gospodarstvih. Vendar vnaša tuji kapital tudi številne dileme, zato je njegov vstop brez ustreznih domačih resursov manj zaželena oblika. Ravno prisotnost komplementarnih domačih resursov pritegne od drugod dolgoročni podjetniški kapital (tudi kot "greenfield" investicije) in ne zgolj kratkoročnega, spekulativnega kapitala, katerega razvojni učinki so zelo dvomljivi.

⁵⁰ Glas Miroslav: Sodobna vloga države. Seminar pri Politični ekonomiji 2: Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1991.

V Evropi se pojavljajo poli rasti, ki temeljijo na sodobnih tehnologijah⁵¹:

- Irska (drugi svetovni izvoznik programske opreme),
- Južna Anglija (London kot finančni center, veliko novih podjetij, ki komercialno izkoriščajo možnosti interneta),
- Cambridge (programska oprema, biotehnologija),
- Paris (hitra rast števila novih podjetij),
- Grenoble (telekomunikacije, mikroelektronika),
- Strasbourg (biotehnologija),
- Nice (programska oprema, elektronika),
- Toulouse (elektronika, letalska industrija),
- Barcelona (programska oprema, veliko novih podjetij, ki komercialno izkoriščajo možnosti interneta),
- Ypres (programska oprema),
- Nizozemska (veliko novih podjetij, ki komercialno izkoriščajo možnosti interneta),
- Frankfurt (programska oprema, biotehnologija),
- Munchen (hitra rast števila novih podjetij),
- Danska (slušni pripomočki, audio tehnologija),
- Norveška (široka uporaba najsodobnejše tehnologije),
- Stockholm (računalništvo),
- Helsinki (Nokia),
- Oulu (Nokia, raziskovalni laboratoriji).

V teh mestih je poleg domačih podjetij prisotno veliko število multinacionalk. Ta so prišla v ta mesta zaradi ugodnega poslovnega okolja, kjer pa ima urejanje prostora pomembno vlogo.

Nacionalna raven, kljub približevanju k EU ima še vedno pomembno razvojno vlogo. K razvoju lahko v veliki meri prispeva prostorsko načrtovanje, ki lahko omogoči gospodarsko rast s svojo prilagodljivostjo in je tudi v EU v pristojnosti države (ni enotne obvezne prostorske politike). Zato je pomembno, da je prostorsko načrtovanje indikativno. Dejstvo je, da preveliko "zacementiranje" krni gospodarsko dejavnost, seveda pa je pri uporabi prostora potrebno upoštevati varstvo naravne in kulturne dediščine ter varstvo okolja. Uspešno delovanje posamezne družbe zahteva medsebojno tesno povezano delovanje vseh sistemov: ekonomskega, prostorskega, socialnega (družbenega) in okoljskega. Noben od sistemov ne more delovati brez skladnosti z drugimi sistemi, kar kažejo tudi prakse uspešnih držav, tako z vidika nacionalnega kot tudi z vidika regionalnega razvoja. Dejstvo je, da sodobni razvoj (storitve, visokotehnološka proizvodnja, ekologija, pomen človeških virov in znanja, inovacije), ki temelji na ustvarjanju visoke dodane vrednosti, potrebuje optimalno izkoriščanje tako socialnih, okoljskih, kakor tudi prostorskih potencialov. Pri tem je pomembno, da je razvoj vse bolj kompleksen in multidisciplinaren, kar zahteva visoko stopnjo medsebojne usklajenosti, visoko stopnjo fleksibilnosti in visoko stopnjo inovativnosti vseh sistemov.

Kljub izrednemu pomenu vseh štirih sistemov, pa prakse kažejo, da ima od vseh štirih gospodarski sistem najpomembnejšo vlogo, saj je temeljni sistem družbe. Celotni socialni

⁵¹ The New Economy. Business Week, 31.1.2000.

sistem je odvisen od vrednot družbe ("social capital"), predvsem pa od stanja gospodarskega sistema, saj je gospodarski sistem glavni vir sredstev za negospodarske dejavnosti, tako z vidika storitev, kakor tudi iz vidika socialnih transferjev. Tudi odnos gospodarstvo-prostor je komplementaren, vendar pa ima stopnja gospodarske razvitosti pomemben vpliv na stanje v prostoru. Podobno velja za odnos gospodarstvo-okolje, saj so sodobne tehnologije energetsko in okoljsko sprejemljive. Brez uspešnosti gospodarstva pa ni uvajanja sodobnih tehnologij.

Zato je pomembno, da je prostor razvojni dejavnik v smislu trajnostnega razvoja in ne omejevalni dejavnik (prostorska razvojna politika). Zato je potrebno ustrezno izkoristiti prostorske potenciale. To se nanaša predvsem na ekonomsko izkoriščanje transportne in telekomunikacijske infrastrukture. Tako bi bilo zaželeno, da bi se gospodarske dejavnosti koncentrirale v bližini transportne in komunikacijske infrastrukture in izven centrov mest, kar pa ne pomeni, da je obstoječe gospodarske dejavnosti potrebno odgnati iz obstoječih lokacij. Potrebno je le, da te zminimizirajo svoj vpliv na bližnjo okolico.

4. ANALIZA IZVAJANJA VELJAVNIH PROSTORSKIH SESTAVIN PLANSKIH AKTOV DRŽAVE Z VIDIKA VSEBIN, KI SE NANAŠAJO NA GOSPODARSKI RAZVOJ

Dejstvo je, da Družbeni plan SRS za obdobje 1986-1990 in Dolgoročni plan SRS za obdobje od leta 1986 do leta 2000 vsebujeta načrtovanje gospodarske dejavnosti. Samo načrtovanje gospodarske dejavnosti so prevzeli drugi planski dokumenti. To je bila predvsem Strategija gospodarskega razvoja Slovenije iz leta 1995 (SGRS 1). V letu 1999 je stekel projekt priprave nove Strategije gospodarskega razvoja Slovenije (SGRS 2). Planiranje v prostoru je urejeno v veljavnem Zakonu o urejanju prostora in v Zakonu o planiranju in urejanju prostora v prehodnem obdobju. Tako so veljavna obvezna izhodišča prostorskih sestavin dolgoročnega plana Republike Slovenije za obdobje od leta 1986 do leta 2000 in prostorske sestavine srednjeročnega družbenega plana Republike Slovenije za obdobje od leta 1986 do leta 1990, ki se nanašajo na obvezna izhodišča dolgoročnega plana Republike Slovenije. V prostorskih sestavinah obeh planov pa ni zasnove gospodarstva in tako ni mogoče analizirati izvajanja veljavnih prostorskih sestavin planskih aktov države z vidika vsebin, ki se nanašajo na gospodarski razvoj. Dejstvo pa je, da se pri načrtovanju določenih lokacij (npr. energetski objekti, mejni prehodi,...) potrebno upoštevati pozitivni vpliv posamezne odločitve na regionalni in urbani razvoj in s tem posledično tudi na gospodarstvo na določenem območju.

5. UGOTOVITEV DEJANSKIH RAZLIK V GOSPODARSKEM RAZVOJU POSAMEZNIH REGIJ IN NJIHOVEGA VPLIVA NA RAZVOJ POSAMEZNIH PROSTORSKIH STRUKTUR IN ELEMENTOV

Regija je običajno opredeljena kot teritorialna enota s skupnimi gospodarskimi, geografsko prometnimi in zgodovinsko kulturnimi pogoji in tradicijami. Navadno je to gravitacijsko polje njenega največjega urbanega središča. Regije so lahko splošne (multifunkcijske) "politične" (upravne in/ali samoupravne) enote, lahko pa so le specializirane funkcionalne (teritorialne) enote, ki služijo regionalnemu razvoju območja. Slovenija nima pokrajin kot druge stopnje lokalne samouprave, ima pa statistično razdelitev Slovenije v skladu z NUTS klasifikacijo.

Regije, kot "politične" enote, so predmet Zakona o pokrajinah. Slovenija je z Zakonom o lokalni samoupravi začela proces oblikovanja evropsko primerljivega sistema lokalne samouprave, ki pa v Sloveniji še ni izgrajen, saj manjka vmesni nivo med občino in državo. Večina evropskih držav ima med osrednjimi oblastmi in občino eno, dve ali celo tri upravopolitične stopnje, ki opravljajo regionalne naloge in zastopajo regionalne interese in zato je Slovenija z dvostopenjsko upravopolitično zgradbo (država – občina) izredno centralizirana.

Razlogi za uvedbo pokrajin so tako:

- upravopolitični,
- ekonomski.

Ob odsotnosti pokrajin ZSRR za potrebe spodbujanja regionalnega razvoja predpisuje uporabo statističnih regij po veljavni statistično metodološki določitvi in so funkcionalne enote. Uporaba dovolj velikih funkcijsko zaokroženih enot je potrebna zaradi učinkovitega spodbujanja razvoja (kritična masa finančnih in človeških virov) in tudi zaradi vodenja strukturne politike EU. Zakonodaja EU dopušča vodenje strukturne politike le do ravni NUTS 3, prav tako pa tudi pravila dodeljevanja regionalnih državnih pomoči predvidevajo dodeljevanje regionalnih državnih pomoči do ravni NUTS 3. Uporaba statističnih teritorialnih enot (NUTS 2, NUTS 3) pa ne projicira bodočih pokrajin. Po ustanovitvi pokrajin se bodo te, v skladu s 27. členom ZSRR, uporabljale kot funkcionalne ozemeljske enote za izvajanje regionalne strukturne politike.

Obstoj regij ima torej izredno pomeben ekonomski učinek, saj po eni strani zadostuje zahtevam EU po teritorialni razdelitvi Slovenije v skladu z NUTS klasifikacijo in po drugi strani predstavlja teritorialno enoto za vodenje regionalne politike v obdobju do uvedbe pokrajin. To pa je še posebej izrazito na obmejnih območjih, saj je to odločujoči dejavnik za uravnavanje gravitacijske privlačnosti velikih sosednjih mest (Trst, Gorica, Zagreb, Gradec, Celovec, Reka), ki so historično, tradicionalno in ekonomsko-geografsko povezana s slovenskim življem to- in onstran državne meje. Regije so tudi idealno "sredstvo" za neposredno vključevanje Slovenije v evropske gospodarske in kulturne tokove in obenem ena od že uveljavljenih oblik medsebojnega usklajevanja regionalnih, socialnih in okoljevarstvenih interesov. Ne glede na izpostavljene dileme socialno-politične diferenciacije, moramo Slovenijo v okviru integracijskih procesov z Evropo razumeti kot enoten in notranje strukturiran prostor, katerega posamezni deli ne bi smeli imeti labilne vloge ne za gospodarski, niti za družbeni razvoj države.

Ker v standardni klasifikaciji teritorialnih enot na ravni SKTE 3 (NUTS 3), ki jo je vlada sprejela v letu 2000 ni prišlo do velikih sprememb in ker za nove SKTE 3 še ni statističnih podatkov, smo za analizo položaja slovenskih regij uporabili klasifikacijo statističnih regij, ki je veljala do leta 2000.

Med regijami obstojijo razlike v socioekonomskih kazalcih. Tako obstojijo razlike v gospodarski razvitosti. Temeljni kazalec merjenja v gospodarski razvitosti je bruto domači proizvod na prebivalca. To je tudi temeljni kazalec merjenja razlik v gospodarski razvitosti v regionalni politiki EU, saj je to temeljni kazalec, za določitev regij, ki ustrezajo Cilju 1 in tudi temeljni kazalec za določitev držav, ki so upravičene za pridobitev sredstev iz Kohezijskega sklada. Zelo pomemben kazalec je tudi stopnja brezposelnosti.

Za merjenje razlik v gospodarski razvitosti se poleg bruto domačega proizvoda na prebivalca uporablja tudi bruto dodana vrednost gospodarskih družb na prebivalca in bruto osnova za dohodnino na prebivalca, ki kaže ekonomsko moč prebivalstva.

Statistični urad RS je letos prvič objavil podatke o regionalnem bruto domačem proizvodu (BDP) na prebivalca, ki je izračunan po metodologiji, usklajeni z Eurostatom (Statističnim uradom Evropske unije). Tako so podatki tudi mednarodno primerljivi. Do izračuna BDP per capita po regijah so se kot nadomestni kazalci uporabljali predvsem bruto dodana vrednost na prebivalca, izračunana na osnovi statističnih podatkov iz bilance stanja in uspeha gospodarskih družb, in bruto osnovo za dohodnino na prebivalca. Dodana vrednost na prebivalca kaže večje medregionalne razlike, kar je glede na metodologijo tudi pričakovano (sedežni princip zbiranja podatkov, nepopoln zajem). Razmerje med dodano vrednostjo na prebivalca v regiji z najvišjo (Osrednjeslovenska) in najnižjo (Pomurska) vrednostjo kazalca je bilo tako 1:2,5, ustrezno razmerje, če upoštevamo BDP na prebivalca, je bilo 1:1,7, če upoštevamo bruto osnovo za dohodnino na prebivalca pa 1:1,6. Podatki o BDP na prebivalca torej kažejo, da ni velikih razlik med posameznimi regijami. Najvišji BDP na prebivalca je v osrednjeslovenski regiji, ki za dobrih 28% presega slovensko povprečje. Osrednjeslovenska regija ustvari dobro tretjino slovenske bruto dodane vrednosti. Najnižje na lestvici je Pomurska regija, ki je za 22,2% pod slovenskim povprečjem. Nadpovprečna je edino še Obalno-kraška regija, vendar ta regija presega slovensko povprečje le za 2,3%. Kar pet regij (Goriška, Dolenjska, Notranjsko-kraška, Gorenjska, Posavska) ima BDP na prebivalca višji od 90% slovenskega povprečja. Podravska, Zasavska, Notranjsko-kraška in Koroška pa se gibljejo med 82% in 87% slovenskega povprečja.

Tabela 20: Razlike v gospodarski razvitosti regij

Leto 1996	Bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči			Dodana vrednost / preb. ¹ indeks ravni, RS ² =100	Bruto osnova za dohodnino / preb., indeks ravni, RS ² = 100
	V 000 SIT, tekoče cene	Indeks ravni, RS ² =100	Indeks ravni, EU-15 ³ =100		
Osrednjeslovenska	1647	128.5	87	145.8	120.9
Obalno-kraška	1311	102.3	69	99.1	110.1
Gorenjska	1185	92.4	62	93.8	100.9
Goriška	1264	98.6	66	106.1	106.4
Savinjska	1212	94.5	64	91.6	92.4
Dolenjska	1255	97.9	66	100.3	93.9
Pomurska	998	77.8	52	57.8	77.5
Notranjsko-kraška	1087	84.8	57	61.8	96.8
Podravska	1052	82.0	55	71.5	84.2
Koroška	1106	86.3	58	74.9	87.1
Spodnje-posavska	1162	90.6	61	69.0	85.2
Zasavska	1083	84.5	57	87.2	96.9
SLOVENIJA	1282	100.0	67	100.0	100.0

Vira podatkov: APP, SURS, preračuni ZMAR. Opombe: ¹ preračun na osnovi statističnih podatkov iz bilance stanja in uspeha za leto 1996 po metodologiji ZMAR, ² Republika Slovenija, ³ petnajst držav članic Evropske unije.

Vir: Ekonomsko ogledalo 6/99. UMAR.

Gospodarske težave se odražajo v visoki stopnji brezposelnosti. Visoka stopnja brezposelnosti je danes glavni dolgoročni ekonomski in socialni problem EU in tudi Slovenije. Brezposelnost pa ni le nacionalni problem, temveč je v veliki meri tudi regionalni problem. Za merjenje stopnje brezposelnosti se je do leta 1997 uporabljala brezposelnost v delovno sposobnem prebivalstvu.

Tabela 21: Brezposelnost v delovno sposobnem prebivalstvu v slovenskih statističnih regijah

Statistična regija	Stopnja brezposelnosti v delovno sposobnem prebivalstvu ¹ (v %)							
	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Dolenjska	1.7	3.0	4.0	5.3	7.7	8.1	8.6	8.4
Gorenjska	2.4	5.0	6.1	6.1	8.0	7.5	7.6	7.7
Goriška	2.3	2.9	3.6	5.0	6.9	6.6	6.0	6.1
Koroška	2.3	3.4	4.3	5.0	7.1	7.1	7.8	8.1
Kraška	2.3	4.0	4.5	5.1	7.5	7.3	7.5	7.8
Obalno-kraška	3.4	5.6	6.8	6.8	8.5	7.9	7.1	6.9
Osrednjeslovenska	2.4	4.5	5.9	6.7	8.8	7.6	6.7	7.1
Podravska	4.2	5.9	7.8	9.7	14.2	14.5	14.3	14.5
Pomurska	3.4	5.8	6.3	6.7	10.4	10.6	11.8	11.9
Posavska	2.4	4.2	5.6	7.7	11.0	10.3	10.1	10.9
Savinjska	2.5	3.9	5.5	6.7	9.7	9.2	9.5	10.7
Zasavska	2.8	5.9	6.6	6.2	8.7	8.7	9.9	11.4
Slovenija	2.8	4.6	5.9	6.9	9.6	9.2	9.0	9.4

Vir: RZZ, SURS

Opomba: ¹Zaradi nepopolnih podatkov o aktivnem prebivalstvu po občinah izračunavamo stopnjo brezposelnosti kot odstotek od delovno sposobnega prebivalstva (moški v starosti od 15-64 let in ženske od 15-59 let).

Vir: Teze za Strategijo regionalnega razvoja Slovenije. 1998

Tabela 22: Brezposelnost v delovno sposobnem prebivalstvu v slovenskih statističnih regijah (Slovenija = 100)

Statistična regija	Stopnja brezposelnosti v delovno sposobnem prebivalstvu (indeksi ravni; RS=100)							
	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Dolenjska	62.0	64.4	67.5	76.3	79.5	87.5	95.0	88.8
Gorenjska	88.2	106.8	102.2	88.7	83.0	81.9	84.7	82.2
Goriška	81.7	62.3	61.0	72.7	71.4	71.6	66.0	64.6
Koroška	81.2	74.1	73.3	73.0	73.8	76.9	85.9	85.6
Kraška	82.8	86.2	76.3	74.4	78.2	79.0	83.5	83.2
Obalno-kraška	122.8	121.7	114.5	99.3	88.4	85.6	79.0	73.7
Osrednjeslovenska	86.7	97.4	100.1	97.0	91.2	82.9	74.1	75.5
Podravska	149.7	127.1	131.7	141.1	147.7	157.9	157.9	153.5
Pomurska	120.9	125.4	105.9	97.3	108.4	114.8	130.2	126.2
Posavska	85.3	89.9	94.3	112.4	113.7	112.0	111.7	115.4
Savinjska	89.2	84.8	92.3	97.6	100.5	100.3	104.9	114.0
Zasavska	100.9	126.7	111.0	89.7	90.3	94.7	109.5	120.5

Vir: Teze za Strategijo regionalnega razvoja Slovenije. 1998

Po letu 1990 je stopnja brezposelnosti v delovno sposobnem prebivalstvu naraščala po vseh regijah. Najprej so se srečale s problemom visoke brezposelnosti pomurska, podravska, obalno-kraška, gorenjska, zasavska regija. V večini regij je visoka stopnja brezposelnosti dosegla svoj vrh v letu 1994, ko so imele nadpovprečno visoko stopnjo

brezposelnosti pomurska, podravska, posavska in savinjska regija. Po tem letu je stopnja brezposelnosti v delovno sposobnem prebivalstvu v teh regijah pretežno vztrajala na visoki ravni, hitreje pa se je začela povečevati v regijah, ki so bile značilne po podpovprečni stopnji brezposelnosti (dolenjska, kraška, koroška regija). V letu 1997 se stopnja brezposelnosti glede na leto 1996 ni bistveno spremenila.

Od leta 1997 dalje pa za občine in statistične regije uporabljamo stopnjo registrirane brezposelnosti. Razlike v gospodarski razvitosti med slovenskimi statističnimi regijami se kažejo tudi v veliki razliki v stopnjah brezposelnosti med slovenskimi statističnimi regijami. Tako je stopnja registrirane brezposelnosti v Goriški regiji več kot 2,5-krat nižja kot v Podravske regiji. Na ravni občin so razlike še večje.

Tabela 23: Stopnje registrirane brezposelnosti po slovenskih statističnih regijah

Statistične regije	1997	1998	I-VI 1999
Osrednjeslovenska	10,8	11,0	10,8
Obalno-kraška	11,0	10,6	10,4
Gorenjska	12,0	12,6	12,5
Goriška	9,6	9,2	8,0
Savinjska	16,1	16,7	15,9
Dolenjska	12,3	10,4	10,3
Pomurska	17,8	18,7	18,8
Notranjsko-kraška	12,0	12,5	12,1
Podravska	22,7	22,0	21,2
Koroška	13,0	13,0	12,0
Spodnje-posavska	16,4	15,9	15,5
Zasavska	17,9	19,2	18,1
SLOVENIJA	14,4	14,5	14,0

Vir: Pečar Janja: Regionalni vidiki razvoja Slovenije s poudarkom na finančnih rezultatih poslovanja gospodarskih družb v letu 1998. UMAR.

Razlike v gospodarski razvitosti in stopnje registrirane brezposelnosti med statističnimi regijami so v veliki meri posledica razlik v gospodarski strukturi, kar je z vidika vpliva gospodarskih dejavnosti na prostor na ravni regij za pripravo PP najbolj pomembno. Vsaka gospodarska dejavnost ima določen vpliv na prostor in zato ima različna sektorska struktura gospodarstva različne prostorske vplive. Primerjava slovenskih regij po dejavnostih (področjih SKD) kaže, da imajo regijame razvite vse dejavnosti in, da nimamo sektorske specializacije, čeprav pa so v določenih regijah nekatere dejavnosti bolj pomembne kot ostale. Tako je Kmetijstvo (A) najpomembnejše v Pomurski regiji, Ribištvo (B) in Promet (I) v Obalno-kraški regiji, Rudarstvo (C) v Zasavski regiji, Proizvodnja elektrike (E) v Spodnjeposavski regiji, Gostinstvo (H) v Goriški in Obalno-kraški regiji, Trgovina (G), Finančno posredništvo (J) in Javna uprava (L) v Osrednjeslovenski regiji in da Industrija (D) ni izrazito prisotna v nobeni slovenski regiji.

Tabela 24: Struktura BDP v slovenskih statističnih regijah po gospodarskih dejavnostih (SKD)

	SLO	OS	OB	GORE	GORI	SAV	DOL	POM	KRAŠ	POD	KOR	POS	ZAS
A. Kmetijstvo, lov, gozdarstvo	4,4	1,8	3,7	3,0	5,3	4,6	7,2	12,8	10,6	5,4	5,8	8,4	3,5
B. Ribištvo	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
C. Rudarstvo	1,4	0,6	1,2	0,3	0,5	4,9	0,7	0,3	0,6	0,3	2,6	1,4	11,5
D. Predelovalne dejavnosti	27,7	22,2	16,7	38,4	30,2	31,3	38,0	31,5	31,8	25,8	39,1	23,4	32,4
E. Oskrba z elektriko, plinom in vodo	2,9	1,8	1,6	2,2	2,8	4,2	2,2	1,7	1,9	2,8	4,9	13,7	7,5
F. Gradbeništvo	5,6	5,1	5,7	4,7	6,1	6,6	6,6	5,7	5,5	6,2	4,5	4,8	5,4
G. Trgovina, popravilo motornih vozil in izdelkov široke porabe	11,6	15,2	13,7	10,1	9,9	9,9	7,1	9,3	7,6	10,9	6,7	8,0	6,9
H. Gostinstvo	3,1	2,1	6,2	3,9	7,2	2,7	2,7	3,4	3,2	2,6	2,4	3,0	1,3
I. Promet, skladiščenje in zveze	7,6	7,5	13,3	9,3	7,2	7,0	6,1	5,5	11,2	7,4	5,4	6,0	4,4
J. Finančno posredništvo	4,2	6,1	4,5	2,3	3,4	2,7	3,8	2,6	2,5	4,2	2,4	2,8	2,5
K. Poslovanje z nepremičninami, najem in poslovne storitve	11,8	14,9	9,6	9,6	8,3	10,2	9,3	9,3	8,8	13,5	10,8	8,4	9,9
L. Javna uprava, obramba, socialno zavarovanje	5,3	7,3	5,6	3,9	4,4	3,4	4,8	4,4	6,8	4,5	3,9	4,8	2,9
M. Izobraževanje	5,6	6,2	5,1	4,8	4,8	4,7	4,7	5,5	5,2	6,8	5,3	4,1	4,6
N. Zdravstvo in socialno varstvo	5,3	4,9	5,4	4,3	4,8	5,1	5,5	6,6	3,2	6,4	4,7	9,7	4,7
O. Druge javne, skupne in storitvene dejavnosti	3,5	4,4	7,5	3,1	5,2	2,5	1,4	1,4	1,1	3,0	1,6	1,5	2,5
Skupaj	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Vir: Statistične informacije št. 11, 2000. SURS

Tabela 25: Delež slovenskih statističnih regijah v gospodarskih dejavnostih

	SLO	OS	OB-KR	GOR	GORI	SAV	DOL	POM	N-KRAŠ	POD	KOR	SPOS	ZAS
Delež v številu prebivalcev	100,0	26,0	5,2	9,8	6,1	12,9	5,3	6,4	2,5	16,1	3,7	3,5	2,4
A. Kmetijstvo, lov, gozdarstvo	100,0	13,5	4,5	6,1	7,2	12,8	8,4	14,3	5,1	16,2	4,2	6,1	1,6
B. Ribišstvo	100,0	23,1	44,6	2,1	2,3	2,1	6,7	0,0	1,9	14,4	2,4	0,3	0,0
C. Rudarstvo	100,0	13,6	4,8	2,0	2,0	43,8	2,8	1,2	1,0	2,8	6,1	3,3	16,7
D. Predelovalne dejavnosti	100,0	26,8	3,2	12,6	6,5	13,8	7,1	5,6	2,5	12,3	4,5	2,7	2,3
E. Oskrba z elektriko, plinom in vodo	100,0	20,6	2,9	6,7	5,6	17,5	3,9	2,9	1,4	12,8	5,3	15,1	5,1
F. Gradbeništvo	100,0	30,6	5,4	7,6	6,5	14,4	6,1	5,1	2,1	14,8	2,6	2,8	1,9
G. Trgovina, popravilo motornih vozil in izdelkov široke porabe	100,0	43,9	6,2	8,0	5,1	10,5	3,2	4,0	1,4	12,4	1,9	2,2	1,2
H. Gostinstvo	100,0	22,9	10,7	11,6	14,0	10,7	4,5	5,5	2,3	11,3	2,5	3,2	0,9
I. Promet, skladiščenje in zveze	100,0	33,0	9,2	11,1	5,6	11,3	4,2	3,6	3,2	12,9	2,3	2,5	1,2
J. Finančno posredništvo	100,0	48,8	5,7	5,0	4,8	8,0	4,7	3,1	1,3	13,4	1,9	2,2	1,2
K. Poslovanje z nepremičninami, najem in poslovne storitve	100,0	42,1	4,3	7,4	4,2	10,5	4,1	3,9	1,6	15,0	2,9	2,3	1,7
L. Javna uprava, obramba, socialno zavarovanje	100,0	46,1	5,6	6,6	4,9	7,8	4,6	4,0	2,7	11,2	2,3	2,9	1,1
M. Izobraževanje	100,0	37,4	4,9	7,8	5,1	10,4	4,4	4,8	2,0	16,1	3,1	2,4	1,7
N. Zdravstvo in socialno varstvo	100,0	31,1	5,3	7,4	5,4	11,7	5,3	6,1	1,3	15,8	2,8	5,9	1,8
O. Druge javne, skupne in storitvene dejavnosti	100,0	42,2	11,4	8,2	8,9	8,8	2,0	2,0	0,7	11,5	1,5	1,4	1,4
Skupaj	100,0	33,5	5,3	9,1	6,0	12,2	5,2	4,9	2,2	13,2	3,2	3,2	2,0

Viri: Statistične informacije št. 11, 2000. SURS

Pečar Janja: Regionalni vidiki razvoja Slovenije s poudarkom na finančnih rezultatih poslovanja gospodarskih družb v letu 1996. UMAR.

III. OBLIKOVANJE SCENARIJEV MOŽNEGA GOSPODARSKEGA RAZVOJA V PROSTORU

1. OBLIKOVANJE SCENARIJEV PRIHODNJEGA GOSPODARSKEGA RAZVOJA SLOVENIJE⁵²

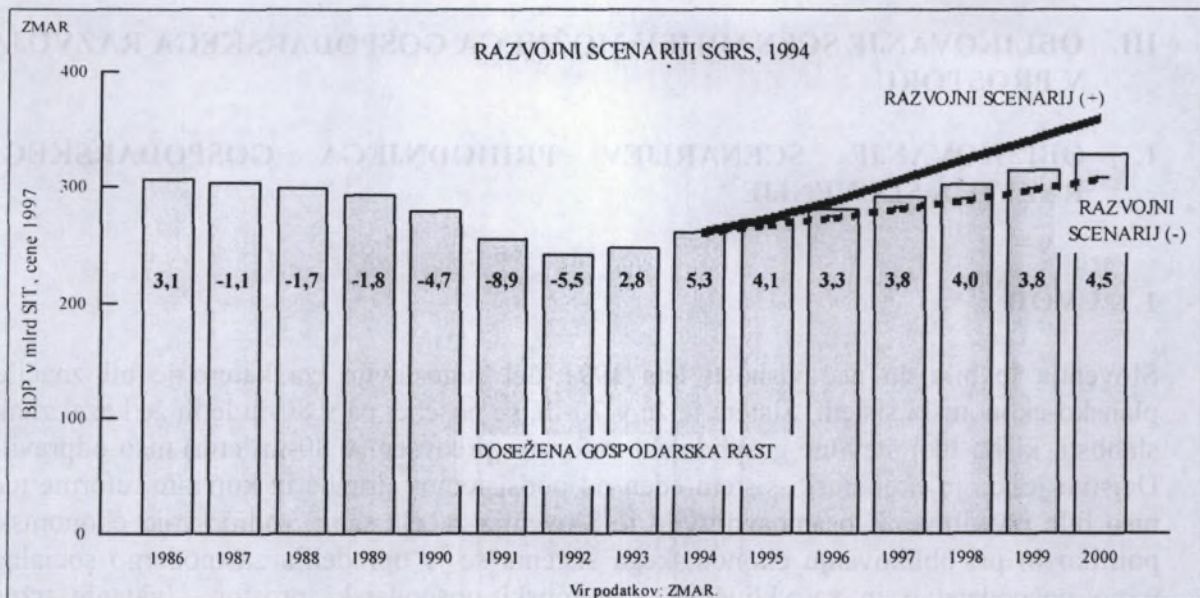
1.1. UVOD

Slovenija je bila do neodvisnosti leta 1991 del Jugoslavije, za katero je bil značilen plansko-ekonomski sistem. Sistem je že v 70-ih, še posebej pa v 80-ih letih že kazal znake slabosti, ki jih tudi številne gospodarske reforme (predvsem v 80-ih letih) niso odpravile. Dejstvo je, da je ekonomski sistem eden od podsistemov družbe in korenite reforme tudi niso bile izvedljive. Z osamosvojitvijo je Slovenija začela sama voditi svojo ekonomsko politiko in pri oblikovanju ekonomskega sistema se je opredelila za moderno socialno-tržno gospodarstvo in za vključitev v evropski gospodarski prostor. Uvajanje tržnih reform je v začetni fazi povzročilo številne negativne učinke (padec BDP, povečanje brezposelnosti, razpad gospodarskih sistemov), vendar pa so se že kmalu pokazale pozitivne posledice makroekonomske stabilizacije in prestrukturiranja gospodarstva (rast BDP, padanje letne stopnje inflacije). Tako je bil potreben strateški premislek o nadaljnjem gospodarskem razvoju in tako je leta 1994 Vlada sprejela Strategijo gospodarskega razvoja Slovenije (SGRS 1), ki jo je v letu 1995 tudi potrdil Državni zbor. Razlog za nastanek SGRS so bila strateška vprašanja prehoda v nov ekonomski sistem, izgradnje institucij lastne države in vodenje lastne ekonomske politike in v okviru SGRS 1 so bila pripravljena 2 razvojna scenarija s časovnim horizontom do leta 2000. S procesom vključevanja v EU so se pojavila nova strateška vprašanja, ki so povezana s vprašanjem polnopravnega članstva Slovenije v EU. Teh ni ustrezno reševala niti SGRS, niti Strategija RS za vključitev v EU, ki je bila pripravljena leta 1997. Zato se je kmalu pokazala potreba po pripravi nove Strategije gospodarskega razvoja Slovenije (SGRS 2) in v njenem okviru tudi priprava razvojnih scenarijev.

1.2. STRATEGIJA GOSPODARSKEGA RAZVOJA SLOVENIJE (SGRS 1)

SGRS 1 je bila pripravljena za obdobje do leta 2000. Vsebovala je 2 razvojna scenarija in sicer Scenarij (+), ki predpostavlja ugodno mednarodno ekonomsko okolje, ki bi vzpodbudno vplivalo na slovensko gospodarstvo in omogočilo hitro vključitev v EU. Predpostavljalo se je tudi uspešno prilagajanje slovenskega ekonomskega sistema in uspešno prestrukturiranje slovenskega gospodarstva. Stopnje rasti po tem scenariju bi bila gospodarska rast med 5 in 6 %. Scenarij (-) pa je predpostavljala neugodno mednarodno ekonomsko okolje, počasne reforme v Vzhodni Evropi ter počasne ekonomske reforme ter počasno prestrukturiranje slovenskega podjetniškega sektorja, kar bi se posledično pokazalo v nižji gospodarski rasti (2-3 %).

⁵² Ta del temelji na Štrmšnik, Tavčar et al.: Strategija gospodarskega razvoja Slovenije - razvojni scenariji. Ljubljana: UMAR, 1999.

Doseženi rezultati v preteklih letih, tekoča gospodarska gibanja in kratkoročne napovedi kažejo, da se sedanji gospodarski razvoj odvija v polju med obema scenarijema SGRS. Medtem ko je bil Scenarij (+) preveč optimističen, predvsem zaradi precenjevanja sposobnosti slovenske ekonomske politike (počasnost reform in odsotnost koordinacije politik) ter zaradi počasnejšega procesa širitve EU kot je bilo predvideno. Dosežena gospodarska rast je v veliki meri posledica ugodnega mednarodnega ekonomskega okolja. Deloma je manjša gospodarska rast tudi posledica premajhne razvojnosti slovenske ekonomske politike, kar je deloma tudi posledica neobveznosti SGRS 1, ki bi jo sicer morali upoštevati sektorski razvojni dokumenti, vendar pa ti praviloma ne upoštevajo postavljenih izhodišč v SGRS 1 in predvsem predstavljajo "dolgoročno" rezervacijo javnofinančnih sredstev. V tem pogledu je ostala SGRS 1 ekonomskopolitično neuporabljen instrument.

1.3. STRATEGIJA GOSPODARSKEGA RAZVOJA 2 – razvojni scenariji

V okviru dela na SGRS 2 je UMAR izdelal nova dolgoročna razvojna scenarija za obdobje nove finančne perspektive EU (2000-2006), ki upošteva učinke vključitve Slovenije v EU leta 2002. Za osnovne makroekonomske kategorije (npr. bruto domači proizvod) so scenariji podaljšajani do leta 2020 s čemer se omogoči navezava na tiste infrastrukturne programe (npr. energetika), ki potrebujejo zelo dolgo plansko obdobje.

Ekspertna presoja čim širšega kroga specialistov za posamezna vprašanja in dosledna uporaba matričnega bilančnega pristopa zato slejkoprej ostajata ključni metodi priprave razvojnih scenarijev, čeprav razlogi, ki so dosedaj oteževali uporabo ekonometrije v dolgoročnem razvojnem načrtovanju postopoma popuščajo, so pa še prisotni. Po drugi strani pa od modelskih izračunov vendarle ne gre preveč pričakovati, saj je pri njihovi sestavi potrebnih vrsta kompromisov in poenostavitev.

Praktični razlogi in dosedanje izkušnje so narekovale pripravo več različic v postopku oblikovanja in kasnejšo uporabo ter podrobno razdelavo le dveh variant, ki smiselno

opredelita polje najbolj verjetnega bodočega razvoja. Tudi se zdi smiselno izogniti se prevelikim ekstremom, ki so sicer vedno možni, a vendarle malo verjetni.

Ciljni razvojni scenarij se običajno oblikuje na temelju predpostavk o gibanju mednarodnega ekonomskega okolja in ocene možnosti domačega prilagajanja. Kot primeren temeljni razločitveni dejavnik med obema razvojnima različicama se v danem času in prostoru kaže hitrost vključitve Slovenije v EU. Ali se bo EU hitro oziroma počasi širila na vzhod je predvsem odvisno od njene lastne sposobnosti prilagajanja novo nastalim razmeram v Evropi ter od ekonomskopolitičnih interesov držav članic. Uresničitev nalog iz Pristopne strategije in Državnega programa za prevzem pravne ureditve Evropske zveze vsekakor je pogoji, ki ga bo potrebno izpolniti v primeru uresničevanja scenarija hitre vključitve.

Za Slovenijo sta odprti obe opciji:

- hitra vključitev v začetku leta 2003, ki je delovna predpostavka pristopnih pogajanj in Nacionalnega programa za prevzem pravnega reda EU do leta 2002 (Scenarij (+)),
- odložena vključitev proti koncu prihodnjega desetletja (Scenarij (-)).

Podrobna razdelava in kvantificiranje obeh različic omogoča oblikovanje dveh razvojnih scenarijev. Razlika med njima bi dala odgovor na vprašanje stroškov in koristi hitre (odložene) vključitve. Pri tem je pomembno poudariti, da sam datum vključitve še ni zadostna vsebinska utemeljitev za razlikovanje med razvojnima različicama. Obratno, različnost strateških opredelitev in ekonomskopolitičnega ravnanja države in drugih ekonomskih subjektov v različnih razvojnih scenarijih podpira takšen ali drugačen datum vključitve Slovenije v EU.

Z vidika gospodarstva in dolgoročnega prostorskega razvoja Slovenije je najbolj interesantna projekcija gospodarske rasti in vprašanje strukture BDP.

Glede ciljne gospodarske rasti je Scenarij hitre vključitve v EU (Scenarij +) dokaj zahteven. 4 do 5-odstotna letna realna rast bruto domačega proizvoda iz predpristopnega obdobja naj bi po vključitvi prešla v 5 do 6-odstotno gospodarsko rast. To bi bilo rezultat pozitivnih ekonomskih učinkov vključitve in pričakovanih velikih finančnih vlaganj v razvoj gospodarske in družbene infrastrukture, podjetništvo, tehnološki razvoj ter človeški dejavnik. V veliki meri bi bila ta vlaganja financirana s sredstvi strukturne pomoči Sloveniji, saj Scenarij (+) predpostavlja, da bo sedanja raven gospodarske razvitosti Slovenije omogočala pridobitev precejšnjih prilivov iz proračuna EU. Koliko bo teh sredstev je v veliki meri odvisno od statusa Slovenije, oziroma delov Slovenije (NUTS 2, NUTS 3 raven) v okviru regionalne politike EU. Zelo verjetno Slovenija ne bo mogla po vključitvi ostalih držav kandidatka za članstvo v EU kot celota biti Cilj 1 (pod 75 % povprečja EU glede na BDP per capita PPP), ki je najugodnejši z vidika pridobivanja sredstev regionalne politike EU. Kljub temu pa bo ta status ohranila v obdobju 2003-2006, ker se le-ta dodeljuje na podlagi podatkov za zadnjih nekaj let. Poleg tega obstaja možnost, da bi Slovenija uspela v pristopnih pogajanjih na NUTS-2 teritorialni razčlenitveni ravni izločiti Ljubljano s širšo okolico kot posebno regijo. V tem primeru bi ves ostali del države, ki je bistveno manj razvit od prestolnice, še lahko ostal v okvirih evropskega Cilja 1. Proti koncu desetletja bi pozitivni kratkoročni učinki vključitve postopoma pojenjali

vendar pa bi še delovali dolgoročni učinki izboljšanih proizvodnih dejavnikov. Tako bi bila gospodarska rast po letu 2010 še vedno 3-4 %.

Razvojni scenarij odložene vključitve proti koncu prvega desetletja (Scenarij -) vodi v bistveno slabše rezultate. Zaradi problemov s konkurenčnostjo bi se tudi v tem primeru sedanje hitro naraščanje kupne moči na prehodu v novo desetletje zaustavilo vendar pa tega Slovenija ne bi uspela izkoristiti za razvojni preboj na višjo tehnološko raven. V čakalnici Evropske zveze bi se ekonomska politika še vedno ukvarjala z institucionalno preobrazbo ekonomskega sistema. Predpristopna strukturna pomoč Evropske zveze bi bila zgolj simbolična in še zdaleč ne bi uspela mobilizirati domačih razvojnih potencialov, kot je to predvideno v primeru uresničevanja Scenarija (+). Tako bi znašala gospodarska rast 3-4 % po letu 2020 pa še manj. Kolikor bi prišlo do odlaganja razširitve Evropske zveze pa bo izpolnjevanje predpristopnih nalog garancija za uresničevanje Scenarija (-), ki je glede gospodarske rasti in izvajanja reform tudi zelo zahteven. Slovenija s tem ne bi izpadla iz igre za članstvo, bi pa bilo le-to odloženo in s tem tudi pričakovane koristi od vključitve v notranji evropski trg in strukturno politiko Evropske zveze. Poleg pravnih in institucionalnih prilagajanj je v pripravah na članstvo treba nameniti pozornost tudi splošni ekonomski politiki. Stabilno makroekonomsko okolje je namreč nujno, če želimo zagotoviti ugodne razmere za uvedbo strukturnih ukrepov. Tudi gospodarstvo deluje učinkoviteje v stabilnem makroekonomskem okolju, saj lahko gospodarski subjekti na osnovi boljše informiranosti sprejemajo dolgoročne ekonomske odločitve. Makroekonomska stabilnost je torej bistvena za doseganje Kopenhagenskih ekonomskih kriterijev za vstop v Evropsko zvezo. Tudi sama ekonomska politika je sestavni del *acquis*, še posebej na področju koordiniranja njenih politik v ekonomski in monetarni uniji (EMU). Tudi na tem področju oba razvojna scenarija predpostavljata "evropsko skladno" ekonomsko politiko, kot je bila zapisana v dokumentu "Skupna ocena prednostnih nalog srednjeročne ekonomske politike", ki sta ga Evropska komisija in Slovenija podpisali v letu 1998.

Osnovni makroekonomski kazalci so prikazani v naslednji tabeli.

Tabela 26: Osnovni makroekonomski kazalci po obeh scenarijih

	realne stopnje rasti v %										
SCENARIJ (+)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
BDP	3,75	4,0	4,5	5,5	6,0	5,5	5,5	5,0	5,0	5,0	4,5
Zaposlenost	0,8	1,0	1,5	1,5	2,0	1,5	1,5	1,0	1,0	1,0	0,5
Stopnja registrirane brezposelnosti	13,4	13,0	12,1	11,2	9,8	8,8	7,6	6,9	6,0	5,2	5,1
Produktivnost	3,0	3,0	3,0	4,0	4,0	4,0	4,0	4,0	4,0	4,0	4,0
Bruto plača na zaposlenega	2,5	2,3	1,8	2,5	2,5	2,5	2,5	2,8	2,8	3	3
Izvoz blaga in storitev	4,5	5,0	7,5	7,7	8,2	8,5	8,7	8,8	8,9	9,0	9,2
- delež v BDP v %	56,3	56,8	58,5	59,7	61,0	62,7	64,7	67,0	69,5	72,1	75,4
Uvoz blaga in storitev	4,9	5,4	7,7	7,9	8,4	8,8	8,9	9,0	9,1	9,2	9,5
- delež v BDP v %	58,5	59,3	61,1	62,4	63,8	65,8	67,9	70,5	73,2	76,1	79,8
Saldo tekočih transakcij s tujino (mio USD)	-190	-242	-302	-358	-424	-511	-597	-707	-836	-983	-1190
Končna potrošnja (zasebna in državna)	3,6	3,6	3,8	5,0	5,6	5,2	5,7	5,6	5,4	5,4	5,4
- delež v BDP v %	76,1	75,8	75,3	75,0	74,7	74,4	74,5	74,9	75,2	75,5	76,2
Investicije v osnovna sredstva	6,6	6,4	7,0	7,0	7,0	7,0	5,7	5,0	5,0	5,0	5,0
- delež v BDP v %	25,6	26,2	26,8	27,2	27,4	27,8	27,9	27,9	27,9	27,9	28,0
SCENARIJ (-)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
BDP	3,75	4,0	3,5	3	3	3	3	3	3,5	3,5	3,5
Zaposlenost	0,8	1,0	0,5	0	0	0	0	0	0,5	0,5	0,5
Stopnja registrirane brezposelnosti	13,4	13,0	13,0	13,4	13,8	14,0	14,2	14,4	14,0	13,7	13,6
Produktivnost	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0
Bruto plača na zaposlenega	2,5	2,3	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0
Izvoz blaga in storitev; delež v BDP v %	56,3	56,8	57,8	59,1	60,6	62,1	63,6	65	66,2	67,5	68,8
Uvoz blaga in storitev; delež v BDP v %	58,5	59,3	60,4	61,5	62,6	63,8	65	66,3	67,2	68,2	69,5
Saldo tekočih transakcij s tujino (mio USD)	-190	-242	-316	-259	-206	-137	-64	-44	25	106	100
Končna potrošnja (zasebna in državna); delež v BDP v %	76,1	75,8	75,6	75,2	74,8	74,3	73,9	73,8	73,6	73,7	73,7
Investicije v osnovna sredstva; delež v BDP v %	25,6	26,2	26,6	26,6	26,6	26,6	26,6	26,7	26,7	26,7	26,7

Vir podatkov: ocene ZMAR.

1.3.1. Struktura BDP

Projekcije proizvodne strukture BDP upoštevajo, da koristi od uvajanja notranjega evropskega trga ne bodo trenutne, niti ne enakomerno razporejene. Pomembni prilagoditveni pritiski na sektorski ravni bodo prisotni že v predpristopnem obdobju. Prilagoditev bo težka predvsem v industrijah s presežno ponudbo dela in presežnimi kapacitetami ter lažja tam, kjer so kapacitete proizvodnje komplementarne z EU (npr. v energetski oskrbi, finančnih storitvah in turizmu). Področja, ki so že izpostavljena mednarodni konkurenci, naj ne bi doživela večjih sprememb. Te gre pričakovati predvsem v sektorjih, ki so sorazmerno bolj zaščiteni (kmetijstvo, prehrabena industrija, bančništvo, zavarovalništvo, gradbeništvo, transport). Prilagoditveno breme podjetij v teh sektorjih bo veliko, kajti, da bi preživela, bodo morala postati mednarodno konkurenčna. Marsikje se bodo t.i. integracijski učinki prepletali z učinki tranzicije v tržni ekonomski sistem in z učinki, ki jih bo gospodarstvu prinesla prilagoditev globalizaciji trgov blaga in storitev, spremenjenim pravilom svetovne trgovine ter pojavu novih in zelo konkurenčnih proizvajalcev v Jugovzhodni Aziji in v Vzhodni Evropi. Negativne posledice prilagajanja naj bi doletele predvsem sektorje (Potočnik, 1997), ki proizvajajo tekstil in tekstilne izdelke, les in lesne izdelke, kmetijstvo in gozdarstvo, proizvodnjo hrane, pijače in tobaka, druge nekovinske mineralne izdelke, stroje in naprave ter izdelke ostale predelovalne industrije, deloma pa tudi rudarstvo, proizvodnjo lesov in, papirja in kartona ter kovin in kovinskih izdelkov. Najugodnejše učinke gre pričakovati v sektorju proizvodnje vozil in plovil, ugodne pa še v sektorjih, ki proizvajajo koks, naftne derivate, izdelke iz gume in plastičnih mas, v gradbeništvu, trgovini, gostinstvu ter pri tržnih storitvah. Projekciji proizvodne strukture v obeh razvojnih scenarijih upoštevata procese globalizacije, integracije evropskih trgov, intenzivnega tehnološkega napredka in prehod v informacijsko družbo. To so svetovni procesi, ki spreminjajo proizvodno strukturo vseh držav, še posebej pa tistih, ki so gospodarsko odprte in dobro integrirane v svetovno gospodarstvo. Scenarij (+) poleg teh splošnih pogojev upošteva tudi spremembo domače ekonomske politike do spodbujanja tehnoloških sprememb in inovativnosti v gospodarstvu. Bolj kot doslej, ko je bila pretežno usmerjena v sanacijo in lajšanje prestrukturiranja slabih podjetij, se od ekonomske politike v bodoče pričakuje aktiven odnos in finančna sredstva za spodbude dobrim in perspektivnim podjetjem. Šele to bo prineslo nadaljnje povečevanje deleža storitvenih dejavnosti v strukturi dodane vrednosti brez, da bi se zaradi tega zniževal obseg industrijskih dejavnosti. Nasprotno, v strukturi BDP naj bi se povečeval predvsem obseg tistih storitev, ki neposredno podpirajo rast proizvodnje industrijskih dejavnosti. Kmetijstvo naj bi v skladu z naravnimi možnostmi pridelave prilagodilo proizvodno strukturo, to je povečalo rastlinsko pridelavo in živinorejo, ki temelji na doma pridelani krmi (govedoreja, drobnica, prašičereja). To bo spodbujala tudi država s prilagajanjem instrumentarija kmetijske politike evropskim rešitvam ter s povečanimi intervencijami v prioritetna področja kmetijstva. Delež industrije (C+D+E) in gradbeništva (F) naj bi se v prihodnje ustalil na okoli tretjine dodane vrednosti. Rast dodane vrednosti v predelovalnih dejavnostih bi spremljala tudi zmerna rast dejavnosti oskrbe z energijo, plinom in vodo. V Scenariju (+) naj bi rasti bruto domačega proizvoda sledilo tudi gradbeništvo, v Scenariju (-) pa naj bi ta panoga rahlo zaostajala za rastjo BDP. Delež državnih oziroma netržnih storitev v bruto domačem proizvodu naj bi se postopno zmanjšal, delež tržnih storitev pa povečal. Poleg turizma, prometa in trgovine ter tržnega dela storitev zdravstva in šolstva naj bi največji razmah doživele finančne storitve, kjer Slovenija še močno zaostaja za razvitimi sosednjimi državami. Delež storitev v dodani vrednosti naj bi že do leta 2010

presegel 64%. Razvojni vzorec v industriji, ki temelji zgolj na širitvi obstoječe proizvodnje, ki jo je mogoče prodati na tujih trgih, ni ustrezen tudi z naravovarstvenega vidika. Nujna je aktivna strategija zniževanja onesnaževalne intenzivnosti (s tehnično prenavo, uporabo ekonomskih instrumentov za racionalnejšo porabo energije in surovin ter z vgrajevanjem čistilnih naprav). K temu lahko odločilno pripomorejo cenovna politika energentov, tehnološka politika ter prilagoditev davčne politike.

Tabela 27: Strukture v dodani vrednosti v %

RAZVOJNI SCENARIJ (+)	2000	2005	2010	2015	2020	2025	2030
A,B KMETIJSTVO, GOZDARSTVO, RIBIŠTVO	4,0	3,5	3,1	2,8	2,6	2,4	2,3
C RUDARSTVO	1,2	0,9	0,7	0,5	0,4	0,3	0,3
D PREDALOVALNE DEJAVNOSTI	28,4	27,2	26,1	25,2	24,5	23,9	23,3
DA Proizvodnja hrane, pijač, tobačnih izdelkov	4,0	3,9	3,9	3,8	3,7	3,6	3,5
DB Proizvodnja tekstilij, usnjenih oblačil, tekstilnih in krznenih izdelkov	2,7	2,3	1,9	1,7	1,5	1,3	1,2
DC Proizvodnja usnja, obutve, usnjenih izdelkov razen oblačil	0,6	0,5	0,4	0,4	0,3	0,3	0,3
DD Obdelava in predelava lesa razen pohištva	1,0	1,0	0,9	0,8	0,8	0,7	0,7
DE Proizvodnja papirja in kartona ter izdelkov založ., tisk.	2,0	1,8	1,6	1,5	1,4	1,3	1,2
DF Proizvodnja koksa, naftnih derivatov, jedrskega goriva	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
DG Proizvodnja kemikalij, kemičnih izdelkov, umetnih vlaken	3,3	3,3	3,2	3,1	3,1	3,0	2,9
DH Proizvodnja izdelkov iz gume in plastičnih mas	1,6	1,7	1,9	2,1	2,2	2,3	2,4
DI Proizvodnja drugih nekovinskih mineralnih izdelkov	1,7	1,5	1,4	1,3	1,3	1,2	1,1
DJ Proizvodnja kovin in kovinskih izdelkov	3,5	3,2	2,8	2,6	2,4	2,2	2,0
DJ-27 Proizvodnja kovin	0,9	0,8	0,7	0,7	0,6	0,6	0,5
DJ-28 Proizv. kovin. izdelkov brez strojev in naprav	2,6	2,3	2,1	1,9	1,8	1,6	1,5
DK Proizvodnja strojev in naprav, D.N.	2,0	1,7	1,5	1,4	1,2	1,1	1,0
DI Proizvodnja električne in optične opreme	3,6	3,9	4,2	4,5	4,7	4,9	5,0
DM Proizvodnja vozil in plovil	0,9	0,9	0,8	0,8	0,8	0,7	0,7
DN Proizvodnja pohištva, druge predelovalne dejavnosti, reciklaža	1,6	1,5	1,4	1,3	1,2	1,2	1,1
E OSKRBA Z ELEKTRIČNO ENERGIJO, PLINOM IN VODO	2,8	2,4	2,1	1,9	1,7	1,6	1,5
F GRADBENIŠTVO	6,2	6,6	6,6	6,6	6,6	6,6	6,6
G TRGOVINA IN POPRAVILA MOTORNIH VOZIL	11,7	12,1	12,6	13,0	13,4	13,8	14,1
H HOTELI IN RESTAVRACIJE, GOSTINSTVO	3,3	3,5	3,7	3,8	4,0	4,1	4,2
I PROMET, SKLADIŠČENJE IN ZVEZE	8,1	8,3	8,3	8,3	8,3	8,3	8,3
DRUGE DEJAVNOSTI (J, K, L, M, N, O minus inputirane bančne storitve)	34,2	35,5	36,8	37,8	38,5	39,0	39,5
1. DODANA VREDNOST (A DO O)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Vir: Ekspertne ocene, Igor Strmšnik, ZMAR

Tabela 28: Strukture v dodani vrednosti v %

RAZVOJNI SCENARIJ (-)	2000	2005	2010	2015	2020	2025	2030
A,B KMETIJSTVO, GOZDARSTVO, RIBIŠTVO	4,0	3,7	3,5	3,2	2,9	2,7	2,6
C RUDARSTVO	1,2	1,0	0,9	0,7	0,6	0,5	0,4
D PREDELOVALNE DEJAVNOSTI	28,4	28,2	27,4	26,5	25,7	25,2	24,6
DA Proizvodnja hrane, pijač, tobaka izdelkov	4,0	4,0	3,9	3,8	3,7	3,6	3,6
DB Proizvodnja tekstilij, usnjenih oblačil, tekstilnih in krznenih izdelkov	2,7	2,6	2,4	2,2	2,0	1,9	1,8
DC Proizvodnja usnja, obutve, usnjenih izdelkov razen oblačil	0,6	0,5	0,5	0,5	0,5	0,4	0,4
DD Obdelava in predelava lesa razen pohištva	1,0	1,0	1,0	0,9	0,9	0,9	0,8
DE Proizvodnja papirja in kartona ter izdelkov založ., tisk.	2,0	1,9	1,8	1,7	1,6	1,6	1,5
DF Proizvodnja koksa, naftnih derivatov, jedrskega goriva	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
DG Proizvodnja kemikalij, kemičnih izdelkov, umetnih vlaken	3,3	3,3	3,2	3,1	3,0	2,9	2,8
DH Proizvodnja izdelkov iz gume in plastičnih mas	1,5	1,6	1,7	1,8	1,8	1,9	1,9
DI Proizvodnja drugih nekovinskih mineralnih izdelkov	1,7	1,6	1,6	1,5	1,4	1,4	1,3
DJ Proizvodnja kovin in kovinskih izdelkov	3,6	3,4	3,2	3,1	2,9	2,8	2,6
DJ-27 Proizvodnja kovin	0,9	0,9	0,8	0,8	0,8	0,7	0,7
DJ-28 Proizv.kovin.izdelkov brez strojev in naprav	2,6	2,5	2,4	2,3	2,1	2,0	1,9
DK Proizvodnja strojev in naprav, D.N.	2,0	1,9	1,8	1,7	1,6	1,5	1,4
DI Proizvodnja električne in optične opreme	3,5	3,7	3,9	4,0	4,1	4,2	4,3
DM Proizvodnja vozil in plovil	0,9	0,9	0,9	0,8	0,8	0,8	0,8
DN Proizvodnja pohištva, druge predelovalne dejavnosti, reciklaža	1,6	1,6	1,5	1,4	1,4	1,3	1,3
E OSKRBA Z ELEKTRIČNO ENERGIJO, PLINOM IN VODO	2,8	2,6	2,4	2,1	1,9	1,8	1,7
F GRADBENIŠTVO	6,2	6,6	6,5	6,4	6,3	6,2	6,1
G TRGOVINA IN POPRAVILA MOTORNH VOZIL	11,7	12,2	12,5	12,9	13,3	13,6	13,9
H HOTELI IN RESTAVRACIJE, GOSTINSTVO	3,3	3,6	3,7	3,8	3,9	4,0	4,1
I PROMET, SKLADIŠČENJE IN ZVEZE	8,1	8,5	8,5	8,5	8,5	8,5	8,5
DRUGE DEJAVNOSTI (J, K, L, M, N, O minus inputirane bančne sto	34,2	33,7	34,7	35,9	36,9	37,5	38,1
1. DODANA VREDNOST (A DO O)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Vir: ekspertne ocene: Igor Strmšnik, ZMAR

2. OBLIKOVANJE SCENARIJEV VPLIVA PRIHODNJEGA GOSPODARSKEGA RAZVOJA SLOVENIJE NA PROSTOR

Oblikovanje scenarijev vpliva prihodnjega gospodarskega razvoja Slovenije na prostor temelji na osnovi razvojnih scenarijev slovenskega gospodarstva v naslednjih 30 letih. Za potrebe SGRS sta bila oblikovana dva alternativna scenarija, ki s seveda temeljita na določenih predpostavkah. Vpliv gospodarstva na dolgoročni prostorski razvoj RS je narejen s pomočjo matrike ("pretvornik"), ki je v našem primeru v obeh scenarijih enaka.

2.1. SCENARIJ HITRE VKLJUČITVE V EU ALI SCENARIJ (+)

Scenarij (+) predvideva hitro gospodarsko rast kot posledico pozitivnih ekonomskih učinkov vključitve v EU in pričakovanih velikih finančnih vlaganj v razvoj gospodarske in družbene infrastrukture, podjetništvo, tehnološki razvoj ter človeški dejavnik.

A, B. Kmetijstvo, lov, gozdarstvo, ribištvo

Scenarij pričakuje znižanje skupnega deleža obeh dejavnosti v celotni strukturi BDP iz 4,0% v letu 2000 na 2,3% BDP v letu 2030. Ribištvo je v Sloveniji neznatnega pomena in zato v celotni strukturi obeh dejavnosti ni pomembno. Kmetijstvo, lov, gozdarstvo imajo velik vpliv na prostor. Predvsem kmetijstvo ima zelo velik vpliv na okolje, na prostor in je tudi problematično z vidika odpadkov. Zmanjševanje deleža kmetijstva v skupnem BDP bo torej imelo pozitiven vpliv na prostor kot celoto, predvsem z vidika intenzivnega kmetijstva. Dejstvo je tudi, da bo kmetijstvo v naslednjih desetletjih še izgubljalo ekonomsko vlogo in pridobilo bolj neekonomsko vlogo (ohranjanje podeželja). Položaj kmetijstva bo v naslednjih letih v veliki meri odvisen od uspešnosti reforme slovenske kmetijske politike in od statusa slovenskega kmetijstva v okviru vključevanja v EU. Verjetno pa bo ob nadaljnjemu manjšanju "čistih" kmetov ostal še delež "popoldanskih kmetov". Okrepile se bodo tudi dopolnilne dejavnosti na kmetijah.

C. Rudarstvo

Rudarstvo bo postalo v prihodnosti za razvoj Slovenije skoraj nepomembno. To je z vidika vpliva na prostor pozitivno, saj rudarstvo negativno vpliva na prostor, ker je z vidika namenske rabe prostora potratno, slabo vpliva na okolje, je snovno zelo intenzivno, zahteva veliko infrastrukture in z vidika KV strukture in RR intenzivnosti nerazvojno. Res je, da je v določenih lokalnih okoljih še vedno pomemben vir delovnih mest (Zasavje, Velenje), ki pa se bodo v primeru Zasavja postopoma ukinjala. Problematična in zelo draga bo sanacija posledic rudarstva.

D. Predelovalne dejavnosti

Predelovalne dejavnosti so zelo heterogena skupina dejavnosti in zato so med dejavnostmi razlike. Delež predelovalnih dejavnosti v BDP naj bi se znižal od 28,4% leta 2000 na 23,3% leta 2030, kar je več kot 5 odstotnih točk, vendar pa je pričakovani delež v BDP še vedno primerljiv z sedanjim deležem predelovalnih dejavnosti v mnogih razvitih državah.

DA Pr. hrane, pijač, tobačnih izd.

Delež gospodarske dejavnosti v BDP se bo zmanjšal, vendar relativno manj kot celotne pred. dejavnosti. Dejavnost ima sorazmerno pomemben vpliv na prostor. Predvsem je tu problematika odpadkov, ki pa niso nevarni odpadki. Dejavnost je ena najuspešnejših v slovenskem gospodarstvu in pomemben vir delovnih mest. Pomembno je tudi, da so živilskopredelovalni obrati pogosto locirani izven večjih mest in zato imajo pomembno vlogo pri razvoju podeželja. Predstavljajo tudi vez med slovenskim kmetijstvom in predelavo kmetijskih proizvodov.

DB Pr. tekstilij; tekstilnih in krznenih izdelkov

Delež dejavnosti v BDP se bo več kot prepolovil. Dejavnost je delovno intenzivna in je v evropskem merilu nekonkurenčna. Zaradi propada tekstilnih podjetij je bilo izgubljenno veliko delovnih mest (predvsem ženskih), mnoga podjetja so bila locirana na podeželju (regionalna politika v 70-ih letih). Dejavnost zaposluje slabo izobraženo delovno silo za

nizko plačo. Z vidika vpliva na prostor pa je vpliv precejšen in opustele hale (velika namenska raba prostora), ki so pogosto na odličnih lokacijah (dolga zgodovina tekstilne industrije) nudijo prostorske možnosti razvoj alternativnih dejavnosti. Določen del tekstilne industrije bo preživel. To bodo podjetja, ki so se uspela prilagoditi svetovnim trendom, tako na področju tehnologije, kakor tudi na področju trženja. Ravno trženje je rak rana slovenske tekstilne industrije, ki je odvisna predvsem od tujih blagovnih znamk. Zelo verjetno se bo število zaposlenih v najuspešnejših slovenskih tekstilnih podjetjih še zniževalo. Uspešnejša slovenska tekstilna podjetja bodo v skladu s svetovnimi trendi prenesla del svoje proizvodnje v tujino in sicer na lokacije s cenejšo delovno silo, medtem ko bodo kreativnejša delovna mesta obdržali v Sloveniji.

DC Pr. usnja, usnjenih izdelkov

Ta dejavnost ima podobno usodo kot slovenska tekstilna industrija. Delež panoge v BDP naj bi se v naslednjih 30-ih letih prepolovil. Dejavnost ima velik vpliv na prostor (predvsem vpliv na okolje – usjarstvo) in je delovno intenzivna dejavnost. Zaposleni so slabo izobraženi, slabo razvita je tudi RR dejavnost. Preživetje panoge je možno le ob usklajenem nastopu glavnih podjetij ob okrepljenem trženju.

DD Obdelava in predelava lesa

Tudi ta dejavnost je delovno intenzivna in je po osamosvojitvi izgubila zelo veliko delovnih mest. Dejavnost ima pomemben vpliv na fizični prostor. Podjetja se postopoma pobirajo in v zadnjih letih začela delovati dolgoročno. Pomembna je za Slovenijo, ker ima Slovenija veliko gozdov in ta delovna mesta so na podeželju, kjer so težave z lokacijami za industrijsko dejavnost manjše.

DE Pr. vlaknin, papirja; založništvo, tiskarstvo

Pričakuje se precejšnji padec pomena dejavnosti v BDP. Dejavnost je pomembna, ker je kvalifikacijsko in kapitalno intenzivna. Zahteva tudi ustrezne pogoje (fizični prostor, snovni tokovi) in ima tako velik vpliv na prostor. Trenutno obstoječe površine v večini primerov zadostujejo nadaljnemu razvoju.

DF Pr. koksa, naftnih derivatov, jedrskega goriva

Scenarij predvideva ukinitev rafinerije v letu 2000. Država trenutno išče strateškega partnerja in položaj je še nejasen. Delovanje rafinerije ima številne vplive na prostor, ki so večinoma negativni, vendar pa po drugi strani pomeni pomemben vir delovnih mest v lokalnem okolju.

DG Pr. kemikalij, kemičnih izdelkov, umetnih vlaken

Čeprav se pričakuje zmanjšanje deleža te dejavnosti v BDP pa relativno manj kot za celotno predelovalno dejavnost. Ta dejavnost ima zelo velik vpliv na prostor, tako negativnega (okolje, odpadki), kakor tudi pozitivnega (kvalifikacijska struktura, RR intenzivnost). Je pa pomemben vir delovnih mest in bo tudi v prihodnosti bo ena od paradnih konjev slovenskega gospodarstva.

DH Pr. izdelkov iz gume in plastičnih mas

To je poleg Proizvodnje električne in optične opreme (DI) edina predelovalna dejavnost, kjer se pričakuje povečanje deleža v BDP. Ta dejavnost ima podobne značilnosti, kot DG, vendar je manj RR in KV intenzivna. Dejavnost povečuje dobičkonosnost iz leta v leto in je v letu 1998 med vsemi predelovalnimi dejavnostmi relativno najbolj povečala število novih delovnih mest.

DI Pr. drugih nekovinskih mineralnih izdelkov

Dejavnost bo relativno bolj izgubila na pomenu kot predelovalne dejavnosti v povprečju. Po letih krize pa je dejavnost predvsem v zadnjih 2 letih popravila svoje poslovanje. Dejavnost ima velik negativni vpliv na prostor, po drugi strani pa je pomemben vir delovnih mest na območjih izven velikih mest.

DJ Pr. kovin in kovinskih izdelkov

Ta dejavnost je še vedno ena od glavnih virov delovnih mest v slovenskem gospodarstvu. Njen delež naj bi se zmanjšal, vendar pa je sama dejavnost v letu 1999 izredno popravila svoje delovanje. Razlog je v propadu največjih "izgubašev", saniranju nekaterih podjetij ter uspešnemu nadaljevanju poslovanja podjetij, ki so že v preteklosti poslovala uspešno. Čeprav ima dejavnost sorazmerno negativen vpliv na prostor, pa predstavlja izredno pomemben del slovenskega gospodarstva. Predvsem podjetja, ki so našla tržne niše in so dobro pozicionirana v mednarodnih mrežah, bodo uspešna tudi v prihodnje.

DK Pr. strojev in naprav

Pomen dejavnosti v BDP se bo v naslednjih 30-ih letih po predvidevanju scenarija prepolovil. Dejavnost je izgubila veliko delovnih mest in posledično so ostale številne lokacije prazne. V letu 1999 pa je dejavnost zabeležila precejšen dobiček, kar lahko pomeni boljšo prihodnost dejavnosti, ki je KV srednje intenzivna in je pomembna zaradi številnih dobaviteljev. Uspešno poslovanje te dejavnosti pozitivno vpliva na poslovanje ostalih dejavnosti.

DL Pr. električne in optične opreme

Po prognozah Scenarija (+) bo ta dejavnost relativno najbolj povečala svoj delež v BDP v primerjavi z ostalimi. Dejavnost je pomembna, ker je sorazmerno RR in KV intenzivna in ni kritična z vidika vpliva na okolje, niti z vidika velike porabe fizičnega prostora. Dejavnost v zadnjih letih izboljšuje poslovni rezultat in tudi povečuje število zaposlenih. To je ena od globalnih dejavnosti, ki ji tudi v prihodnosti napovedujejo uspešno poslovanje.

DM Pr. vozil in plovil

Dejavnost je izgubila veliko delovnih mest in prihodnost dejavnosti je odvisna predvsem od tujih multinacionalk. Dejavnost ima sorazmerno velik vpliv na prostor (predvsem na

fizični prostor). Je srednje KV intenzivna, vendar ima veliko dobaviteljev, kar je pomembno za ostale dejavnosti. To je zelo pomembno za slovensko gospodarstvo, saj veliko slovenskih podjetij dela za avtomobilsko industrijo.

DN Pr. pohištva, druge pred.dejavnosti, reciklaža

Pomen te heterogene dejavnosti se bo še zmanjševal. Dejavnost ima vpliv predvsem na fizični prostor.

E. Oskrba z elektriko, plinom in vodo

Pomen dejavnosti se bo po predvidevanjih prepolovil. To je v veliki meri vezano na liberalizacijo trga električne energije v EU. Dejavnost ima velik vpliv na prostor (okolje, fizični prostor, snovni tokovi) in zmanjševanje te dejavnosti, uporaba čistejših virov ter racionalna raba energije bodo pripomogle k izboljšanju stanja v prostoru (problematika termoelektren, toplaren). Na področju energetske politike ima pomembno vlogo država.

F. Gradbeništvo

Gradbeništvo naj bi povečalo sedanji delež BDP. To je v veliki meri povezano z gospodarsko rastjo, ki se kaže tudi v intenzivni investicijski dejavnosti. Gradbeništvo ima pomemben vpliv na prostor, vendar pa je pomemben vir delovnih mest in pomemben kupec ostalih gospodarskih dejavnosti.

G. Trgovina, popravilo motornih vozil in izdelkov široke porabe

Ta dejavnost je največji vir delovnih mest. Pričakuje se nadaljne večanje deleža te dejavnosti v BDP. Dejavnost je velika porabnica fizičnega prostora, vendar pa se pričakuje umiritev trendov v bližnji prihodnosti, saj smo trenutno v Sloveniji in ostalih tranzicijskih državah v tisti fazi razvoja dejavnosti, ki je v razvitih državah potekala v prejšnjih desetletjih.

H. Gostinstvo

Gostinstvo je bilo zelo prizadeto zaradi osamosvojitve. Zaradi predpostavljene gospodarske rasti (višji življenjski standard), vključitve v EU, vzpostavitev stabilnosti na Balkanu in boljše organiziranosti se pričakuje izboljšanje poslovanja in rast deleža v BDP v naslednjih 30 letih. To bo povzročilo tudi dvig KV strukture zaposlenih. Gostinstvo je pomembno, ker je velik kupec ostalih dejavnosti.

I. Promet, skladiščenje in zveze

Dejavnost bo pridobila na pomenu v naslednjih 30-ih letih. To je po eni strani rezultat gospodarske rasti (okrepljeni transportni tokovi, velik pomen logistike), po drugi strani pa rezultat informacijske revolucije (telekomunikacije). Dejavnost ima velik vpliv na prostor in sicer tako na okolje (promet), fizični prostor (promet, skladiščenje, zveze), kakor tudi na razvojnost (visoka KV struktura zaposlenih).

J-K. Ostale tržne in netržne storitve

Delež teh dejavnosti se bo v celoti povečal. Skupno tem dejavnostim je, da so KV intenzivne in da rastejo tudi v razvitem svetu. Dejavnosti nimajo negativnega vpliva na prostor in so skoncentrirane v mestih, kar bo ostal trend tudi v prihodnosti. Te dejavnosti so pomembne, ker so KV intenzivne in so zato pomembne za konkurenčnost države v prihodnosti.

2.2. SCENARIJ ODLOŽENE VKLJUČITVE V EU ALI SCENARIJ (-)

Razvojni scenarij odložene vključitve proti koncu prvega desetletja Scenarij (-) vodi v bistveno slabše rezultate kot Scenarij (+). Slovenija ne bi uspela izkoristiti za razvojni preboj na višjo tehnološko raven in ekonomska politika bi se še vedno ukvarjala z institucionalno preobrazbo ekonomskega sistema. Predpristopna strukturna pomoč EU bi bila zgolj simbolična in še zdaleč ne bi uspela mobilizirati domačih razvojnih potencialov.

Pri primerjavi obeh scenarijev uporabljamo relativne deleže, kar pa še ne pomeni, da določena dejavnost (npr. Pr. tekstilij; tekstilnih in krznenih izdelkov) v primeru Scenarija (-) na boljšem, kot v Scenariju (+). Ta dejavnost bo imela dejavnost podoben padec, vendar pa bo BDP v primeru Scenarija (-) nižji kot v primeru Scenarija (+) in bo zato relativni delež dejavnosti v BDP večji.

A, B. Kmetijstvo, lov, gozdarstvo, ribištvo

Scenarij pričakuje znižanje skupnega deleža obeh dejavnosti v celotni strukturi BDP iz 4,0% v letu 2000 na 2,6% BDP v letu 2030. Ribištvo v celotni strukturi obeh dejavnosti ni pomembno. Predvsem kmetijstvo, ki ima zelo velik vpliv na okolje, na prostor in je tudi problematično z vidika odpadkov, bi relativno manj zmanjšalo svoj delež v BDP. To po eni strani pomeni počasnejše prilagajanje slovenskega kmetijstva, po drugi strani pa tudi manj izrazito preobrazbo slovenskega gospodarstva, ki bi s svojo rastjo in višjo dodano vrednostjo tudi statistično zmanjšalo delež kemijstva, lova in gozdarstva v BDP.

C. Rudarstvo

Tudi po tem scenariju bo rudarstvo v prihodnosti za razvoj Slovenije skoraj nepomembno, kar pomeni zmanjšanje negativnih vplivov na prostor, kot posledice rudarjenja.

D. Predelovalne dejavnosti

Predelovalne dejavnosti so zelo heterogena skupina dejavnosti in zato so med dejavnostmi razlike. Delež predelovalnih dejavnosti v BDP naj bi se znižal od 28,4% leta 2000 na 24,6% leta 2030, kar je manjši relativni padec kot v primeru Scenarija (+).

DA Pr. hrane, pijač, tobačnih izd.

Delež gospodarske dejavnosti v BDP se bo zmanjšal, vendar relativno manj kot celotne pred. dejavnosti. Dejavnost ima sorazmerno pomemben vpliv na prostor in delež dejavnosti v BDP je v primeru obeh scenarijev podoben.

DB Pr. tekstilij; tekstilnih in krznenih izdelkov

Scenarij (-) predvideva precej manjši padec deleža dejavnosti v BDP (iz 2,7 na 1,8%) kot Scenarij (+). Razlog je v manjšem BDP in tudi v obsežnejšem nadaljevanju te aktivnosti tudi v manj konkurenčnih podjetjih, kar bo pogojeno tudi s pomanjkanjem alternativnih zaposlitev (neizobražena ženska delovna sila na periferiji). Konkurenčnejša podjetja bodo sicer zmanjševala delovna mesta v Sloveniji, vendar bodo poslovala tudi v prihodnje.

DC Pr. usnja, usnjenih izdelkov

Podobno kot za slovensko tekstilno industrijo, se bo delež panoge v BDP zmanjšal, vendar pa je med scenarijema manjša razlika kot pri Pr. tekstilij; tekstilnih in krznenih izdelkov.

DD Obdelava in predelava lesa

Dejavnost ima pomemben vpliv na fizični prostor in Scenarij (-) predvideva, da bo delež dejavnosti v BDP leta 2030 0,8%, kar je nekaj več kot po Scenariju (+), ki predvideva 0,7%.

DE Pr. vlaknin, papirja; založništvo, tiskarstvo

Scenarij (-) predvideva manjši padec pomena dejavnosti v BDP kot Scenarij (+). Dejavnost je kvalifikacijsko in kapitalno intenzivna in ima velik vpliv na fizični prostor ter je snovno intenzivna.

DF Pr. koksa, naftnih derivatov, jedrskega goriva

Tudi Scenarij (-) predvideva ukinitve rafinerije v letu 2000. S tem se bo odstranil pomemben faktor vpliva na prostor v Pomurju, ki pa po drugi strani nudi delovna mesta tudi kvalificiranim delavcem.

DG Pr. kemikalij, kemičnih izdelkov, umetnih vlaken

Pričakuje se zmanjšanje deleža dejavnosti v BDP vendar relativno več kot v Scenariju (+).

DH Pr. izdelkov iz gume in plastičnih mas

Podobno kot Scenarij (+) tudi Scenarij (-) predvideva povečanje deleža dejavnosti v BDP, vendar v manjšem obsegu.

DI Pr. drugih nekovinskih mineralnih izdelkov

Dejavnost bo tudi po Scenariju (-) relativno izgubila na pomenu, vendar pa bo ohranila višji relativni delež v BDP kot po Scenariju (-). Ker ima dejavnost ima velik negativni vpliv na prostor bo to v veliki meri ohranilo sedanje stanje.

DJ Pr. kovin in kovinskih izdelkov

Ta dejavnost bo tudi po Scenariju (-) ostala ena od glavnih virov delovnih mest v slovenski predelovalnih dejavnostih. Njen delež naj bi se zmanjšal, vendar pa manj kot v Scenariju (+). To pomeni ohranjanje pretežnega negativnega vpliva na prostor.

DK Pr. strojev in naprav

Pomen dejavnosti v BDP se bo tudi po tem scenariju zmanjšal. Dejavnost je KV srednje intenzivna in je pomembna zaradi številnih dobaviteljev. Dejavnost je heterogena in nekatera podjetja so zelo uspešna in tudi imajo bolj pozitivne kot negativne vplive na prostor.

DL Pr. električne in optične opreme

Po prognozah Scenarija (-) bo ta dejavnost povečala svoj delež v BDP v primerjavi z ostalimi. Dejavnost je pomembna, ker je sorazmerno RR in KV intenzivna in ni kritična z vidika vpliva na okolje, niti z vidika velike porabe fizičnega prostora in zato pomeni manjše povečanje v primerjavi s Scenarijem (+) precejšno izgubo blaginje.

DM Pr. vozil in plovil

Dejavnost ima sorazmerno velik vpliv na prostor (predvsem na fizični prostor) in pozitivno vpliva na kvalifikacijsko strukturo zaposlenih. Bo pa celo imela v okviru Scenarija (-) večji delež v BDP kot po Scenariju (+).

DN Pr. pohištva, druge pred.dejavnosti, reciklaža

Pomen te heterogene dejavnosti se bo zmanjševal, vendar manj kot pri Scenariju (+).

E. Oskrba z elektriko, plinom in vodo

Pomen dejavnosti se bo po predvidevanjih precej zmanjšal. Dejavnost ima velik vpliv na prostor (okolje, fizični prostor, snovni tokovi) in zmanjševanje te dejavnosti bo ob uporabi čistejših virov ter ob racionalni rabi energije pripomogle k izboljšanju stanja v prostoru.

F. Gradbeništvo

Gradbeništvo naj bi po Scenariju (-) skoraj sedanji delež v BDP. To je povezano s stabilno gospodarsko rastjo in s precejšnjimi infrastrukturnimi posegi.

G. Trgovina, popravilo motornih vozil in izdelkov široke porabe

Ta dejavnost je največji vir delovnih mest in tudi po tem scenariju se pričakuje nadaljne večanje deleža te dejavnosti v BDP, kar bo imelo vpliv predvsem na fizični prostor.

H. Gostinstvo

Tudi Scenarij (-) pričakuje izboljšanje poslovanja in rast deleža v BDP v naslednjih 30 letih, kar z vidika vpliva na prostor bo imelo predvsem pozitivne posledice.

I. Promet, skladiščenje in zveze

Dejavnost bo pridobila na pomenu v naslednjih 30-ih letih in sicer relativno celo bolj kot po Scenariju (+). To bo imelo sicer določene negativne vplive na prostor, ki pa jih je možno s pametno politiko države v precejšni meri nevtralizirati.

J-K. Ostale tržne in netržne storitve

Delež teh dejavnosti se bo v celoti povečal. To bo tudi po Scenariju (-) imelo pozitivne vplive na prostor, saj te dejavnosti imajo pozitivne socioekonomske učinke ob zmerni rabi fizičnega prostora in ob sorazmerno majhnih vplivih na okolje.

3. VREDNOTENJE POSAMEZNIH SCENARIJEV

Ko govorimo o vrednotenju posameznih scenarijev se seveda postavljajo naslednja vprašanja:

- kriteriji vrednotenja,
- kakšen je realni vpliv na doseganje izbranega scenarija.

Vrednotenje se izvaja na osnovi kriterijev. Da pa lahko ocenimo trenutni in dolgoročni vpliv pa potrebujemo indikatorji, ki pa so kvalitativni ali kvantitativni. V sodobni literaturi spremljanja (monitoring) in vrednotenja (evalvacija) se poudarja pomen kvantitativnih indikatorjev.

Dejstvo je, da je že sama matrika neke vrste vrednotenja, saj je definirana na osnovi vplivov na okolico. Ker sistem vplivov na okolico v Sloveniji ni razdelan, so bili ti definirani s strani raziskovalne skupine. Čeprav je rezultat ekspertna ocena, ta temelji, če je le možno, na kvantificiranem podatku. Ker ti niso dostopni, ali pa so pomanjkljivi je kvantitativna osnova sorazmerno slaba. Težava je tudi v tem, da so znotraj določene gospodarske dejavnosti velike razlike, velike so tudi znotraj posamezne panoge ali celo podpanoge, saj so razlike med podjetji zelo velike.

4. IZBOR NAJPRIMERNEJŠE VARIANTE Z UTEMELJITVIJO

S tem ko sta definirana 2 razvojna scenarija se možnost izbire zelo strni. Dejstvo je, da je definiranje vmesne variante že zaradi odsotnosti podatkovnih osnov zelo težko, saj je to

osnova celotnega sistema ocenjevanja bodoče gospodarske dejavnosti na prostor. Pri izboru najustrežnejše variante se torej vprašamo naslednja vprašanja:

- Kakšna je realna možnost, da se uresničijo predpostavke iz obeh scenarijev?
- Kakšna je sprejemljivost vplivov na prostor posameznih scenarijev?
- Ali lahko država s svojo prostorsko politiko lahko bistveno vpliva na uresničevanje obeh scenarijev?

Razvojna scenarija sta oblikovana na temelju predpostavk o gibanju mednarodnega ekonomskega okolja in ocene možnosti domačega prilagajanja. Kot temeljni razločitveni dejavnik med obema razvojnima različicama je bila izbrana hitrost vključitve Slovenije v EU. To je aktualen in najširše razpoznaven rizični dejavnik, ki lahko bistveno vpliva na obnašanje gospodarskih subjektov ter na takšno ali drugačno ravnanje ekonomske politike. Datum vključitve je za ta namen primeren tudi zato, ker nanj domača ekonomska politika dejansko nima neposrednega vpliva. Ali se bo EU hitro oziroma počasi širila na vzhod je predvsem odvisno od njene lastne sposobnosti prilagajanja novo nastalim razmeram v Evropi ter od ekonomskopolitičnih interesov držav članic. Uresničitev nalog iz Pristopne strategije in Državnega programa za prevzem pravne ureditve Evropske unije je pogoj, ki ga bo potrebno izpolniti v primeru uresničevanja scenarija hitre vključitve, ne more pa biti osnovni razločitveni dejavnik različnih scenarijev.

4.1. ŠIRITEV EU

Vprašanje širitve EU je povezano z dvema sklopoma:

- Pripravljenosti EU na širitev,
- Pripravljenost kandidatov na širitev.

4.1.1. Pripravljenost EU na širitev

Pripravljenost EU na širitev je še vedno pomembna tema, saj je to predpogoj kakršnekoli širitve. Dejstvo je, da je EU številna vprašanja glede bodočega razvoja rešila v AGENDI 2000, ki obsega perspektive nadaljnjega razvoja EU, vprašanje širitve EU in posledic širitve ter okvirno finančno perspektivo po letu 2000. Petnajstletica pa ni uspela narediti institucionalne reforme EU. Nameravala jo je izvesti že v okviru medvladne konference, ki se je končala leta 1997 s sprejetjem amsterdamske pogodbe, vendar so ostala vsa sporna vprašanja razmerja moči med državami članicami v skupnih ustanovah nerešena. V delovanju ustanov EU so se v zadnjih letih pojavile napetosti, ki bi se s širitvijo samo še poglobile; ministrskemu svetu so očitali neučinkovitost, počasnost pri sprejemanju odločitev, pomanjkanje koordinacije in preveliko število sestankov v različnih sestavah. Evropska komisija je doživela veliko krizo, zaradi katere je morala odstopiti vsa komisarska ekipa. Evropski parlament je pogosto v nasprotju z drugimi ustanovami, ker se čuti odrinjenega od odločanja in nima dovolj vpliva na javno mnenje, čeprav je edina neposredno izvoljena ustanova EU. Vse to zahteva novo institucionalno ravnotežje, ki bo Uniji vrnilo kredibilnost in trdnost, brez katere se ne more nadalje širiti.

Voditelji držav članic so se na vrhunskem sestanku junija 1999 v Kölnu odločili za enkratno reformo, ki naj bi se končala konec leta 2000, ker bi lahko prihodnja širitev Unije povečala na več kot dvajset držav. Reforma ne predvideva spremembe vloge ali polnomočij ustanov, ampak samo spremembo njihovega delovanja, tako da bodo kos

svojim nalogam v razširjeni EU. Voditelji so v Kölnu opredelili tri glavne naloge medvladne konference, predvideli pa so tudi možnost drugih sprememb pogodbe EU:

- razširitev odločanja s kvalificirano večino v ministrskem svetu,
- spremembo sestave komisije,
- novo razdelitev glasov med državami članicami.

Soglasno sprejemanje odločitev v ministrskem svetu, ki bi štel do trideset zelo različnih držav bi bilo skoraj nemogoče. Potreba po zmanjšanju pravice do veta in razširitvi odločanja s kvalificirano večino je zato velika. Soglasje naj bi ostalo omejeno na redke izjeme na najbolj občutljivejših področjih, denimo varnostnem, pravosodnem in davčnem. Hkrati z vzpostavitvijo pravila o večinskem odločanju pa naj bi razširili tudi postopek soodločanja, v katerem si države članice in Evropski parlament delijo moč sprejemanja zakonodaje. S tem bi evropski zakonodajni postopek približali državljanom in povečali njegovo odprtost.

Drugo pomembno vprašanje je razmerje moči držav članic v svetu Unije. Svet, ki ga sestavljajo vlade držav članic, ima glavno vlogo pri sprejemanju odločitev v EU. Medtem ko je razdelitev glasov med šest ustanovnih članic Unije zagotavljala, da je pomenila kvalificirana večina 67 odstotkov prebivalcev tedanje skupnosti, se je ta delež ob širitvi na sedanjo 15-člansko skupnost zmanjšal na samo 58 odstotkov. Če bi ob nadaljnji širitvi EU delili glasove med države članice po sedanjem ključu, bi ob širitvi na 27 članic kvalificirana večina pomenila samo še 50 odstotkov prebivalstva Unije, kar ne zagotavlja demokratičnosti odločanja. Cilj pri novi razporeditvi glasov je zagotoviti, da bo kvalificirana večina glasov pomenila približno 70 odstotkov prebivalstva EU. Sedanje nesorazmerje izhaja iz dejstva, da imajo velike države članice sorazmerno malo glasov v primerjavi z majhnimi članicami, kar želijo s tokratno reformo odpraviti in število glasov uskladiti s številom prebivalcev. Luksemburg ima denimo s samo 400.000 prebivalci dva glasova, Britanija z 59 milijoni prebivalcev pa deset glasov.

Reforma bo zajela tudi komisijo. Odločiti se bodo morali, ali naj ima v prihodnje vsaka država članica svojega komisarja. Zdaj ima pet velikih držav po dva komisarja, preostalih deset pa po enega, vendar je 20-članska komisija že prevelika, da bi imel vsak komisar dovolj resnih zadolžitev. Velike države naj bi se odpovedale drugemu komisarju, pogajanja o tem, ali naj ima vsaka država, tudi najmanjša, svojega komisarja, pa bodo zelo trda.

Širitvi bo treba prilagoditi tudi druge ustanove: Računsko sodišče, Sodišče pravice, Odbor regij in Evropski parlament. Slednji se na osnovi obstoječih pogodb ne sme povečati na več kot 700 članov (zdaj jih ima 626), zato bo treba prerazporediti število poslancev iz držav članic. Poenotiti bodo morali tudi način izvolitve poslancev v Evropski parlament, ki je zdaj v vsaki državi drugačen.

Eno bolj spornih vprašanj, ki ga odpirajo države Beneluksa, je načelo tesnejšega sodelovanja, ki bi državam članicam EU omogočilo, da tesneje sodelujejo na področjih, kjer v Uniji kot celoti ni soglasja. To bi ustvarilo več jeder v skupnosti, kar se že dogaja, na primer na področju skupne valute ali mejnega nadzora. Načelo prožnosti bi formaliziralo t.i. Evropo dveh hitrosti, v kateri bi se nekatere države lahko hitreje povezovale.

Po predvidenem urniku naj bi se Evropska unija o institucionalni reformi dokončno odločila do konca letošnjega leta, nato pa bi jo morali sprejeti v vseh petnajstih državah članicah, kar naj bi trajalo še dve leti. Pogodbo o reformi bi tako ratificirali ob koncu leta 2002, Unija pa bi bila pripravljena na sprejem novih kandidatk v začetku leta 2003.

K temeljiti institucionalni reformi so pozvali tudi "trije modreci" Richard von Weizsäcker (bivši predsednik Nemčije), Jean-Luc Dehaene (bivši belgijski predsednik vlade) in David Simon (bivši angleški minister). Ti so v svojem poročilu Evropski komisiji, ki je bilo predstavljeno 18.10.1999 poudarili, da je potrebno temeljito reformo opraviti v letu 2000, saj so ustanove EU ostale skoraj v prvotni obliki, ko je EGS imela le šest članic⁵³. Zato je reforma potrebna tako zaradi sedanjih kakor tudi zaradi bodočih članic in pogajanja o reformi bi se morala začeti že na začetku leta 2000.

Tako so zunanji ministri petnajsterice na sestanku v Bruslju februarja leta 2000 formalno odprli medvladno konferenco, ki naj bi do konca tega leta pripeljala do odločitev o spremembi institucionalnega ustroja Unije in s tem omogočila začetek širitve na vzhodnoevropske države po letu 2002.

V realnosti pa se pogledi članic na reformo EU vse bolj razlikujejo, kar bi lahko spremenilo predvideni časovnik in dejstvo je, da so stališča držav članic do institucionalne reforme EU veliko manj ambiciozni od "treh modrecev" in tudi od Evropske komisije. Ta je na zadnji januarski seji v Bruslju sprejela svoja priporočila za medvladno konferenco, na kateri se bo petnajst držav članic EU predvidoma do konca tega leta dogovorilo o reformi unijinih ustanov. Komisija se zavzema za čimbolj daljnosežno reformo sestava ustanov EU in procesa odločanja, ki naj bi unijo naredil bolj učinkovito. Tako poglobljeno reformo terja namen unije, da med svoje članice sprejme veliko držav kandidatk, reformo pa je treba izvesti še pred širitvijo, poudarja komisija. Unija se zdaj pripravlja na največjo širitev v svoji zgodovini, saj se bo petnajsterica po 14. februarju hkrati pogajala kar z 12 državami kandidatkami, status kandidatke pa ima od decembrskega helsinškega vrha dalje tudi Turčija.

Načrti držav članic glede institucionalne reforme EU so veliko manj ambiciozni od komisijinih. Države članice želijo razrešiti predvsem tri osnovna vprašanja, ki so ostala odprta še od pogajanj o sedanji amsterdamski pogodbi EU. To so velikost in organiziranost komisije, razširitev glasovanja s kvalificirano večino in nova prerazporeditev glasov, ki bo bolj v prid velikim državam članicam. Niso pa povsem odrekli možnosti za reševanje drugih vprašanj.

Naklonjenost širitvi EU je Evropska komisija je poudarila tudi v petletnem strateškem načrtu, ki ga je 9.2.2000 v Bruslju sprejela v katerem je opredelila svoje glavne naloge in cilje do konca tega petletnega mandata in ima štiri poglavja: vzpostavitev nove oblike vladanja v Evropi, okrepitev glasov Evrope v svetu, pospeševanje novega gospodarskega in družbenega programa ter izboljšanje kakovosti življenja.

⁵³ Richard von Weizsäcker, Jean-Luc Dehaene, David Simon: The Institutional Implications of Enlargement: Report to the European Commission. Brussels, 18.10.1999. str. 3.

Zaradi nedokončane institucionalne reforme EU, danes še ni možno določiti širitve, temveč le datum konca pogajanj, saj je ratifikacija pogodbe o notranji reformi EU uvrščena pred konec širitvenih pogajanj.

4.1.2. Pripravljenost kandidatk na širitev

Pripravljenost kandidatk za širitev je drugi predpogoj za članstvo v EU. Posamezna država iz Srednje in Vzhodne Evrope lahko postane članica, če je sposobna prevzeti obveznosti članstva in bo izpolnjevala gospodarske in politične pogoje. Ti so znani kot kopenhagenski kriteriji, ki zahtevajo naslednje⁵⁴:

- da je kandidatka dosegla stabilnost institucij, ki zagotavljajo demokracijo, pravno državo, zaščito človekovih pravic in spoštovanje ter zaščito narodnostnih manjšin,
- obstoj delujoče tržne ekonomije in sposobnost soočanja s konkurenčnim pritiskom in tržnimi silami znotraj EU,
- sposobnost prevzema obveznosti, ki izhajajo iz članstva, vključno s prizadevanji za doseganje ciljev politične, ekonomske in monetarne unije.

Evropska komisija je leta 1995 izdala Belo knjigo. Ta določa zakonodajo, ki jo morajo kandidatke prenesti v svojo lastno zakonodajo (*acquis communautaire*) ter potrebo po uresničevanju "štirih svobod". To so: prost pretok blaga, oseb, storitev in kapitala. 16. julija 1997 je Evropska komisija predstavila mnenje o državah kandidatkah za vstop v EU (AGENDA 2000). 31. marca 1998 so se pogajanja z prvimi šestimi kandidatkami tudi uradno začela (Slovenija, Madžarska, Poljska, Češka, Ciper, Estonija). Pogajanja pomenijo medsebojno razjasnjevanje, približevanje in sprejemanje pogajalskih izhodišč. Potekajo na podlagi pravnega reda Evropskih skupnosti in pogajalskih izhodišč države kandidatke. V pogajanjih se obe strani dogovorita o načinu prevzemanja *acquis communautaire* - celote zakonov in pravil, političnih usmeritev, praks in obveznosti, ki so jih države članice EU sprejele na temelju ustanovitvenih pogodb, predvsem Rimske, Maastrichtske in Amsterdamske.

Pogajalska izhodišča vsake države kandidatke morajo biti sprejeta soglasno v vseh državah članicah in so temelj za oblikovanje Pogodbe o pristopu, ki ima status mednarodne pogodbe. Pogodba o pristopu bo vsebovala rezultate pogajanj glede prilagoditev sporazumom Evropske unije z drugimi državami, prilagoditev pravnemu redu Evropskih skupnosti, prehodnih obdobj, izjem, tehničnih prilagoditev ter drugih ukrepov.

Soglasje k pristopu nove članice morata dati Svet in Evropski parlament. Pogodbo o pristopu morajo potrditi in podpisati vse države članice in država kandidatka.

Slovenija je v strateških razvojnih dokumentih in na najvišji politični ravni izrazila svojo pripravljenost in cilj postati polnopravna članica Evropske unije. Kot nakazujejo najpomembnejši razvojni dokumenti (Strategija gospodarskega razvoja, Strategija ekonomskih odnosov s tujino, Strategija povečevanja konkurenčne sposobnosti slovenske industrije), je optimalni dolgoročni razvoj slovenskega gospodarstva neločljivo povezan s polnopravnim članstvom Slovenije v EU.

⁵⁴ Strategija Republike Slovenije za vključitev v Evropsko unijo: Ekonomski in socialni del. Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. 1998, str. 17.

Od razglasitve samostojnosti je Vlada Republike Slovenije v svoji zunanji politiki dosledno poudarjala, da je vključitev v Unijo njena prednostna naloga. Leto pozneje, to je leta 1992, je zaprosila za sklenitev evropskega sporazuma in za podporo pri prestrukturiranju in konsolidaciji slovenskega gospodarstva. Ko je leta 1993 začel veljati sporazum o sodelovanju z Evropsko unijo, je slovenska vlada zaprosila za začetek pogajanj o sklenitvi evropskega sporazuma. Sporazum je bil podpisan 10. junija 1996 (začel veljati v letu 1999), ko je Vlada RS tudi formalno zaprosila za članstvo v Uniji. Meseca maja 1997 je Slovenija sprejela izhodišča strategije pristopa k Uniji, v katerih je potrdila željo postati njena polnopravna članica. Slovenija in Unija sta 11. novembra 1996 podpisali začasni sporazum o trgovini, ki velja od 1. januarja 1997. Z njim je začel veljati trgovinski del sporazuma o pridružitvi, ki določa območje proste trgovine med Slovenijo in petnajsterico. Ker je bilo mnenje Evropske komisije o Sloveniji ugodno, je bila decembra 1997 uvrščena v prvi krog držav za začetek pogajanj, ki so se 31. marca 1998 tudi uradno začela. V letu 1999 so bila opravljeni pregledi zakonodaje (31 poglavij) in konec pogajanj se predvideva v letu 2001. Za vstop v Evropsko unijo bomo prebivalci Slovenije odločali na referendumu. Po uspešnem referendumu, podpisu in ratifikaciji Pogodbe o pristopu bo Slovenija postala polnopravna članica Evropske unije.

Slovenija je trenutno že zaključila nekaj poglavij, vendar jo čaka še precej dela. Medtem ko so bile v letnem poročilu o napredku držav kandidatki, ki ga je v letu 1998 pripravila Evropska komisija Slovenija bila slabo ocenjena, pa je v letnem poročilu za leto 1999 ocena veliko boljša, predvsem zaradi pospešenega prilagajanja slovenske zakonodaje EU zakonodaji. Težave so še vedno pri funkcioniranju javne uprave ter pri neizpeljani reformi slovenskega sodstva, pri državnih pomočeh, zavarovalnicah in še na nekaterih področjih.

Širjenje bo zelo verjetno v paketu, saj morajo širitev EU odobriti članice, kakor tudi kandidatke. Če je potrebno, bo razpisan referendum in že zaradi operativnih razlogov ni pričakovati posamično včlanjevanje v prvem krogu širitve.

4.1.3. Pripravljenost slovenskega gospodarstva na članstvo v EU

Pripravljenost se razlikuje od gospodarske dejavnosti. Deloma je že povzeto v Analizi gospodarskih dejavnosti po SDK klasifikaciji. Potrebno pa je razlikovati med dvema povezanima procesoma. To sta globalizacija in širitev EU. Dejstvo je, da je interes EU predvsem gospodarski in to je tudi razlog začetka združevanja v letu 1957. EU je član triade (ZDA (NAFTA), Japonska, EU), ki skupaj tvorijo daleč najmočnejše gospodarske velesile v svetu. Zaradi zagotovitve trgov in produkcijskih virov in s tem okrepitve konkurenčnosti EU v svetovnem merilu (v zadnjih 30-ih letih EU zaostaja za ZDA in tudi na Japonsko na področjih ključnih tehnologij, predvsem na področju informacijske tehnologije) in predvsem zaradi tega se EU širi na Vzhod, vendar ob predpogoju, da nove članice ne bodo preveč spremenile veljavnega sistema v EU (veliko zahtev za članstvo v EU). Konkurenčni pritisk na slovenska podjetja je tako posledica globalizacije in manj posledica približevanju k EU, saj je tudi EU zavezana upoštevati svetovna pravila dogovorjena v okviru GATT-a (Splošni sporazum o carinah in trgovini) ter v okviru Svetovne trgovinske organizacije (WTO), ki je naslednica GATT-a. Predvsem to velja za področje predelovalne industrije in tudi storitev, medtem ko so vprašanja na področju

kmetijstva še vedno odprta (propad pogajanj v Seattlu). Zaradi tega je tudi evropsko kmetijstvo še vedno zelo zaščiteno, saj so cene kmetijskih pridelkov v EU močno nad svetovnimi cenami.

Posledično bo tudi vpliv na slovensko gospodarstvo različen. Za kmetijstvo velja, da je nekonkurenčno že v evropskih razmerah, kar pomeni, da je še toliko bolj nekonkurenčno v svetovnih razmerah. Tudi primerjava z ostalimi pridruženimi državami kaže, da je Slovenija v posebnem položaju (predvsem v primerjavi z Madžarsko, Poljsko in Češko), da tudi vstop pod sedanjimi pogoji ne bi vplival na dvig cen kmetijskih pridelkov, saj so te pri nas zelo visoke.

Za predelovalno industrijo velja, da je bila deležna šokov že ob koncu 80-ih in na začetku 90-ih let. Po osamosvojitvi smo v Sloveniji zelo hitro sprostili menjavo s proizvodi predelovalne industrije (hitro nižanje carin ob odsotnosti izgrajenega instrumentarija necarinske zaščite). To je zahtevalo hitro prilagoditev naše predelovalne industrije (novi trgi, novi proizvodi in storitve, organizacijske spremembe, znižanje stroškov,...). Za boljša slovenska podjetja lahko rečemo, da so na svetovnem povprečju, najboljša slovenska podjetja pa so na svetovni ravni in hitro uvajajo sodobne metode in standarde (ISO in druge standarde kakovosti, reinženiring) so pa zaradi relativne majhnosti in specializiranosti zelo občutljiva na dogajanja na svetovnem trgu in na tehnološke spremembe. Z vidika vključevanja v EU⁵⁵ je za slovenska predelovalna podjetja pomembno, da bodo poznala zakonodajo in standarde, ki so v veljavi v EU in jo tudi upoštevala. Tu bo tudi izredno pomembna vloga države.

Za področje E-Oskrba z elektriko, plinom, paro in toplo vodo ter Zbiranje, čiščenje in distribucija vode velja, da Slovenija postopoma že liberalizira svoj trg in da bodo težave pri prilagajanju slovenskega elektro gospodarstva.

Za gradbeništvo velja, da je trenutno v razcvetu in da bo z vključevanjem v EU pridobilo, saj so trenutno težave z pridobivanjem delovnih dovoljenj na najpomembnejših trgih (Avstrija, Nemčija).

Za storitve velja, da bo vključevanje v EU močno vplivalo. To velja predvsem za finančne storitve (banke, zavarovalnice, ostali finančni posredniki), kakor tudi na nekatere ostale storitve (npr. trgovina), ki uživajo lokacijske prednosti, ki pa se bodo ob odpravi carine lahko zelo zmanjšale. Dejstvo je, da potreba po prestrukturiranju našega storitvenega sektorja ni le posledica vključevanja v EU, temveč tudi posledica globalizacije (koncentracija na področju finančnih storitev).

Dejstvo je, da je za konkurenčnost v prvi meri odgovorno podjetje samo. Po mnenju gospodarstvenikov pa bo tudi v prihodnosti slovenska država imela pomembno vlogo pri spodbujanju dviga konkurenčne ravni slovenskega gospodarstva. V obdobju globalizacije bo potrebno bojazen pred prodorom tujega kapitala zamenjati z osmišljeno razvojno politiko, ki bo pomagala slovenskim podjetjem dvigniti njihovo konkurenčno sposobnost, ki jih bo podpirala pri sklepanju strateških povezav z tujimi partnerji, ki bo omogočala čim

⁵⁵ Pripravljeno na osnovi strokovnega posveta "Priprave gospodarstva na vključevanje v Evropsko unijo" Ljubljana, 28.1.2000 ter Povzetka stališč, zaključkov in predlogov, ki jih je na osnovi posveta pripravil ITEO, kot organizator posveta.

enakovrednejše vključevanje v tuje poslovne sisteme. Potrebno bo tudi dvigniti priliv tujih naložb v Slovenijo.

4.1.4. Kakšna je sprejemljivost vplivov na prostor posameznih scenarijev

Leto 2003 kot ciljni datum polnopravnega članstva Slovenije je še vedno možen, vendar pa po potrebnem soglasju o institucionalni reformi EU ter še nadaljni napredek držav kandidatk (najtežja poglavja *acquis communautaire* še niso zaključena). Zelo verjetno je članstvo v EU v letih po letu 2003, vendar pa ne smemo podcenjevati odločenosti EU, da določen projekt izpelje. EU je na primeru enotne evropske valute pokazala, da je ob zadostnem interesu članic možno izpeljati tudi najtežje projekte, saj tudi ZDA in Japonska ter ostali poslovni svet ni verjel, da bo EU zmožna izpeljati v skladu z vnaprej določenimi datumi. Z vidika pripravljenosti Slovenije za članstvo v EU so pomanjkljivosti tako na področju zakonodaje ter gospodarstva, vendar pa so težave največje na področju javne uprave (pomanjkanje institucij, pomanjkanje usposobljenih kadrov, rigidnost, strankarstvo, kratkoročno delovanje). Kljub že doseženemu napredku pri nekaterih reformah in pri vzpostavitvi institucij, pa bo potrebno doseči učinkovito delovanje institucij ter upoštevanje prevzete zakonodaje. To ne bo lahko, vendar pa je Scenarij (+) mnogo bolj realen kot scenarij (-) in zato predstavlja ustrezno podlago za predlog vizije gospodarskega razvoja Slovenije, v delu, ki se nanaša na prostorski razvoj (vpliv gospodarskega razvoja na prostor).

4.1.5. Ali lahko država s svojo prostorsko politiko bistveno vpliva na uresničevanje obeh scenarijev?

Slovenija danes in v prihodnosti, kakor tudi slovenske regije v prihodnosti bodo izpostavljeni mednarodni konkurenci. To velja za predelovalno industrijo in nekatere storitve že danes, medtem ko bodo kmetijstvo, storitve, gradbeništvo in oskrba z električno energijo in plinom pa v bližnji prihodnosti. To zahteva konkurenčno obnašanje slovenskih podjetij, samostojnih podjetnikov in kmetov, slovenske javne uprave (država, občina), večine javnih podjetij in zavodov, celotnega slovenskega prebivalstva. Čeprav so Slovenci tradicionalno zelo navezani na svoj dom in zemljo, pa je mlada generacija veliko bolj globalna in zato tudi veliko bolj mobilna. Ljudje, predvsem mladi, danes pokažejo svoj odnos do stanja v državi predvsem "z nogami", kar pomeni, da poiščejo teritorij, ki nudi boljše ekonomske in socialne pogoje, podobno velja tudi za podjetja, ki danes hitro spreminjajo svojo dejavnost, predvsem pa lokacijo svoje dejavnosti. Zato je cilj Slovenije uporabiti lastne vire in jih dopolniti z kakovostnimi zunanji viri (tuje investicije, tuji strokovnjaki, tuji delavci) in se razviti v smeri moderne družbe z mednarodno konkurenčnim gospodarstvom, z relativno ohranjenim okoljem in z ohranjeno naravno in kulturno dediščino. To pa zahteva aktivno in usklajeno delovanje in sodelovanje vseh razvojnih dejavnikov v državi, ki morajo biti fleksibilni in inovativni. Le to bo omogočilo uresničevanje scenarijev gospodarskega razvoja Slovenije, saj tudi Scenarij (-) predpostavlja, da bo v okviru vključevanja v EU Slovenija izvajala sprejet program prilagajanja zakonodaje in institucij v predvidenih rokih in da bo vodila "evropsko skladno" ekonomsko politiko.

Država lahko s svojo prostorsko politiko vpliva na uresničitev obeh scenarijev. Potrebno je reformirati celotni sistem urejanja prostora, ki mora postati bolj učinkovit, kar zahteva

večjo preglednost, fleksibilnost, hitrost sprejemanja odločitev. Z vidika gospodarske dejavnosti je pomembno predvsem naslednje:

1. zagotoviti ustrezne potencialne lokacije, in sicer:
 - a. gospodarskih con ob prometnih koridorjih, predvsem v bližini večjih mest, ob vstopu v državo in na območjih velikega vpliva sosednjih mest. Namenjene so predvsem predelovalni industriji in privabljanju tujih investicij,
 - b. manjše gospodarske cone v bližini ali v urbanih naseljih,
 - c. zadostni obseg zemljišč za gospodarsko dejavnost.
2. poenostaviti postopek pridobivanja dovoljenj,
3. skrajšati čas pridobivanja dovoljenj,
4. urediti zemljiško knjigo,
5. urediti trg nepremičnin.

To pa zahteva zelo tesno povezavo med Zakonom o urejanju prostora, Prostorskim planom RS in občinskih planov. Zelo koristna bi bila uvedba regionalnih prostorskih planov.

5. PREDLOG VIZIJE GOSPODARSKEGA RAZVOJA SLOVENIJE, V DELU, KI SE NANAŠA NA PROSTORSKI RAZVOJ (VPLIV GOSPODARSKEGA RAZVOJA NA PROSTOR)

Gospodarska dejavnost ima močan vpliv na prostor. Za gospodarsko dejavnost so značilne sektorske spremembe in tudi teritorialne spremembe. Zelo pomemben vpliv na gospodarsko dejavnost je imela industrijska revolucija, saj industrializacija ni le odpiranje industrijskih obratov, temveč tudi sprememba v celotni industrijski strukturi dežele. Proces industrializacije ne vsebuje le spreminjanja strukture proizvodnje, temveč tudi spreminjanje družbe v vseh okvirih (tehnološke, socialne, kulturne in institucionalne spremembe). Tehnična inovacija, ki je označila začetek industrijske revolucije, je bil parni stroj Jamesa Watta iz leta 1782. Za industrijski razvoj je značilno, da ni nastajal kot svetovni proces, temveč je nastajal znotraj držav in se je nato širil kot svetovni proces. Po 2. svetovni vojni je postal industrijski razvoj splošna značilnost gospodarskega razvoja v celem svetu. Tudi v Sloveniji smo pravo industrializacijo imeli šele po 2. svetovni vojni, saj so bili pred 2. svetovno vojno razviti kmetijstvo ("preživetveni način kmetovanja"), deloma gozdarstvo in rudarstvo ter proizvodnja v okviru tekstilne, prehranske in železarske industrije. Jugoslavija in s tem Slovenija je prevzela socialistični tip industrializacije, ki temelji na državni lastnini in koncepciji razvoja ključnih panog težke industrije⁵⁶. Zanje so značilni visoki kapitalni koeficienti in izredno dolga razdobja graditve objektov. Centralizacija in usmerjanje sredstev v te panoge povzročajo zaostajanje drugih industrijskih panog in drugih dejavnosti, prenašanje sredstev iz ostalih dejavnosti in zadrževanje relativno nizke življenjske ravni. Ob upadanju pomena kmetijske dejavnosti so bile predvsem storitve, v primerjavi z gospodarstvi razvitih držav, manj razvite. Nizek delež storitev je tudi posledica organiziranosti socialističnih podjetij, ki so poleg osnovne proizvodne dejavnosti vsebovala tudi cel niz storitvenih dejavnosti (prehrana, varovanje, transport,...).

⁵⁶ Mencinger Jože: *Ekonomika Jugoslavije*. 1. del. Ljubljana: Pravna fakulteta Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani, 1984. 209 str.

V Sloveniji smo po 2.svetovni vojni zgradili kompleksno sestavo industrije, ki je bila močno naravnana na pokrivanje domačih potreb in jo imenujemo uvozno-nadomestna proizvodnja. Uvozno-nadomestna proizvodnja pomeni proizvodnjo končnih industrijskih izdelkov z namenom zadovoljitve velikega domačega povpraševanja po teh izdelkih. Te izdelke bi bilo drugače potrebno uvažati, kar pa bi povzročilo plačilno-bilančne težave. Hiter razvoj proizvodnje blaga za široko porabo pa ni imel podlage v lastni proizvodnji reprodukcijskega materiala in opreme, zato je bilo potrebno reprodukcijski material in opremo uvoziti. Za razvoj in porast industrijske proizvodnje v Sloveniji po 2. svetovni vojni in vse do konca 70-ih let je značilno, da sta ga spodbujala domače povpraševanje in uvoz kapitala. Sleherni porast industrijske proizvodnje je bil spodbujen s poprejšnim uvozom in z naraščanjem industrijske proizvodnje in uvoza, nismo pa povečevali izvoza, temveč domače povpraševanje in zadolževanje v tujini. Domači proizvajalci končnih industrijskih izdelkov so bili zaščiteni pred tujo konkurenco z visoko stopnjo carinske zaščite in s količinskimi omejitvami. Taka zaščita je domačim proizvajalcem omogočala prodajo na domačem trgu, čeprav so bili manj produktivni, imeli višje stroške, višje cene in večinoma tudi manj kvalitetne proizvode. Izvoz je bil premajhen ter cenovno in kakovstno nekonkurenčen. K nizkemu izvozu je prispeval tudi tečaj dinarja, ki je bil vse povojno obdobje precenjen, kar je spodbujalo uvoz in zaviralo izvoz.

Takšna gospodarska struktura, kjer proizvodnje končnih izdelkov ne podpira domač tehnološki razvoj in zanjo ni potrebnih domačih surovin in izdelkov, je močno odvisen od položaja na svetovnem trgu (gibanje cen nafte in surovin) in od pripravljenosti razvitih držav, da dolgoročno kreditirajo uvoz tehnologije, kratkoročno pa uvoz repromateriala⁵⁷. Druga naftna kriza leta 1979 in dolžniška kriza v letih 1981 in 1982 sta povzročili gospodarski zastoj in s tem upočasnitev rasti po letu 1981 in nato upadanje industrijske proizvodnje po letu 1986.

Bruto domači proizvod Slovenije je začel realno upadati že v drugi polovici osemdesetih let in s tem naznanjal gospodarsko in politično krizo v nekdanji Jugoslaviji. Hitrost upadanja se je od leta 1988 dalje pospešeno povečevala, do največjih realnih padcev (za 8,9% v letu 1991 in 5,5% v letu 1992) pa je prišlo takoj po osamosvojitvi. Prišlo je do vrste pretresov: neposredne in posredne gospodarske škode zaradi agresije jugoslovanske vojske na Slovenijo, zapiranja trgov v državah nekdanje Jugoslavije in Vzhodne Evrope, vojna na Hrvaškem, ki je bila naš najpomembnejši trgovinski partner, prekinjene prometne in druge infrastrukturne povezave z jugom, gospodarska blokada ZR Jugoslavije, zaplembe premoženja slovenskih podjetij v Srbiji in nenazadnje neselektivni ukrepi Evropske unije in Organizacije združenih narodov, ki so veljali tudi za slovenski izvoz. Kljub globoki depresiji pa je Slovenija med tistimi državami na prehodu, ki so obdobje krize relativno hitro prešle. Bruto domači proizvod je že v letu 1993 ponovno začel naraščati in s tem naznanil obdobje intenzivnega proizvodnega prestrukturiranja in nadomeščanja izgubljenih trgov z novimi. 5,4-odstotna gospodarska rast v letu 1994 je odraz ponovnega povečevanja izrabe obstoječih kapacitet in ugodnega mednarodnega ekonomskega okolja. V naslednjih štirih letih je rast bruto domačega proizvoda znašala okoli 4% povprečno letno. S tem je Slovenija uspešno uresničevala cilj razvojnega dohitevanja najbolj razvitih evropskih držav. V letu 1998 je bila ponovno dosežena raven BDP iz leta 1987, ko je gospodarska rast začela upadati. Zaradi gospodarskega in političnega kolapsa bivše Jugoslavije je

⁵⁷ Damijan Jože: Predivanje dohodka, da bi dinozavri preživeli. Gospodarski vestnik, Ljubljana, 42 (1993), 34, str. 10-13.

Slovenija do leta 1993 izgubila okoli 20% gospodarske moči in je le-to kasneje, v obdobju transformacijskega okrevanja, postopoma nadoknadila. V tem času so bile izvedene številne strukturne spremembe v gospodarstvu, dosežena osnovna makroekonomska stabilizacija in uveljavljene osnovne prvine tržnega sistema. Slovenija je v letu 1997 je dosegla 68% povprečnega bruto domačega proizvoda na prebivalca po kupni moči v Evropski zvezi, v letu 1995 je ta odstotek znašal 65%. S 13.000 EURO (14.000 USD) BDP na prebivalca po kupni moči je najbolj razvita med kandidatkami za vstop v Evropsko zvezo in se je po gospodarski razvitosti povsem približala najmanj razvitima članicama Evropske zveze Grčiji in Portugalski.

Prehajanje v tržno in nacionalno gospodarstvo po letu 1990 je sprožilo globoke strukturne spremembe, ki jih označuje prehod iz družbene k zasebni lastnini, premik k storitveni ekonomiji, od velikih k majhnim podjetjem, preusmeritev od trga nekdanje Jugoslavije na trge cenovno in kvalitetno zahtevnejših razvitih držav ter prehod iz ekonomije ponudbe v ekonomijo povpraševanja. Posamezne dele gospodarstva je kriza različno prizadela. Najbolj jo je občutila industrija medtem, ko je v povprečju storitveni sektor prešel dno krize že v letu 1992. Podatki o proizvodni strukturi BDP kažejo velike premike v gospodarski strukturi. Delež kmetijstva v dodani vrednosti se je znižal z okoli 6% v začetku osemdesetih let na 4,5% v letu 1998. Delež predelovalne dejavnosti, ki je sredi osemdesetih let znašal še preko 42% se je znižal na vsega 27,3% v letu 1998 pri čemer večina tega znižanja odpade na zadnja leta bivše Jugoslavije. Podobno usodo je doživelo gradbeništvo. Njegov delež se je s preko 9% dodane vrednosti znižal na le nekaj več kot 4% ob osamosvojitvi Slovenije. V obdobju transformacijskega okrevanja se je delež gradbeništva okrepil na sedanjih 5,5% in v letih 1998 in 1999 ter tudi v začetku leta 2000 je gradbeništvo v konjunkturi. Tem strukturnim premikom ustrezno se je povečal delež storitev (z okoli 44 % v osemdesetih letih na preko 60% v letu 1998). Deloma gre tako velik porast na področju storitev pripisati hitri rasti neproizvodnih storitev, povezanih z oblikovanjem nove države, deloma pa tudi institucionalnim spremembam. Velika industrijska podjetja so se drobila na manjše dele in ob tem čistila vzporednih storitvenih dejavnosti, iz katerih so se oblikovala samostojna storitvena podjetja (outsourcing).

Danes lahko rečemo, da se je večina gospodarstva prestrukturirala ali pa je propadla. Obstoje še del predelovalnih podjetij, ki so v lasti slovenske razvojne družbe, ki se še niso prestrukturirala. Več težav je pričakovati v kmetijstvu, v oskrbi z električno energijo in v storitvenih dejavnostih, predvsem v finančnem sektorju.

Dinamika sektorske transformacije slovenskega gospodarstva je razvidna tudi iz naslednjih tabel.

Tabela 29: Število zaposlenih po dejavnostih, 1980-1998 (v 000)

SKD dejavnost	1980	1990	1998	1980 - 1990	1990 - 1998
A+B Kmetijstvo, lov gozdarstvo, ribištvo	89,7	75,1	45,8	- 14,6	- 29,3
C Rudarstvo	13,3	11,2	10,1	- 2,1	- 1,1
D Predelovalna industrija	363,3	372,6	250,7	9,3	- 121,9
E Električna, plin, voda	11,0	12,7	14,1	1,7	1,4
F Gradbeništvo	82,4	59,4	56,8	- 23,0	- 2,6
G Trgovina, popravila	91,1	102,4	109,5	11,3	7,1
H Gostinstvo	26,3	28,2	36,5	1,9	8,3
I Promet, skladiščenje, zveze	58,1	61,9	52,3	3,8	- 9,6
J Finančno posredništvo	15,1	17,2	18,7	2,1	1,5
K Nepremičnine, najem, posl. storitve	18,8	29,1	49,2	10,3	20,1
L Javna uprava, obramba, soc. zav.	25,2	25,8	46,3	0,6	20,5
M Izobraževanje	42,9	47,9	51,7	5,0	3,8
N Zdravstvo, socialno skrbstvo	34,8	44,8	45,7	10,0	0,9
O Druge javne, skupne in os. storitve	27,5	29,7	31,0	2,2	1,3
SKUPAJ	918,0	899,5	818,3	- 18,5	- 81,2

Vir: Stare Metka: Sodobne tendence v odnosih med storitveno in industrijsko proizvodnjo v svetu in v Sloveniji. Delovni zvezek št. 11. Ljubljana: UMR, 1999. 58 str.

Tabela 30: Bruto domači proizvod, tekoče cene

Struktura v dodani vrednosti v %	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
A,B Kmetijstvo, gozdarstvo, lov, ribištvo	6,0	6,4	6,9	7,2	6,3	5,5	5,2	4,4	4,5	4,9
C Rudarstvo	1,6	1,7	1,7	1,6	1,9	1,7	1,2	1,7	1,4	0,9
D Predelovalne dejavnosti	39,3	39,9	39,5	39,4	40,1	42,1	42,3	40,2	42,4	40,3
E Oskrba z elektr. energijo, plinom, vodo	2,3	2,8	3,0	3,7	3,3	3,1	2,8	2,6	2,9	2,4
F Gradbeništvo	9,1	9,1	7,9	6,5	6,1	6,3	7,0	7,1	6,2	4,9
G Trgovina in popravila motornih vozil	9,4	8,3	8,9	8,4	9,4	8,8	8,7	9,7	9,1	7,6
H Hoteli in restavracije, gostinstvo	2,3	2,0	2,2	2,1	2,0	2,1	2,0	2,1	2,0	2,1
I Promet, skladiščenje, zveze	9,0	8,8	8,8	9,2	9,4	9,4	9,0	9,3	9,1	7,8
Druge dejavnosti (J, K, L, M, N, O minus pripisane bančne storitve)	21,1	21,0	20,5	21,9	21,5	21,1	21,6	22,9	22,5	29,1
DODANA VREDNOST A...O	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Struktura v dodani vrednosti v %	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
A,B Kmetijstvo, gozdarstvo, lov, ribištvo	5,6	5,8	5,9	5,2	4,6	4,6	4,5	4,3	4,5	4,4
C Rudarstvo	1,1	1,5	2,0	1,2	1,5	1,4	1,4	1,4	1,3	1,2
D Predelovalne dejavnosti	33,6	35,1	32,4	30,1	30,7	29,0	28,4	28,2	27,3	27,2
E Oskrba z elektr. energijo, plinom, vodo	2,9	4,2	2,3	2,8	3,2	3,0	3,0	2,9	3,4	3,2
F Gradbeništvo	4,9	4,2	4,3	4,8	4,8	5,1	5,7	5,7	5,5	5,5
G Trgovina in popravila motornih vozil	11,7	10,0	10,7	11,3	12,0	12,3	11,8	11,8	11,4	11,4
H Hoteli in restavracije, gostinstvo	2,3	2,0	2,5	3,0	3,1	3,0	3,2	3,1	2,9	2,8
I Promet, skladiščenje, zveze	8,8	8,1	7,5	7,9	7,7	7,9	7,8	8,2	8,4	8,6
Druge dejavnosti (J, K, L, M, N, O minus pripisane bančne storitve)	29,2	29,0	32,4	33,8	32,4	33,6	34,2	34,4	35,3	35,6
DODANA VREDNOST A...O	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Vir: Strmšnik Igor, Tavčar Branka et. al.: Strategija gospodarskega razvoja Slovenije-razvojni scenariji. UMAR, 1999.

Tabela 31: Dinamika preobrazbe slovenske predelovalne industrije v zadnji fazi tranzicije (1994-1998)

Panoga	Prodaja 1994=100	Zaposlenost 1994=100	Cene 1994=100	Izvoz 1994=100	Izvoz %
D. Predelovalna industrija	144,9	81,4	153,8	159,1	51,3
DA. Hrana, pijača, tobačni izdelki	139,2	82,3	193,5	159,0	14,1
DB. Tekstilije, tekstilni izdelki	144,6	72,5	144,0	167,4	62,4
DC. Usnje, usnjeni izdelki	73,0	60,5	143,8	62,5	64,9
DD. Obdelava in predelava lesa	104,0	69,4	140,2	101,6	53,5
DE. Papir, založništvo, tiskarstvo	128,6	84,6	138,2	116,8	31,4
DG. Kemikalije, kemični izdelki	164,7	103,4	154,8	189,6	62,2
DH. Izdelki iz gume, plastičnih mas	149,7	82,9	118,5	129,1	54,1
DI. Dr. nekovin., mineralni izdelki	148,0	80,9	148,8	163,8	40,3
DJ. Kovine in kovinski izdelki	155,8	87,7	156,9	177,7	54,1
DK. Stroji in naprave	121,4	72,4	127,4	124,7	65,5
DL. Električna, optična oprema	158,1	92,1	118,7	176,5	58,6
DM. Vozila in plovila	192,8	92,3	137,4	221,0	70,9
DN. Pohištvo, drugo	147,4	83,6	130,2	142,1	49,7

Vir: Jože P. Damjan: Je tuji kapital pomemben. GV št. 20, 2000, str. 20-23.

V preteklosti je imela posamezna gospodarska dejavnost relativno močnejši vpliv na prostor, vendar pa je bil sam obseg gospodarske dejavnosti manjši.

Vpliva bodočega vpliva gospodarske dejavnosti na prostor ni mogoče oceniti brez poznavanja preteklega razvoja in sedanjega stanja in zato tudi vizije ni mogoče postaviti brez ustreznih podlag.

Napoved nadaljnega razvoja gospodarskih dejavnosti je za tako majhno državo kot je Slovenija izredno težavna. Ker je v posameznih gospodarskih dejavnostih sorazmerno malo nosilnih podjetij in ker so tudi najboljša slovenska podjetja zelo ranljiva (večinoma so specializirani sledilci največjih svetovnih podjetij, kar povzroča izredno občutljivost na razmere na trgu in na področju tehnologije). Ob današnjem znanju lahko z precejšno verjetnostjo rečemo, da se bo pomen kmetijstva še zmanjševal (kmetijstvo bo pridobilo druge vloge), rudarstvo bo počasi usahnilo, predelovalna industrija bo še vedno pomemben del slovenskega gospodarstva (verjetno bo to tudi v prihodnosti najpomembnejši del slovenskega gospodarstva), kjer se bo še zmanjšal delež delovno intenzivnih panog. Povečal se bo delež panog, ki temeljijo na znanju in je za njih značilna višja dodana vrednost na zaposlenega. K temu bodo prispevala predvsem obstoječa podjetja, ki so sorazmerno dobro vključena v mednarodno delitev dela. Pričakovani povečan dotok neposrednih tujih investicij bo k temu še dodatno prispeval. Na področju oskrbe z elektriko, plinom in vodo bo zaradi deregulacije trga prišlo do zmanjšanja deleža te dejavnosti v BDP. Delež gradbeništva se ne bo bistveno spremenil, veliko pa je odvisno od prihodnje investicijske dejavnosti v Sloveniji ter o

sposobnosti slovenskih gradbincev pridobiti delo na tujih trgih, kjer v zadnjih letih, razen izjem, niso aktivni. Za tržne storitve velja, da bo v kratkem prišlo do prestrukturiranja (združevalni procesi, nadaljni prihod tujih podjetij), medtem ko za netržne storitve velja, da se bo verjetno njihov delež tudi ne bo bistveno spremenil.

Vizija je naslednja:

Prostor in prostorska politika bosta podpirala razvoj mednarodno konkurenčnega gospodarstva, ki bo okolju prijazno in bo nudilo kakovostna delovna mesta zaposlenim in s tem visok življenjski standard prebivalcem Slovenije z vzpostavljanjem prostorskih pogojev za gospodarske dejavnosti. Gospodarska dejavnost se bo prednostno razvijala na lokacijah, ki nudijo najboljše infrastrukturne pogoje. Ti so predvsem ob glavnih transportnih koridorjih, povezanih v telekomunikacijska omrežja. Nove gospodarske lokacije morajo biti prednostno izven bivanjskih območij. Gospodarske dejavnosti se bodo razvijale na celotnem ozemlju Slovenije, predvsem v regionalnih središčih, saj je policentrični razvoj gospodarstva eden od prioritet gospodarskega razvoja v Sloveniji.

Faktorji, ki bodo najbolj vplivali na nadaljni prostorski razvoj Slovenije:

- slovenska vključitev v EU in širitev EU,
- aktivnejša vloga regij v razvoju Slovenije.

Pri tem je potrebno oba trenda gledati v globalnem ekonomskem, političnem, demografskem, okoljskem okvirju, ki ga zaznamujejo naslednji trendi:

- globalizacija,
- ekonomska in politična integracija,
- hiter tehnološki razvoj,
- povečevanje razlik med bogatimi in manj bogatimi državami,
- staranje prebivalstva v razvitih državah,
- pospešeno onesnaževanje in uničevanje naravne in kulturne dediščine, kljub podpisanim mednarodnim sporazumom in aktivnem delovanju nevladnih organizacij.

Slovenija, slovenske regije in slovenska podjetja bodo del enotnega evropskega trga in tudi kasneje del evropske monetarne unije. To bo hudo konkurenčno okolje, saj bo EU v stalnem tekmovanju z ostalima članicama triade (ZDA in Japonska). Zaostanek Evrope je največji na področju inovacij. Tehnološke, organizacijske in družbene inovacije so eden osnovnih vzvodov gospodarske rasti in ustvarjanja delovnih mest in Evropa glede inovativnosti zelo zaostaja za ostalimi razvitimi državami, predvsem za Japonsko in ZDA. Tako predstavlja EU 46 % celotnega trga informacijske tehnologije in sama proizvede le 15 % vseh proizvodov informacijske tehnologije. Produktne inovacije v EU predstavljajo manj kot 50 % vseh RR izdatkov, medtem ko je ta delež na Japonskem in v ZDA več kot 60 %. Tudi primankljaj v visokotehnološkem in storitvenem delu tekočega dela plačilne bilance EU se je v zadnjih desetih letih povečal za 10-krat. Vse to zahteva intenzivnejši RR v EU, kjer bi se morali izdatki za RR v BDP-ju povečati od 1,9 % na 2,5 %, istočasno pa je potrebno spodbuditi učinkovitejšo difuzijo inovacij in novih tehnologij, predvsem z izboljšanim sodelovanjem malih, srednjih in velikih podjetij. Japonska in ZDA, kljub temu da ne povečujeta celotnih javnih izdatkov, povečujeta investicije v raziskovanje⁵⁸. Zato EU spodbuja inovativnost in sicer preko okvirnih programov in preko strateških dokumentov, kot je First Action Plan for Innovation in Europe. V EU se tudi način poslovanja in financiranja podjetij, predvsem

⁵⁸ Damjan Kavaš: Primerjava slovenskega nacionalnega inovacijskega sistema z inovacijskimi sistemi v izbranih državah EU. Magistrsko delo. EF Ljubljana, 1998.

visokotehnoloških) približuje ameriškemu vzorcu, za katerega je značilno, da so podjetja fleksibilna, mobilna, globalna in da se v veliki meri financirajo na kapitalskih trgih. To pomeni, da je dejavnost posameznega podjetja ni stalnica in zato morejo biti posamezna območja konkurenčna, saj konkurenčnost določenega podjetja še ne pomeni konkurenčnost celotnega območja. To ne velja samo za državo kot celoto, temveč tudi za slovenske regije. Čeprav ni za pričakovati velikih selitev podjetij znotraj Slovenije (veliko verjetnejša je internacionalizacija slovenskih podjetij, tudi v obliki neposrednih tujih investicij v tujini) pa bodo slovenske regije vseeno izpostavljene konkurenci znotraj države in pa predvsem konkurenci obmejnih regij, kjer je potrebno vedeti, da so te še vedno gospodarsko močna in trenutno z izjemo hrvaških regij, tudi propulzivna. Pri tem je potrebno vedeti, da bo le mednarodna konkurenčnost vodila Slovenijo v kljub razvitih, saj se z vse hitrejšim tehnološkim razvojem pričakuje poglabitev razlik med bogatimi in revnimi državami in regijami. Nekonkurenčno gospodarstvo in nespodbudno poslovno okolje podjetij bo vodilo do selitve slovenskih podjetij in strokovnjakov v tujino, kar bo posledično pripeljalo do gospodarske dejavnosti z nižjo dodano vrednostjo, ki je po eni strani okoljsko manj spremenljiva, po drugi strani pa tudi ne omogoča dobrega življenjskega standarda prebivalcev, kar v pogojih hitrega staranja prebivalstva vodi v krizo socialnega sistema (težave s pokojninskim in zdravstvenim varstvom).

6. OBLIKOVANJE KAZALCEV ZA SPREMLJANJE STANJA IN TRENDOV VPLIVA GOSPODARSTVA NA PROSTOR (POVEZAVA KVALITATIVNIH IN KVANTITATIVNIH KAZALCEV GOSPODARSKEGA RAZVOJA, KI SO RELEVANTNI ZA STANJE V PROSTORU IN KAZALCEV PROSTORSKEGA RAZVOJA)

6.1. Uvod – predpostavke – izhodišča

Prostorsko planiranje se osredotoča na "urejanje" dobrin skupnega in splošnega pomena, katerih uresničitev je nepogrešljiv pogoj za razvoj pokrajine – države kot celote. To pa so predvsem:

- varovanje naravnih virov;
- usklajevanje namenske rabe zemljišč, povezane z raznolikostjo naselbinskih – gospodarskih struktur;
- infrastruktura kot enoten sistem, ki zagotavlja pogoje za gospodarski in socialni razvoj.
- preprečevanje medsebojnih motenj med različnimi dejavnostmi; v ta namen PP določi varovana območja, ki morajo biti zavarovana pred morebitnimi motnjami ter lokacije objektov in naprav s potencialno motečimi vplivi na okolje.

Cilj prostorskega planiranja je torej v opredelitvi bodoče prostorske ureditve. Prav zato je določitev smotrne in uravnotežene rabe površin (dobrin) poglobitveni vsebinski element prostorskega plana. Na tej podlagi temelji tudi oblikovanje prostorsko relevantnih usmeritev za gospodarske in negospodarske dejavnosti in tudi strategija poselitvenih struktur.

Okvirne vsebinske elemente sestavljajo naslednji sklopi:

- (A) gospodarske in poselitvene (naselbinske) strukture;
- (B) raba prostora ter
- (C) lokacije in trase (poteki) za infrastrukturo.

(A) Gospodarske in poselitvene strukture določajo območja, ki jih označujejo različne naselbinske oblike⁵⁹. Med naselbinskimi območji imajo poseben (vsebinski) pomen centralna naselja in razvojne (gospodarske) naselbinske osi (nastajajoča metropolitanska območja) kot posebna ureditvena območja, katerih poglobitveni namen je v optimalni ureditvi svežnja gospodarskih dejavnosti skupaj z infrastrukturnimi napravami nasproti prijaznemu usmerjanju stanovanjskih območij in delovnih mest. Pri tem je kljub spremenjeni vlogi naselij še vedno pomenljiva delitev med funkcijami naselij na temeljno, srednjo(regionalno) in višjo (nacionalno) raven.

(B) Določitev namenske rabe prostora se v prostorskih planih praviloma nanaša na izrabo zemljišč v odprtem prostoru. Med njimi razlikujemo zlasti: kmetijske površine, gozdna območja (gozdno gospodarstvo), vodne in obvodne površine (vodno gospodarstvo), stavbna

⁵⁹ S pojmom "poselitev" označujemo razmestitev naselij; tako v funkcijskem kot oblikovnem smislu. Znano je, da naselja niso brez reda ali po naključju razmeščena v pokrajini. Podlaga temu je njihova gospodarska usmerjenost in obseg funkcij, ki jih opravljajo za prebivalce naselja samega in bližnje okolice, tako imenovanega gravitacijskega zaledja. Razmestitev naselij v pokrajini in poselitveni vzorec, ki ob tem nastaja, določajo še naravne razmere, kulturni milje in družbeno ekonomski elementi. Hkrati je razmestitev naselij tudi pomemben oblikovni element pokrajine. Posledica poselitvenih razmer, gospodarske usmerjenosti in družbenogospodarskih procesov je nastajanje treh območij, kjer se naselja razlikujejo po gospodarskih dejavnostih, morfologiji in videzu. Gre za: mesta, obmestja in podeželska naselja (več o tem v: M. Ravbar, 1995).

zemljišča, prometne površina, območja rudarjenja, območja za rekreacijo in prosti čas, območja varstva narave... Pri določanju rabe površin je za usklajeno namensko rabo površin običajno nujno potrebno vrednotenje zemljišč na podlagi predhodno določenih kriterijev, ki temelje na različnih vrednostnih stopnjah, npr: varstvena ali prednostna območja za eno izmed zgoraj naštetih dejavnosti.... Prednostna ali varstvena območja namenske rabe imajo pred ostalimi rabami absolutno prioriteto. Kriterijem in določilom optimalne rabe prednostnih območij se morajo prilagajati ostale dejavnosti.

(C) Najpomembnejše lokacije in trase (poteki) določajo podrobne smeri in lokacijske pogoje za infrastrukturne objekte kot npr: letališča, deponije in energetske objekti in poteke tras za prometno (ceste, železnica...), energetske (daljnovodi, plinovodi...) ali vodno in drugo infrastrukturo (tudi produktovodi).

6.2. Oblikovanje kazalcev za spremljanje stanja in trendov vpliva gospodarstva na prostor

Stanje gospodarstva se meri s pomočjo makroekonomskih kazalcev. Nabor teh kazalcev je številčen in ti kazalci so v Sloveniji dobro "pokriti" in se tudi redno uporabljajo za vodenje ekonomske politike. Zato ni smiselno naštevati teh kazalcev, saj se nahajajo v publikacijah kot so Spomladansko in Jesensko poročilo, Ekonomsko ogledalo, ki jih pripravlja Urad za makroekonomske analize in razvoj - ZMAR, makroekonomski kazalci so podani tudi v publikacijah Banke Slovenije in tudi v publikacijah nekaterih drugih organizacij (Statistični urad RS - SURS, Gospodarska zbornica, Ekonomski inštitut Pravne fakultete, Gospodarski vestnik,...).

Obstoji tesna povezava med gospodarskim in prostorskim razvojem in med prostorom in gospodarstvom v principu ni nasprotja. S ciljem preprečevanja nastanka problemov oziroma hitrega reševanja problemov je potrebno opazovanje stanja v prostoru s ciljem hitre zaznave trendov in problemov. Za to pa so potrebni kazalci.

Kazalci so lahko kvantitativni ali kvalitativni. Zaradi večje merljivosti in objektivnosti se za potrebe monitoringa in tudi evalvacije uporabljajo predvsem kvantitativni kazalci, ki se dopolnjujejo s kvalitativnimi. Uporaba kvantitativnih kazalcev pa zahteva njihovo merjenje in tudi ustrezní informacijski sistem, ki služi zbiranju in obdelavi podatkov.

Uporabljeni kazalci so odvisni od opazovanega pojava. Dejstvo je, da sama definicija prostora ni enotna. To otežuje izbor ustreznega nabora kazalcev. Pri oceni vplivov gospodarskih dejavnosti na prostor (matrika) smo vzeli zelo široko definicijo, ki pa jo je možno ožiti (odštejemo lahko okolje, ki je tako v ESDP, kakor že v nazivu Ministrstva za okolje in prostor ločen sistem) ali pa tudi še širiti (dodamo sistem poselitve, ki je ena od temeljev prostorskih planov). Zaradi skladnosti z matriko smo obdržali v matriki prevzeto definicijo prostora. Ta je obsegala naslednje vidike:

- okolje,
- fizični prostor,
- snovni tokovi
- razvojnost.

Fizični prostor je z vidika vpliva gospodarstva na prostor glavni razlog nesporazumov med urejanjem prostora (zakonodaja, izvedbeni akti) in gospodarskimi podjetji. To je pomembna

determinantna lokacijske privlačnosti, zato bo v nadaljevanju podrobneje predstavljeno in vsebuje naslednje elemente: namenska raba prostora, infrastruktura, komunalna opremljenost.

Pod okoljem smo obravnavali naslednje elemente:

- voda,
- tla,
- narava,
- zrak.

Okolje je urejeno z okoljsko zakonodajo in ustrezne inšpekcijske službe nadzirajo uresničevanje zakonodaje, ki pridobiva "evropsko" podobo. Vprašanje okolja in okoljskih kazalcev je tudi stvar nalog v okviru priprave SGRS (Bojan Radej) in priprave PPS (dr. Dušan Plut).

Snovni tokovi in razvojnost so za stanje v prostoru izredno pomembni (predvsem posredno). Čeprav manjkajo predvsem na področju snovnih tokov ustrezni podatki (surovinska intenzivnost, odpadki), pa to ni primarna naloga prostorskega planiranja.

Nekatere možne kazalce, ki obravnavajo okolje, snovne tokove in razvojnost smo podali v naslednjem pregledu. K temu je potrebno dodati vsaj še določene makroekonomske kazalce in vsaj še kazalce, ki obravnavajo delovno silo in podjetništvo.

Tabela 32: Pregled možnih indikatorjev

VRSTA KAZALCA	MERJENJE
Gospodarstvo	
Makroekonomski kazalci - glej SURS, ZMAR,...	
Investicije	
Investicije v fizični kapital (obrati, oprema, državna pomoč)	<ul style="list-style-type: none"> • direktna finančna vlaganja v finančno podprta podjetja (% od vseh investicij) • bruto/neto zaposlenost, ustvarjena in zajamčena, (število in % od vseh delovnih mest) • izboljšanje situacije v podjetjih, ki dobivajo finančno pomoč po dveh letih (%)
Okolju prijazne tehnologije, čiste in ekonomične tehnologije za proizvodnjo energije	<ul style="list-style-type: none"> • število novoustanovljenih podjetij v tem sektorju • % podjetij, ki izpolnjujejo pogoje okoljevarstvene norme • število predstavljenih novih projektov • vplivi na okolje, v smislu zmanjševanja onesnaženja (CO₂, NO_x, ..., v %)
Raziskovanje, razvoj, tehnologija in inovacije	
Zaposlenost v RRTI	<ul style="list-style-type: none"> • število in % delovnih mest
Majhna in srednje velika podjetja (MSP)	
Spodbujanje MSP	<ul style="list-style-type: none"> • število, velikost (mikro/majhna ali srednja)
MSP, ki se čezmejno povezujejo	<ul style="list-style-type: none"> • število, moški/ženski lastniki, velikost (mikro/majhna ali srednja)
Zaposlenost	<ul style="list-style-type: none"> • število in % od vseh delovnih mest
Stopnja preživetja (ohranitve)	<ul style="list-style-type: none"> • število in % od vseh novih MSP, ki še poslujejo po 18 mesecih
Investicije v fizični kapital (obrati, oprema, državna pomoč)	<ul style="list-style-type: none"> • število MSP • število novih MSP • nova, naraščajoča prodaja v MSP • direktna finančna vlaganja v podjetja (% od vseh vlaganj)
Okolju prijazne tehnologije, čiste in ekonomične tehnologije za proizvodnjo energije	<ul style="list-style-type: none"> • število podjetij • število podprtih okoljevarstvenih izboljšav • število MSP, ki sodelujejo v prekomejnem sodelovanju • število na novoustanovljenih podjetij v tem sektorju • % firm, ki zadovoljujejo okoljevarstvene norme • zmanjševanje energetske stroškov (%) • bruto/neto zaposlenost, (število in % od vseh delovnih mest) • število novo predstavljenih produktov in procesov • rast prodaje okolju prijaznih produktov (%) • zmanjšanje onesnaženja (CO₂, NO_x, ... v %)
Zaposlovanje in razvoj človeških virov	
Zaposlenost (obstoječa, na novo ustvarjena)	<ul style="list-style-type: none"> • število, bruto/neto, FTE, moški/ženske
Politika trga delovne sile (borze dela)	<ul style="list-style-type: none"> • zniževanje stopnje brezposelnosti pri mladih, % (moški/ženske) • naraščanje deleža tistih, ki se dodatno šolajo za nova delovna mesta, % (moški/ženske)
Sposobnost zaposlovanja izučениh	
Kvalifikacijska struktura zaposlenih	<ul style="list-style-type: none"> • deleži zaposlenih po stopnjah kvalifikacije
Kvalifikacijska struktura nezaposlenih	<ul style="list-style-type: none"> • deleži nezaposlenih po stopnjah kvalifikacije

Okolje	
Ravnanje z vodami in njihovo čiščenje	<ul style="list-style-type: none"> • kapaciteta izboljšav in čistilne naprave • ustvarjen napredek v zmanjšanju porabe in napredek v reciklaži, % napredovanja (v tonah) • število (od tega v majhnih in srednje velikih podjetjih)
Odstranjevanje odpadkov in reciklaža	
Okoljevarstvene tehnologije	
Vključenost prebivalstva v odstranjevanje odpadkov	<ul style="list-style-type: none"> • v odvoz odpadkov vključena gospodinjstva v regiji (občini), število in % prebivalstva
Vključenost prebivalstva na oskrbo z vodo	<ul style="list-style-type: none"> • gospodinjstva oskrbovana preko novega, izboljšanega omrežja vodne oskrbe, število in % prebivalstva
Zmanjšanje onesnaženja	<ul style="list-style-type: none"> • vplivi na okolje v smislu zmanjševanja onesnaženja (CO₂, NO_x...), % zmanjšanja
Zrak	<ul style="list-style-type: none"> • število elektrificiranih obratov, ki imajo filtre proti onesnaženju zraka • izboljšave v uspešnosti uporabe energije (%) • zmanjšanje onesnaženja zraka (CO₂, SO₂, NO_x, ... v %) • bruto/neto zaposlenost, ustvarjena in zajamčena po dveh letih (število in % od vseh delovnih mest)
Hrup	<ul style="list-style-type: none"> • dolžina (km) cest, ki so proti okolici zaščitene z stenami, ki reducirajo hrup • zniževanje stopnje hrupa prometa (%)
Urbana in industrijska potrošnja	<ul style="list-style-type: none"> • kapaciteta izboljšav pri trošenju prostora in reciklaži (% izboljšav) • število gospodinjstev z organiziranim odvozom trdih odpadkov (% prebivalcev) • bruto/neto zaposlenost, ustvarjena in zajamčena po dveh letih (število in % od vseh delovnih mest) • količina zbranih odpadkov v tonah/leto v enem letu • delež trdih odpadkov recikliranih za ponovno rabo • delež črnih odlagališč odpadkov (zaprtih, obnovljenih, rehabilitiranih)
Pitna voda (zbiranje, hranjenje, uporaba in distribucija)	<ul style="list-style-type: none"> • število podjetij, ki dobivajo finančno pomoč za predstavitev okoljevarstvenih tehnologij in za razvoj eko produktov (med njimi koliko MSP) • število gospodinjstev, ki uporabljajo novo, izboljšano omrežje • število dno z nezadostno oskrbo (na 000 prebivalcev) • količina porabljene vode preko novega, izboljšanega omrežja po enem letu • izboljšave v učinkovitosti porabe (%) • zmanjševanje izgub vode v oskrbovalnem omrežju (%) • naraščanje deleža industrijskih iztokov vključenih v program čiščenja voda (%) • bruto/neto zaposlenost, ustvarjena in zajamčena po dveh letih (število in % od vseh delovnih mest)
Kanalizacija in čiščenje	<ul style="list-style-type: none"> • kapacitetne izboljšave pri ravnanju z vodami in čiščenju (%) število načrtov za ohranjanje voda • % onesnažene vode očiščene po primarnem postopku • % onesnažene vode očiščene po sekundarnem postopku • % gospodinjstev, podjetij, ki uporabljajo novo, izboljšano omrežje za uporabo voda • bruto/neto zaposlenost, ustvarjena in zajamčena po dveh letih (število in % od vseh delovnih mest) • % vzorcev onesnažene vode iz virov onesnaževanja, ki kažejo na upad onesnaževanja

6.2.1 Oblikovanje kazalcev za spremljanje stanja in trendov vpliva gospodarstva na fizični prostor

Privlačnost posamezne lokacije je odvisna od lokacijskih faktorjev.

Tabela 33: Prostorsko relevantni indikatorji gospodarsko (socialnega) razvoja

Ustreznost delovnih pogojev	<ul style="list-style-type: none"> → zagotavljanje ustreznih površin, → dostopnost → lega – položaj → ustreznost zemljišč → lastništvo (v ozki povezavi z razdrobljenostjo zemljišč) → cena zemljišč
Trg delovne sile – Potenciali / Know-how	<ul style="list-style-type: none"> → ustrezna usposobljenost (kvaliteta) delovne sile → cena delovne sile/razmerja med usposobljenostjo delovne sile in ceno → bližina raziskovalnih – izobraževalnih ustanov, tehnološki parki...
Pravno / upravno / politično (ne) prijazno okolje	<ul style="list-style-type: none"> → politično predvidljivo okolje → kompatibilen pravni sistem; → stroški in čas pridobivanja ustreznih dovoljenj → gradbeni postopki; → dosegljivost delovnih dovoljenj → stroški za ohranjanje kvalitete okolja, → davčne obremenitve za podjetja → davčne obremenitve za delovno silo, → delovno – pravna zakonodaja → območja z nižjimi stroški in nezatno stopnjo družbene organiziranosti;
Promet infrastruktura /	<ul style="list-style-type: none"> → bližina priključkov na mednarodne »koridorje« → navezave na cestno prometno infrastrukturo → ustrezna ponudba javnega prometa → ustrezna telekomunikacijska ponudba → bližina letališča z dobrimi nacionalnimi in mednarodnimi letalskimi povezavami potnikov in tovornega prometa; → že izgrajeno omrežje (predvsem) hitrih cest;
Gospodarstvu »prijazno« okolje	<ul style="list-style-type: none"> → stroški kapitala → dostopnost do rizičnega kapitala → dostopnost do dejavnosti visoke tehnologije - industrijske panoge dajejo prednost krajem z znanstveno-raziskovalno tradicijo in sodobno opremo; → bližina kvantitativno obsežnega trga → bližina podobnih ali sorodnih branž → bližina mest z bogato ponudbo specializiranih "business services"; → spodbujanje gospodarstva
Stanovanjske razmere / kvaliteta življenja	<ul style="list-style-type: none"> → ponudba atraktivnih bivalnih pogojev, pred tistimi s ceneni bivalnimi pogoji; → območja s prijazno klimo in pokrajinsko – »rekreacijsko« mikavnostjo ("natural amenities"); → atraktivnost kulturne ponudbe kot tudi z uspešnim šolskim sistemom in možnostmi nadaljnega izobraževanja ("cultural amenities") → osebne preference/kontakti z lastniki firm → območja z živahnim in stabilnim prebivalstvenim razvojem; → območja s prevladujočo srednjo stanovsko strukturo in neprestanim izboljševanjem te strukture.

Vir: Ravbar et al., 2000, str. 86.

Lokacijski faktorji so številni in se s časom spreminjajo. To je v veliki meri povezano z načinom proizvodnega procesa. Ta se spreminja (danes je poudarek na doseganju visoke dodane vrednosti, kar zahteva inovativnost, timsko delo, fleksibilnost, usposobljen človeški

kapital), kar zahteva visoko usposobljeno delovno silo, dobre transportne in telekomunikacijske povezave, kakovostno življenjsko okolje, ustrezno poslovno klimo (preprosti in hitri administrativni postopki, razpoložljiva denarna sredstva, visokošolske institucije, raziskovalne organizacije,...). Na številne lokacijske faktorje prostorsko planiranje nima vpliva, oziroma ima le posredni vpliv. Množica pomembnih lokacijskih faktorjev je tako izven "pristojnosti" prostorskega planiranja, ki je zatorej le eden izmed akterjev in običajno postavlja (določa) gospodarstvu le okvirne pogoje za njegov razvoj. Med lokacijskimi dejavniki na katere ima prostorsko planiranje neposredni vpliv je predvsem fizični prostor, ki je zelo pomemben, saj imajo med sodobnimi lokacijskimi dejavniki, ki imajo pomembno vlogo v prostorskem planiranju (nanje ima prostorsko planiranje neposredni vpliv) izredno pomembno vlogo tudi naslednji:

- ustrezne površine (površina, opremljenost),
- ustrezna infrastruktura (prometna, telekomunikacijska, komunalna, energetska),
- stanovanja in kvaliteta življenja.

Ti lokacijski dejavniki so pomembni tako na nacionalni ravni (mednarodna konkurenčnost države), regionalni ravni (konkurenca regij) in na lokalni ravni. Ti predstavljajo danes že nujen pogoj kakovostnega razvoja. Je pa res, da je pomembnost posameznih lokacijskih faktorjev od dejavnosti do dejavnosti različna. Pri alokaciji gospodarskih dejavnosti imajo nacionalne in internacionalne prometne povezave (vertikalne in horizontalne) pomembnejšo vlogo kot cena in dostopnost (dosegljivost) proizvodnih površin, medtem ko za ugotavljanje lokacijskih faktorjev gospodarskih dejavnosti, ki so namenjeni zgolj lokalni ravni navadno veljajo drugačna merila, ker zahtevajo drugačne lokacijske-prostorske potrebe. Pomembno je tudi ali gre za novogradnjo ali le širitev oziroma preoblikovanje obstoječih dejavnosti. Pomembno je tudi, v kakšnem območju se lokacija nahaja, saj to v veliki meri določa razpoložljivost površin (urbano območje, podeželsko območje,...). Res pa je, da so prav ustrezna zemljišča (primerne površine) za proizvodne dejavnosti pogosto predmet najhujših konfliktov med prostorskim planiranjem in gospodarstvom.

Pač pa je hitrost pridobitve ustreznih dovoljenj (poleg prostorsko-urbanističnih tudi drugih) zelo pomemben lokacijski faktor pri odločitvi za investicijski poseg. To ni presenetljivo, kajti hitrost odločitve bodisi za novogradnje ali preureditve obstoječih prostorov, dozidave ali sanacije so pomembna prednost vsakršnih gospodarskih aktivnosti.

Tabela 34: Kazalci za spremljanje stanja in trendov vpliva gospodarstva na fizični prostor

VRSTA KAZALCA	MERJENJE	
Omrežje transportne infrastrukture		
Železniška infrastruktura	<ul style="list-style-type: none"> • km novo zgrajenega ali dograjenega omrežja stopnja dokončnosti omrežja) • prihranjeni čas (potovalni čas x število uporabnikov) • prihranjeni čas (potovalni čas x obseg potnikov in tovora) • dostopnost • izboljšanje pretoka prometa (vozil in tovora) (%) • vplivi na okolje (% naraščanja) 	
Cestna infrastruktura		
Prihranjeni čas		
Prometni tokovi		
Vplivi na okolje		
Zaposlenost (obstoječa in nova)	<ul style="list-style-type: none"> • izboljšanje na področju varnosti (število prometnih nesreč po enem letu) • bruto/neto zaposlenost, (število in % od vseh delovnih mest) • št. km, stopnja dokončnosti omrežja (%) • št. km, stopnja dokončnosti omrežja (%) • potovalni čas x tovor/potniki (količina/število) • pretok prometa (vozil, potnikov in tovora) po kategorijah prometa; železnice, ceste, zrak, • vplivi na okolje v smislu naraščanja ali upadanja onesnaženja (CO₂, ...) • delovna mesta, ki so nastale kot rezultat transportnih projektov • število centrov (ki ponujajo ta tip transporta), • naraščanje hitrosti transporta dobrin, ki se transportirajo preko teh centrov (%) • prihranki na času (potovalni čas x obseg tovora in potnikov) • izboljšanje pretoka prometa, tovora in potnikov po enem letu (%) • vplivi na okolje (% izboljšanja) • bruto/neto zaposlenost, ustvarjena in zajamčena po dveh letih (število in % od vseh delovnih mest) • tovarni promet preusmerjen s ceste (tone/leto) 	
Multimodalni (kombinirani) transport		
Omrežje energetske infrastrukture		
Kapaciteta napeljav		<ul style="list-style-type: none"> • nova ali nadgrajena kapaciteta; po viru energije (elektrika, zemeljski plin, ...)
Oskrbljenost prebivalstva		<ul style="list-style-type: none"> • uporabniki priključeni na novo ali nadgrajeno omrežje • rast deleža obnovljivih energetskih virov v primerjavi z celotnimi zalogami virov • uspešnost naraščanja v podprtih obratih in instalacija vodov za boljšo uporabo virov • vplivi na okolje v smislu naraščanja ali upadanja onesnaževanja • delovna mesta, kot rezultat energetskih projektov
Obnovljivi energetski viri		
Uspešnost		
Emisije		
Zaposlenost		
Telekomunikacijska in informacijska družba		
Digitalizacija	<ul style="list-style-type: none"> • linije digitalne telefonije-število in % naraščanja 	
Storitve informacijske tehnologije	<ul style="list-style-type: none"> • MSP, ki razvijajo in komercializirajo storitve informacijske tehnologije, prisotnost interneta v prostoru (v lokalnem klicnem območju) • delovna mesta, ki so nastale kot rezultat projektom informacijske družbe 	
Zaposlenost		
Informacijska in komunikacijska tehnologija	<ul style="list-style-type: none"> • število in % naraščanja telefonskih digitalnih linij • število ISDN priključkov na 000 prebivalcev • dolžina »broad band« omrežja (optična vlakna)-instalirana (km) • število internetnih priključkov na 000 prebivalcev • zmanjšanje števila napak v omrežju • število ustvarjenih služb (dostop do Interneta) • število MSVP in velikih podjetij, ki razvijajo in komercializirajo službe informacijske tehnologije • skupno število priključenih ur na mesec (po 6 mesecih) • bruto/neto zaposlenost, ustvarjena in zajamčena po dveh letih (število in % od vseh delovnih mest) 	

Službe namenjene MSP (elektronsko poslovanje in transakcije, izobraževanje, omrežja)	<ul style="list-style-type: none"> • število start-up podjetij, ki ponujajo službe informacijske tehnologije (on-line, elektronsko poslovanje ...) • število MSP, ki dobivajo finančno pomoč in imajo dostop do služb (dostop do interneta) • število MSP, ki razvijajo in komercializirajo informacijsko tehnološke službe • število internetnih priključkov v omrežni skupini (local call area) • bruto/neto zaposlenost, ustvarjena in zajamčena po dveh letih (število in % od vseh delovnih mest)
---	---

Zgornji indikatorji zadevajo vprašanje infrastrukture. Vprašanje komunalne opremljenosti je tudi pomembno in pri tem nas zanima predvsem komunalna opremljenost stavbnih zemljišč, predvsem zemljišč namenjenih za gospodarske dejavnosti. Pri tem je možno uporabiti indikatorje podane pri okoljskih indikatorjih, predvsem pa je to pomembno evidenčno voditi.

Preostanejo še kazalci, ki se nanašajo na namensko rabo zemljišč. Tu je možno identificirati z vidika namenske rabe prostora delež zazidljivih zemljišč namenjenih gospodarskim dejavnostim. Predvsem bi bila potrebna evidenca o naslednjih temah:

- Obstoječe, že zazidane gospodarske, komunalne, infrastrukturne (nestanovanjske) površine.
- Načrtovane gospodarske, komunalne, infrastrukturne (nestanovanjske) površine - že sprejete s planskimi in/ali izvedbenimi dokumenti določene.
- Ustreznost infrastrukturne in komunalne opremljenosti zemljišč za zgoraj naštetih gospodarske dejavnosti.
- Lastništvo zemljišč.
- Proste površine, ki so v občinskih planskih in/ali izvedbenih dokumentih že rezervirane za neznanega investitorja.
- Zaznane (evidentirane) pobude investitorjev za različne gospodarske dejavnosti. Kateri večji - pomembnejši investitorji se zanimajo za pridobitev ustreznih površin in kje.
- Ustreznost infrastrukturne in komunalne opremljenosti zemljišč za zgoraj naštetih gospodarske dejavnosti.

Zanimivo bi bilo tudi spremljati povprečni čas potreben za pridobitev dovoljenj (lokacijsko, gradbeno, enotno, uporabno) in sicer na ravni Slovenije in na ravni upravnih enot.

IV. ZAKLJUČNI PREDLOGI IN REALIZACIJA

1. PODROBNEJŠA OBDELAVA IZBRANEGA SCENARIJA RAZVOJA PROSTORSKIH STRUKTUR NA OSNOVI PREDVIDENE VARIANTE GOSPODARSKEGA RAZVOJA SLOVENIJE

Na osnovi vrednotenja obeh scenarijev SGRS smo izbrali Scenarij (+). Izbrani scenarij je že obdelan v delu naloge z naslovom Oblikovanje scenarijev vpliva prihodnjega gospodarskega razvoja Slovenije na prostor.

2. PREDLOG UKREPOV/INSTRUMENTOV ZA DOSEGANJE IZBRANIH CILJEV

Pri prostorskem planiranju je potrebno spremljati potrebe podjetij, ki so del hudega konkurenčnega boja, ki zahteva prilagodljivost in inovativnost. Zato danes klasični kvantitativni prostorski faktorji niso več prevladujoči, temveč se večja pomen kvalitativnih faktorjev kot je položaj in fleksibilnost pri določanju namenske rabe prostora. Zato je potrebno, da prostorsko planiranje na vseh področjih aktivnosti okrepi gospodarsko "dimenzijo". Po drugi strani pa je prostorsko planiranje omejeno s številnimi zakonskimi akti, ki urejajo prostorsko planiranje in ostala področja. Dejstvo je tudi, da prostorsko planiranje nima vpliva na številne druge politike in ukrepe, ki imajo močne prostorske učinke.

Po osamosvojitvi se tudi v odnosu gospodarstvo-prostor pojavlja podobno razmerje kot v razvitih državah:

- zaradi rastoče produktivnosti ostaja potreba po prostoru enaka oziroma se zmanjšuje,
- potrebe in povpraševanje se koncentrira v centralnih in prometno dobro povezanih lokacijah v gospodarsko najbolj razvitih regijah,
- pri podjetjih se premika potreba od pridobitve novih lokacij k fleksibilnemu razvoju na obstoječih lokacijah.

Postavlja se vpašanje kompatibilnosti usmeritev PPS in tendenc gospodarstva. To bo posledično krepilo centralna naselja, saj jih v prvi znanja ustrezno poslovno okolje (konkurenčnost lokacije). To posledično tudi spodbuja varstvo okolja ter naravne in kulturne krajine.

Potrebno je poudariti, da bo ustrezna podpora gospodarstvu vodila k uresničevanju ostalih prioritet PPS in da je od konkurenčnosti gospodarstva lociranega v Sloveniji v veliki meri odvisen tudi življenjski standard prebivalcev Slovenije. Je pa res, da je gospodarstvo le ena od interesnih skupin v procesu urejanja prostora in zato se prostorsko planiranje ne more v celoti podrediti potrebam gospodarstva.

Konflikti med gospodarstvom in prostorskim planiranjem so naslednji:

1. Konflikti se manjšajo, saj je gospodarstvo zainteresirano predvsem za fleksibilnost pri posegih na obstoječih lokacijah.
2. Del konfliktov leži v sami vlogi prostorskega planiranja, ki ureja (uskaljuje) številne interese v prostoru.
3. Obstojijo še vedno pomanjkljivosti v obstoječem sistemu prostorskega planiranja:

- Instrumenti prostorskega planiranja so naravnani predvsem na novogradnje, ne pa toliko na spreminjanje obstoječih lokacij, kar pa je potrebno zaradi hitrega spreminjanja gospodarskih dejavnosti (obnova, fleksibilna uporaba).
- Prostorsko planiranje ni dovolj operativno, ker se prekrivajo različne ravni oblasti.
- Konflikti nastanejo večinoma na ravni posameznega podjetja vendar pa so razlogi konfliktov pogosto v samem sistemu urejanja prostora. Razlogi za konflikt so tudi v nezadovoljivi vključenosti razvojnih dejavnikov v sam postopek prostorskega planiranja. Tako je posledično stalno nesoglasje med nosilci prostorskega planiranja in prizadetimi akterji.
- Mnogo konfliktov je posledica postopkov, ne le posledica namenske rabe prostora.
- Prostorsko planiranje mora pogosto nadomeščati deficite na ostalih področjih (gostota prometa, obdavčevanje).
- Kratkoročni pogled gospodarstva se prepleta z dolgoročnim pogledom prostorskega planiranja. Planski horizont podjetij se stalno krajša, medtem ko prostorsko planiranje teži k kontinuiteti razvoja poselitve in k stabilnosti zakonske osnove.

Potrebno je poudariti, da potrebe gospodarstva ni mogoče spraviti na enotni imenovalec, prav tako pa ni možno konflikte spraviti na enotni imenovalec.

Za uspešno skupno delovanje gospodarstva in prostorskega planiranja je nujno odstraniti obstoječe probleme ter spremljati nove trende in jih vzeti v zakup. Pri tem je bistveno:

- Politika urejanja prostora ima z vidika odnosa do gospodarstva le korektivno funkcijo: prostorski razvoj je primarno določen z gospodarskimi, socialnimi, tehnološkimi in ekološkimi tendi. Politika urejanja prostora mora biti zato veliko bolj fleksibilna.
- Potrebno je zmanjšati razliko med postavljenimi cilji in ukrepi: prostorski ukrepi morajo biti na vseh področjih ciljno-orientirani in koherentni. Prostorsko planiranje mora upoštevati potrebe gospodarstva v čim večji meri. Tudi ukrepi ostalih politik z močno prostorsko dimenzijo morajo biti usklajeni s prostorskim planiranjem. Probleme je potrebno tekoče reševati.

Potrebne so fleksibilne rešitve na že na uporabljenih (pozidanih) lokacijah. Še posebno je potrebno obravnavati nepozidane površine in prazne površine (prenehanje gospodarske aktivnosti) v mestih, saj je to lahko eden od vzvodov za reurbanizacijo mest, kar posledično nosi nova delovna mesta in s tem dviga kvaliteto življenja v mestih. Obratno velja za prazne lokacije na obrobju mest.

Potrebno je reformirati celotni sistem urejanja prostora, ki mora postati bolj učinkovit, kar zahteva večjo preglednost, fleksibilnost, hitrost sprejemanja odločitev, saj je gospodarstvo eden od subjektov v celotnem sistemu. Izredno pomembna je tudi zemljiška politika. Z vidika gospodarske dejavnosti je pomembno predvsem naslednje:

1. zagotoviti ustrezne potencialne lokacije in sicer:
 - gospodarskih con ob prometnih koridorjih, predvsem v regionalnih središčih, ob vstopu v državo in na območjih velikega vpliva sosednjih mest. Namenjene so predvsem predelovalni industriji in privabljanju tujih investicij,
 - manjše gospodarske cone v bližini urbanih naseljih ali na obstoječih lokacijah v urabnih naseljih,
 - zadostni obseg zemljišč za gospodarsko dejavnost.
2. poenostaviti postopek pridobivanja dovoljenj,
3. skrajšati čas pridobivanja dovoljenj,
4. urediti evidenco o obstoječih lokacijah in o možnih lokacijah (rezervacija prostora),

5. reformirati zemljiško politiko, predvsem urediti zemljiško knjigo,
6. urediti trg nepremičnin (nepremičninske evidence, vprašanje nepremičninskih posrednikov,...),
7. potrebno bi bilo tudi narediti ponovno registracijo kmetijskih zemljišč, oziroma določiti izjeme (npr. v primeru zaokrožitev naselij je možno na kmetijskem zemljišču, ki je del naselja omogočiti "normalno" gradbeno dejavnost.
8. boljše upoštevanje in vključevanje gospodarstva v proces prostorskega planiranja:
 - gospodarstvo mora biti vključeno v prostorsko planiranje: to je potrebno narediti na osnovi institucionalne oblike sodelovanja,
 - opazovanje stanja v prostoru in kontroling: s ciljem hitre zaznave trendov in problemov in na osnovi tega preprečevanje nastanka problemov oziroma hitrega reševanja problemov.

To pa zahteva zelo tesno povezavo med Zakonom o urejanju prostora, Prostorskim planom RS in občinskih planov. Zelo koristna bi bila uvedba regionalnih prostorskih planov, kjer bi zaradi socio-ekonomskih razlik med statističnimi regijami v Sloveniji in tudi zaradi razlik v razpoložljivosti zazidljivih površin, kakor tudi v stanju okolja.

Brez gospodarskega razvoja regij tudi ni ustreznega življenjskega standarda v regijah. Zato bi v razvitih mestnih središčih bil poudarek na uporabi obstoječih lokacij (tudi degradiranih), medtem ko bi v manj razvitih regijah omogočili nove gospodarske investicije v večji meri tudi izven obstoječih lokacij. Deloma to regulira že trg z višino cene nepremičnin, deloma pa bi lahko to uredili z fleksibilnim urejanjem prostora.

3. AKCIJSKI PROGRAM IN KONCEPT MONITORINGA

Zaključni predlogi obsegajo celotni sistem urejanja prostora in tudi zemljiško politiko, saj obravnavajo odnos gospodarstvo-prostor, ki je širši od tematike prostorskega planiranja in tudi mnogo širši od vprašanja prostorskega plana RS. Z vidika samega prostorskega plana RS je potrebno predvsem poznati stanje in trende gospodarskega razvoja, v celoti in po posameznih gospodarskih dejavnostih. To zahteva stalno spremljanje gospodarstva in sicer na osnovi razpoložljivih gradiv in na osnovi naročenih študij.

To je ena od osnov za pripravo strategija urejanja prostora in za pripravo smernic in ukrepov za izvajanje PPS. Predvsem je pomabna tesna vključenost gospodarstva pri pripravi občinskih prostorskih aktov.

Ostale aktivnosti so stvar Zakona o urejanju prostora in drugih zakonskih aktov, kakor tudi stvar izvajanja sprejetih zakonskih aktov.

V. LITERATURA IN VIRI

1. Avšič Vera: Tekstilci krojijo, država reže. Ljubljana: Gospodarski vestnik, 46, 1999.
2. Benchmarking the Competitiveness of European Industry. Brussels: European Commission, 1996.
3. Bevc, Milena: Kapital izobrazbe v slovenski industriji. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja, 1998.
4. Biščak Jože, Perko Bogdan: Prodaja se je na silvestrovo ustavila pri 78.142 avtomobilih. Finance, Ljubljana, 3, 2000.
5. Biščak Jože: Slovenski šprint za zdravje-7,5 evra na sekundo. Finance, Ljubljana, 39, 2000.
6. D'Arcy E'Amon, Guissani Bruno: Local economic development: changing the parameters? Entrepreneurship&Regional Development, 8, 1996.
7. Damijan Jože: Predivanje dohodka, da bi dinozavri preživeli. Gospodarski vestnik, Ljubljana, 34, 1993.
8. Damjan Kavaš: Narodnogospodarski in regionalni pomen Nafte Lendava. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja. 1998.
9. Damjan Kavaš: Primerjava slovenskega nacionalnega inovacijskega sistema z inovacijskimi sistemi v izbranih državah EU. Magistrsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1998.
10. Dmitrovič: Ustvarjanje konkurenčnih prednosti slovenskega gospodarstva z industrijskim prestrukturiranjem. Magistrsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1993.
11. Dolgoročni plan SRS za obdobje od leta 1986 do leta 2000.
12. Drevenšek Mojca: Premalo samoplačnikov. Gospodarski vestnik, 50, 1999.
13. Družbeni plan SRS za obdobje 1986-1990
14. Ekonomsko ogledalo. Ljubljana: UMAR, ,1999.
15. Ekonomsko ogledalo. Ljubljana: UMAR, 12, 1995.
16. Ekonomsko ogledalo. Ljubljana: UMAR, 4, 1999.
17. Ekonomsko ogledalo. Ljubljana: UMAR, 6, 1999.
18. Energetski zakon. Uradni list RS, Ljubljana, 1999, 79.
19. European Spatial Development Perspective. Brussels: European Commission, 1999.
20. Gerovac Ksenija: Petrol načrtuje povezave s črnogorskimi partnerji. Finance, Ljubljana, 16, 2000.
21. Glas Miroslav et al.: Politična ekonomija tržne družbe. Ljubljana: Opcija Publishers,1990.
22. Glas Miroslav: Sodobna vloga države. Seminar pri Politični ekonomiji 2: Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1991.
23. Gradbeništvo: posebna priloga. Gospodarski vestnik, Ljubljana, 9, 2000.
24. Gulič Andrej et al.: Potrebe in možnosti vzpostavitve enotnih in skupnih infrastrukturnih koridorjev na ozemlju Slovenije, Ljubljana: Urbanistični inštitut RS in Omegaconsult, 1997.
25. Gulič Andrej, Plevnik Aljaž et al.: Zasnova prometne infrastrukture v prostorskem planu Republike Slovenije. Ljubljana: Urbanistični inštitut RS, 1999.
26. Gulič Andrej, Praper Sergeja et al.: Sistem telekomunikacij in njihov vpliv na prostorski razvoj. Ljubljana: Urbanistični inštitut RS, 2000.
27. GV, št. 37, 1999.
28. Ilija Bregar: V nobeni panogi ni prostora več kot za tri podjetja. Gospodarski vestnik, Ljubljana, 37, 1999.
29. Industrial Policy in OECD Countries. Paris: OECD, 1991.
30. Integrirani pristop k podjetniškemu in lokalnemu razvoju v Sloveniji. Ljubljana: PCMG, 1999.

31. Jože P. Damjan: Je tuji kapital pomemben. *Gospodarski vestnik*, Ljubljana, 20, 2000.
32. Juvančič Luka: Pregled in ovrednotenje sektorskih strateških usmeritev in programov na področju kmetijstva in razvoja podeželja: ekspertiza za SGRS. 1999.
33. Kavaš Damjan: Značilnosti poindustrijskega razvoja v predelovalni industriji Evropske Unije in Slovenije. Ljubljana: Ekonomska Fakulteta, 1995.
34. Končina Miro: Slovenske železarne niso odpisane. *Gospodarski vestnik*, Ljubljana, 48, 1999.
35. Kos Marko: Zaostajanje na višji ravni. *Gospodarski vestnik*, Ljubljana, 14, 2000. str. 8-10.
36. Kovačič Art, Stanovnik Peter: Analiza mednarodne konkurenčnosti Slovenije. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja, 1999.
37. Kranjec Samo: Promet in zveze: Bomo na vstop v EU pripravljeni? *Finance*, Ljubljana, 63, 1999.
38. Krpan Katja: Ribištvo Slovenije in Evropske unije: diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1998.
39. Kukar, Stanka: Struktura proizvodnje in factorske značilnosti po industrijskih panogah (poglavje v sintezni študiji "Analiza in ocena dolgoročnih razvojnih možnosti slovenskih regij, str. 172-184). Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja, 1982.
40. Lavrač Ivo: Zemljiška politika v tržnem gospodarstvu: Strategija gospodarskega razvoja Slovenije: Prostor, okolje, socialna varnost. Ljubljana: ZMAR.
41. Majcen Boris: Klasifikacija gospodarskih dejavnosti po KV, RR, delovno in kapitalni intenzivnosti. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja, neobjavljeno.
42. Malenković, Vladimir: Oblikovanje strategije Premogovnika Velenje: magistrsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1998.
43. Markovič Blanka: Slovenija je zelo zanimiv trg. *Finance*, Ljubljana, 28, 2000.
44. Matija Rojec in Matej Kovač: Strategija spodbujanja neposrednih tujih investicij (NTI) v Slovenijo v pogojih notranjega trga Evropske unije: Osnutek. Prispevek v okviru projekta Slovenija v Evropski zvezi - strategija gospodarskega razvoja Slovenije.
45. Mencinger Jože: *Ekonomika Jugoslavije*. 1. del. Ljubljana: Pravna fakulteta Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani, 1984.
46. Mežnar Franc: Raziskave možnosti razvoja novih tehnologij s posebnim ozirom na varstvo okolja in rentabilnost izkoriščanja rud v SR Sloveniji. Rudarski inštitut, 1987.
47. Murn Ana: Državne pomoči po potrebno prilagoditi in znižati. *Finance*, Ljubljana, ?, 1999.
48. Pavlin Cveto: Pomorski promet - Vsega ni bilo treba začeti na novo. *Gospodarski vestnik*, Ljubljana, 30, 1996.
49. Pavlin, Cveto: Spet nov razmah gradbeništva. *Gospodarski vestnik*, Ljubljana, 39, 1999.
50. Pavlovčič Lidija: Veletrgovina: Trgovina na debelo po elektronski poti. *Gospodarski vestnik*, Ljubljana, 42, 1999.
51. Pečar Janja: Regionalni vidiki razvoja Slovenije s poudarkom na finančnih rezultatih poslovanja gospodarskih družb v letu 1998. Ljubljana: UMAR, 1999.
52. Pečar Janja: Regionalni vidiki razvoja Slovenije s poudarkom na finančnih rezultatih poslovanja gospodarskih družb v letu 1996. Ljubljana: UMAR, 1997.
53. Perko Bogdan: Na slovenskem avtomobilskem trgu bo treba še veliko postoriti. *Finance*, Ljubljana, 28, 2000.
54. Perko Bogdan: Več za avtomobil in gorivo, manj za popravila. *Finance*, Ljubljana, 6, 2000.
55. Poročilo o poslovnem izidu, sredstvih in obveznostih do virov sredstev gospodarskih družb v Republiki Sloveniji v letu 1996. Ljubljana: Agencija Republike Slovenije za plačilni promet, 1997.
56. Poročilo o poslovnem izidu, sredstvih in obveznostih do virov sredstev gospodarskih družb v Republiki Sloveniji v letu 1998. Ljubljana: Agencija Republike Slovenije za plačilni promet, 1999.

57. Poslovno poročilo Zavoda za zdravstveno zavarovanje Slovenija 1998. Ljubljana: Zavod za zdravstveno zavarovanje, 1999.
58. Potočnik Vekoslav, Hrastelj Tone: Strategija razvoja slovenske trgovine. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1995.
59. Povšič Sabrina: Nepremičnine: Provizije prenizke, stroški previsoki. Gospodarski vestnik, Ljubljana, 10, 2000.
60. Povšič Sabrina: Rast kljub gneči na trgu storitev. Gospodarski vestnik, Ljubljana, 43, 1998.
61. Prevolnik Valentina: Health care reform in Slovenia. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja, 1998.
62. Priprave gospodarstva na vključevanje v Evropsko unijo: Povzetek stališč, zaključkov in predlogov. Ljubljana: ITEO, 2000.
63. Program prenove regionalne politike 1999 do 2002. Ljubljana: MEOR, 1998.
64. Ravbar Marjan et al.: Gospodarstvo in prostorski razvoj: Alokacije gospodarskih dejavnosti in njene fizične, ekonomske in socialne posledice. Ljubljana: Inštitut za geografijo, 2000.
65. Repič, Polonca: Položaj rudarstva v poindustrijskem razvoju: diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1998.
66. Richard von Weizsäcker, Jean-Luc Dehaene, David Simon: The Institutional Implications of Enlargement: Report to the European Commission. Brussels, 1999.
67. Science in Slovenia. Ljubljana: Ministrstvo za znanost in tehnologijo, 1999.
68. SGRS1
69. Sovdat Miša: Zadovoljni dremež na lovorikah. Gospodarski vestnik, Ljubljana, 9, 2000.
70. Spomladansko poročilo 1999. Ljubljana: UMAR, 1999.
71. Stanovnik Peter et al.: Ocena tehnološke ravni industrijskih panog v Sloveniji. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja. 1998.
72. Stare Metka: Sodobne tendence v odnosih med storitveno in industrijsko proizvodnjo v svetu in v Sloveniji. Ljubljana: UMAR, 1999.
73. Statistične informacije št. 11, Ljubljana: Statistični urad R Slovenije, 2000.
74. Statistični letopis 1997. Ljubljana: Statistični urad R Slovenije, 1997.
75. Statistični letopis 1998. Ljubljana: Statistični urad R Slovenije, 1998.
76. Statistični letopis 1999. Ljubljana: Statistični urad R Slovenije, 1999.
77. Strategija povečanja konkurenčne sposobnosti slovenske industrije. Ljubljana: MGD, 1996.
78. Strategija razvoja malega gospodarstva. Poročevalec RS, 34, 1996.
79. Strategija Republike Slovenije za vključitev v Evropsko unijo: Ekonomski in socialni del. Ljubljana: UMAR, 1998.
80. Strmšnik, Tavčar et al.: Strategija gospodarskega razvoja Slovenije - razvojni scenariji. Ljubljana: UMAR, 1999.
81. Teze za Strategijo regionalnega razvoja Slovenije. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja, 1998.
82. The 21st Century Economy. Business Week, 31.8.1998.
83. The New Economy. Business Week, 31.1.2000.
84. Tujcev ni zaradi zapletenega nakupa nepremičnin in delovne zakonodaje. Finance, Ljubljana, 50, 2000.
85. Urbanija Anamarija: Poroke ob morjih presežkov. Gospodarski vestnik, Ljubljana, 6, 1999.

VI. PRILOGE

Tabela 1: Pomembnejši makroekonomski kazalci za Slovenijo

Realne stopnje rasti, v %	Iz Pomladanskega poročila 1999						
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Bruto domači proizvod	4.1	3.5	4.6	3.9	3.5	3.75	4.0
Struktura dodane vrednosti, v %:							
Kmetijstvo in ribištvo (A+B)	4.6	4.5	4.3	4.5	4.4	4.4	4.3
Industrija in gradbeništvo (C+D+E+F)	38.5	38.5	38.2	37.5	37.1	37.0	36.9
Industrija (C+D+E)	33.4	32.8	32.5	32.0	31.6	31.4	31.2
Gradbeništvo F	5.1	5.7	5.7	5.5	5.5	5.6	5.7
Storitve (G...O)	59.2	59.5	59.8	60.3	60.7	60.9	61.0
Pripisane bančne storitve	-2.3	-2.5	-2.3	-2.3	-2.3	-2.2	-2.2
BDP per capita, v USD, tekoči tečaj	9,431	9,481	9,163	9,847*	10,248	11,126	12,101
BDP per capita, kupna moč, v USD	12,600	13,200	14,000				
Stopnja brezposel., metodologija ILO	7.4 ⁴	7.3 ⁴	7.4 ³	7.9 ³	7.4 ⁴	8.0	8.0
Produktivnost dela	3.3	4.4	4.6	3.8	3.2	3.4	3.5
Inflacija, povprečje leta	12.6	9.7	9.1	7.9	6.8	6.2	3.7
MENJAVA S TUJINO, PLACILNO-BILANČNA STATISTIKA							
Izvoz proizvodov in storitev ¹	6.9	3.5	10.0	6.8	3.4	4.5	5.0
Izvoz proizvodov	8.1	3.3	11.4	8.4	4.1	5.0	5.4
Izvoz storitev	1.7	4.4	4.3	0.0	0.5	2.0	3.2
Uvoz proizvodov in storitev ¹	15.1	1.6	9.9	9.7	4.7	4.9	5.4
Uvoz proizvodov	15.6	1.5	9.9	10.4	5.1	5.3	5.6
Uvoz storitev	11.6	2.5	10.0	5.1	2.0	2.6	4.0
Saldo tekočih transakcij, v mio USD	-22.8	39.0	36.6	-3.8	-145.0	-170.0	-210.0
Povprečni letni tečaj USD v SIT	118.5	135.4	159.7	166.1	177.0	179.0	177.5
Devizne rezerve, v mio USD	3,426	4,124	4,377	4,767	4,267 ¹		
Zunanji dolg, v mio USD	2,970	4,010	4,176	4,959	5,310 ⁸		
DOMAČE POVPRASEVANJE							
Zasebna potrošnja, v % BDP	58.1	57.3	56.4	55.6	55.5	55.3	55.0
Državna potrošnja, v % BDP	20.2	20.2	20.5	20.7	20.7	20.7	20.6
Investicije v osnovna sredstva, v % BDP	21.4	22.6	23.5	23.9	24.9	25.5	26.1
JAVNE FINANCE							
Javnofinančni prihodki	6.1	3.6	2.9	6.5			
v % BDP	45.7	45.2	44.6	45.6			
Javnofinančni odhodki	5.7	2.9	6.1	5.2			
v % BDP	45.7	44.9	45.7	46.2			
Presežek (primanjkljaj), v % BDP	0.0	0.3	-1.1	-0.6			
KONSOLIDIRANA BILANCA JAVNEGA FINANCIRANJA PO METODOLOGIJI GFS-IMF							
Javnofinančni prihodki, v % od BDP	43.1	42.7	42.0	43.0	43.5		
Javnofinančni odhodki, v % od BDP	43.1	42.4	43.2	43.8	44.5		
Presežek (primanjkljaj), v % od BDP	0.0	0.3	-1.2	-0.8	-1.0		

Vir: Ekonomsko ogledalo: september 1999, UMAR

Opomba:

¹ plačilno-bilančna statistika (izvoz F.O.B., uvoz F.O.B.); z izračunom realnih stopenj je izločen vpliv medvalutnih sprememb in sprememb cen na tujih trgih.

Tabela 2: Temeljni socio-ekonomski indikatorji za slovenske statistične regije

Regija	Rast prebivalstva	Gostota poselitve na km ²	Indeks staranja		Bruto dodana vrednost na zaposlenega (RS=100,0)			Bruto dodana vrednost na prebivalca (RS = 100,0)			Bruto osnova za dohodnino na prebivalca (RS=100,0)		Stopnja brezposelnosti v delovno sposobnem prebivalstvu v %		Stopnja brezposelnosti v delovno sposobnem prebivalstvu (RS = 100,0)	
			1991	1997	1991	1994	1997*	1991	1994	1997*	1992	1996	1991	1997	1991	1997
	1997/1991	1997	1991	1997	1991	1994	1997*	1991	1994	1997*	1992	1996	1991	1997	1991	1997
Osrednjeslovenska	3,0	146	50	73	117	117,1	116,0	140,1	142,8	149,4	116,9	120,9	4,5	7,1	97,4	75,5
Obalno-kraška	3,1	99	61	93	116	108,9	111,7	100,4	102,3	102,8	105,0	110,1	5,6	6,9	121,7	73,7
Gorenjska	2,2	92	47	68	87	94,5	90,0	91,0	103,1	96,5	106,3	100,9	5,0	7,7	106,8	82,2
Goriška	0,4	52	68	93	111	102,7	104,7	108,0	101,3	103,0	112,5	106,4	2,9	6,1	62,3	64,6
Savinjska	0,6	10,8	48	68	91	94,1	93,7	905	94,9	89,9	92,1	92,4	3,9	10,7	84,8	114,0
Dolenjska	2,0	63	45	61	94	98,6	110,1	101,9	110,2	102,3	93,8	93,9	3,0	8,4	64,4	88,8
Pomurska	-3,1	94	66	86	99	86,0	75,9	65,0	62,6	52,9	74,4	77,5	5,8	11,9	125,4	126,2
Kraška	1,0	35	66	88	84	87,4	86,1	67,4	71,4	61,1	103,0	96,8	4,0	7,8	86,2	83,2
Podravska	-0,2	148	57	80	82	78,6	85,2	78,7	62,2	71,7	86,3	84,2	5,9	14,5	127,1	153,5
Koroška	0,2	71	42	62	63	89,1	72,9	56,9	62,1	68,2	92,4	87,1	3,4	8,1	74,1	85,6
Posavska	-1,7	80	62	81	138	105,0	83,5	95,5	77,6	55,3	82,6	85,2	4,2	10,9	89,9	115,4
Zasavska	-1,0	178	58	86	81	79,2	89,4	84,2	105,8	83,1	105,6	96,9	5,9	11,4	126,7	120,5
Slovenija	1,1	98	53	76	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	4,6	9,4	100,0	100,0

Opomba:

* UMAR je rahlo spremenil metodologijo, kar lahko vpliva na kakovost primerjav podatkov za BDV med posameznimi leti.

Viri: SURS, APP, Zavod za zaposlovanje, preračuni ZMAR in IER

Regija	Struktura aktivnega prebivalstva (v odstotkih) 1991				Delež izvoza v prihodkih (RS=100,0)		Plače na zaposlenega (RS=100,0)		Neto notranje migracije na 1000 prebivalcev	Delež zdomcev v delovno sposobnem prebivalstvu	% prebival- stva z visoko in višjo izobrazbo v preb. 15+	Odstotek generacije na višjih in visokih šolah	Obremenje- nost okolja (1-4)**
	I	II	III	IV	1994	1997	1994	1997					
Osrednjeslovenska	5,9	41,0	22,3	30,1	123,0	66,8	112,1	109,3	+2,1	1,9	13,4	38,8	3,5
Obalno-kraška	7,3	33,3	32,3	26,8	188,1	96,6	105,8	107,0	+1,6	2,4	10,7	34,8	2,7
Gorenjska	7,0	56,6	18,0	17,8	232,6	130,7	86,8	93,8	+0,8	2,1	8,6	35,4	3,4
Goriška	13,3	50,2	16,8	19,1	214,8	125,2	105,6	107,0	-3,6	2,1	8,5	27,6	2,3
Savinjska	15,6	50,5	16,6	16,9	185,9	110,1	94,9	93,0	-1,4	2,9	6,8	30,5	3,8
Dolenjska	20,2	49,8	13,8	16,0	368,9	234,4	88,2	105,4	+1,4	2,3	6,5	30,9	2,2
Pomurska	37,0	38,6	10,9	13,3	145,9	86,1	91,4	87,6	-0,6	7,7	5,1	23,4	2,7
Kraška	15,6	44,5	22,1	17,6	260,0	171,0	86,8	92,2	+2,5	1,7	7,2	32,2	2,6
Podravska	16,8	43,5	17,3	21,9	151,1	89,1	89,4	91,4	-0,2	5,0	7,9	30,3	3,2
Koroška	13,8	43,8	13,2	29,1	252,6	184,5	113,8	87,6	-6,0	2,3	6,6	31,4	3,5
Posavska	24,2	45,3	15,4	14,6	199,3	110,1	79,7	86,0	+0,2	4,9	5,5	28,0	3,0
Zasavska	4,8	64,6	13,4	16,9	131,9	76,5	81,4	96,9	-9,5	2,1	6,2	35,2	3,8
Slovenija	13,7	45,6	18,4	21,9	100,0	100,0	100,0	100,0	-	3,1	9,0	33,1	...

Opomba:

** Ocena Sergeje Praper - Urbanistični inštitut RS Ljubljana.

Viri: SURS, APP, Zavod za zaposlovanje, preračuni ZMAR in IER.

Dejavnost	1998		1997		Indeks rasti zap 98/97	Indeks rasti BDV/zap	OKOLJE				FIZIČNI PROSTOR			SNOVNI TOKOVI			RAZVOJNOST			
	Število zaposlenih	BDV na zaposlenega (v ECU)	Število zaposlenih	BDV na zaposlenega (v ECU)			zrak	voda	tla	narava	nam. raba prostora	infrastruktura	komunalna opremljenost	energijska int.	surovinska int.	odpadki	kapitalna int.	delovna int.	RR int.	kvalifikacijska struktura
A. Kmetijstvo, lov, gozdarstvo	49832	16548	48744	15379	102,2	107,6														
01. Kmetijstvo in lov ter z njima povezane storitve	47723		46554		102,5		2	3	2	3	3	1	1	2	3	2	2	1	1	
02. Gozdarstvo in gozdarske storitve	2110		2190		96,3		1	1	1	2	3	2	1	1	1	2	2	1	1	
B. Ribištvo	251	17247	262	11324	95,8	152,3	1	2	1	1	1	1	1	1	3	1	1	1	1	
C. Rudarstvo	7426	23435	7556	21760	98,3	107,7	2	3	2	2	3	3	2	3	3	1	1	1	1	
D. Predelovalne dejavnosti	237821	17585	240091	16860	99,1	104,3														
DA Pr. hrane, pijače, tobaka in izdel.	21177	24543	21643	23851	97,8	102,9	1	2	1	1	2	2	2	1	2	3	2-3	1-2	1	
DB Pr. tekstilij; tekstilnih in krznenih izdelkov	53545	10976	36213	10443	97,6	105,1	1	2	1	1	2	1	2	2	2	2	2	3	1	
DC Pr. usnja, usnjenih izdelkov	8505	8576	8855	11152	96,0	76,9	3	3	2	1	2	1	2	1	2	1	3	1	1	
DD Obdelava in predelava lesa	11695	12208	12263	11550	95,4	105,7	2	2	1	1	3	2	2	3	1	1	3	1	1	
DE Pr. vlaknin, papirja; založništvo, tiskarstvo	14925	22194	15451	19400	96,6	114,4	3	3	2	1	3	2	3	3	2	3	2	1	3	
DF Pr. koks, naftnih derivatov, jedrskega goriva	332	10941	347	15029	95,7	72,8	3	2	2	2	3	3	3	3	2	3	1	3	3	
DG Pr. kemikalij, kemičnih izdelkov, umetnih vlaken	12241	35010	12318	32507	99,4	107,7	3	3	2	2	3	3	2	2	3	3	1	1-3	3	
DH Pr. izdelkov iz gume in plastičnih mas	11460	17278	10635	19523	107,8	88,5	2	2	1	1	3	2	2	2	3	1	2	1	1	
DI Pr. drugih nekovinskih mineralnih izdelkov	11273	18906	11603	17473	97,2	108,2	3	3	3	3	3	2	2	3	2	2	3	1	1	
DJ Pr. kovin in krznenih izdelkov	34822	16060	34995	14734	99,5	109,3	3	3	3	3	3	3	3	2	2	2-3	3	1	1	
DK Pr. strojev in naprav	23953	16221	23236	15672	103,1	103,5	1	2	1	1	3	2	2	1	1	1	1	3	1	
DL Pr. električne in optične opreme	26509	17817	26166	17281	101,3	103,1	1	1	1	1	2	2	2	1	1	1	3	2	2	
DM Pr. vozil in plovil	10311	17161	10336	13840	99,8	124	2	2	1	1	3	3	3	1	1	2	1	3	1	
DN Pr. pohištva, druge pred. dejavnosti, reciklaža	15273	13010	16031	13357	95,3	97,4	2	2	1	2	3	2	2	1	1	1	3	1	1	
E. Oskrba z elektriko, plinom in vodo	11572	36200	11841	28237	97,7	128,2														
40. oskrba z elektriko, plinom, paro in toplo vodo	8549	41982	8815	31998	97,0	131,2	3	3	3	3	3	3	2	3	3	3	1	1	2	
41. Zbiranje, čiščenje in distribucija vode	3023	23228	3025	19870	99,9	116,9	2	1	2	2	2	3	3	1	1	2	3	1	2	
F. Gradbeništvo	52934	14826	52728	14507	100,4	102,2	2	3	3	3	3	2	2	1	2	3	2	3	1	
G. Trgovina, popravila motornih vozil in izdelkov široke porabe	91100	19038	92643	18574	98,3	102,5	1	2	1	1	3	3	2	1	1	2	1	3	1	
50. Prodaja, vzdrževanje in popravila motornih vozil; trgovina na drobno z motornimi gorivi	13907	25513	13820	28005	100,6	91,1														
51. Posredništvo in trgovina na debelo, razen z motornimi vozili	28562	20703	29667	20003	96,3	103,5														
52. Trgovina na drobno, razen z motornimi vozili; popravila izdelkov široke porabe	48630	15198	49156	14338	98,9	106														
H. Gostinstvo	26241	13003	26482	12811	99,1	101,5	1	2	1	2	2	2	2	1	1	2	1	3	1	
I. Promet, skladiščenje in zveze	44893	25430	44113	23766	101,8	107														
60. Kopenski promet, cevovodni transport	22923	17041	22843	15764	100,4	108,1	3	2	2	3	3	3	2	3	1	2	3	2	1	
61. Vodni promet	133	19820	119	17205	111,8	115,2	2	2	1	2	3	3	3	2	1	2	3	2	1	
62. Zračni promet	597	40267	620	39018	96,3	103,2	2	1	1	2	3	3	2	3	1	1	3	1	3	
63. Pomožne prometne dejavnosti; storitve potovalnih in turističnih organizacij	13272	29218	13205	29044	100,5	100,6	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	3	1	
64. Pošne in telekomunikacijske storitve	7968	38390	7326	35156	108,8	109,2	1	1	1	2	1	3	1	1	1	1	3	3	1	
J. Finančno posredništvo	17086	32402	15578	36989	109,7	87,6	1	1	1	1	1	3	1	1	1	1	1	2	1	
K. Poslovanje z nepremičninami, najem in poslovne storitve	41984	19664	40816	18551	102,9	106														
70. Poslovanje z nepremičninami	1579	27991	1425	23287	110,8	120,2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1	
71. Dajanje strojev in opreme brez upravljalcev v najem; izposojanje izdelkov široke porabe	469	14781	509	11731	92,1	126	1	1	1	1	1	2	2	1	1	1	2	2	1	
72. Obdelava podatkov, podatkovne baze in s tem povezane dejavnosti	3012	26483	2637	23837	114,2	111,1	1	1	1	1	1	2	1	1	1	1	1	2	1	
73. Raziskovanje in razvoj	4403	25035	4474	23596	98,4	106,1	1	1	1	1	1	2	2	1	1	2	2-3	1	3	
74. Druge poslovne dejavnosti	32520	18463	31771	17685	102,4	104,4	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1	
L. Javna uprava, obramba, soc. zavarovanje	41659		42335		98,4		1	1	1	2	2	2	2	1	1	1	1	3	1	
M. Izobraževanje	51347		50715		101,2		1	1	1	1	2	2	2	1	1	1	1	3	1	
N. Zdravstvo in socialno varstvo	47873		45695		104,8		1	1	1	1	2	2	2	1	1	2	2	3	2	
O. Druge javne, skupne in storitvene dejavnosti	22512		21790		103,3															
90. Storitve javne higiene	2430		2379		102,1		2	2	3	3	3	1	1	1	1	2	3	1	2	
91. Dejavnosti združenj, organizacij	2242		2255		99,4		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	3	1	3	
92. Rekreatijske, kulturne in športne dejavnosti	11410		10788		105,8		1	1	1	1	2	2	2	1	1	1	3	1	3	
93. Druge storitvene dejavnosti	6430		6368		101,0		1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	3	1	3	

Inštitut za ekonomska raziskovanja
Kardeljeva ploščad 17
1000 Ljubljana, Slovenija - SI
Tel.: 061 - 1328 151, 345 787
Fax: 061 - 342 760
e-mail: recnikm@ier.si
[Http://www.ier.si/](http://www.ier.si/)

IER